

Mgr. Peter Bystrický, PhD. (1976) je vedeckým pracovníkom Historického ústavu Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Venuje sa obdobiu neskorrej antiky a včasnostredovekým dejinám Slovenska pred príchodom Slovanov. Monografia *Šťahovanie národov (454 – 568)* vychádza z jeho štúdií a článkov vo vedeckých a populárno-vedeckých časopisoch.

ŠŤAHOVANIE NÁRODOV (454 – 568)

Ostrogóti, Gepidi, Longobardi a Slovania

ŠŤAHOVANIE NÁRODOV (454 – 568)

Peter Bystrický

Peter Bystrický

Peter Bystrický

SŤAHOVANIE NÁRODOV (454 – 568)
Ostrogóti, Gepidi, Longobardi a Slovania

ISBN 978-80-970060-0-6

SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED
HISTORICKÝ ÚSTAV

© Text: Mgr. Peter Bystrický, PhD.

Monografia *Stáhanie národov (454 – 568)* je výsledkom grantu „Slovensko ako súčasť stredovekého Uhorského kráľovstva“ na Historickom ústave SAV č. 2/6201/27.

Jej vydanie finančne podporili: Ministerstvo kultúry SR, Literárny fond, SAVOL (Spoločnosť autorov vedeckej a odbornej literatúry), občianske združenie Spoločnosť PRO HISTORIA a Historický ústav SAV

Recenzenti

Ján Steinhübel, CSc. (Historický ústav SAV)

Doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc. (Filozofická fakulta UK Bratislava)

Zodpovedná redaktorka

Mgr. Miroslava Čulenová

Návrh obálky a grafická úprava

Jozef Hupka

Technický redaktor

Jozef Hupka

Obálka

Huni, v čele s Attilom, pri vpáde do Itálie. Z obrazu V. Checu.

Vydavateľ

Občianske združenie Spoločnosť PRO HISTORIA

Všetky práva vyhradené. Žiadnu časť tejto publikácie nemožno reprodukovat', kopírovať, uchovávať ani prenášať prostredníctvom nijakých médií – elektronických, mechanických, rozmnožovacích či iných – bez predchádzajúceho písomného súhlasu autora.

Bratislava 2008

ISBN 978-80-970060-0-6

Peter Bystrický

SŤAHOVANIE NÁRODOV (454 – 568)
Ostrogóti, Gepidi, Longobardi a Slovania

Bratislava 2008

OBSAH

ÚVOD	7
1. HUNI	8
HUNI V EURÓPE	8
ATTILA	10
PORÁŽKA HUNOV PRI NEDAU	13
2. GEPIDI	18
PÓVOD A MENO GEPIDOV	18
VO VÍRE SŤAHOVANIA NÁRODOV	22
STREDNÁ EURÓPA PO BITKE PRI NEDAU	29
3. OSTROGÓTI	32
GÓTI V PANÓNII	32
ZJEDNOTENIE GÓTOV – OSTROGÓTI	45
CESTA DO RAVENNY	50
4. LONGOBARDI	57
NAJSTARŠIE DEJINY	57
SŤAHOVANIE A MENO LONGOBARDOV	59
PO STOPÁCH LONGOBARDOV	81
5. HERULI	94
LONGOBARDI V RUGILANDE	94

PORÁŽKA A ODCHOD HERULOV	96
6. OSTROGÓTSKA ITÁLIA	106
SIRMIUM A MUNDO	106
VIZIGÓTI A FRANKOVIA	109
BOJ O ITÁLIU	114
7. LONGOBARDESKÁ RÍŠA	122
VACHO	122
AUDOIN	130
ALBOIN	139
8. SLOVANIA	146
DOBOVÉ SPRÁVY O SLOVANOCH	146
SLOVANSKÉ A BULHARSKÉ VPÁDY DO ROKU 559	148
ZHODNOTENIE VPÁDOV	157
9. AVARI, KONIEC SŤAHOVANIA NÁRODOV	160
ZÁVER	165
BIBLIOGRAFIA	169
REGISTER	192
SUMMARY	201

ÚVOD

O Attilovi počul asi každý. Jeho meno dodnes vyvoláva iracionálny strach. Je stelesnením zla, nočnej mory, ničivej sily, synonymom krutého bojovníka, drsného barbara a lúpežníka. Iní si ho predstavujú iba ako bezohľadného vodcu divých kočovných jazdcov z ďalekej Ázie, ktorí vpadli do Európy, rozvrátili starý poriadok, dali veľké masy obyvateľstva do pohybu a prispeli k rozpadu Rímskej ríše. Jeho skutočný význam je však napriek tomu, alebo skôr práve preto, akoby v úzadí. Zjednotil mnohé barbarské kmene a držal ich v poslušnosti spôsobom ako nikto pred ním a ani nikto po ňom. Jeho moc a autorita bola taká veľká, že nielen mohol, ale aj ohrozoval Rímsku ríšu, i keď nebolo v jeho silách, aby ju naozaj zničil. Žil príliš krátko, aby dokázal upevniť svoju vlastnú ríšu, avšak dosť dlho na to, aby nezvratne zmenil beh dejín. Nikto ho nepovažoval za skvelého vojvodu, toľž nie za vzor alebo hrdinu, a nikto mu nedal prívlastok Veľký, hoci nim nepochybne bol. Namiesto toho mu prischla nelichotivá prezývka Bič Boží, ktorá ešte znásobila strach, ktorý šírila. Niet sporu, že bol nemilosrdný tyran a despota, ale bol naozaj horší, ako iní vládcovia v dejinách ľudstva? Bol horší ako Caesar, ktorý pripravil Galov o nezávislosť, alebo Alexander, ktorý Peržanom zničil ríšu? Ako ničiteľa ho vnímame najmä preto, že mnoho z toho, čo o ňom vieme, je z pera Rimanov a Grékov, vtedy už zväčša kresťanov. Attila však nebol posledným, kto tento ich svet ohrozoval. Budeme sledovať osudy kráľov, ktorí prišli po Attilovi, ale väčšina z nich zostala v jeho tieni, a kmeňov, ktoré Hunov porazili alebo si založili svoje ríše na území ohraničenom Karpatmi, Alpami a riekou Sávou, ale až na jeden zanikli skôr, ako k Dunaju prišli noví kočovníci, Avari.

1. HUNI

HUNI V EURÓPE

Huni,¹ národ rímskymi dejepiscami² spočiatku prehliadaný, nezmazateľne zasiahol do dejín celej Európy. Boli prvým z troch veľkých neindoeurópskych kočovných spoločenstiev, ktoré sa usadili v Karpatskej kotline. Spočiatku v nich nikto nevidel väčšiu hrozbu, než akú predstavovali ostatné kmene. Kým pozornosť germánskeho sveta upútali už vtedy, keď rozvrátili ríšu gótskych Greutungov, rozkladajúcej sa na východ od Dnestra, antický svet na prítomnosť nového nepriateľa upozornil až rastúci počet utečencov, najmä gótskych Tervingov, sídliačich od Dnestra na západ.

Prvou obeťou Hunov boli kočovní Alani. Väčšinu z nich si Huni podrobili, iní našli útočisko až v Hispánii a neskôr v Afrike. Hunov však lákala bohatá a rozvíjajúca sa ríša Greutungov. Góti, niekoľko rokov čeliaci ich nájazdom, utrpeli okolo roku 375 rozhodujúcu porážku. Nešlo teda o krátky a prudký nápor, ako by sa mohlo zdať, ale o dlhodobý a rastúci tlak. Kráľ Greutungov Ermanarich vraj vzdoroval hunsko-alanským nájazdom „dlho“ (*diu*) a jeho nástupca Vidimer (Vithimiris) bojoval proti nim „nejaký čas“ (*aliquantisper*) a utrpel viacero porážok (*multas clades*).³

Stopy bojov medzi „gótskym vojskom“ (*Hræda*⁴ *here*) a „ľudom Attilu“ (*Ætlan leodum*) pri Visle (*Wistlawudu*) nachádzame aj v anglosaskej básni *Widsith*.⁵ Boje opisuje aj islandská *Sága o Hervore a kráľovi Heidrekovi Múdom*⁶ z 13. storočia, podľa ktorej Góti porazili Hunov v bitke na pláni Dún.

Prehra a podrobenie jedného z najsilnejších germánskych zväzov vystrašili nielen vzdialenejšie gótske kmene, ktoré sa začali tlačiť viac na západ, ale hlavne Tervingov. Po neúspešných pokusoch zastaviť Hunov Tervingovia opustili svojho vodcu Athanaricha a pod vedením Fritigerna a Alaviva sa spolu s časťou Greutungov, vedených Alatheom a Safrakom, usilovali nájsť záchranu na rímskej strane Dunaja. Tervingovia verní Athanarichovi sa presunuli do zalesnených karpatských hôr (*Kaukaland* – Hochland), ktoré im pred hunskými lukostrelcami na koňoch poskytovali lepšiu ochranu ako nížinatá krajina medzi Dunajom a Dnestrom.⁷ Góti však Rimanom, ktorí im dovolili prekonať

1 K Hunom pozri BURY, J. B.: *History of the Later Roman Empire I & II*, London 1923; ALTHEIM, F.: *Attila und die Hunnen*, Baden-Baden 1951; ALTHEIM, F.: *Geschichte der Hunnen I-V*, Berlin 1959-1962; ALTHEIM, F.: *Attila und die Hunnen*, Baden-Baden 1951; MAENCHEN-HELFEN, O. J.: *The World of the Huns. Studies in Their Culture*, Berkeley, Los Angeles - London 1973. Z najnovších prác pozri BÓNA, I.: *Das Hunnenreich*, Budapest-Stuttgart 1991; THOMPSON, E. A.: *Hunové*, Praha 1999; MANN, J.: *Attila. Barbarický kráľ, ktorý vyzval na súboj Rím*, Bratislava 2007; HEATHER, P. J.: *The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe*. In: *The English Historical Review*, Vol. 110, No. 435, 1995, s. 4-41; PODOLAN, P.: *Pôvod Hunov a ich príchod do Európy*. In: *Medea*, roč. VIII, 2004, s. 38-57; HOLOTOVÁ-SZINEK, J.: *Prvá stepná ríša a jej význam v dejinách Eurázie*. In: *Historický časopis*, roč. 54, č. 1, 2006, s. 39 a 42-44.

2 K najdôležitejším prameňom k Hunom patria AMMIANUS MARCELLINUS, *Res gestae*; OLYMPIODORUS, *fragmenta*; SOCRATES, *Historia ecclesiastica*; ZOSIMOS, *Historia Nea*; OROSIUS, *Historia adversus paganos*; PRISCUS, *fragmenta*; IORDANES, *Getica*.

3 AMMIANUS MARCELLINUS, *Res gestae* XXXI. 3. 1-2. HEATHER, P. J.: *Gótové*, Praha 2002, s. 110.

4 Anglosasi používali skrátenejší tvar *Hræda* či *Hrēða* namiesto plných mien *Hredgotan*, *Hrēðgotan*. K významu pozri WOLFRAM, H.: *Die Goten*, München 1990, s. 38.

5 *Widsith* 119-123.

6 *Sága o Hervore a kráľovi Heidrekovi Múdom* (*Hervararsaga*) 7-14.

7 AMMIANUS MARCELLINUS, *Res gestae* XXXI. 4. 11. HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 110; BÓNA, I.: *Völkerwanderung und Frühmittelalter (271-895)*. In: *Kurze Geschichte Siebenbürgens*, hg. B. Köpeczi, Budapest 1990, s. 66-67, 71, 76.

Dunaj a usadil sa v Mézii, spôsobili v roku 378 veľkú porážku pri Hadrianopole (Edirne),⁸ prirovnávanej k pamätnej katastrofe pri Kannách. Zmätok, ktorý nasledoval po tejto nečakanej prehre rímskych vojsk pod priamym velením východorímskeho cisára Valenta (364 – 378), zrejme využili aj Odotheovi Góti, ktorí sa v roku 386 neúspešne pokúsili prekročiť Dunaj, i Huni a Alani, ktorí spolu s víťaznými Tervingami kruto vyplienili severné provincie, až kým ich postupne neporazil cisár Theodosius I. (379 – 395).

Zrejme iné dôvody mal už ďalší, hunsko-skírsky vpád v roku 408, ktorý viedol Hun Uldin,⁹ niekdajší rímsky spojenec. Keďže v roku 401/402 vpadli Vandali do Raetie, v roku 405 Radagaisovi Góti do Itálie a v roku 406 Vandali, Burgundi, Svébi (asi zmiešaní aj s Alamanmi) a Alani cez Rýn do Galie,¹⁰ je pravdepodobné, že tento nový pohyb početných kmeňov, sídliačich západne od Karpát, a dokonca aj dolnodunajských Hunov, vyvolal príchod nových hunských kmeňov prichádzajúcich na západ k strednému Dunaju.¹¹ Možno to boli práve Radagaisovi Góti, kto pred nimi ukryl početné väčšie či menšie poklady, napríklad v lokalitách Tekeröpaták, Marienburg, Kraszna, Maroscsapó či Zernehst. Toto nepokojné obdobie môžeme považovať za začiatok príchodu Hunov do strednej Európy.

Jednou z príčin úspechov Hunov je, že sa im pomerne rýchlo podarilo zjednotiť sa a následne podrobiť si poľnohospodárske a polokočovné germánske národy, ktoré prinútili, aby im odvádzali nielen potraviny, ale zúčastňovali sa aj ich výprav. Ich podrobenie však prebiehalo postupne a v počiatočných fázach ich vykorisťovanie ešte nenabralo také tvrdé formy, ako neskôr. Proces zjednocovania a sústredenia moci v rukách jednej rodiny sa zavŕšil až za vlády bratov Bledu a Attilu. Do vlády ich strýcov Rugu (Rua, Rugila) a Oktara (Uptaros) hunské výpravy a vpády neboli akciami zjednotených kmeňov, ale len akciami organizovanými a koordinovanými medzi jednotlivými kmeňmi a ich vodcami. Vrcholný stupeň organizácie a centralizácie hunských kmeňov sa dosiahol až za Attilu, nie už v dobe podmanenia Alanov a rozvrátenia ríše gótskych Greutungov. Zachovalo sa niekoľko písomných zmienok, ako sa stovky hunských bojovníkov, pochá-

8 K bitke pozri THOMPSON, E. A.: *Early Germanic Warfare*. In: *Past and Present*, No. 14, 1958, s. 5-7; LENSKI, N.: *Initium mali Romano imperio: Contemporary Reactions to the Battle of Adrianople*. In: *Transactions of the American Philological Association*, Vol. 127, 1997, s. 129-168.

9 IORDANES, Romana 321. THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 34-35.

10 OROSIUS, *Historia adversus paganos* VII. 27 a VII. 28; HIERONYMUS, Epistola 123, 16; IORDANES, Romana 322; IORDANES, *Getica* 161-162; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XII. 16; GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II. 2; HYDATIUS LEMICUS, *Continuatio Chronicorum Hieronymianorum* 42. XV a 49; ISIDORUS IUNIOR EPISCOPUS HISPALENSIS, *Historia Gothorum Wandalorum Sueborum* 22, 49, 73, 85 a 92; IOHANNES BICLARENSIS, *Chronica* 2; PROSPER TIRO, *Epitoma chronicon* 1230; *Addimenta ad Prosperum*. VÁRADY, L.: *Das letzte Jahrhundert Pannoniens*, s. 182-187; MENGHIN, W.: *Die Völkerwanderungszeit im Karpatenbecken*. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 18-20. K datovaniu pozri KULIKOWSKI, M.: *Barbarians in Gaul, Usurpers in Britain*. In: *Britannia*, Vol. 31, 2000, s. 325-345.

11 HEATHER, P. J.: *The Huns*, s. 11-16, 20 a 23-25. Tieto kmene po prekročení hraníc nemali istotu, že nájdu lepší život. Tlak a najmä strach z Hunov však bol väčší ako obavy z toho, čo ich čaká na území Rímskej ríše, ktorá bola vojensky stále dostatočne silná. Akonáhle sa Rimanom podarilo obnoviť politickú jednotu, vojvodcovia ako Flavius Constantius alebo Aetius si s votrelcami poradili, hoci aj v spolupráci s inými barbarskými kmeňmi. Radagais bol v Itálii porazený a popravený, Uldinovi sa v Trácii vojsko rozpadlo, Vizigótv, ktorí v roku 407 odišli z Balkánu, sa podarilo dostať z Itálie a do roku 418 boli vandalskí Silingovia zničení v Baetike a Alani v Lusitánii. Ich zvyšky sa pripojili k Hasdingom a spolu v roku 429 prišli do Afriky, kde dostali iba dve chudobné provincie, Mauretaniu a východnú Numídiu. Izolovaní Svébi sa udržali v Gallaecii, najzadnejšom kúte Hispánie. V roku 436 alebo 437 Rímania s pomocou Hunov zničili aj wormske kráľovstvo Burgundov a ich zvyšky presídli do Sapaudie. K tomu pozri THOMPSON, E. A.: *The Settlement of the Barbarians in Southern Gaul*. In: *The Journal of Roman Studies*, Vol. 46, Parts 1 and 2, 1956, s. 65-75.

dzajúcich z ešte stále samostatných kmeňov, nechávali najímať Gótm i Rimanmi, a bojovali tak aj proti iným Hunom. Ani Uldina nemôžeme považovať za Attilovho predka, keďže zjavne hľadal záchranu na území Rímskej ríše. Tento stav pred úplným zjednotením je teda veľmi podobný tomu neprehľadnému až chaotickému stavu, ktorý nasledoval po násilnom zániku ústrednej moci Hunov v druhej polovici 5. storočia.

Dovtedajšie vojenské úspechy Hunov sa zakladali nie na početnej sile vojska, ale na účinnej taktike. Zdanie početnosti vyvolávala predovšetkým mobilita, nestabilné formácie a ich účinné premiestňovanie. Bol to spôsob boja, ktorému pešie vojská vtedajšej Európy nedokázali vzdorovať a ani sa mu pohodovo prispôbiť. Obdobné ťažkosti domorodých Európanov v bojoch s kočovnými národmi, Avarmi, turkickými Bulharmi, Maďarmi či Mongolmi, napokon badáme aj neskôr. Povešť, ktorá sa šírila rýchlejšie ako Huni sami, krutosť, dokonalé využívanie terénu, vojenských lŕstí a klamlivých manévrov, smrteľne presná strelba z lukov a hlavne schopnosť jazdcov rýchlo zaútočiť, nečakane sa stiahnuť a ustúpiť, aby potom znovu udreli, spôsobovala Rimanom i Germánom rovnaké starosti. Aj skúsených veliteľov privádzali do rozpakov a vojakov do zmätku, bez ohľadu na kolísajúcu kvalitu rímskej armády. Snaha Hunov vyhnúť sa priamemu zápasu s početnou presilou, uprednostňovanie takmer bezkontaktného boja, absencia pechoty a v neposlednom rade krehká ekonomická základňa založená na vydieraní a vykorisťovaní, boli zároveň aj ich slabinou.¹²

Príchod Hunov do Európy znamenal výrazný predel, či dokonca zlom medzi dvoma epochami. Nielenže sami strhli k presunom iné kmene, ale zo strachu pred nimi opustili svoje sídla mnohé iné národy. Tým prvým bol už spomínaný presun Gótov na druhú stranu Dunaja, ďalší pohyb, ktorý začal v roku 406, uľahčil dezintegráciu Západorímskej ríše. Nadvláda Hunov taktiež urýchlila proces rozkladu starej rodovej spoločnosti a vzrast vplyvu bojovníckej zložky. Rodová demokracia zanikala, kolektívne rozhodovanie o kmeňových záležitostiach preberal kráľ, ktorého právomoci naopak rástli. Viaceré kmene v dôsledku dramatických udalostí a celkovej nestability po príchode Hunov, spoločenských i demografických zmien, zanechali usadlý spôsob života a prechádzali na polokočovný. A nakoniec, treba spomenúť aj zásadné zmeny vo vojenstve, keď po dlhej dobe význam pechoty ako taktickej zbrane antiky upadal a jej úlohu preberala jazda – spočiatku ľahká a neskôr ťažká. Prítomnosť Hunov definitívne ukončila éru nadvlády rímskych légii.

ATTILA

Obdobie vlády Attilu je do značnej miery poznamenané zvláštnym vzťahom medzi ním a západorímskym vojvodcom Aetiom. Aetius, ktorý strávil istý čas medzi Hunmi ako zajatec, s Attilom udržiaval takmer priateľské styky, ktoré neskôr prerástli do spojenectva, ale iba dovtedy, pokiaľ mali z neho prospech obaja. Pre Rimana Aetia boli najväčšími nepriateľmi Vizigóti, Burgundi či Frankovia, sídliači na území Západorímskej ríše, nie Huni, ktorí sa stali cennými spojencami a vykonávateľmi jeho vojenských a politických želaní. Dôsledkom ich účelového spojenectva bolo zrejme aj

¹² FLAVIUS VEGETIUS RENATUS, *Epitoma rei militaris* I. 20; AMMIANUS MARCELLINUS, *Res gestae* XXXI. 2. 8. K taktike pozri FEATHERSTONE, D.: *Válečníci a války ve starověku a středověku*, Praha-Plzeň 2001, s. 113-115.

niekoľko vpádov Hunov proti Východorímskej ríši. Pomery sa zmenili až vtedy, keď sa záujmy Attilu a západorímskeho dvora skrížili.

Keď Attila vpadol v roku 451 do Galie, súdobí dejepisci i neskorší kronikári uvádzali, že jeho vojsko tvorilo až pol milióna mužov.¹³ Týmto údajom sa pochopiteľne veriť nedá, ale takéto výrazné zveľičenie dosvedčuje, aký strach Huni vtedy i potom vzbudzovali. Attilove vojsko netvorili iba jazdci hunskeho pôvodu, ktorých množstvo sa nedá presnejšie určiť, keďže určitý počet bojovníkov zostal chrániť vlastné územie, kontrolovať podmanené obyvateľstvo, strážiť kráľovské sídlo i nazhromaždený majetok a dohliadať na stáda, ale aj príslušníci podrobených germánskych kmeňov, ktoré sídlili v priamom i vzdialenejšom susedstve Hunov. Vzhľadom na priebeh bitky na Katalunských poliach sa zdá, že ich počet Hunov dokonca prevyšoval.¹⁴ Najvýznamnejšie oddiely vojska postavili dva najľudnatejšie a najmocnejšie germánske kmene, Gepidi a Góti, ktorých králi o priazeň hunskeho vládcu mali údajne aj súperiť svojou vernosťou a oddanosťou. Výpravy sa zúčastnili aj Kvádi, v tejto dobe už používajúci meno Svěbi, Heruli, Rugovia, Skíri a ďalšie kmene.¹⁵ Na čele týchto nehunských kmeňových vojsk asi stáli ich vlastní králi alebo veľmoži, nielen preto, že v bitke boli svojim veliteľom oddanejšie ako hunským, ale bolo by veľmi nerozumné, keby Attila nechával podriadených náčelníkov pri svojich kmeňoch, zatiaľ čo on a väčšina Hunov bojuje ďaleko od domova. Tým, že kráľov a ich bojovníkov brával so sebou ako rukojemníkov, si zväčšoval nielen svoje vojsko, ale zabezpečoval si aj poslušnosť podrobených kmeňov.¹⁶

Zdá sa, že títo podriadení králi a vodcovia boli v rôznom stupni závislosti od Attilu, ktorý využíval ich vzájomnú súťaživosť, nevráživosť a nedôveru vo svoj prospech. Je pravdepodobné, že neumožnil zjednotenie kráľovskej vlády nad Gótmí, ktorú rozbili už jeho predchodcovia, a gótsky kráľ Valamer (Valamir, Valimeros) z rodu Amalovcov nemal také významné postavenie, aké mu prisúdil gótsky historik *Jordanes* vo svojom diele *O pôvode a dejinách Góťov* (*De Origine actibusque Getarum* alebo *Getica*). Miera závislosti jednotlivých kmeňov a ich kráľov bola rôzna a zmenšovala sa so vzdialenosťou od Attilovho dvora. Vzdialené kmene, ktoré sa výprav nezúčastnili, Hunom namiesto vojakov zrejme odvádzali iba pravidelné poplatky. Niektoré kmene, napríklad Gepidi, ktorí bez výraznejších posunov zotrvali vo svojich sídlach aj po príchode Hunov, mohli účasťou na výpravách dokonca aj získať, ako naznačujú gepidské hroby z obdobia hunskej nadvlády. Ich výbava je oveľa bohatšia ako odkryté náleziská na území iných podmanených kmeňov.¹⁷

Ak z pripojenia k ríši Hunov nemali prospech žiadne nehunské kmene, je možné, že prinajmenšom pre vládnucu a bojovnícku vrstvu najmocnejších a najľudnatejších národov bolo prítlačlivé sprevádzať úspešného a obávaného veliteľa na jeho ťaženiach. O to ľahšie však bolo opustiť Hunov hneď potom, ako sa po porážkach vyskytli prvé príznaky vnútorného oslabenia a nejednoty. Hoci obyvateľstvo podrobených kmeňov, ktoré sa živilo najmä poľnohospodárstvom, pod hunskou nadvládou

13 IORDANES, *Getica* 182; HYDATIUS LEMICUS, *Continuatio Chronicorum Hieronymianorum* 150; *Chronicon Paschale*, CCCVII. Olympias.

14 K tomu pozri LINDNER, R. P.: Nomadism, horses and Huns. In: *Past and Present*, No. 92, 1981, s. 10-11.

15 IORDANES, *Getica* 191; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XII. 2; GAIUS SOLLIUS SIDONIUS APOLLINARIS, *Carmina*, VII Panegyricus v. 321-325. BUDANOVA, V. P.: Germancy v epochu veľikého pereselenija narodov. In: *Velikoe Pereselenie narodov*, Moskva 1999, s. 116; WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 259; THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 127-141; GÜNTHER, R. – KORSUNSKIJ, A. R.: Germanen erobern Rom, Berlin 1986, s. 124-125.

16 THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 164.

17 BÓNA, I.: Völkerwanderung, s. 80; NEMETH, P.: Frühgepidische Gräberfunde an der oberen Theiss. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 219-222.

nepochybne trpelo, jeho potlačená, ale stále prítomná vojenská sila urodzeným jednotlivcom zaručovala určitý podiel na koristi a moci. Príkladom môže byť Edika (Edekón), ktorý v hierarchii Attilovej ríše dosiahol také vysoké postavenie, že sa historici nedokážu zhodnúť na jeho pôvode. Časť pripúšťa jeho skírsky pôvod, iní to vylučujú a zastávajú názor, že bol Hunom. K vybraným mužom, *logades*,¹⁸ aj keď nie takým významným ako Edika, patril aj rímsky provinciál Orestes.

Množstvo Attilových manželiek nesúviselo s kmeňovými zvykmi, ako to vysvetľuje *Jordanes*. Attila si sobášmi k sebe pripútal najplyvnejších germánskych veľmožov a zaistil si ich vernosť. Určitú podobnosť nachádzame aj so slovanským kráľom Samom (623 – 658), ktorý si podporu Slovanov taktiež získal účelovými manželstvami.¹⁹ Jeho dvanásť žien môže znamenať, že jeho ríšu tvorilo dvanásť kmeňov. Manželstvá boli síce účinným spôsobom, ako si získať a udržať svojich spojencov, ale nie trvalým, pretože nikdy neprežili svojho tvorcu. Dokonca mohli byť príčinou rýchleho rozpadu ríše, ak z nich vzišlo veľa potomkov. Prebytok dedičov bol totiž pre kráľovstvá rovnako zhubný ako ich nedostatok. Iniciátorom sobášov však nemusel byť iba sám Attila. Stať sa jeho príbuzným bolo lákavé pre mnohých blízkych i vzdialenejších, hunských i nehunských vládcov. Napokon aj podľa známeho príbehu to bola práve ctižiadostivá Iusta Grata Honoria, sestra cisára Valentiniana III. (426 – 455), kto vnukol Attilovi myšlienku, aby sa s ňou oženil, hoci zábery oboch boli čisto politické.²⁰ Jedným z tých germánskych kráľov, ktorého dcéru alebo sestru si Attila vzal za manželku, bol pravdepodobne gepidský kráľ Ardarich. Ardarichovi spojenie s Attilom mohlo vyhovovať, pretože jeho kmeňu zaručovalo ochranu pred Gótmí.²¹ Nie je vylúčené, že sa zúčastňoval bojových porád a ovplyvňoval Attilove rozhodnutia, keďže údajne patril k jeho radcom a najvernejším poddaným.²² Dokonca i sám Attila ho vraj mal spolu s Valamerom najradšej. Či však aj Valamer dosiahol také postavenie, aké mal Ardarich, zostáva sporné. Rozbitím ríše Greutungov sa Góti rozdelili a Amalovci neboli jediným, ale len jedným z veľmožských rodov, ktoré mohli mať a zrejme aj mali vyššie mocenské ambície. Bolo by preto vskutku prekvapivé, ak by Attila „Istivému“ Valamerovi veril tak, ako píše *Jordanes*. Nespomína ho totiž ani *Priskos*, ktorý mal ako jeden z mála možnosť dostať sa na Attilov dvor. Keďže sa Amalovci v gréckych písomných prameňoch, ktoré sú spoľahlivejšie ako *Getika*, začínajú objavovať až po Attilovej smrti, zdá sa, že počas jeho života ešte nepatrili k najvýznamnejším gótskym rodinám, a že do popredia sa dostali až za Valamera v neprehľadnom období bojov proti Hunom. Samozrejme, to isté môže platiť aj v prípade Gepidov. Rovnako ako Góti mohli byť aj oni rozdrobení a tiež mať viacerých kráľov alebo nemať ani jedného. Ardarich mohol byť takisto len jedným z podriadených vodcov, ktorého kariéra sa začala až po Attilovej smrti v bojoch s jeho nástupcami.

Nie je celkom jasné, či súčasťou Attilovej ríše boli aj Slovania. Keďže sa všeobecne súdi, že jeho ríša sa v čase najväčšieho rozmachu rozprestierala od Rýna na západe až po Kaukaz na východe, mali by do nej patriť. Ak podľa *Jordana* Góti krátko pred svojím rozvratom so Slovanmi bojovali a čiastočne ich aj ovládli, mohlo sa to isté podariť aj Hunom. Písomné pramene však Slovanov medzi

18 K významu slova *logas* pozri THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 160-162.

19 FREDEGARIUS, Chronica IV. 48.

20 IORDANES, Getica 224; MARCELLINUS v. c. comes, Chronica sub anno 434; IOANNES ANTIOCHENUS, fragmenta 199. K tomu pozri BURY, J. B.: Justa Grata Honoria. In: *The Journal of Roman Studies*, Vol. 9, 1919, s. 1-13.

21 Podobne THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 165.

22 IORDANES, Getica 199-200. Pozri tiež POHL, W.: Die Gepiden und die Gentes an der mittleren Donau nach dem Zerfall des Attilareiches. In: *Die Völker an der mittleren und unteren Donau im 5. und 6. Jahrhundert*, ed. Herwig Wolfram/Falko Daim, Denkschriften der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 145, 1980, s. 247-248.

podrobenými národmi nespomínajú. Môže to tak byť preto, že ich územie nikdy súčasťou Attilovej ríše nebolo, jednak pre jeho rozľahlosť a riedke osídlenie, a jednak pre špecifické prírodné, klimatické a geografické podmienky. Hlboké lesy, vodné toky a močiare poskytovali Slovanom dostatok príležitostí k obrane i ústupu a jazdcom, hlavnej zbrani kočovníkov, by prinášali v snahách o ich podmanenie rovnaké ťažkosti, s akými sa neskôr stretávali napríklad aj byzantskí vojvodcovia. Alebo, ak Slovania boli súčasťou Attilovej ríše, tak buď neboli dostatočne integrovaní alebo ich účasť na výpravách bola vykúpená nejakou vzájomne viac či menej výhodnou dohodou. Odlahlosť ich sídiel bola totiž taká veľká, že ich praktický prínos pre vojenské potreby Hunov bol minimálny. A nakoniec, ak sa predsa len v určitých počtoch výprav zúčastnili, môžu sa ako doposiaľ neznáme etnikum v prameňoch skrývať pod menami známych kmeňov, napríklad Alanov, Sarmatov, Germánov, či všeobecne Hunov a Skýtov.

Proti Hunom a ich spojencom sa v Galii postavil ich niekdajší spojenec Aetius. Obratným vyjednávaním sa mu podarilo prekonať nedôveru Frankov a Vizigótov, ktorým v minulosti spôsobil nemálo ťažkostí, a postavil silnú koalíciu. Na Katalaunských poliach sa stretla početná zmes najrôznejších kmeňov, ktorá len utvrdzovala presvedčenie mnohých kronikárov o obrovských desiatistových armádach.²³ Huni v Galii neutrpeli združujúcu porážku, ale taktickú. Výsledok tejto zdĺhavej bitky bol, čo sa týka strát, skôr nerozhodný, Attila sa však rozhodol ustúpiť a vrátiť sa domov. Svoje ciele nedosiahol a po tejto bitke sa už ani on ani Huni ako organizovaná sila v Galii nikdy neobjavili. „Po obnovení síl, ktoré stratil v Galii“ sa Attila, vedený hnevom a túžbou po pomste, vypravil nasledujúceho roku do severnej Itálie.²⁴ Cieľ svojho posledného ťaženia si iste nevybral náhodne a dá sa v ňom opäť vidieť jasný strategický zámer. Napriek počiatočným úspechom sa aj táto akcia skončila nezdarom. Vojsko sa vracalo domov v zlom stave, sužované hladom a morovou nákazou. Je pravdepodobné, že prestíž Attilu po jeho druhom ústupe ako vojvodu upadla,²⁵ hoci pochybnosti neprerástli do otvorenej nespokojnosti.

PORÁŽKA HUNOV PRI NEDAU

Ozveny dávnej poroby germánskych kmeňov, krvavých bojov, výprav i Attilovej smrti uchovali eddické²⁶ piesne, severské ságy,²⁷ hrdinská báseň *Waltharius*²⁸ a nemecký epos *Pieseň o Nibelun-*

23 CASSIODORUS SENATOR, *Chronica* 1253; GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II. 7; FREDEGARIUS, *Chronica* II. 53; *Chronicorum Caesaraugustanorum reliquiae* sub a. 450; *Chronica Gallica* CCCCLII. 139 et DXI. 615; IOANNES MALALAS, *Chronographia* s. 358; *Chronicon Paschale*, CCCVII. Olympias (s. 587); BEDA, *Historia Ecclesiastica* I. 14.

24 PROSPER TIRO, *Epitoma Chronicon* 1367; IORDANES, *Getica* 219; CASSIODORUS, *Chronica* 1255; HYDATIUS LEMICUS, *Continuatio Chronicorum Hieronymianorum* 153-154; GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II. 7; FREDEGARIUS, *Chronica* II. 53; *Chronica Gallica* CCCCLII. 139 et DXI. 617; BEDA, *Historia Ecclesiastica* I. 14; PROCOPIUS, *De bello Vandalico* I. 4.

25 LINDNER, R. P.: *Nomadism, horses and Huns*, s. 11-12.

26 Edda, Prvá pieseň o Gudrun (Guðrúnarkviða Fyrsta), Skaza Niflungov (Drap Niflunga), Druhá pieseň o Gudrun (Guðrúnarkviða Önnur), Tretia pieseň o Gudrun (Guðrúnarkviða Þriðja), Stará pieseň o Atlim (Atlakviða), Grónska pieseň o Atlim (Atlamal in Groenlenzku), Gudrunin nárek (Guðrúnarhvöt); SNORRI STURLUSON, Edda, *Jazyk básnický (Skáldskaparmál)* 48-50.

27 Sága o Völsungoch (Völsungasaga) 25-28, 32-39; Sága o Thidrekovi (Þidrekssaga) 15, 22, 26.

28 *Waltharius*, partes I–III. K ságe pozri LEARNED, M. D.: *Origin and Development of the Walther Saga*. In: *PMLA*, Vol. 7, No. 1, *The Saga of Walther of Aquitaine*, 1892, s. 131-195.

goch.²⁹ Podľa staršej *Eddy*, písomne zaznamenananej v 13. storočí, si hrdina Sigurd³⁰ zobral za manželku Gudrun,³¹ dcéru burgundského kráľa Gjukiho (Gebika). Neskôr sa v podobe jej brata Gunnara (Gundahar) zmocnil aj Brynhildy.³² Keď vyšlo najavo, že Brynhilda, ktorá sa stala ženou Gunnara, bola úskokom zneuctená, Sigurda zavraždili. Druhý Gudrunin manžel Atli (Attila), ktorý sa chcel zmocniť veľkého pokladu Burgundov, vylákal svojich švagrov na svoj dvor. Napriek varovaniám svojej sestry sa Gunnar a Högni so sprievodom vydali na cestu. Huni ich zajali a neskôr zabili. Počas oslavy víťazstva Gudrun vedená pomstou najskôr ponúkla Atlimu jedlo zo srdca ich synov a potom ho opila vínom. Otupeného vládcu Hunov zabila a podpálila kráľovskú sieň, v ktorej sama zahynula.

Skaza Burgundov je v *Piesni o Nibelungoch*, napísanej okolo roku 1200, vykreslená trochu inak.³³ Siegfried, syn kráľa zo Xantenu, pomohol burgundskému princovi Guntherovi nielen v bojoch proti Dánom a Sasom, ale aj získať Brunhildu. Z vďaky mu dal Gunther za manželku svoju sestru Kriemhildu. Neskôr medzi oboma ženami vypukli spory a Brunhilda sa v hádke dozvedela, že ju Siegfried v prestrojení za Gunthara zneužil na svadobnom lôžku. Keď Siegfrieda zavraždil Hagen, vazal a príbuzný burgundského kráľa, Kriemhilda sa rozhodla pomstiť. Vyдалa za vládcu Hunov Etzela (Attilu) a pozvala Gunthera a Hagena k sebe. Vypukli krvavé boje a bratia padli do zajatia. Keď odmietli prezradiť miesto ukrytého pokladu,³⁴ zabili ich. Nakoniec zomrela aj Kriemhilda rukou Hildebranda, príslušníka družiny Dietricha z Bernu (Theodorich z Verony). V nórskej *Ságe o Thidrekovi*³⁵ Kriemhildu (Grimhild) zabil vlastnoručne Thidrek.

Attila zomrel v roku 453 nečakane po svojej ďalšej svadbe s germánskou dievčinou Ildikou.³⁶ *Prískov* dnes stratený opis jeho pohrebu zachoval *Jordanes*. Spieval sa smútočné piesne a okolo Attilovho tela, ktoré ležalo uprostred rozľahlej roviny v stane, krúžili najlepší hunskí jazdci. Po smútočnej hostine (*strava*) ho v noci tajne pochovali. Telo uložili do rakvy so zlatom, striebrom a železom, kovmi, ktoré údajne symbolizovali jeho úspechy. Do hrobu pridali zbrane, šperky a iné cennosti. Podľa povesti potom zabili všetkých, ktorí sa pohrebu zúčastnili, aby hrob ochránili pred vykradnutím.³⁷ To však zrejme nebol dôvod, prečo sa ho dodnes nepodarilo nájsť. Je možné, že jeho hrobku otvorili sami Huni krátko po svojej porážke, aby ju víťazi nevykradli a nezneuctili Attilove telo. Jeho

29 Pieseň o Nibelungoch, XX-XXXIX.

30 Jeho meno i viaceré geografické údaje naznačujú franský pôvod. Jeho matka sa v Piesni Nibelungov II. 21 volala Siegelinda. Mená začínajúce na *sig-* boli príznačné pre Merovingovcov. Zmiešanie burgundsko-franských mien môže znamenať, že k sobášom medzi Merovingovcami a Gebikovcami došlo veľmi skoro, a dokonca i to, že Siegfried, cudzinec na burgundskom kráľovskom dvore, nielen naozaj žil, ale aj zomrel násilnou smrťou.

31 Jej meno sa vykladá dvojako, buď ako „Božie tajomstvo“ alebo ako „Priateľ v boji“. Meno Kriemhildy z eposu pripomína meno Ildiky. V severskej epike je Grimhild manželkou Gjukiho a matkou Gudruny a Gunnara. Kráľ Gjuki mal synov Gunnara a Högniho a dcéry Gudrun a Gudny (alebo Gulrond) a nevlastného syna Gotthorma. Historický Gebika mal synov Gundahara, Giselhara a Gundomara.

32 Jej meno znamená „Bojovníčka v brnení“. V severskej epike bola Attilovou sestrou, čo ukazuje, že chápanie etnických rozdielov medzi Germánmi a Hunmi časom značne oslablo.

33 Pozri Pieseň o Nibelunzích, prel. J. Pokorný, Praha 1974, s. 359-360.

34 K významu kráľovského pokladu pozri HARDT, M.: Royal treasures and representation in the early Middleages. In: *Strategies of Distinction, The Construction of Ethnic Communities, 300-800*, ed. W. Pohl with H. Reinitz, Leiden-Boston-Köln 1998, s. 255.

35 *Sága o Thidrekovi* (Þiðrekssaga) 26.

36 PRISCUS, fr. 23; IORDANES, *Getica* 254; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XIV. 13; HYDATIUS LEMICUS, *Continuatio Chronicorum Hieronymianorum* 154; ISIDORUS, *Historia Gothorum Wandalarum Sueborum* 25; CASSIODORUS, *Chronica* 1258; *Chronica Gallica* DXI. 622; MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 453; *Chronicon Paschale*, CCCVII. Olympias (s. 588).

37 IORDANES, *Getica* 255-258. THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 147-151.

ostatky mohli potom odnieť z Karpatskej kotliny so sebou a uložiť do skromného a nenápadného hrobu niekam, kde nehrozilo jeho odhalenie.

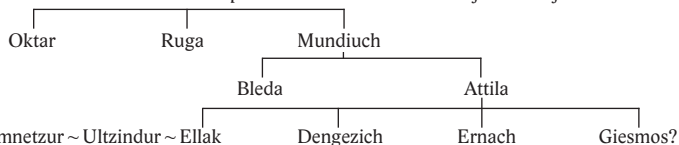
Attilovým synom a nástupcom sa nepodarilo udržať v područí podrobené ani hunské kmene v ohromnom konglomeráte národov, ktorého geografický rozsah sa dá len ťažko ohraničiť. Attilovci si začali deliť otcove dedičstvo, ale zjavne nie ku spokojnosti všetkých, pretože čoskoro medzi nimi vypukli spory a došlo aj k vzájomným bojom.³⁸ Attilova ríša sa začala rozpadáť zvnútra a ani jeden z jeho synov, hoci ich bolo toľko, že sami „takmer tvorili národ“,³⁹ sa mu nemohol schopnosťami ani autoritou vyrovnáť. Dôvody rozpadu vystihol aj *Prosper Tiro*, keď napísal, že „niekoľko kmeňov, ktoré poslúchali Hunov, sledujúc príčiny úbytku, dali príležitosť vojnám“.⁴⁰ Inými slovami, rozdrobenie ústrednej vlády a oslabenie Hunov umožnilo obnovovanie nezávislosti podrobených kmeňov. Príčinou zániku ríše Hunov však neboli len spory medzi Attilovcami. Čas, ktorý hunské kmene strávili v strednej Európe, obklopené germánskymi kmeňmi, bol dostatočne dlhý a nazhromaždené bohatstvo natoľko veľké, že došlo k významným zmenám v spôsobe života nomádskej spoločnosti a následnej strate tých hodnôt a síl, ktoré viedli k jej centralizácii a prvotnému rozmachu.⁴¹ Huni už neboli iba nomádskou spoločnosťou, ale koristníckou, žijúcou jednak z dávok od podmanených národov a Rímskej ríše a jednak z vojenských výprav.

Proti Attilovcom sa postavil gepidský kráľ Ardarich, ku ktorému sa pridali takmer všetci významní náčelníci a králi susedných kmeňov.⁴² Z *Jordanovho* opisu udalostí po Attilovej smrti sa zdá, že dôvodom, prečo sa Ardarich vzoprel jeho synom, nebola ani tak túžba po slobode, ale spôsob, akým si medzi sebou delili jednotlivé národy. Určitú úlohu iste zohrávali aj jeho osobné ambície, keďže jeho postavenie, ktoré mal za Attilovho života, bolo ohrozené a jeho účasť na rozhodovaní do budúcnosti neistý. Jeho odhodlanie vzoprieť sa mohlo vychádzať aj zo snahy udržať si vplyv, ak už nie v rámci oslabenej a rozpadajúcej sa ríše, tak aspoň dosiahnuť a upevniť hegemoniu medzi ostatnými kmeňmi, získať čo najviac z Attilovho dedičstva a zabráť ďalšie územie pre svoj vlastný kmeň.

Rozhodujúcej bitke v roku 454 pri panónskej rieke Nedao, v ktorej vraj len na strane Hunov padlo neuveriteľných 30 000 bojovníkov, mohlo predchádzať niekoľko menších, i keď krvavých stretov. Keďže rieka sa už okrem *Getiky* nikde v iných písomných prameňoch nespomína, je ťažké túto

38 EUGIPIIUS, Vita Sancti Severini I. 1; PROSPER TIRO, Epitoma Chronicon 1370; IORDANES, Getica 259; ISIDORUS, Historia Gothorum Wandalarum Sueborum 25; VICTOR TONNENNENSIS EPISCOPUS, Chronica sub a. 453. K tomu pozri THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 151-157.

39 IORDANES, Getica 259. Attilovo rozvetvené potomstvo čiastočne znázorňuje nasledujúci rodokmeň:

40 PROSPER TIRO, Epitoma Chronicon 1370.

41 O hunskej spoločnosti pred Attilom a za Attilu pozri THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 46-67 a 159-184; JERMOLOVA, I. E.: Kočevníci, s. 229-241.

42 IORDANES, Getica 260-261. DOBIÁŠ, J.: Dějiny Československého území před vystoupením Slovanů, Praha 1964, s. 304; THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 151-157; JERMOLOVA, I. E.: Kočevníci evropských stepí epochy velkého přeselení národů. In: *Velikoe Pereselenie narodov*, Moskva 1999, s. 246-247.

dôležitú bitku presnejšie lokalizovať. Pravdepodobne išlo o niektorý z ľavých prítokov Sávy.⁴³ Ak neberieme do úvahy početnú výhodu jednej z bojujúcich strán, tak z taktického hľadiska proti sebe stáli celkom rovnocenné armády, pretože vodcovia podrobených kmeňov za dlhé roky spoluzitia s Hunmi poznali všetky nástrahy a úskalia boja s kočovníkmi, sami sa od nich zrejme mnohému naučili. Z *Jordanovho* opisu, ktorý je stručným zoznamom účastníkov bitky a skôr umeleckým než realistickým zachytením boja, sa na prvý pohľad nedá celkom presne určiť, kto proti komu bojoval. Za povšimnutie však stojí poradie jednotlivých kmeňov, ktoré by mohlo byť kľúčom k vyriešeniu hádanky. *Jordanes* ako prvých v poradí totiž nomenoval Hunov, ale Gótov, a hneď po nich Gepidov. Dôvodom k takémuto postupu mohla byť ich účasť na opačných stranách bojového poľa. Druhú dvojicu by tak tvorili Svébi a Huni a tretiu Heruli a Alani. Keďže Rugovia svoju dvojčku nemajú, zrejme bojovali na oboch stranách a proti sebe. Údaj o „Rugovi lámajúcom šípy vo svojej rane“ sa dá vysvetliť tak, že nešlo o strely Hunov, ale o šípy ich súkmeňovcov.

Hoci Huni v bitke pri Nedau nestáli osamotení, Gepidi a ich spojenci Skíri, Heruli, Rugovia a Svébi dosiahli slovami *Jordana* celkom „neočakávané víťazstvo“. Keď v boji padol najstarší a najobľúbenejší Attilov syn Ellak, jeho bratia začali v zmätku bojisko opúšťať.⁴⁴ Väčšina Hunov utiekla na východ až k Čiernemu moru, iní sa usadili pri dolnom Dunaji alebo našli záchranu na území Východorímskej ríše. Niektoré hunské kmene zostali aj naďalej v Panónii. Osud porazených Hunov zdieľali aj tie kmene, ktoré bojovali na ich strane. Na územie Východorímskej ríše sa dostali Alani, Skíri a Rugovia,⁴⁵ ktorí sa ako spojenci usadili vo vyľudnených provinciách.⁴⁶ Ich porážka však nemusela byť jediným dôvodom k presídleniu. Rôzne veľké skupiny vedené porazenými rodmi sa mohli od kmeňov oddeliť aj v dôsledku bojov o moc.

Zostáva otázne, či sa Góti vymanili spod hunského jarma krátko po smrti Attilu, alebo až po porážke jeho synov.⁴⁷ K údajom o zásluhách Valamera⁴⁸ v boji proti Hunom spolu s Ardarichom a k ich hodnoteniu musíme pristupovať veľmi opatrne, pretože väčšina súdobých historikov, z ktorých niektorí písali dejiny práve Gótov, ako aj neskorší kronikári, boli naklonení viac Gótom ako Gepidom. Boli preto ochotnejší a náchylnejší zvýrazniť alebo prikrášliť ich úlohu v boji za slobodu

43 DICULESCU, C. C.: Die Gepiden I, Halle a. d. Saale 1922, s. 64 ju stotožnil s riekou Netava, severným prítokom Sávy. Jeho riešenie sa zdá byť zo všetkých možných najpriateľnejšie. K tomuto výkladu sa priklonili aj ďalší historici, pozri DOBIÁŠ, J.: Dějiny, s. 304 s pozn. 36); SCHMIDT, L.: Geschichte der Deutschen Stämme, Die Ostgermanen, München 1934, s. 268 s pozn. 5); TODD, M.: Germáni, Praha 1999, s. 166; WOLFRAM, H.: Österreichische Geschichte 378-907, Wien 1995, s. 34; VÁRADY, L.: Das letzte Jahrhundert Pannoniens 376-476, Budapest 1969, s. 327 s pozn. 800); NIEDERLE, L.: Slovanské starožitnosti II, Praha 1906, s. 114-115.

44 IORDANES, *Getica* 261-262. LOWMIANŠKI, H.: Poczatki Polski II, s. 238-239 vzťahy účastníkov bitky graficky spracoval nasledovne:

Gót → Gepid ← Rug
Sváb → Hun – Alan ← Herul

Pozri tiež VÁRADY, L.: Das letzte Jahrhundert Pannoniens, s. 326-328; BUDANOVA, V. P.: Germancy, s. 116-117; WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 259-260, 321; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 132-133; THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 152; AVENARIUS, A.: Die Awaren, Bratislava 1974, s. 25; LOTTER, F.: Die germanischen Stammesverbände im Umkreis des Ostalpen-Mitteldonau-Raumes nach der literarischen Überlieferung zum Zeitalter Severins. In: *Die Bayern und ihre Nachbarn I*, hg. von H. Wolfram und A. Schwarcz, Wien 1985, s. 35.

45 IORDANES, *Getica* 262 a 266; IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 214(4) a 214(6).

46 BURY, J. B.: *The Invasion of Europe by the Barbarians*, New York 1963, s. 135, predpokladal, že s ich prijatím súvisela potreba nových osadníkov vo vyľudnených provinciách Ilyrika a Trácie.

47 K možnosti, že sa Góti zbavili hunskej nadvlády už skôr, sa prikláňa THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 152. Naopak HEATHER, P. J.: *Goths and Romans 332-489*, Oxford 1994, s. 246.

48 PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XV. 11; *Gesta Theoderici regis, Vita Fuldensis* 2.

a týmto spôsobom Gepidom vziať prvenstvo i zásluhy. Udalosti po bitke pri Nedau však naznačujú, že väčšina Gótov bojovala na strane Hunov, prípadne sa bojov ani nezúčastnila. Valamer a Góti sa na strane víťazov objavujú iba preto, lebo víťazmi boli Gepidi a Ardarich.

Zánik nebezpečnej ríše v strede Európy priniesol Rímskej ríši nielen úľavu, ale aj nové starosti. Kým predtým boli germánske kmene sídliace už na rímskom území ochotnejšie v záujme spoločnej bezpečnosti spolupracovať s cisárstvom, teraz už nevideli dôvody, aby v spolupráci naďalej pokračovali. Z tieňa Attilovej ríše navyše vystúpili ďalšie kmene, s ktorými bolo treba počítať. Rímski cisári museli preukázať veľa šikovnosti a ešte viac peňazí, aby sa nestali ich nepriateľmi.

2. GEPIDI

PŔOVOD A MENO GEPIDOV

Gepidi⁴⁹ neprávom patria k tým menej známym germánskym kmeňom. Ich dejiny až do bitky pri Nedau zostávajú zväčša neznáme a pre nedostatok písomných prameňov je úloha zmapovať a datovať ich dávnu minulosť neporovnateľne ťažšia ako v prípade Gótov. Na rozdiel od Ostrogótov a Longobardov Gepidi, ktorí sa neusadili v Itálii, nemali nikoho, kto by zostavil ich korešpondenciu ako *Cassiodorus* ostrogótsku alebo dal spísať ich zákony ako kráľ Rothari (636 – 652) longobardské. Napriek tomu, že patrili k významným a početným germánskym kmeňom, nemali svojho *Jordana* ako Ostrogóti, ani *Pavla Diakona* ako Longobardi, *Izidora zo Sevilly* ako Vizigóti, *Gregora z Tours* ako Frankovia, *Widukinda* ako Sasi alebo *Saxa* ako Dáni. O Gepidoch písali iba ich nepriatelia, Góti, Longobardi a završenie i Rimania.

Gepidi do povedomia antického sveta vstúpili pomerne neskoro. Rímski autori si ich začali všímať, aj to len okrajovo, až po roku 250, keď spolu s Gótmami a inými menšími germánskymi kmeňmi začali podnikáť mohutné koristnícke výpravy proti rímskej provincii Dácia a prenikať i na územie južne od Dunaja. V pátraní po najrannejších stopách Gepidov sme úplne odkázaní na *Jordana*, ktorý sám čerpal z nedochovaných *Dejín Gótov*. Ich autorom bol *Cassiodorus Senator*, vplyvný a vzdelaný Riman na dvore ostrogótskeho kráľa Theodoricha.⁵⁰ Podľa *Getiky* boli Gepidi tretou vetvou veľkého kmeňa Gótov,⁵¹ ku ktorým ich zaradili iba vďaka blízkosti jazykov a zvykov. Gepidov spolu s Vandalmami a Vizigótmami k silným a ľudnatým gótskym kmeňom zarátal aj byzantský historik *Prokopios*,⁵² pravdepodobne preto, že pojem „Germáni“ nepoužíval pre všetkých Germánov, ale iba pre Frankov. Podľa *Histórie Britov*⁵³ boli Gepid, Gót, Valagót, Burgund a Longobard synmi Armenona. Od nich pochádzali rovnomenné kmene, ktoré dnes spolu s inými označujeme ako východogermánske.

Podľa *Jordana*⁵⁴ bol najstaršou vlasťou Gótov, a teda aj Gepidov, ostrov Scandza,⁵⁵ pod čím vzdenci v antike chápali buď dnešný Škandinávsky polostrov, alebo len niektorý z jeho ostrovov či len

49 Ku Gepidom pozri DICULESCU, C. C.: Die Gepiden I, Halle a. d. Saale 1922; SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 529-548; SEVIN, H.: Die Gebiden, München 1955; CSALÁNY, D.: Archäologische Denkmäler der Gepiden im Mitteldonaubecken (454-568 u. Z.), Budapest 1961; BÓNA, I.: The Dawn of the Dark Ages – The Gepids and Lombards in the Carpathian Basin, Budapest 1976.

50 K tomu pozri CROKE, B.: Cassiodorus and the *Getica* of Jordanes. In: *Classical Philology*, Vol. 82, No. 2, 1987, s. 117-134. V minulosti boli bádatelia k *Jordanovi* prívelmi kritickí. Vyčítali mu veľa vecí, od obyčajného opisovania od *Cassiodora* až po jeho slabú úroveň latinčiny. Dnes je náš pohľad na *Getiku* zhovievavejší. Hoci dvojjazyčnosť v dobe presunov a miešania obyvateľstva zrejme nebola výnimočná, *Jordanes* ovládal možno až štyri jazyky: gótičinu, alančinu, gréčtinu a ako štvrtý latinčinu. Niet pochýb, že *Getika* je excerptom *Dejín Gótov* od *Cassiodora* a *Jordanes* to ani netajil. Za väčšinu chýb a nepresností, ktoré sú v *Getike*, je preto zodpovedný najmä *Cassiodorus*. Okrem neho *Jordanes* použil, či už priamo alebo prostredníctvom výpiskov, aj diela iných autorov, napríklad *Priska*, ktorého dejiny sa nezachovali celé. V tomto zmysle *Cassiodora* dokonca doplnil, pretože je otázne, či mal *Priskove* dielo k dispozícii aj *Cassiodorus*, a ak mal, je málo pravdepodobné, že vedel po grécky. A nakoniec, z čisto praktického hľadiska je jedno, ako veľmi od *Cassiodora* odpisoval, pretože zatiaľ čo jeho dielo sa stratilo, *Getika* nie.

51 IORDANES, *Getica* 25, 26 a 94.

52 PROCOPIUS, *De bello Vandalico* I. 4.

53 NENNIUS, *Historia Brittonum* 17.

54 IORDANES, *Getica* 9 a 16-24.

55 K ostrovu Scatinavia/Scandia pozri C. PLINIUS SECUNDUS, *Naturalis historia* IV. 96 a IV. 104; POMONIUS MELA, *De chorographia* III. 54; PTOLEMAEUS, *Geographia* II. 11. 16.

akékoľvek územie na severe Európy. Anonymný ravennský geograf⁵⁶ stotožnil Scandzu so Skýtiou. Z „veľkého ostrova“ (*magna insula*) Skýtie pochádzali západní (*occidentales*) ľudia, medzi nimi aj Góti, Dáni a dokonca aj Gepidi. Archeologické nálezy potvrdzujúce škandinávsky pôvod Gótov však nie sú také jednoznačné ako *Jordanov* príbeh a skôr hovoria v jeho neprospech.⁵⁷ Spoločných znakov medzi Povislím a Škandináviu zdokumentovaných archeológiou je totiž menej ako medzi Povislím a Čiernym morom. I keď určité vplyvy či dokonca presun obyvateľstva zo Škandinávie k Visle nemôžeme vylúčiť, je pravdepodobnejšie, že od určitého času práve severná Európa prijímala nové podnety z protiláhlej pevniny a smer šírenia kultúrnych podnetov bol teda opačný. Dôkazom o škandinávskej pravlasti Gótov nie sú ani dnešné miestne názvy vo Švédsku, napríklad Gotland, Götaland, Västergötland alebo Östergötland. Tieto územia mohli osídliť gótske kmene z juhu, alebo tu žiť obyvateľstvo patriace k úplne inej jazykovej a kultúrnej skupine a podobnosť kmeňových názvov je iba náhodná. Povesti o príchode Gótov ako aj iných germánskych kmeňov zo Škandinávie mohli vzniknúť v čase, keď sa časť tamojšieho obyvateľstva po zhoršení podnebia a rokoch neúrody vrátila naspäť. Na juh však nemuseli prichádzať celé kmene alebo ich časti. Mohli to byť iba rodiny a vojenské družiny, ktoré svojou vierou, zvykmi a kultúrou ovplyvnili široké okolie. Presvedčenie o severskom pôvode neskôr posilňovali rodové a najmä obchodné väzby medzi južným a severným brehom Baltského mora.

Je možné, že názov Gótov, škandinávskych Gautov (Goti, Geati, Gautigoti) a Gutov (obyvateľov ostrova Gotland) pochádza od mena boha alebo hrdiny Gauta.⁵⁸ Jeho menom sa mohli onačovať všetci, ktorí ho uctievali alebo považovali za svojho predka. Podľa islandskej *Ságy o Herraudovi*⁵⁹ bol Gauti Odinovým synom a podľa *Histórie Britov*⁶⁰ bol Wodan otcom Guedolgaeta. Aj v iných rodokmeňoch anglosaských kráľov⁶¹ sa objavuje Geata, „ktorého pohania už dlho uctievali ako boha“. Sasi mali svojho mýtického hrdinu Hathagata (alebo Hathugaut) a Longobardi kráľov z rodu Gausovcov. V gotlandskej *Ságe o Gotlandanoch*⁶² bol Guti, Djelvarov syn, predkom Gutov a na samom počiatku gótskych hrdinov v *Getike* stojí Gapt, ktorý je zrejme s Gautom totožný. V severskej mytológii bolo už *Gautr* (Otec alebo Vládca) jednou z Odinových prezývok a základom ďalších, napríklad *Aldagautr* (Gautr ľudí), *Siggautr* (Víťazný Gautr) alebo *Valgautr* (Gautr padlých).

Sťahovanie vtedy ešte jednotného kmeňa zo Scandzy viedol podľa povesti kráľ Berig. Kmeň preplával Baltské more na troch lodiach, každá z nich mala predstavovať neskoršie rozdelenie Gótov na Vizigótov, Ostrogótov a Gepidov. Delenie Gótov už v čase presunu zo Škandinávie, ak k nejakému vôbec došlo, je samozrejme nezmysel. Vizigótov a Ostrogótov nemôžeme stotožňovať ani

56 ANONYMUS RAVENNAS, *Cosmographia* I. 12.

57 HEATHER, P. J.: Gótové, s. 21-40 a 52-60; GODŁOWSKI, K.: Die Kulturumwandelung in nördlichen Mitteleuropa während des 5. bis 7. Jh. und das Problem der großen Wanderung der Slawen. In: *Rapports du IIIe Congrès International d'Archéologie Slave, Tome I*, Bratislava 1979, s. 321-334; GODŁOWSKI, K.: Ziemia Polski południowej i środkowej w ostatnich stuleciach epoki starożytnej (1985). In: *Pierwotne siedziby Słowian*, Krakow 2000, s. 237-253; KENDRICK, T. D.: *A History of the Vikings*, New York 1930, s. 54 a 64. Pozri tiež GOFFART, A.: *Barbarian Tides: The Migration Age and the Later Roman Empire*, Philadelphia 2006, s. 54-72.

58 Gauti z germánskeho koreňa *Gautoz, Góti a Gutí z *Gutaniz. Podľa iného výkladu meno súvisí so slovesom *geut- „liať“.

59 *Sága o Bosim a Herraudovi* (Herraudssaga) 1.

60 NENNIUS, *Historia Brittonum* 60. Pozri WOLFRAM, H.: *The Roman Empire and Its Germanic People*, Berkeley-Los Angeles 1997, s. 26-29.

61 ASSERIUS MENEVENSIS, *De rebus gestis Aelfredi* 1; *Anglo-Saxon Chronicle*, A.D. 547.

62 *Sága o Gotlandanoch* (Gutasaga).

s gótskymi Tervingmi a Greutungmi pred hunským vpádom. Ako ukázal *Peter Heather*,⁶³ takéto stožňovanie je anachronické a veľmi nepresné. Greutungovia a Tervingovia boli iba dva najznámejšie gótske kmeňové zväzy, o menších zrejme Rimania nemali ani potuchy. Kým Vizigóti sa sformovali z tých Gótov, Tervingov aj Greutungov, ktorí po rozpade jednotnej kráľovskej moci prešli cez Dunaj koncom 4. a začiatkom 5. storočia, Ostrogóti sa zjednotili z tých nezávislých skupín, ktoré sa dostali pod nadvládu Hunov, a na severnej strane Dunaja zotrvali o niečo dlhšie.

Vráťme sa však ku *Getike*. Posádky prvých dvoch člnov, Ostrogóti a Vizigóti, sa usídlili na pobreží, ktoré nazvali Gothiscandza, čo znamená „Gótska Scandza“.⁶⁴ Tu podľa *Jordana* Gepidi dostali svoje meno. Keďže tretia loď, „ako to už býva“, dorazila k brehu ako posledná, jej posádku a následne celý kmeň začali nazývať Gepidmi, údajne podľa gótskeho slova *gepanta* znamenajúce „lenivý“.⁶⁵ Toto vysvetlenie však musíme odmietnuť, pretože ide o ďalší z príkladov takzvanej ľudovej etymológie. Ak porovnáme mená ostatných, a nielen germánskych kmeňov a zväzov, bolo by veľmi zvláštne, ak nie celkom jedinečné, keby kmeň prijal meno s jasne dehonestujúcim významom. Ak by sme chceli v *Jordanovom* vysvetlení predsa len vidieť nejaký racionálny základ, môžeme si predstaviť, že zvukovú podobnosť pejoratívneho a urážlivého slova *gepanta* s kmeňovým názvom zneužívali najmä samotní Góti, ktorí s Gepidmi mali nie vždy priateľské vzťahy. Tento predpoklad podporuje aj nelichotivá *Jordanova* poznámka, že Gepidi „sú pomalší v chápaní a ťažkopádnejší“, čo dokonca aj on sám považuje za pravdivé.⁶⁶ Bádateľom sa však nepodarilo nájsť žiadne gótske, ba ani germánske slovo, ktoré by malo tento či podobný význam. Všetky podobné derivácie s pejoratívnym nádychom boli účelové a musíme ich vylúčiť. Môžeme spomenúť ešte ďalšie dobové vysvetlenia. *Izidor zo Sevilly* vo svojich *Etymológiách*⁶⁷ tvrdí, že Gepidi, alebo ako ich nazýva on, *Gipedes*, dostali meno podľa toho, že v boji vkladajú najväčšiu nádej do pechoty a nie jazdy, čo bola, mimochodom, pravda, ale vysvetľuje to podľa latinského slova „nohy“, ktoré náhodou bolo *pedes*. Podľa byzantského lexikónu z 12. storočia boli Gepidi (*Getipaides*) deťmi Gótov (*Getón paides*), keďže, pre zmenu, jeho grécky autor v ňom videl ukryté grécke slovo *paides* „deti“.⁶⁸

V pátraní po skutočnom pôvode mena môžeme vychádzať zo slov *ostro-* a *vizi-* v menách Gótov, ktoré vyzdvihujú ich jedinečnosť. Ak boli Vizigóti „odvážni, dobrí či slušní“ a Ostrogóti „slávni a žiariví“, meno Gepidov muselo zvečniť podobnú vlastnosť. Ich kmeňový názov môže mať pôvod v germánskom koreni, ktorý je dodnes zachovaný v nemeckom slove *geben* alebo anglickom *give*. Gepidi by tak boli „štedrý“, „bohatý“ alebo „pripravený dať“.⁶⁹ Iný pôvod mena Gepidov môžeme

63 HEATHER, P. J.: *Goths and Romans*, s. 16-17 a 84. K ďalšiemu rozdeleniu Gótov došlo podľa *Jordana* až v Skýtii pri prechode mosta, ktorý sa zrútil. Polovici kmeňa sa podarilo dostať do kraja Oium, druhej nie, keďže ho močiare a priepasti robili neprístupným. Góti sa po víťazstve nad kmeňom Spalirov dostali k Čiernemu moru, kde sa rozdelili podľa vládncích rodov. Vizigótom vládli Balthovci a Ostrogótom Amalovci. IORDANES, *Getica* 27-28 a 42.

64 K tomu pozri WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 33.

65 IORDANES *Getica* 95-96.

66 IORDANES, *Getica* 96.

67 ISIDORUS, *Etymologiae* IX. 2. 92. K tomu pozri STANG, H.: *The Naming of Russia*, *Meddelelser* Nr. 77, Oslo 1996, s. 33.

68 *Etymologicon magnum* 230.

69 WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 34-36; TŘEŠTÍK, D.: Príchod prvých Slovanů do českých zemí v letech 510-535. In: *Český časopis historický*, roč. 94, č. 2, 1996, s. 260; POHL, W.: Telling the Difference: Signs of Ethnic Identity. In: *Strategies of Distinction, The Construction of Ethnic Communities, 300-800*, ed. W. Pohl with H. Reinitz, Leiden-Boston-Köln 1998, s. 37 a 42; POHL, W.: *Die Gepiden*, s. 241; HEATHER, P. J.: *Goths and Romans*, s. 5; BEDNÁŘÍKOVÁ, J.: *Stěhování národů*, Praha 2003, s. 299.

nájsť v *Jordanovej* alebo presnejšie *Cassiodorovej*⁷⁰ genealógii amalovského rodu. Hneď na prvom mieste spomedzi „hrdinov“ je Gapt, ktorý splodil Hulmula, Hulmul Augisa, Augis Amala, Amal Hisarnisa, Hisarnis Ostrogothu, Ostrogotha Hunuila, Hunuil Athala a Athal Achiulfa a Odoulfu.⁷¹ Ak si sami Gepidi chceli nájsť nejakého predka, hrdinu alebo boha, ktorého meno nesú, mohli ho nájsť práve v Gaptovi.

Posádka tretej lode, predstavujúca Gepidov, priplávala do kraja Spesis, ktorý mal byť v blízkosti Visly alebo priamo v jej delte. Ostrov, na ktorom sa usadili a ktorý svojimi vodami Visla vlievajúca sa do mora obmývala, dostal meno Gepedoios – „gepidský ostrov“.⁷² Tu došlo k ďalšej etnogenéze Gepidov, už nezávisle od Gótot, a formovaniu samostatného kmeňa alebo kmeňového zväzu. Neskôr tá časť Gepidov, ktorá po odchode väčšiny kmeňa na juh zotrvala vo svojich pobaltských sídlach, vraj stála pri zrode kmeňa Vidivariovov (alebo Vividariov), pozostávajúceho z mnohých a „rôznorodých národov“.⁷³ K údajom, ktoré nám zachoval *Jordanes*, *Plinia Staršieho*, *Tacita* alebo *Ptolemaia* sme schopní rekonštruovať etnickú mapu na území dnešného Poľska v priebehu pomerne dlhého času. Okrem Gótot tam žili Rugovia, Vandali a Burgundi, ale nie Gepidi.⁷⁴ Zdá sa, že Gepidi ako kmeň s týmto názvom nikdy pri dolnej Visle nebol a ani nevznikol, ale sformoval sa až v priebehu 3. storočia z tých gótskych a iných kmeňov, ktoré sa začali sťahovať neskôr alebo z rôznych dôvodov zaostali.

Nie je jasné, aký dopad mali markomanské vojny (166 – 180) a následné pohyby stredoeurópskeho obyvateľstva na germánske kmene na severovýchode. Buď ich tiež donútili k presunom, alebo, ak sa Góti pohli už skôr, okolo roku 150, mohli to byť práve oni, kto spôsobil napätie medzi svébskymi kmeňmi.⁷⁵ Góti po svojom presune zo Scandzy podľa *Jordana* najskôr zabrali územie Ulmerugov. Ako prezrádza ich meno, boli to „ostrovní Rugovia“ a zrejme boli predkami tých Rugov, ktorí v 2. polovici 5. storočia už obývali ľavý breh Dunaja v dnešnom Dolnom Rakúsku. Ďalšou obeťou Gótot boli Vandali. Sami sa nakoniec, vedení svojim piatym kráľom Filimerom,⁷⁶ začali sťahovať ďalej na juh. Príčinou presunu mal byť rýchlo sa zvyšujúci početný stav kmeňa, ktorý sa už nedokázal v drsnejších podmienkach na severe užiť. Migrácia Gepidov zrejme začala najneskôr v polovici 3. storočia. Skoršiu migráciu Gepidov by naznačovala správa, podľa ktorej cisár Didius Iulianus (193) proti nim poslal vojsko, to však Clodius Albinus (193/195 – 197) nakoniec využil pre svoje vlastné ciele a vyhlásil sa za cisára (193 – 197). Je to jediný údaj, ktorý spomína Gepidov už v 2.

70 HEATHER, P. J.: Cassiodorus and the Rise of the Amals: Genealogy and the Goths under Hun domination. In: *The Journal of Roman Studies*, Vol. 79, 1989, s. 116-117.

71 IORDANES, *Getica* 79. Už mená viacerých kráľov naznačujú, že nikdy nežili. Gapt/Gaut bol uctievaný nielen Gómi, Hulmul pripomína Humbla, bájneho predka Dánov, ktorého uvádza SAXO GRAMMATICUS, *Gesta Danorum* I. 1, Amal môže v preklade znamenať snaživý, Hisarnis železný, Athal šlachetný a Ostrogotha je eponymický kráľ. Mená ostatných bájných kráľov zostávajú nejasné. Je pravdepodobné, že v genealógii vizigótskych Balthovcov sa uvádzal Balthi (odvážny) a prípadne aj eponymický Visigotha.

72 K tomu pozri STECHE, Th.: *Altgermanen im Erdkundebuch des Cl. Ptolemäus*, Leipzig 1937, s. 101-102.

73 IORDANES, *Getica* 36 a 96. K možnej totožnosti Vidivariov s predpokladanými slovanskými „Vindivarijmi“ pozri LABUDA, G.: *Fragmenty dziejów Słowiańszczyzny Zachodniej*, t. I. Poznań 1960. pozri aj GODŁOWSKI, K.: *W sprawie lokalizacji siedzib Słowian przed ich wielką wędrówką w V-VII w.* (1986). In: *Pierwotne siedziby Słowian*, Krakow 2000, s. 281-282.

74 GODŁOWSKI, K.: *Europa barbarzyńska od IV. w. p.n.e. do VI w.n.e. w świetle źródeł pisanych*. In: *Pierwotne siedziby Słowian*, Krakow 2000, s. 43-45.

75 DOBIĄS, J.: *Dějiny*, s. 194-195; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 41-42.

76 K významu piatich kráľov pozri POHL, W.: *Die Awaren. Ein Steppenvolk im Mitteleuropa 567-822 n. Ch.*, München 1988, s. 261-264.

storočí. Je však od autora žijúceho niekoľko storočí po udalostiach, ktoré opisoval. O to je možnosť jeho omylu alebo nepresnosti vyššia. Za Gepidov, ktorých už sám poznal, mohol označiť niekoho, kto na ich území žil za cisára Didia.

Presuny germánskych kmeňov pocítila východná časť Rímskej ríše začiatkom 3. storočia, keď sa na dolnom Dunaji objavili Góti. Sila útokov sa začala zvyšovať po roku 238. Vpády v 50. a 60. rokoch, v ktorých sa preslávil gótsky veliteľ Kniva, nepodnikali už iba Góti, ale zúčastnili sa ich aj Vandali, Heruli, Tajfali, Bastarnovia, Karpovia a Sarmati. Do roku 253 kládol autor *Velkonočnej kroniky (Chronicon Paschale)* šarvátku s Gepidmi, v ktorej bol zranený spolucisár Philippus Iunior a svojím zraneniam čoskoro v Ríme podľahol.⁷⁷ Tento údaj nie je veľmi dôveryhodný, pretože Philippa zabili krátko po smrti jeho otca v pretoriánskom tábore. Celkom ho však neodmietneme, pretože v tom čase mohlo naozaj dôjsť k nejakým bojom s Gepidmi. Gepidi sa objavili v tomto priestore práve v čase gótskych útokov, ktorých sa mohli zúčastniť alebo aspoň využiť. Sťahovanie Gepidov, prebiehajúce zrejme až po roku 250, opísal aj *Jordanes* a vďaka nemu tieto udalosti vidíme aj z iného pohľadu než rímskeho. V jeho príbehoch nachádzame určité styčné body so staršími rímskymi prameňmi a presuny Gepidov tak vieme nielen sledovať, ale čiastočne aj datovať. *Jordanes*, ktorý dovtedy čerpal z rímskych zdrojov, kladie začiatok gótskych nájazdov proti Trácii a Mézii do doby vlády Philippa Araba (244 - 249) a Decia (249 - 251). Na čelo výprav pred rokom 249 však postavil nie Knivu, ale Ostrogothu, po ktorom sa vraj Ostrogóti nazvali Ostrogótmami. Ako ich spojencov vymenoval Tajfalov, Astringov (vandalských Hasdingov) a Karpov. Nezabudol spomenúť ani množstvo rímskych zajatcov, ktorí sa podľa neho pridali ku Gótom dobrovoľne.⁷⁸

VO VÍRE SŤAHOVANIA NÁRODOV

Jordanes spájal sťahovanie Gepidov iba s gepidským kráľom Fastidom, čím vytvára dojem, akoby celý ich presun od Visly do Dácie trval len niekoľko rokov. Podobný postup zastrešenia dlhodobého procesu činmi a menom jediného človeka bol však u dejepiscov tohto obdobia i v ľudovom ústnom podaní celkom bežný a pre chápanie i pamäť jednoduchého človeka prijateľnejší. Je však nepravdepodobné, že išlo o jednu veľkú a organizovanú kmeňovú migráciu pod vedením jediného vodcu. Naopak, sťahovanie kmeňa bolo presunom mnohých menších skupín súčasne, ale jednotlivito, a počas dlhšieho obdobia. Rimania sa na hraniciach nestretávali s ohromnou masou putujúceho obyvateľstva, ale iba s prieskumnými skupinami a oddielmi vlastných i najatých bojovníkov, ktoré mohli byť často veľmi vzdialení od svojho kmeňa. Etnicitu a meno prvého, najväčšieho alebo vedúceho kmeňa, prípadne len jeho vodcu, prenášali Rimania potom na celý kmeň alebo kmeňový zväz.⁷⁹

V roku 269/270 sa Gepidi spolu s ďalšími kmeňmi zúčastnili na mohutnej gótskej výprave, ktorú nakoniec cisár Claudius II. (268 - 270) pri meste Naissus (Niš) zastavil. V bitke údajne padlo až 50 000 barbarov. Aj keď cisár onedlho v Sirmiu (Sriemska Mitrovica) zomrel a útoky proti ríši

77 *Chronicon Paschale* CCLVII. Olympias (s. 503); SEXTUS AURELIUS VICTOR, *Liber de caesaribus*, 28. 11. DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 24-26; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 530.

78 IORDANES, *Getica* 89-91.

79 HEATHER, P. J.: *Goths and Romans*, s. 6; GODŁOWSKI, K.: *Ziemie Polski*, s. 260-261.

pokračovali,⁸⁰ situácia sa v 70. rokoch nečakane zmenila. Nový cisár Aurelianus (270 – 275) porazil Vandalov v Panónii a Alamanov v Itálii, Góti utrpeli niekoľko porážok a miznú správy o Bastarnoch i Karpoch. Zdá sa, že práve ich presídlenie na Balkán a stiahnutie sa Rimanov z Dácie v roku 271 sú tými zlomovými udalosťami, ktoré rozhodli o polohe nových gepidských sídiel. Roky 260 – 280 preto môžeme považovať za obdobie príchodu Gepidov do Karpatskej kotliny. Nepriamym dôkazom ich prítomnosti je presídlenie množstva Gepidov a príslušníkov iných kmeňov cisárom Progom (276 – 282). Keď cisár bojoval proti uzurpátorovi, barbari využili jeho zaneprázdnenosť a podnikali lúpežné výpravy po súši i po mori. Probus ich v niekoľkých bitkách porazil a vraj iba niekoľkým skupinám sa podarilo vrátiť sa domov.⁸¹ Podobných nepriamych dokladov je samozrejme viac, napríklad písomne doložený presun Vandalov v roku 270/271 do priestoru Aquinca (Budapešť) v Panónii, ktorý mohli vyvolať iba Gepidi. Žiadny iný kmeň v blízkosti Vandalov nebol dostatočne početný alebo silný, aby ich dokázal vytlačiť z pôvodných sídiel.⁸²

Gepidi, ktorí sa vkladli medzi Gótov, sa iste snažili preniknúť ešte južnejšie, avšak v ďalšom postupe im bránili Tervingovia. Keďže nedošlo k dohode, o ktorú sa mal kráľ Fastida usilovať, k slovu sa dostali zbrane. Góti, ktorým vtedy vládol už spomínaný eponymický kráľ Ostrogotha, Gepidov neďaleko mestečka Galtis pri rieke Auha (asi Aluta, dnes Olt)⁸³, porazil. Galtis mohlo byť niekdajšou rímskou pevnosťou alebo táborom, ktorú zničili alebo obsadili Góti. Hľadať by sme ho mali niekde v oblasti rímskeho *Limes transalutanus*, tiahnuceho sa od ústia Oltu do Dunaja až k Prutu. Touto bitkou sa sťahovanie Gepidov skončilo. V *Getike* je zápas Gepidov a Gótov zosobnený a zúžený na boj dvoch kráľov, Fastidu a Ostrogothu. Keďže Ostrogotha mal žiť pred Knivom, k bitke malo dôjsť niekedy pred rokom 250. Jej datovanie je však podľa *Jordana* neisté, pretože tento pôvodom gótsky príbeh vložil medzi kapitoly, ktoré prevzal z diela niektorého rímskeho autora. Boje medzi Gótmami a Gepidmi dokladá aj iný prameň, *Panegyrik* od *Claudia Mamertina*. V ňom sa spomína, ako v roku 291 Góti na hlavu porazili Burgundov a Alani, Tervingovia a Tajfali, ktorí žili práve pri rieke Olt, bojovali s Vandalmi a Gepidmi.⁸⁴ *Jordanes* sa teda mylil, keď písal, že Gepidov porazili Ostrogóti. Greutungovia, sídliači na východ od Dnestra, nemali žiadny dôvod proti nim bojovať. V *Getike* nachádzame aj ďalšie rozpory. Gepidi mali pred vojnou s Ostrogótmami poraziť Burgundov a mnoho iných kmeňov.⁸⁵ Boje s Burgundmi síce zachytil aj *Mamertinus*, ale ako ich premožiteľa uviedol Gótov. Ak *Jordanes* chybné dotoval Fastidovu vládu, je možné, že Gepidi porazili Burgun-

80 Historia Augusta, Vita Claudii VI. 2-6; SEXTUS AURELIUS VICTOR, Liber de caesaribus XXXIV. 3-5. Spomínajú sa Góti, Peukovia, Greutungovia, Austrogóti, Tervingovia, Vizovia, Gepidi a Heruli.

81 Historia Augusta, Vita Probi XVIII. 2.

82 BÓNA, I.: The Dawn, s. 15; BÓNA, I.: Völkerwanderung, s. 76-77; STEINHÜBEL, J.: Pôvod a najstaršie dejiny Nitrianskeho kniežatstva. In: *Historický časopis*, roč. 46, č. 3, 1998, s. 370.

83 IORDANES, Getica 94-100. LOWMIAŃSKI, H.: Poczatki Polski I, s. 244-245 a 270-271; SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 130, 530; HEATHER, P. J.: Goths and Romans, s. 36-37; GODŁOWSKI, K.: Ziemia Polski, s. 265 a pozn. 18).

84 CLAUDIUS MAMERTINUS, Panegyricus genethliacus Maximiano Augusto dictus 17. 1. Báseň nie je celkom jednoznačná a mohlo ísť o tú skupinu Burgundov, ktorá sa vydala na juh, kde sa dostali do sporu s Gótmami. DICULESCU, C. C.: Die Gepiden, s. 41-41; SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 223, 530; SEVIN, H.: Die Gebiden, s. 34; BÓNA, I.: Völkerwanderung, s. 66 a 77; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 68; GODŁOWSKI, K.: Ziemia Polski, s. 263.

85 IORDANES, Getica 97. Najstaršie sídla Burgundov sa na základe zvukovej podobnosti hľadajú na ostrove Bornholm (v starej nórčine Burgundarholmr) v Baltskom mori, odkiaľ sa časť z nich mohla presunúť k Odre.

dov nie sídliačich kdesi na území dnešného Poľska, ale sťahujúcich sa spolu s Gótmí.⁸⁶ To znamená, že Burgundi sa, rovnako ako napríklad Heruli, rozdelili. Inak sa totiž nedá vysvetliť, ako by mohlo dôjsť k bitke medzi Gepidmi, sídliačimi na dolnej Visle, a Burgundmi, sídliačimi na strednej Odre. Ak by však k bitke predsa len došlo ešte na severnej strane Karpát, je možné, že až po tejto porážke sa Burgundi rozdelili a na rozdiel od iných Východogermánov väčšina z nich odišla na západ, kde už v roku 286 spolu s Alamanmi vpadli do Galie.

Gepidi sa usadili v severovýchodnej časti Karpatskej kotliny, v nížinatom kraji východne od strednej Tisy, čo dokladá napríklad pohrebisko pri Érmihályfalve a vykopávky pri Mojgrade, a ešte pred príchodom Hunov prenikli na juh až k rieke Maros. *Jordanes* umiestnil sídla Gepidov medzi rieky Marisia (Maros), Miliare (Biely Körös), Gilpil (Čierny Körös) a Grisia (Körös).⁸⁷ Archeologické nálezy v severnom Maďarsku a severozápadnom Rumunsku pri riekach Körös, Maros, Berettyó, Ér, Kraszna, Tur a Samos naozaj dosvedčujú rôzne etapy gepidského osídlenia v tomto priestore a umožňujú nám určiť jeho priebeh a hranice ešte presnejšie ako písomné pramene. *Kozmografia* od *Julia Honorii* z prvej polovice 5. storočia menuje Gepidov spolu so Sarmatmi, Karpami, Gótmí a Bastarnami ako najvýchodnejšie národy od Západného oceánu.⁸⁸ V Dácii sú zrejme zakreslení aj na cestovnej mape, zachytávajúcej stav od 3. storočia, známej ako *Tabula Peutingeriana*, aj keď pod skomoleným alebo neúplným menom *Piti*, sídliači na západ od Gótovej (*Gaetae*) a Dákov (*Dagae*).⁸⁹

Časom došlo k upokojeniu a germánske kmene zotrvali v relatívnom pokoji až do príchodu Hunov. Zdá sa, že Rimania, ktorí si všimli vzájomné boje medzi Germánmi, využili ich hlad po novom území vo svoj prospech. Gepidi sa ako spojenci mohli aspoň v obmedzenej miere zúčastniť vojen, ktoré Rimania viedli so Sarmatmi a Gótmí v polovici 4. storočia.⁹⁰ Svedčil by o tom nález viacerých zlatých rímskych medailónov z pokladu v Šimleu Silvanei (Szilágysomlyó).⁹¹ Najstaršie sa datujú už do doby vlády cisára Maximiana (286 – 305), keď bojovali Gepidi s Vandalmi proti Tervingom a Tajfalom, ďalšie sú spojené s cisárom Konštantínom Veľkým (306 – 337) a Constantiom (324 – 337), ktorí bojovali so Sarmatmi, a ďalšie pochádzajú z rokov 364 – 368, keď cisár Valens bojoval proti Tervingom. V prameňoch sa stretávame s ešte jednou skupinou Gepidov, ktorá v roku 406 ušla spolu s Vandalmi a Svébmí na západ. Do Hispánie sa už asi nedostali a usadili sa niekde v Galii, kde v roku 455 bojovali s Burgundmi.⁹² Keďže nie je známe, že by sa časť Gepidov oddelila

86 O Frugundionoch na východ od Visly pozri PTOLEMAEUS, *Cosmographia* III. 5. O Urugundoch na východe sídliačich na dolnom Dunaji sa zmienil ZOSIMOS, *Historia Nea* I. 27, I. 32. Ešte v polovici 6. storočia ich pozná aj AGATHIAS, *Historiae* V. 11, avšak ako hunský kmeň Burugundov, ktorý rozlišuje od germánskych Burguzionov. ŁOWMIAŃSKI, H.: *Początki Polski* I, s. 235; GODŁOWSKI, K.: *Ziemie Polski*, s. 255-256; MAENCHEN-HELFEN, O. J.: *The World of the Huns*, s. 453; STANG, H.: *The Naming*, s. 109.

87 IORDANES, *Getica* 114; ANONYMUS RAVENNAS, *Cosmographia* IV. 14.

88 IULIUS HONORIUS, *Cosmographia* A 26 (s. 40).

89 TABULA PEUTINGERIANA, segment VIII. NIEDERLE, L.: *Slovanské starožitnosti II*, s. 123-126; NIEDERLE, L.: *Rukovět slovanských starožitností*, Praha 1953, s. 55. Pozri tiež DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 9; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 29-30.

90 SEXTUS AURELIUS VICTOR, *Liber de caesaribus*, 41. 13 a 42. 21; ANONYMUS VALESIANUS, *pars posterior* 6. 31. BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 15; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 68-69.

91 BÓNA, I.: *Völkerwanderung*, s. 77; BÓNA, I.: *Völkerwanderung*, s. 67, 76-78; NEMETH, P.: *Frühgepidische Gräberfunde*, s. 217; HARHOIU, R.: *Der Schatzfund von Szilágysomlyó/Šimleu Silvanei und die Schlacht von Nedao*. In: *European Archaeology – online*, May 2003, s. 1-11.

92 *Prosperi Tironis auctarium Havniense* sub a. 455.

od kmeňa po bitke na Katalaunských poliach alebo pôsobila samostatne, je pravdepodobné, že nad Burgundmi zvíťazili práve títo Gepidi, ktorí možnože zanechali svoj majetok v Šimleu Silvanei.⁹³

Gepidi sa rovnako ako iné germánske i negermánske kmene dostali do područia Hunov. Svoje sídla si však udržali a dokonca, zrejme s povolením Hunov, obsadili veľkú časť územia na hornej Tise, ktoré opustili Vandali. Gepidi osídlili aj časť Zemplína, z ktorého sa stiahli až pred príchodom Slovanov. Do 5. storočia sa datujú mnohé bohaté gepidské hroby z horného toku riek Crasna a Beretaul (Simleul, Silvanniei, Tăuteni) a na hornej Tise (Kisvárd, Rétközberencs-Paradomb, Tiszadob-Ókenez, Oros, Székely, Tiszalök, Vencsellő, Zalkod, Gáva, Gelénes, Barabás-Bagolyvár a Brestov pri Mukačeve).⁹⁴ Z *Getiky* sa zdá, že Huni Gepidov neovládli priamo, ale využili podmanených Gótov ako kedysi Alanov. Na prelome 4. a 5. storočia mal Gepidov napadnúť gótsky kráľ Thorismund, údajný Ermanarichov vnuk. Góti v bitke zvíťazili, ale Thorismund prišiel o život, len dva roky potom, ako nastúpil po svojom otcovi. Góti vraj za svojim kráľom tak veľmi smútili, že celých štyridsať rokov po jeho smrti nemali kráľa.⁹⁵ To je, samozrejme, nezmysel. Je totiž veľmi nepravdepodobné, aby takú dlhú dobu smútili po kráľovi, ktorý nevládol ani dva celé roky a zomrel po víťaznej bitke, ale pádom z koňa.⁹⁶ Štyridsaťročné bezvládie však nesúvisí ani so smútkom, ani s rozvratom kmeňa a nadvládou Hunov, ale má biblické súvislosti. Je to časový úsek, ktorý sa viackrát spomína v Starom zákone. Štyridsať rokov trvalo napríklad aj blúdenie Židov.⁹⁷

Kresťanstvo

Hoci sa o kresťanstve u Gepidov zmieňuje až *Prokopios*, je veľmi pravdepodobné, že sa s jeho ariánskou formou zoznámili už oveľa skôr. Kresťanstvo sa medzi východnými Germánmi začalo výraznejšie šíriť najmä koncom 4. a začiatkom 5. storočia.⁹⁸ Prvé pokusy christianizácie Gótov spadajú už do prvej polovice 4. storočia a sú spojené s Vulfilom,⁹⁹ prekladateľom Biblie do gótciny. Jeho činnosť sa skončila nezdarom a gótski kresťania, tzv. Malí Góti, museli hľadať záchranu na území ríše.¹⁰⁰ Príčiny neúspechu treba hľadať aj v tom, že Germáni vtedy videli v kresťanstve nástroj k ich podrobeniu Rimanmi a zbaveniu ich politickej samostatnosti. Ďalší pokus, a tentoraz úspešnejší, prišiel od cisára Valenta, ktorý bol vyznaním arián.¹⁰¹ V čase prenikania kresťanstva ku Germánom patrilo

93 SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 531.

94 NEMETH, P.: Frühgepidische Gräberfunde, s. 219-222; BÓNA, I.: Völkerwanderung, s. 77; BÓNA, I.: The Dawn, s. 28-29.

95 IORDANES, *Getica* 250.

96 IORDANES, *Getica* 211 píše o podobnej nehode vizigótskeho kráľa Thorismunda počas bitky na Katalaunských poliach.

97 HEATHER, P. J.: Cassiodorus, s. 125.

98 TODD, M.: Germáni, s. 113-114.

99 Pozri SIVAN, H.: Ulfila's Own Conversion. In: *The Harvard Theological Review*, Vol. 89, No. 4, 1996, s. 373-386; MATHISEN, R. W.: Barbarian Bishops and the Churches „in Barbaricis Gentibus“ During Late Antiquity. In: *Speculum*, Vol. 72, No. 3, 1997, s. 672-675; KOLNÍK, T.: Kontakty raného kresťanstva s územiami strednej Európy vo svetle archeologických a historických prameňov. In: *Studia archaeologica slovacica mediaevalia*, č. 3-4, 2000-2001, s. 80-81.

100 IORDANES, *Getica* 267.

101 IORDANES, *Getica* 133. K tomu pozri HAUGAARD, W. P.: Arius: Twice a Heretic? Arius and the Human Soul of Jesus Christ. In: *Church History*, Vol. 29, No. 3, 1960, s. 251-263; ULRICH, J.: Nicaea and the West. In: *Vigiliae Christianae*, Vol. 51, No. 1, 1997, s. 10-24.

ariánske učenie vo Východorímskej ríši ešte k väčšinovému prúdu. Gótom utekajúcim pred Hunmi povolil usídlť sa na území ríše, avšak svoju ponuku zrejme podmienil aj prijatím kresťanstva.¹⁰²

S novou vierou sa mohli Germáni oboznamovať rôznymi spôsobmi. Okrem cielavedomej misijnej činnosti jednotlivcov to bolo jednak prostredníctvom Rimanov, ktorí padli do zajatia počas vpádov na rímske územie. Niektorí z nich aj po získaní slobody zostávali žiť s Germánmi a zakladali si zmiešané rodiny. Ďalšiu cestu predstavovali samotní germánski zajatci, ktorí prijali kresťanstvo a neskôr sa vrátili ku svojim súkmeňovcom. A nakoniec, časom dochádzalo ku kontaktom s inými migrujúcimi germánskymi skupinami, od ktorých bolo prevzatie nového náboženstva prijateľnejšie. Ku Gótom a od nich potom ku Gepidom sa tak kresťanstvo mohlo dostať nielen z prostredia Východorímskej ríše, ale už aj zo západu od ariánskych Vizigótov v Galii. Prečo sa však Germáni priklonili práve k ariánskemu učeniu a najdlhšie aj u nich prežilo? Nebolo to len tým, že Germáni boli ušetrení dogmatických a vieroučných sporov, ale i preto, že bolo myšlienkovovo prístupnejšie a bližšie ich starej pohanskej viere, keďže podstatu Krista podávalo racionálnejšie. Prijímanie kresťanstva malo aj svoje politické, mocenské a ekonomické pozadie, pretože v urodzených a vládnuccich rodoch sa šírilo rýchlejšie ako medzi zvyškom obyvateľstva. Maďarský archeológ *István Bóna*¹⁰³ upozorňuje, že uprednostnenie ariánstva a zotrvávanie pri ňom malo aj iné dôvody. Germáni, ktorí sa usadili na území ríše, totiž ovládali oveľa väčší počet Rimanov. Vierovyznanie odlišné od toho, ktoré vyznávalo väčšinové obyvateľstvo, zachovávali aj preto, aby si udržali nielen túto nadvládu, ale aj etnickú a kultúrnu svojbytnosť pred pohltitím spoločnosťou stojacej na vyššom civilizačnom stupni.

Pre nedostatok písomných a archeologických prameňov nie je známy priebeh christianizácie ani v čase nadvlády Hunov. Za Attilovho života však ešte väčšina z nich zostávala pohanmi, ako dosvedčuje kresťanský spisovateľ *Salvianus* z Marseille (5. storočie), ktorý nazval Gepidov a ich náboženské obrady neľudskými.¹⁰⁴ Výraznejší rozmach nastal až po rozpade Hunskej ríše. Hoci stopy kresťanstva u Gepidov nie sú veľmi významné, predsa len sú početnejšie ako trebárs u Longobardov, ktorí o sto rokov neskôr využívali ich ariánstvo a svoju čiastočnú pravovernosť, aby si naklonili cisára Justiniána (527 – 565). Najviac známkov kresťanstva je na území niekdajšej Panónie II, najmä v okolí Sirmia. Bolo to niekdajšie rímske územie, kde už kresťanstvo malo dlhú tradíciu a ku Gepidom si nachádzalo cestu najľahšie. Gepidi, rovnako ako iné germánske kmene po prijatí kresťanstva, len pomaly upúšťali od svojich pohrebných rituálov, ku ktorým patrilo pochovávanie mŕtveho v zdobenom odeve spolu s jedlom a inými úžitkovými predmetmi. S rozširovaním materiálneho bohatstva germánskej spoločnosti, či už ariánskej alebo katolíckej, sa tento starý pohrebný rítus stal ešte rozšírenejší. Zhruba do začiatku 5. storočia pochovávali Gepidi, podobne ako iné východogermánske národy a Sarmati, svojich mŕtvych v severo-južnom smere. Postupne sa začali objavovať, a ku koncu 5. storočia už prevažovať, hroby s telami v západo-východnom smere, teda tak, ako sa od 3. storočia pochovávali telá v Rímskej ríši pod vplyvom východných náboženstiev, ktorým je aj kresťanstvo. Tento nový zvyk však nie je dokladom šírenia iba kresťanstva, ale celej stredomorskej kultúry k okolitým národom. Za priamy vplyv kresťanstva sa považuje skôr postupný úbytok pokrmu a nápojov, a teda nádob v hrobách. Gepidi, ktorí dávali mŕtvym do hrobu viac nádob ako Longobardi, zachovávali staré náboženské zvyky dôslednejšie, i keď množstvo nádob kolíše aj

102 BEDNAŘÍKOVÁ, J.: Stěhování, s. 71-79, 117; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 70-71, 139.

103 BÓNA, I.: The Dawn, s. 83-84.

104 SALVIANUS, De gubernatione Dei IV. 14, IV. 17.

na gepidských pohrebiskách. Vieru jednotlivcov dokladajú aj nálezy rôznych predmetov. Dva ženské hroby pri Mezöbánde obsahovali drevené relikviáre s bronzovou sponou rovnakého typu, ktorý sa v tom čase bežne používal u Frankov a Alamanov. Predmety s kresťanskými symbolmi sa našli aj inde. Najbohatší ženský hrob, ktorý sa podarilo odкрыť, je v lokalite Szentes-Nagyhegy a pochádza zo 6. storočia. Okrem iného obsahoval relikviár v tvare striebornej schránky, na ktorej bol vyrytý kríž. Kríž podobného tvaru, nosený však na krku, sa našiel aj v hrobe pri Kiszombore. Vo viacerých gepidských i longobardských hroboch (Kishomok, Szöreg, Pécska, Tatabánya) sa našli aj rôzne byzantské výrobky. Byzantská je aj ozdoba v tvare krížika z hrobu na pohrebisku v Berkháte. Krížiky sú aj na tzv. Omhariovom prsteni, ktorý je takisto byzantského pôvodu. Iným dôkazom kresťanstva u Gepidov sú kríže na minciach vyrazených kráľom Kunimundom (po 564 – 567).¹⁰⁵ Mnohé gepidské hroby obsahujú okrem dôkazov kresťanstva aj prvky starej viery. Napríklad pri Kiszombore sa v dvoch hroboch našli amulety, predstavujúce Donarov (Donner, Thonar, Thunar, Tór, Thor, Þórr) mlat, vyrezané do kosti. Mali byť zrejme ochranou pred zlými silami a zabezpečiť plodnosť ich nositeľov. Prívesky, ktoré patria do rovnakej skupiny, sa našli aj v iných lokalitách, napríklad v Bökénymindszente a Csongráde. V starej viere bolo hlboko zakorenené zdobenie rôznych predmetov, brošní, praciek i rytín do kostí „zvieracím“ štýlom. Zvieracie symboly mali vtedy svoj jasný význam, ktorý nám už dnes zväčša uniká. Jeden z hrobov v lokalite Szanda môže obsahovať dokonca i telo pohanského kňaza, čo naznačujú šipy poukladané do tvaru venca nad hlavou mŕtveho.¹⁰⁶

Keďže Gepidí patrili k najpočetnejším a najsilnejším národom v ríši Hunov, stávalo sa, že ich grécki autori s Hunmi zmiešali.¹⁰⁷ Dochádzalo k tomu aj preto, že ako jeden z najväčších podrobených kmeňov sa podieľali na hunských výpravách už pred rokom 451. V roku 422 vyplenili Tráciu¹⁰⁸ a v rokoch 441 a 442/443 podnikli bratia Attila a Bleda ťaženie do Panónie II a Ilýrie, ktoré pre Rímsku ríšu skončilo katastrofálne. Cisár Theodosius II. (408 – 450) nakoniec uzavrel s Hunmi mier za veľmi nevýhodných podmienok.¹⁰⁹ Rok 441 priniesol skazu viacerých dôležitých rímskych miest a pevností. Niektoré z nich zostali zničené a neobývané takmer sto rokov, až kým ich dal cisár Justinian znova vystavať a opraviť. Najzávažnejšia bola predovšetkým strata Sirmia, od ktorého závisela obrana časti severnej hranice.

Sirmium

Sirmium¹¹⁰ bola pôvodne stará ilýrska osada a neskôr rímske mesto, ktoré ležalo na močaristom brehu Sávy. Úrodný kraj v miernom podnebí a s dostatkom vody priťahoval ľudí už od pradávna.

105 BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 84-85; KOLNÍK, T.: *Kontakty raného kresťanstva*, s. 82.

106 BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 86-87.

107 MALALAS, *Chronographia*, s. 358; *Chronicon Paschale CCCVII. Olympias* (s. 587).

108 MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 422. Pozri THOMPSON, E. A.: *Hunové*, s. 36; BAYLESS, W. N.: *The Treaty with the Huns of 443*. In: *The American Journal of Philology*, Vol. 97, No. 2, 1976, s. 176-179.

109 MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 441 et 442; *Chronicon Paschale CCCV. Olympias* (s. 587). Porovnaj PROCOPPIUS, *De aedificiis* IV. 5. THOMPSON, E. A.: *Hunové*, s. 81-89.

110 DVORNIK, F.: *Metodova diecéza a boj o Illyricum*. In: *Ríša Veľkomoravská, zborník vedeckých prác*, zost. J. Stanislav, Praha 1935, s. 168-173. K dejinám panónskych miest do vpádu Hunov pozri VALACHOVIČ, P.: *Hospodárske a sociálne problémy miest v Panónii v 4.-5. storočí*. In: *Historický časopis*, roč. 30, č. 3, 1982, s. 384-385, aj s literatúrou.

Sirmium do histórie vstúpilo až na konci 1. storočia pred n. l., keď ho v roku 34 pred n. l. dobyli Rimania, ktorí vtedy bojovali s ilýrskymi a keltskými kmeňmi, sídliacimi na pravej strane Dunaja. Územie, ktoré vo vojne získali a ktoré sa stalo základom provincie Panónia, však pevne ovládli až po ťažkých bojoch v rokoch 16 až 9 pred n. l., keď porazili veľké protirímske povstanie domorodého obyvateľstva. Provincia Panónia bola zriadená v roku 10 n. l. a jedným z jej stredísk sa pre svoju strategickú polohu stalo aj Sirmium. Mesto sa rozvíjalo veľmi rýchlo a už za vlády Flaviovcov (69 – 96) získalo štatút rímskej kolónie – *Colonia Flavia Sirmiensem*. Bolo to najvyššie postavenie, aké mohlo nejaké mesto mimo Itálie a na obsadenom území získať. Po roku 103 bola Panónia rozdelená na dve menšie. *Pannonia Superior* zahŕňala severné a západné časti, *Pannonia Inferior* južné a východné. Keďže Panónia bola hraničnou provinciou s nepokojnou dunajskou hranicou, mesto bolo dôležitou základňou rímskej armády. Tu sa zdržiavali velitelia i cisári, konali vojenské porady, plánovali operácie, začínali tu mnohé výpravy a sem sa aj vracali. Priamo v Sirmiu alebo v jeho okolí sa narodilo šesť rímskych cisárov¹¹¹ a posledný cisár jednotnej ríše Theodosius sa stal cisárom práve v Sirmiu. Ďalší cisári tu strávili nejaký čas a podaktorí, napríklad Probus, tu aj zomreli. Najväčší rozkvet mesto zažilo až po Diokleciánových (284 – 305) reformách. Územnosprávna reforma z roku 293 Panóniu rozdelila na štyri menšie provincie: *Pannonia Prima* na severozápade, *Pannonia Valeria* na severovýchode, *Pannonia Savia* na juhozápade a *Pannonia Secunda* na juhovýchode s hlavným mestom Sirmiom. Reformou vlády, ktorou sa moc rozdelila medzi štyroch cisárov, sa zo Sirmia stalo aj jedno zo štyroch hlavných miest rozľahlého štátu. Provinčné mesto, ktoré bolo dovtedy svojím charakterom vojenskou pevnosťou a o ktorom v 3. storočí *Sextus Aurelius Victor* písal ešte ako o obci,¹¹² sa rýchlo začalo meniť na bohaté a prepychové cisárske sídlo. Rozmáhalo sa nielen kultúrne, ale aj hospodársky, vznikali tu rôzne dielne, rozvíjal sa obchod a za Konštantína Veľkého sa tu razili aj mince. Ak spočiatku tvorili jeho obyvateľstvo okrem rímskej posádky predovšetkým romanizovaní Ilýri a Kelti, neskôr sa v ňom začali usádzať už aj Rimania a Gréci. Sirmium sa stalo aj jedným z dôležitých centier raného kresťanstva. Nezmenilo to ani tvrdé prenasledovanie a popravy kresťanov za Diokleciána. Po zmene prístupu rímskeho štátu ku kresťanstvu sa mesto stalo aj sídlom biskupa. V roku 378 sa tu už konal dôležitý koncil, na ktorom sa zavrhol ariánske učenie.¹¹³ Silné kresťanské tradície dokazuje napokon aj dnešný slovanský názov mesta, Mitrovica, ktorý je odvodený od mena svätého Demetria – Mitara. Najväčší rozmach a slávu zažilo Sirmium v 4. storočí, keď už patrilo k popredným mestám nielen v Panónii, ale v celej ríši. Malo vybudovaný kanalizačný systém, dláždené ulice, mohutné hradby, stál tu cisársky palác, hipodrómy, fórum, mestská sýpka i honosné kúpele. Bolo strediskom obchodu a viedla ním dôležitá cesta, ktorá spájala obe polovice ríše. Koncom 4. storočia bolo už natoľko veľkým, že ho historik *Ammianus Marcellinus* nazval „ľudnatou a slávnou matkou miest“.¹¹⁴ Po búrlivom 4. storočí, keď Panóniu I, Valériu a Panóniu II ohrozovali lúpežné prepady Kvádov a Sarmatov, prekazil ďalší vývoj Sirmia, a vlastne všetkých miest v Panónii, príchod Hunov do strednej Európy. Keďže toto obdobie je v písomných

111 Decius Traianus (249 – 251), Aurelianus (270 – 275), Probus (276 – 282), Maximianus Herculius (285 – 310), Constantius II. (337 – 361) a Gratianus (367 – 383).

112 SEXTUS AURELIUS VICTOR, *Liber de caesaribus* 29. 1.

113 DVORNIK, F.: *Metodova diecéza*, s. 168-169. Pozri tiež KOLNÍK, T.: *Kontakty raného kresťanstva*, s. 55-58; VALACHOVIČ, P.: *Kresťanstvo v Panónii v 4. a 5. storočí nášho letopočtu*. In: *Kresťanstvo v dejinách Slovenska*, ed. M. Kohútová, Bratislava 2003, s. 8-11.

114 AMMIANUS MARCELLINUS, *Res gestae* XXI. 10. 2.

prameňoch zachytené veľmi slabo, urobiť si presný prehľad nie je jednoduché. Huni zrejme krátko po svojom príchode do Karpatskej kotliny začali prenikať aj na pravý breh Dunaja do panónskych provincií. Hoci sa v roku 427 Východorímskej ríši podarilo znovu, údajne po päťdesiatich rokoch, získať kontrolu nad časťou Panónie, zrejme Panónie II, a obsadiť všetky tamojšie pevnosti,¹¹⁵ tento úspech prekazila dohoda medzi Aetiom a hunským vládcom Rugom z roku 433, podľa ktorej celá Panónia I prešla pod nadvládu Hunov ako odmena za ich služby.¹¹⁶

V roku 447 sa Gepidi zrejme zúčastnili aj ďalšej veľkej hunskej výpravy do ilýrskych a tráckych provincií vedenej už iba Attilom, ktorý sa medzitým svojho brata zbavil. Huni sa s Rimanmi stretli pri rieke Utus a vojsko východorímskeho veliteľa Arnegiscla za cenu veľkých strát porazili.¹¹⁷ Obsadili mesto Marcianopolis a rímske provincie v Ilýrii a Trácii kruto vyplnili. Bolo to však posledné Attilove víťazstvo nad Rimanmi. V iste v značnom počte sa Gepidi zúčastnili aj hunskej výpravy do Galie v roku 451. Avšak *Jordanov* údaj, že vo vzájomnej potýčke, ktorá predchádzala rozhodujúcej bitke, padlo 15 000 Gepidov a Frankov, je rovnako prehnaný ako státisíce padlých na Katalaunských poliach.¹¹⁸

STREDNÁ EURÓPA PO BITKE PRI NEDAU

Po porážke Hunov pri Nedau v roku 454 si víťazi rozdelili územie, ktoré opustili Huni. Gepidi, ktorí začali oslobodzovací boj a tvorili jadro protihunskej koalície, získali najviac. Obsadili hunské sídla na východ od Tisy a zabrali celú Dáciu.¹¹⁹ Za svoje zásluhy na porážke Hunov sa stali spojencami Rímskej ríše, od ktorej dostávali aj menší finančný príspevok.¹²⁰ O rastúcom vplyve Gepidov a ich dominantnom postavení medzi ostatnými kmeňmi, ktoré sa prejavovalo najmä v hmotnom bohatstve, vypovedajú bohaté hroby v okolí Apahidy v dnešnom Rumunsku. Kým starší z dvojice hrobov zrejme patril gepidskému veľmožovi v čase hunskej nadvlády, ako napovedá značný vplyv nomádskej kultúry vo výbave, mladší, nemenej bohatý hrob, je pozoruhodný najmä vďaka svojmu najvzácnejšiemu artefaktu – zlatej sponě s cibulovitými gombíkmi v neskorianticko-ranobyzantskom štýle, ktorú nosievali iba vysokí rímski hodnostári. Rovnako zaujímavý, svojou výpovednou hodnotou ešte významnejší, je aj pečatný prsteň so štyrmi krížmi a nápisom, ktorý by sa mohol čítať ako OMHARIVS alebo (AVD)OMARIVS. V oboch prípadoch druhá časť mena znamená „vojsko“ (gót. *harjis*) alebo „meč“ (gót. *hairus*). Význam jeho prvej časti, OM, sa nepodarilo vysvetliť. Prsteň sa s najväčšou pravdepodobnosťou používal pri uzatváraní zmlúv s cisárstvom. Celá výbava tohto hrobu, napríklad aj zdobené strieborné krčiažky, ktoré boli takisto asi darom od cisára, naznačuje, že

115 MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 427; IORDANES, *Getica* 166. Údaj o 50 rokoch, ktoré mali Huni žiť v Panónii, si našiel svojich stúpenčov i odporcov, k tomu pozri THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 32 s pozn. 50). V Panónii však vtedy zrejme sídlili Góti, nie Huni.

116 PRISCUS, fr. 2; *Chronica Gallica* sub a. 433 X. 112 a XI. 116. THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 68.

117 PRISCUS, fr. 2; THEOPHANES, *Chronographia* 5942; IORDANES, *Getica* 92; IORDANES, *Romana* 331; MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 447; PROCOPIUS, *De aedificiis* IV. 2. 20; *Chronica Gallica* CCCCLII, XXIII. 132. THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 93-97; DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 57-58; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 57-58; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 268.

118 IORDANES, *Getica* 217. THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 140.

119 IORDANES, *Getica* 33 a 74.

120 IORDANES, *Getica* 264. Porovnaj PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 34. Pozri POHL, W.: *Die Gepiden*, s. 240; BÓNA, I.: *Völkerwanderung*, s. 84-85.

bola majetkom veľmi urodzeného, ak nie najvyššieho predstaviteľa tejto germánskej ríše, zviazanej s cisárstvom spojeneckou zmluvou. Z ďalších predmetov môžeme spomenúť opasok s veľkou zlatou prackou alebo masívnu zlatú ramennú obruč s rozširujúcimi sa koncami, ktorá v germánskych kráľovských rodinách od 3. – 4. storočia vyjadrovala hodnosť. Je preto možné, že mladší hrob patril buď niektorému z gepidských kráľov, napríklad Ardarichovi, za predpokladu, že po porážke Hunov prijal prezývku zodpovedajúcu jeho zásluhám, alebo aspoň niektorému z jeho priamych nástupcov alebo príbuzných, ktorých mená nepoznáme. Pozoruhodné je tiež to, že podobný inventár mal aj hrob franského kráľa Childericha I. (481), odkrytý už v roku 1653. Jeho hrob okrem známych zlatých včiel, mincí, mečov, zlatých praciek a náramku, zlatého a granátmi zdobeného kovania opasku, takisto obsahoval zlatú cibulovú sponu, v porovnaní s ktorou bola tá gepidská väčšia, vyzdobenejšia a jemnejšie spracovaná, a tiež pečatný prsteň s vyrytým textom „CILDERICI REGIS“. Ak je takmer isté, že išlo o otca kráľa Chlodviga I. (481 – 511), je rovnako pravdepodobné, že aj gepidský prsteň patril kráľovi.¹²¹ Avšak nielen výbava hrobu, ale aj samotné meno majiteľa prsteňa naznačuje, že Omharius patril k vládnucemu rodu. Germánske mená boli jednoslovné alebo sa skladali z dvoch častí. Mená so zložkou *-rich* alebo *-har(i)* dostávali len príslušníci kráľovských a veľmožských rodov, kým ostatné, zväčša jednoslovné, boli bežné najmä medzi neurodzenými.

Po odchode Hunov si aj ostatné kmene rozšírili svoje územie. Heruli mali sídla severne od Dunaja a obývali východnú časť dolnorakúskeho Weinviertelu, južnú Moravu a slovenské Záhorie.¹²² Od Svěbov ich oddeľovali Malé a Biele Karpaty. S Herulmi sa spája bohatý veľmožský hrob v Cezavách pri Blučine, ktorý obsahoval okrem iných predmetov zlatý náramok a striebornú sponu. Keďže tento hrob bohatstvom svojej výbavy prevýšil aj ostatné veľmožské hroby, napríklad v rakúskom Laa a. d. Thaya, a sú v ňom badateľné prvky nomádskych tradícií, predpokladá sa, že vlastník týchto predmetov alebo iný príslušník tejto rodiny patril už za hunskej nadvlády k vplyvným predstaviteľom germánskych urodzených rodov.¹²³ Juhozápadnými susedmi Herulov boli Rugovia sídliači na severnom brehu Dunaja v južnom Waldvierteli so strediskom v Kremži (Krems).¹²⁴ Na východ od Herulov sídlili Svěbi, ktorí

121 BÓNA, I.: Völkerwanderung, s. 84-85; BÓNA, I.: The Dawn, s. 86; WERNER, J.: Neue Analyse des Childerich - Grabes von Tournai. In: *Rheinische Vierteljahrsblätter*, 35, 1971; MENGHIN, W.: Die Völkerwanderungszeit, s. 23-24; TEJRAL, J.: Morava na sklonku antiky, Monumenta Archaeologica XIX, Praha 1982, s. 190-191; HORREDT, K.-PROTASE, D.: Das zweite Fürsterngrab von Apahida (Siebenbürgen). In: *Germania*, 50, 1972, s. 174-200; EGGERS, M.: Das siebenbürgische „Omharus“-Grab (Apahida 1) und seine Beziehungen zur altenglischen und altnordischen Heldensage. In: *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*, 22, Heft 2, 1999, s. 157-174. K hrobu franského kráľa Childericha pozri LEBECQ, S.: The two faces of king Childeric: History, archaeology, historiography. In: *Integration und Herrschaft, Ethnische Identitäten und soziale Organisation im Frühmittelalter*, hg. W. Pohl, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters 3, Wien 2002, s. 119-132; TODD, M.: Germáni, s. 187; JAMES, E.: Frankové, Praha 1997, s. 61-65.

122 PROCOPIUS, De bello Gothico II. 14. Medzi Markomanmi a Kvádmi ich uvádza IULIUS HONORIUS, Cosmographia A 26. Polohu sídiel Herulov pri rieke Morave dokazujú aj ich neskoršie výpravy do susedného Rugilandu, Panónie a Norika, ako aj osudná vojna s Longobardmi. WOLFRAM, H.: Österreichische Geschichte, s. 34; POHL, W.: Die Gepiden, s. 277; TEJRAL, J.: Morava, s. 190-191; TEJRAL, J.: Probleme der Völkerwanderungszeit nördlich der mittleren Donau. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 351-382; BEDNÁŘIKOVÁ, J.: Stěhování, s. 306; DROBERJAR, E.: Věk barbarů, Praha 2005, s. 102-103. SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 550 ich kládol za Skírov a Svěbov medzi Moravou a Iplom. Pozri tiež DOBIÁŠ, J.: Dějiny, s. 304 a 306.

123 TEJRAL, J.: Morava, s. 189-191; TEJRAL, J.: Probleme, s. 355.

124 WOLFRAM, H.: Österreichische Geschichte, s. 34 a 53; TEJRAL, J.: Morava, s. 193-194; POHL, W.: Die Gepiden, s. 278; DOBIÁŠ, J.: Dějiny, s. 306; LOTTER, F.: Die germanischen Stammesverbände, s. 47-49; STADLER, P.: Die Bevölkerungsstrukturen nach Eugippius und den archäologischen Quellen. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 297-311.

mali sídla na slovenskom brehu Dunaja. Svébi, ktorí už po odchode Vandalov v roku 406 ovládli údolie Hornádu,¹²⁵ si aj napriek úbytku obyvateľstva väčšinu svojho územia udržali.¹²⁶ Nedostatok archeologických nálezov na území Slovensku a viaceré náznaky v písomných prameňoch viedli niektorých historikov k záveru, že väčšina Svébov sa po bitke pri Nedau usadila v severnej Panónii a Sávii.¹²⁷ Východnými susedmi Svébov boli Skíri, ktorí sídlili v dnešnom severnom Maďarsku v medziriečí Dunaja a Tisy oproti Aquincu.¹²⁸ Na juh od Skírov mali sídla Sarmati.¹²⁹

125 Svébi a Gepidi si vandalské sídla podelili. Svébi obsadili údolie Hornádu, Gepidom pripadol Zemplín a Sabolč. Hranicu medzi nimi tvorili Zemplínske a Slanské vrchy. Pozri STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo, 2004, s. 15-16.

126 Pohrebiská, hroby a menšie osady pripisované Svébov sa našli neďaleko Bratislavy, v Ponitří, Pohroní, Poiplí a na Považí. KOLNÍK, T.: Prehľad a stav bádania o dobe rímskej a sťahovaní národov. In: *Slovenská archeológia*, roč. 19, č. 2, 1971 s. 534-548; NOVOTNÝ, B.: Nové nálezy z doby sťahovania národov na Slovensku. In: *Zborník FFUK Musaica*, roč. 17, 1984, s. 111-117; PIETA, K.: Die Slowakei im 5. Jahrhundert. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 385-417; PIETA, K.: Osídlenie z doby rímskej a sťahovania národov v Nitre. In: *Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta*, zost. K. Pieta, Nitra 1993, s. 74-93. Niektorí archeológovia prisudzujú viaceré z týchto nálezov Gótom, pozri KOLNÍK, T.: Doba rímska a sťahovanie národov. In: *Slovensko – Dejiny*, Bratislava 1978, s. 157; CHROPOVSKÝ, B.: Slovensko v protohistorickom období. In: *Dejiny Slovenska I*, zost. R. Marsina, Bratislava 1986, s. 59-60; ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: Osudy starých Slovanov, Martin 1989, s. 16-17. Keďže archeologický výskum doložil časté presuny celých skupín obyvateľstva, ktoré priniesli zrýchlenie a zmeny v kultúrnom vývoji v strednej Európe, otázka etnicity nálezov je veľmi ťažká. Je možné, že týchto Gótov Svébi prijali medzi seba alebo ich na svébskom území usadili Huni. Pozri tiež STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo, s. 16.

127 WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 260 si myslí, že Svébske kráľovstvo ležalo v severozápadnej Panónii. LOTTER, F.: Die germanischen Stammesverbände, s. 46 upozorňuje na „starých barbarov“ (*antiqui barbari*), ktorí žili v Sávii. Pozri CASSIODORUS, *Variae* V. 14. Týmto spojením sa malo zdôrazniť, že nepatrili ku Gótom. K *antiqui barbari* pozri VÁRADY, L.: *Epochenwechsel um 476*, Budapest-Bonn 1984, s. 99-104; WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 300-303 a 320. Presunutie Svébov do Sávie naznačuje aj skomolenie názvu provincie na Suaviu, pozri IORDANES, *Getica* 273-274; IORDANES, *Romana* 218; POLEMIUS SILVIUS, *Laterculus*, II. Nomina provinciarum. Sávskych Svébov pozná aj PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 15-16. ANONYMUS RAVENNAS, *Cosmographia* IV. 20 uvádza, že Markomani kedysi žili vo Valérii, kam ale umiestnil Sisci (Sisak) a iné sávské mestá. Ak pripustíme, že po bitke pri Nedau boli dve svébske kráľovstvá, vysvetľovalo by to, prečo *Jordanes* spomína dvoch svébskych kráľov.

128 IORDANES, *Getica* 275 píše, že Skíri obsadili územie na „druhej strane Dunaja“, čo ale neznamená, že sídlili až kdesi za Svébm. DOBIÁŠ, J.: *Dějiny*, s. 304 s pozn. 37) predpokladal, že obsadili časť západného Slovenska, kým SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 98 ich sídla umiestnil medzi Váh a Malé Karpaty. Pozri tiež WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 37; VÁRADY, L.: *Das letzte Jahrhundert Pannoniens*, s. 339; POHL, W.: *Die Gepiden*, s. 273.

129 VÖRÖS, G.: Spätsarmatische Siedlungen und Gräberfelder in der Tiefebene Südostungarns. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 133-137.

3. OSTROGÓTI

GÓTI V PANÓNII

Keď sa, ako píše *Jordanes*, Góti dozvedeli, že Gepidi obsadili sídla Hunov, ktoré si začali brániť, a Huni sa vracali do svojich starých sídiel, chceli si územie od Rímskej ríše radšej vyžiadať, ako obsadzovať cudzie.¹³⁰ Keďže podľa jeho poslednej zmienky boli Góti v Skýtii,¹³¹ zdá sa, akoby ešte stále obývali oblasti pri Čiernom mori a teraz sa snažili uniknúť pred Hunmi presídlením sa do uvoľnenej Panónie. Hoci to dáva zmysel, je ich príchod do Panónie tak, ako uvádza *Getika*, veľmi sporný. Je nepravdepodobné, aby Huni nechali početných Gótov ďaleko v Skýtii a pod vládou ich vlastného kráľa. Skôr naopak, Góti zbavení ústrednej vlády mohli sídlieť v rôzne veľkých skupinách na území od Panónie až po Krym. Amalovskí Góti navyše neboli prvými Gótmami v Panónii. Do Panónie možno prišli už Alatheovi a Safrakovi Góti¹³² a po nich zrejme aj Radagaisovi Góti. V Panónii nejakí Góti zostali aj po roku 405, pretože keď ju Rimania v roku 427 čiastočne dobyli, tamojší Góti dostali povolenie presťahovať sa do Trácie.¹³³ Nie je známe, koľko z Gótov zotrvalo vo svojich panónskych sídlach až do roku 454, keď tam mali prísť Amalovci. Huni mohli Panóniu I dosídľovať ďalšími Gótmami už po roku 433, keď im ju prepustil Aetius. O skoršom osídlení Panónie amalovskými Gótmami, alebo Gótmami, ktorých Amalovci ovládli, svedčí aj skutočnosť, že Huni usadili podrobené kmene tak, aby vytvorili ochranný val okolo svojich vlastných sídiel. Keby v Panónii nikoho neusídli, boli by z tejto strany celkom nechránení. Prítomnosť Gótov v Panónii už pred bitkou pri Nedau naznačuje aj *Jordanes*, podľa ktorého gótsky kráľ Hunimund Veľký, údajný Ermanarichov nástupca, bojoval so Svébmi a jeho syn Thorismund s Gepidmi.¹³⁴ Zatiaľ čo Svébov v Skýtii nepoznáme, oba spomínané kmene, Svébi i Gepidi, s Panóniou susedili. V prospech predpokladu, že Góti prišli do Panónie už skôr, hovorí nakoniec aj *Jordanove* tvrdenie, že Valamer patril k Attilovým obľúbencom. Ťažko by ním bol v prípade, keby vládol Gótom stále sídliacim v Skýtii.

Panónske sídla Gótov

Panóniu pridelil Gótom východorímsky cisár Marcianus (450 – 457), čo však nevyklučuje možnosť, že už len uznal *status quo*.¹³⁵ Určite nechcel, aby Amalovci požadovali inú provinciu bližšie ku Konštantínopolu, a možno ich usídlením v Panónii sledoval vojenské alebo bezpečnostné ciele.

130 IORDANES, *Getica* 264: „Gothi vero cernentes Gepidas Hunnorum sedes sibi defendere Hunnorumque populum suis antiquis sedibus occupare, maluerunt a Romano regno terras petere quam discrimine suo invadere alienas, accipientesque Pannoniam“. Nie veľmi jasné je slovo *suis*, keďže sa nedá jednoznačne určiť, či sa viaže k Hunom alebo Gótom. K tomu pozri LOWMIAŃSKI, H.: Początki Polśki II, s. 240; SCHMIDT, L. Die Ostgermanen, s. 269; DOBIÁŠ, J.: *Dějiny*, s. 304.

131 IORDANES, *Getica* 174 píše, že Beremund odišiel od Gótov stále podrobených Hunmi v Skýtii. K tomu pozri WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 255.

132 HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 142-143.

133 O presídlení panónskych Gótov THEOPHANES CONFESSOR, *Chronographia* 5931. Vzhľadom na chronologické nepresnosti jeho *Kroniky* ich mohli Rimania usídliť v Trácii buď v roku 421 alebo 427. HEATHER, P. J.: *The Huns*, s. 16 s pozn. 3).

134 IORDANES, *Getica* 250.

135 HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 125-126.

Provincia totiž patrila k Západorímskej ríši a Marcianus v roku 454 pravdepodobne využil rozpad Attilovej ríše a dočasné oslabenie západného cisárstva po zavraždení Aetia a Valentiniana III., aby ju pripojil k východnému. Keďže nový západorímsky cisár Avitus Panóniu získal späť v roku 455, k dohode Gótot s Marcianom muselo dôjsť pred týmto rokom.¹³⁶

Podľa *Jordana*¹³⁷ si Valamer a jeho bratia Thiudimer (Theudomeros) a Vidimer I. v Panónii rozdelili nielen moc, ale aj územie na tri časti. Hoci žili oddelene na rôznych miestach, Valamer mal ako najstarší z bratov najväčšiu autoritu a aj rímskym dejepiscom sa javil ako jediný vládca Gótot. Thiudimer sídlil pri *lacus Pelso*, Valamer medzi riekami *Scarniunga* a *Aqua nigra* a Vidimer medzi oboma bratmi. Vymedzenie jednotlivých častí je geografický problém, napriek tomu, či skôr práve preto, že ich hranice *Jordanes* opísal. Najmenej starostí bolo s hľadaním Thiudimerovej časti. *Lacus Pelso* môže byť len Balaton alebo Neziiderské jazero.¹³⁸ Ako však uvidíme, nie je až také dôležité, v blízkosti ktorého z týchto jazier Thiudimer sídlil. Polohu Valamerovej časti vieme pomerne spoľahlivo určiť nielen vďaka archeologickému výskumu,¹³⁹ ale aj pomocou iných údajov a ďalších správ a indícií. Ak by *Aqua nigra* a *Scarniunga* boli Litava (Leitha) a Rába,¹⁴⁰ gótske sídla by boli vzhľadom na ich početnosť primálne a museli by sme si položiť otázku, kto žil vo väčšej časti Panónie. Ak sa *Cassiodorus* zmienil o Sirmijskej Panónii ako o niekdajšom sídle Gótot¹⁴¹ a *Jordanes* napísal, že „Dalmácia bola neďaleko S(u)avie a územia Panónie, predovšetkým tam, kde vtedy sídlili Góti“,¹⁴² znamená to, že Valamerove a Vidimerove sídla ležali na juh od *lacus Pelso* a Góti žili aj v Panónii II. Keďže Panónia II bola dôležitou križovatkou ciest a ležala najbližšie ku Konštantínopolu, je takmer isté, že pripadla najstaršiemu Valamerovi. Dokazujú to aj výpady Hunov, ktorým čelil iba on. Tieto hunské útoky neprichádzali zo severu spoza Karpát, ale z juhovýchodu od Dunaja, ako dokladá aj útok Huna Dengezicha (Dintzik) na panónske mesto Bassiana (asi Petrovci), ktoré ležalo medzi Sirmiom a Singidunom (Belehrad). Rozlohu gótskeho územia naznačuje aj lúpežná výprava svébskeho kráľa Hunimunda do Dalmácie a jeho krádež gótskeho dobytky cestou naspäť. Keďže ho Thiudimer porazil pri *lacus Pelso*, dobytky sa mohol zmocniť iba medzi Dalmáciou a jazerom. Ďalším dôkazom, že Valamer mal sídla v Panónii II, môže byť skutočnosť, že po jeho

136 SIDONIUS APOLLINARIS, Carmina, VII Panegyricus v. 589-590. Naznačuje to aj zmienka o panónskom meste Sabaria (Szombathely) zničenom zemetrasením v roku 455, pozri Fasti Vindobonenses priores 577. Ako poznamenáva LOTTER, F.: Die germanischen Stammesverbände, s. 36, keby sa neobnovilo priame spojenie medzi Panóniou a Západorímskou ríšou, sotva by sa táto správa objavila v tejto kronike. SIDONIUS APOLLINARIS, Carmina, V Panegyricus v. 471-477 píše o „septemplicis Histri agmen“, ktorý dovtedy nemohol povolať žiadny cisár, čo podľa *F. Lottera* znamená, že Avitov nástupca Maiorianus (457 – 461) verboval do armády obyvateľov Panónie. *Sidonius* následne uvádza rôzne kmene, medzi nimi Svébov, Hunov, Ostrogótot, Rugov a Sarmatov. Cisár zhromaždil silné vojsko zložené prevažne z Germánov, s ktorým sa chcel vypraviť do Afriky proti Vandalom. Pozri tiež WOLFRAM, H.: Österreichische Geschichte, s. 35.

137 IORDANES, Getica 268. Gótom nepatrili mestá Vindobona a Sirmium, pretože *Jordanes* tieto mestá spomenul v súvislosti s opisom Panónie a nie gótskych sídiel. Nepatrilo im ani Singidunum, ktoré ovládali Sarmati.

138 PLINIUS SECUNDUS, Naturalis historia III. 24 uviedol, že „Norici inguntur lacus Peiso, deserta Boiorum“, čo znamená, že *lacus Pelso* sa vzťahuje na Neziiderské jazero. SEXTUS AURELIUS VICTOR, Liber de caesaribus 40. 9.: „(Galerius) agrum satis reipublicae commodantem caesis immanibus silvis atque emissio in Danubium lacu Pelsonae apud Pannonios fecisset“ sa však už zrejme zmienil o Balatone. K lokalite *Lacus Pelsois* a pojmu *pelso* pozri SEDLÁK, V.: Centrálné postavenie Bratislavského hradu do konca 13. storočia. In: *Najstaršie dejiny Bratislavy, referáty zo sympózia 28.-30. 10. 1986*, zost. V. Horváth, Bratislava 1987, s. 158-159.

139 KISS, A.: Die Funde u. d. Siedlungsgebiet der Ostgoten in Pannonien zwischen 456 u. 471. In: *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 31, 1979, s. 329-339.

140 K tomu pozri SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 269-270; VÁRADY, L.: Das letzte Jahrhundert Pannoniens, s. 336; WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 262; BUDANOVA, V. P.: Germanys, s. 117; KULAKOVSKIJ, J.: Istoriya Vizantii zv. I, Kijev 1913, s. 382-383.

141 CASSIODORUS, Variae III. 23.

142 IORDANES, Getica 268 a 272-273.

smrti táto časť pripadla Thiudimerovi. Ten ju neskôr zrejme prenechal svojmu synovi Theodorichovi, ktorý tam slovami *Jordana* „bez vedomia otca“ bojoval proti Sarmatom (viac o týchto bojoch nižšie). Po umiestnení Valamerovej časti do Panónie II môžeme pristúpiť k identifikácii riek *Aqua nigra* a *Scarniunga*. Prvá z nich by mohla byť Karašicou (Karassó). Jej názov pochádza z turečtiny a znamená Čierna voda. Ak Karašica, ktorá zhruba tvorila hranicu medzi Panóniou II a Valeriu, tečie na východe a vlieva sa do Dunaja, *Scarniunga* by mala byť niektorým z prítokov Sávy a ohraničovať Valamerove sídla na západe.¹⁴³ Gótsky vpád do Vnútrozemského Norika naznačuje, že Valamerovi patrila aj časť Sávie. Poslednou hádankou zostávajú Vidimerova sídla. Ak sídlil medzi Thiudimerom a Valamerom, jeho územie muselo ležať vo Valérii a juhovýchodnej Panónii I.

Attilovci, ktorí sa vraj nechceli zmieriť s tým, že ich Góti opustili ako „otroci svojho pána“, niekedy medzi rokmi 454 – 456 napadli Valamerovu časť kráľovstva. Zrejme nešlo len o trestnú výpravu, ako sa dá vyčítať z *Getiky*. Jej cieľom nemuselo byť opätovné podrobenie Gótot, ale získanie koristi, keďže prišli o svoj príjem potravín. Lenže sila Hunov už nebola taká ako voľakedy, pretože kráľ Valamer dokázal aj bez pomoci svojich bratov ich útok nielen odraziť, ale spôsobiť im vraj také straty, že sa už nikdy viac nespamätali a utiekli ďaleko na východ až k Dnepru.¹⁴⁴ Pokračujúce boje s Hunmi môžu tiež znamenať, že väčšina Gótot bojovala pri Nedau na ich strane a na rozdiel od iných kmeňov touto bitkou slobodu nezískali. To, že podľa *Jordana* chceli Huni potrestať a znovu si podrobiť iba Gótot „akoby dezertérov“, naznačuje, že ich boj o nezávislosť sa začal až po roku 454. Hoci susedné kmene im nepomohli, určitú pomoc im mohli poskytnúť Vizigóti, ako vyplýva z veršov *Sidonia Apollinara*, i keď tu musíme brať do úvahy skôr to, že zo strany básnika išlo buď o fikciu alebo o zveličenie vizigótskych zásluh.¹⁴⁵

Cassiodorus, Jordanes a amalovská genealógia

Vraj v tom istom čase, keď Valamer porazil Hunov, sa Thiudimerovi¹⁴⁶ narodil syn a túto radostnú správu oznámili Valamerovi v deň víťazstva. Chlapec dostal meno Theodorich, u Germánov v tom čase ako meno kráľovských potomkov ceľom obľúbené (tak sa volali aj vizigótski a franskí králi). Jeho matkou bola Thiudimerova milienka Erelieva, ktorá možno ani nebola Gótká. Rok Theodori-

143 *Jordanes* sa pri opise gótskych sídiel orientoval podľa malých a bezvýznamných tokov a nie podľa Dunaja, Sávy a Drávy, ktorých názvy poznal (Romana 209, 216 a 243, *Getica* 285). Aj napriek tomu, že presne vymedzil sektory Amalovcov, nie je možné bezpečne identifikovať ním uvádzané rieky, ktoré, ako v prípade Nedao, sú známe iba z *Getiky*. Rieku *Aqua nigra* stotožnil s Karašicou (z tur. Karasu) ALFÖLDI, A.: *Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien Bd. II*, Berlin-Leipzig 1924-1926, s. 101-104.

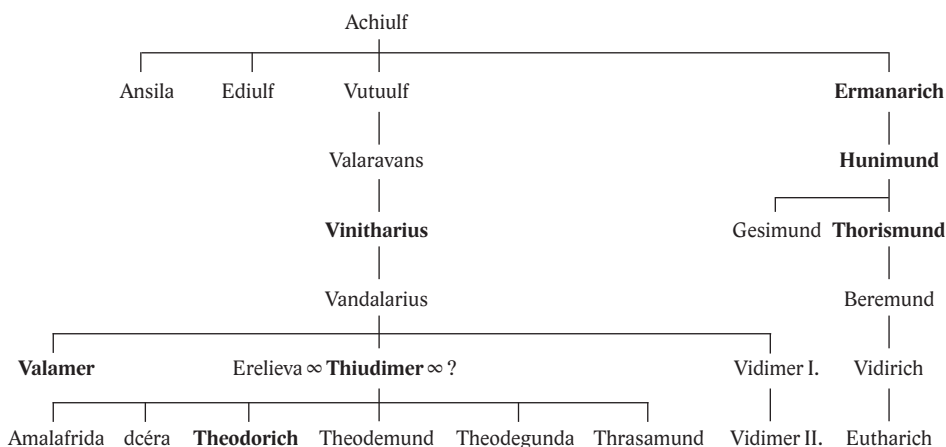
144 IORDANES, *Getica* 269. THOMSON, E. A.: Hunové, s. 154; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 262; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 133-134.

145 SIDONIUS APOLLINARIS, *Epistulae*, VIII. 9 v. 36-38.

146 Niektorí autori, napríklad *Anonymus Valesianus*, *Marcellinus*, *Ioannes Antiochenus*, *Malchos* a iní, nesprávne uvádzali ako otca Valamera, pretože sa im javil ako jediný alebo najdôležitejší kráľ panónskych Gótot. Prekvapivo, meno Theodorichovho otca pozná Edda, Tretia pieseň o Gudrun (Guðrúnarkviða Þriðja) 3: „synovi Thjódmara“ (vydanie Edda, bohatýrské básne, prel. E. Walter, Praha 1942). Podobne aj Pieseň o Nibelungoch XXXIII. 1981 uchovala správne meno Theodorichovho rodu, keď Dietricha z Bernu označuje za vládcu Amelungov. Epos pozná aj Attilovho brata Bleda ako Blödel (XXII. 1346) i ostrogótskeho kráľa Vitigisa ako Dietrichovho priateľa a neskôr protivníka Witegeho (XXVII. 1699). MALCHUS, fragmenta 18 spomína ešte jedného Valamerovho, teda tiež Thiudimerovho, syna Theodemunda, ktorý odišiel s Thiudimerom a Theodorichom na Balkán. Iný, zmätený či celkom vymyslený príbeh o Theodorichovom narodení uvádza FREDEGARIUS, *Chronica* II. 57. Porovnaj *Gesta Theoderici regis*, *Vita Fuldensis* 1.

chovho narodenia sa nedá celkom presne určiť. Narodil sa najskôr v roku 453 alebo 454, najneskôr však v roku 456.¹⁴⁷

Rod Amalovcov znázorňuje nasledovný graf spracovaný podľa *Getiky* (králi sú zvýraznení). Aj bez podcenenia kolektívnej pamäti je jasné, že genealógia Amalovcov je výtvorom umelým a účelovým, spájajúcim skutočných i bájných kráľov. Je totiž vylúčené, aby sa takú dlhú dobu udržovalo v jednom rode priame nástupníctvo otec – syn, teda čisto mužská postupnosť. Už len skutočnosť, že nielen po Valamerovi, ale zrejme ani po Vidimerovi II. nenastúpil syn, ktorý by sa dožil dospelosti, je postačujúcim dôkazom. Hodnota a dôveryhodnosť rodokmeňa preto smerom do minulosti klesá.

Jordanov amalovský rodokmeň a rozpory medzi ním a *Ammianom Marcellinom* patria k stále k problematickým miestam gótskych dejín. Očividná je najmä nezehoda v nástupníctve po Ermanarichovi. Podľa *Ammiana* sa po jeho smrti stal kráľom Vidimer a po ňom nastúpil jeho syn Vidirich (Vithericus). Keďže bol maloletý, Greutungov v jeho mene viedli Alatheus a Safrak. V *Getike*, ktorá Vidimera a Vidiricha nepozná, sa po Ermanarichovi stal kráľom, celkom nepochopiteľne, Vinitharius, jeho údajný prasynovec, a až po Vinithariovej smrti vraj nastúpil Ermanarichov syn Hunimund a po ňom jeho syn Thorismund. Po Thorismundovi sa stal kráľom Valamer, pričom nástupníctvo minulo jeho otca Vandalaria. Zdá sa, že *Cassiodorus* mylne alebo zámerne stotožnil *Ammianovho* Vidimera s Vinithariom,¹⁴⁸ ktorý sa objavoval v jemu známej amalovskej tradícii, a následne poopravil aj chronológiu. Táto identifikácia je síce možná, keďže asi ani Vidimer nebol synom Ermana-

147 ANONYMUS VALESIANUS, pars posterior 12. 58; IORDANES, *Getica* 269; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XV. 12; CASSIODORUS, *Epistulae Theodericianae variae* IV-V.

148 HEATHER, P.J.: *Cassiodorus*, s. 116-117.

richa, obaja padli v bitke a aj ich mená sú si trochu podobné,¹⁴⁹ ale nepravdepodobná, pretože pri-
náša vecné i chronologické ťažkosti. Vidimer napríklad bojoval proti Alanom, kým Vinitharius proti
Antom. Vidirich bol podľa *Ammiana* kráľom, ale Vandalarius podľa *Jordana* nie.¹⁵⁰ U *Ammiana*
prechádza koruna z Vidimera na maloletého Vidiricha priamo, v *Getike* po Vinithariovi nastúpil
Hunimund a Thorismund, po ktorom nasledovalo ešte štyridsaťročné *interregnum*. Ak *Cassiodorus*
zamenil Vidimera s Vinithariom, musíme zodpovedať otázku, ako s tým mohol Theodorich súhla-
siť. Najpravdepodobnejším vysvetlením je, že sa nechal vzdelaným *Cassiodorom*, ktorý rodokmeň
zostavil¹⁵¹ na základe gótskej ústnej tradície a *Ammianovho* diela, jednoducho presvedčiť.

Priblížime si návrh, presadzovaný napríklad *P. Heatherom*,¹⁵² ktorý tieto chronologické prob-
lémy *Getiky* rieši. Podľa nej boli Ostrogóti jednotní aj po príchode Hunov a Amalovcov rešpektovali
ako jediný vládnucci rod. Spomína však hunského kráľa Balambera, ktorý po Ermanarichovej smrti
bojoval proti gótskym kráľom a donútil ich uznať svoju nadvládu. Mal žiť teda koncom 4. storo-
čia. Keďže jeho meno je veľmi podobné s menom Valamera,¹⁵³ je možné, že Balamber nebol bájnym
vládcom Hunov,¹⁵⁴ ale gótskym kráľom Valamerom. Stotožnenie Valamera s Balamberom dopĺňa
naše strohé vedomosti o zjednotení panónskych Góto v mení aj celkový pohľad na jeho priebeh.
Balamber/Valamer si podľa *Jordana*¹⁵⁵ najprv podriadil Vinitharia, ale nie natrvalo. Balamberovi
v úsilí znovu si ho podrobiť pomohli Gesimundovi Góti. Spojené vojsko Balambera a Gesimunda,
ktorý bol vraj jedným zo synov kráľa Hunimunda,¹⁵⁶ Vinithariových Góto v porazilo a jeho samot-
ného v bitke pri rieke Erak zabil. Balamber sa potom oženil s Vinithariovou vnučkou Vadamerkou,
ale vládu nad nimi neprevzal Vandalarius, ale Hunimund, a po ňom jeho druhý syn Thorismund.

149 Pozri HEATHER, P. J.: *Cassiodorus*, s. 116 s pozn. 54). Vinitharius a Vandalarius boli zrejme prívlasty. Vinitharius sa dá preložiť ako „Bojovník so Slovanmi“ a Vandalarius ako „Bojovník s Vandalmi“. Celkom vylúčené to nie je, pretože napríklad PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 18 spomína Góta menom Visand Vandalarius. Celé meno Theodorichovo pradedá by teda mohlo byť *Vidimer Vinitharius. V takom prípade by však Vidimerov syn Vidirich mal byť Vandalariom. Ak by sa dostal až k Vizigótom, Valamerovi by sa potom k panónskym Gótom vrátili až niekedy po roku 439 z Galie. Pozri BEDNÁŘIKOVÁ, J.: *Stěhování*, s. 114. Nie je však isté, či sa Vidirich do Galie vôbec dostal, pozri LOTTER, F.: *Die germanischen Stammesverbände*, s. 31 a 33-34.

150 Vandalarius sa ako kráľ nespomína ani v krátkom zozname kráľov, pozri CASSIODORUS, *Variae* XI. 11. Prekvapujúco sa v ňom neobjavuje ani Ermanarich, na rozdiel od bájneho Amala, Ostrogothu a Athala. V zozname nechýbajú Vinitharius, Hunimund, Thorismund, Valamer, Thiudimer a Theodorich. Aj z toho HEATHER, P. J.: *Cassiodorus*, s. 110 usudzuje, že Ermanarich nepatrí k Amalovcom.

151 CASSIODORUS, *Variae* IX. 25. Germáni sa nevenovali rodokmeňom, až kým neprišli do styku s písmom a rímskymi genealogickými tradíciami. Zostavenie rodokmeňov bolo záľubou rímskych senátorov, ktorí hľadali spojenie so starými rodmi, či dokonca mýtickými postavami, aby zvýšili svoju prestíž. Pozri HEATHER, P. J.: *Cassiodorus*, s. 108-109.

152 HEATHER, P. J.: *Goths and Romans*, s. 56-57; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 122-124. Pozri tiež SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 253-256; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 251-257; MAENCHEN-HELFEN, O. J.: *The World of the Huns*, s. 414; LOTTER, F.: *Die germanischen Stammesverbände*, s. 31. K Vinithariovi pozri tiež KAZANSKI, M.: *Le royaume de Vinitharius: Le récit de Jordanès et les données archéologiques*. In: *Strategies of Distinction, The Construction of Ethnic Communities, 300-800*, ed. W. Pohl with H. Reinitz, Leiden-Boston-Köln 1998, s. 221-240.

153 V rukopisoch sa vyskytujú tvary Balamir, Balamur, Balamer a Balambyr, čo ukazuje na prevzatie z gréckeho textu, kde mohol byť tvar Βαλαμυρ. U *Priska* sa vyskytuje tvar Βαλαμπερος. Pozri HEATHER, P. J.: *Cassiodorus*, s. 105-106.

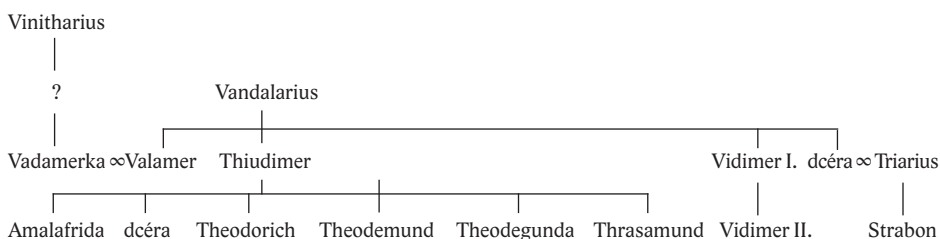
154 AMMIANUS MARCELLINUS, *Res gestae* XXXI. 2. 7 žiadneho Huna Balambera nepozná, naopak, píše, že Huni jednajú všetci spoločne, nepodriaďujú sa kráľovskej vláde a prekážky zdolávajú pod improvizovaným velením svojich vodcov. Podobne OLYMPIODORUS, fr. 19. K tomu pozri HEATHER, P. J.: *The Huns*, s. 11 s pozn. 2).

155 IORDANES, *Getica* 248-251.

156 Problému príbuzenstva Gesimunda a Hunimunda sa venoval MIŽIČKO, M.: *Ostrogóti a situácia na Balkáne počas sťahovania národov*. In: *Medea*, roč. V, 2001, s. 13-14. Prikláňa sa k možnosti, že Amalovci neboli jediným vládnuccim gótskym rodom.

Hunimund bojoval so Svébmí,¹⁵⁷ Thorismund v druhom roku svojej vlády padol v bojoch s Gepidmi a jeho syn Beremund so synom Vidirichom utiekol pred Hunmi do Galie k Vizigótom, ktorým vtedy vládol Vallia (415 – 419), a stal sa radcom jeho nástupcu Theodoricha I. (alebo Theodorid, 419 – 451).¹⁵⁸ Istého Gensemunda, ktorý sa spojil s Amalovcami, spomína aj jeden z listov v *Cassiodorovej* zbierke,¹⁵⁹ meno Beremund polatinčené na Verimodus sa objavuje v *Augustinovom* liste¹⁶⁰ okolo roku 429 a Vidirich ako Vitericus o desať rokov neskôr v *Prosperovej* kronike.¹⁶¹ Tieto zmienky síce podporujú tradičný výklad *Jordanovho* textu, že Beremund ušiel začiatkom 5. storočia, ale nevylučujú možnosť, že všetky spomínané udalosti sa odohrali nie v rozmedzí rokov 370 – 419, ale o čosi neskôr. Boj o moc medzi gótskymi rodmi mohol prebiehať už počas hunskej nadvlády a Valamerovci sa svojich rivalov zbavovali s pomocou Hunov. To mohlo položiť základy príbehom o Hunovi Balamberovi, ktoré našiel *Cassiodorus* (alebo *Jordanes*) buď v nedochovanej histórii Gótotov od „slávneho spisovateľa“ Góta Ablabia,¹⁶² alebo sa dozvedel od Gótotov, ktorí žili na území Byzantskej ríše. Práve svadba Balambere/Valamera s Vadamerkou mohla viesť k tomu, že sa Vinitharius objavuje ako Theodorichov pradec, ktorým zrejme aj bol, ale nie po mužskej, ale ženskej línii. Vinithariov rod bol zrejme porazený a Gesimund Valamerovu hegemoniu uznal až po smrti svojho otca Hunimunda a brata Thorismunda a úteku Beremunda.

Je takmer isté, že Valamer svoje postavenie nedostal ani nezdedil, ale si ho musel vy dobyť. Ak ho stotožníme s Balamberom, vidíme ho viac ako Chlodviga u Frankov než ako predurčeného panovníka, ktorého vládnuť všetkým Ostrogótom oprávňovala vážnosť a starobylosť jeho rodu.¹⁶³ Hoci uvedený návrh spočíva na zvukovej podobnosti mien Valamer a Balamber, podporuje ho nielen skutočnosť, že *Getica*, ktorej cieľom bolo osláviť činy rodu Amalovcov, je neobjektívna, ale aj analógia so zjednotením Frankov, ktoré sa dosiahlo násilím a fyzickým odstránením súperov. Zdá sa, že v gótskej ústnej tradícii došlo k transformácii priestoru do jednoduchej a súvislej dejovej línie, keď králi vládnucci súčasne, ale na rôznych miestach, boli zoradení tak, akoby vládli všetkým Gótom jeden po druhom bez prerušenia rodovej línie. Opravený rodokmeň Amalovcov môže vyzeráť aj takto:

157 HEATHER, P. J.: *Cassiodorus*, s. 119 s pozn. 60).

158 IORDANES, *Getica* 173-174 však kladie do Valliovej vlády udalosti, ktoré sa odohrali až v roku 427, porovnaj CASSIODORUS, *Chronica* 1215, čo môže byť dôkazom nejasností okolo Beremundovho odchodu. K tomu pozri HEATHER, P. J.: *Cassiodorus*, s. 125 s pozn. 81).

159 CASSIODORUS, *Variae* VIII. 9. Gensemund bol dokonca adoptívnym synom Amalovcov.

160 AUGUSTINUS, *Epistula* 229 – 231.

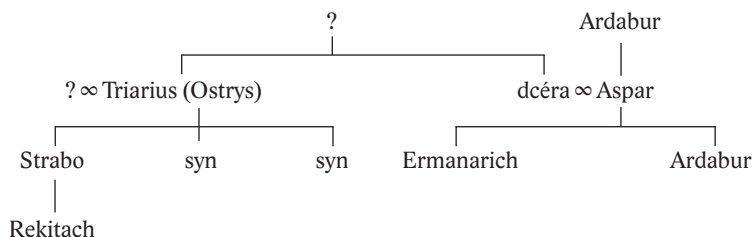
161 PROSPER TIRO, *Epitoma chronicon* 1337-1338. LOTTER, F.: *Die germanischen Stammesverbände*, s. 32-33; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 205.

162 IORDANES, *Getica* 28.

163 HEATHER, P. J.: *Cassiodorus*, s. 123.

Theodorich Strabon a trácki Góti

Vzťahy panónskych Gótov s Východorímskou ríšou boli spočiatku dobré. Keď s nimi nový východorímsky cisár Leon I. (457 – 474) prerušil styky a prestal im platiť aj pravidelné dávky, ku ktorým sa jeho predchodca zaviazal, Valamerovci sa rozhodli najprv vyslať k cisárovi poslov, aby zistili príčiny omeškania platieb a žiadali nápravu. Avšak skôr, ako sa vyslanci dostali do Konštantínopola, videli, že dary sa pravidelne vyplácali iným Gótom, ktorí už nejakú dobu sídlili v Trácii a ktorým sa vraj neobyčajne darilo. Viedol ich Triariov syn Theodorich prezývaný Strabon:

Títo Góti dostali sídla v Trácii zrejme ešte pred bitkou pri Nedau, mnohí možno patrili k tým, ktorí v roku 407 neodišli s Alarichom I. do Itálie, alebo k tým, ktorí stáli na strane Gepidov proti Attilovcom. Nasvedčovalo by tomu výsadné postavenie, ktoré ich vodcovia vo Východorímskej ríši dosiahli.¹⁶⁴ Aj preto už cisár Marcianus nechcel, aby sa v ríši usadila iná, rovnako veľká či dokonca ešte väčšia skupina Gótov. Vplyv tráckych Gótov rástol aj vďaka priazni a podpore Aspara. Flavius Ardabur Aspar, pôvodom Alan, sa stal patriciom, bol konzulom a mal vojenskú hodnosť *magister militum*. Keďže sám sa nemohol stať cisárom, v roku 450 podporil voľbu svojho podriadeného Marciana. Po jeho smrti v roku 457 presadil aj ďalšieho svojho človeka, Leona I. Strabon nepochádzal z rodu Amalovcov, ale bol s ním zrejme príbuzný. *Jordanes* sa tejto téme zámerne nevenoval, a to z rovnakého dôvodu, prečo neskôr prehliadol celý konflikt oboch menovcov. Inými slovami, keďže *Getika* mala osláviť Theodoricha a Amalovcov, Strabon ako ich súper príbuzným byť nemohol. Avšak grécke pramene nemali dôvod zamlčovať ich vzájomný pomer. Vieme preto, že Strabonov syn Rekitach bol pre Theodoricha *anepsios*, v širšom význame príbuzný, v užšom bratranec. To znamená, že Triarius mal za manželku niekoho z rodiny Amalovcov, napríklad Valamerovu sestru alebo dcéru.¹⁶⁵

Valamerovci, keď videli životné podmienky tráckych Gótov, získali údajne dojem, že cisár nimi pohŕda a zanedbáva ich. Porušili zmluvu a vedení ani nie tak hnevom, ako skôr snahou ukázať svoju silu, vyplenili v roku 459 Ilýriu. Vyrabovali mnoho oblastí a viacero miest, vrátane jadranského prístavu Dyrrachium (alebo Epidamnus, dnes Durrës).¹⁶⁶ Chceli cisárovi ukázať, že ak nedostanú to, na čo si zvykli, zoberú si to násilím. Leon ustúpil a zaviazal sa znovu každoročne platiť panónskym Gótom po 300 libier zlata. Zárukou nového mieru uzavretého medzi Valamerom a Východorímskou

164 HEATHER, P. J.: Gótové, s. 121, 134-135 a 159; LOTTER, F.: Die germanischen Stammesverbände, s. 35.

165 IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 214(3). HEATHER, P. J.: Goths and Romans, s. 251-253.

166 IORDANES, *Getica* 270-271; PRISCUS, fr. 28. Pozri tiež *Prosperi Tironis auctarium epitomae Vaticanae ad ed. a. 455 Anni 466, 11.*

rišou v roku 461 sa stal vtedy ešte len asi sedemročný Theodorich, ktorého si cisár vyžiadal. Kráľ Valamer ho poslal do Konštantínopola ako rukojemníka aj napriek nesúhlasu jeho otca Thiudimera.¹⁶⁷ Theodorich obklopený svojimi súkmeňovcami tak prežil svoju mladosť na cisárskom dvore. Podmienky uzavretého mieru sa napokon pre obe strany ukázali ako výhodné a prospesné. Leon, ktorého vláda závisela od podpory jeho vojvodcov, zmenšil riziko ďalších vpádov a Ostrogóti neskôr získali kráľa, ktorý sa zoznámil s grécko-rímskym štátnym zriadením, spoznal administratívnu a vojenskú organizáciu a získal prinajmenšom základné vzdelanie.

Boje so susedmi

Roky 467 až 469 v Panónii poznačili nepokoje, ktoré zrejme súviseli aj so snahou západorímskeho cisára Anthemia (467 – 472) oslabiť moc Gótov na západe i na východe.¹⁶⁸ Vojny medzi podunajskými kráľovstvami, ktoré najprv viedli iba k zániku niektorých z nich, však napokon zásadne ovplyvnili dianie v Rímskej ríši.

Hoci Góti vraj vo svojich nových sídlach v Panónii žili niekoľko rokov spokojne, ich prítomnosť dráždila ostatné kmene. Podľa *Jordana* najprv zaútočili na kmeň Sadagov, sídliači takisto v Panónii.¹⁶⁹ Situáciu využil Hun Dengezich a obklúčil Bassianu. Začal ju obliehať a plieniť jej okolie. Keď sa to dozvedeli Góti, vojsko, ktoré pripravili proti Sadagom, obrátili proti Dengezichovi. Hunom vraj vtedy spôsobili takú drvivú porážku, že sa ich niekdajší páni „odvtedy až doteraz boja gótskych zbraní.“¹⁷⁰ Dengezich potom svoju pozornosť obrátil na Východorímsku ríšu a jeho útokov sa zúčastnili aj Góti. Neboli to však amalovskí Góti, ktorí uzavreli s cisárom dohodu. Táto skupina sa nezjavila hunskej nadvlády a nemala zrejme ani vlastného kráľa. Spolu s Hunmi vpadli na rímske územie, ale boli v nejakom údolí rímskym vojskom, ktorému velili Anagastes, neskorší cisár Basiliscus, a Ostrys, veliteľ tráckych Gótov, zablokovaní a nútení vyjednávať. Nakoniec sa stiahli a vrátili sa domov.¹⁷¹ Z trojice rímskych veliteľov nás najviac zaujíma Ostrys, ktorý môže byť totožný s Triarionom za predpokladu, že došlo buď ku skomoleniu mena alebo šlo o jeho rozdielny zápis v gréckych a latinských textoch.¹⁷² Dengezich pokračoval v útokoch do roku 469, keď ho Anagastes porazil a jeho hlavu poslal do Konštantínopola, kde ju napichli na kôl.¹⁷³ Máme správu ešte o jednom vpáde na územie Východorímskej ríše, ktorý uskutočnili Góti niekedy pred rokom 471. Tento útok vedený Bigelisom Rimania zastavili a „kráľa Gótov“ zabil Asparov syn Ardabur.¹⁷⁴ Bigelis mohol byť velite-

167 PRISCUS, fr. 28; IORDANES, *Getica* 271; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XV. 12; ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* 3. 11. WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 263; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 158.

168 WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 36.

169 IORDANES, *Getica* 272. Z pohľadu *Jordana* išlo o kmeň žijúci hlbšie, vo vnútornej Panónii. Sadagovia budú tožní so Sadagarjimi.

170 IORDANES, *Getica* 273.

171 PRISCUS, fr. 38 a 39. VÁRADY, L.: *Das letzte Jahrhundert Pannoniens*, s. 328; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 260-261; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 134.

172 HEATHER, P. J.: *Goths and Romans*, s. 259-260; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 159-160. Pozri tiež LOTTER, F.: *Die germanischen Stammesverbände*, s. 37.

173 IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 205 uvádza Oulyba. MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 469. K Dengezichovým Hunom pozri JERMOLOVA, I. E.: *Kočevníci*, s. 256 a 266; THOMPSON, E. A.: *Hunové*, s. 154-155; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 132, 134-135.

174 IORDANES, *Romana* 336. HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 121; THOMPSON, E. A.: *Hunové*, s. 277.

lom tých Gótov, ktorí sa zúčastnili prvej Dengezichovej výpravy, ale aj iných, ktorí hľadali záchranu, či už pred Hunmi alebo Amalovcami, na území ríše.

V roku 467 alebo 468 začali amalovskí Góti ohrozovať rímske Vnútrozemské Norikum a tým aj svojich severozápadných susedov Rugov. To, že ich kráľovi Flakictheovi zabránili v odchode do Itálie a obliehali norické mesto Tiburnia (alebo Teurnia, St. Peter in Holz), naznačuje, že preťali dôležitú Jantárovú cestu medzi mestami Scarabantia (Šopron) a Poetovio (Ptuj) či dokonca obsadili niektoré alpské priesmyky.¹⁷⁵ Boje Gótov v Noriku alebo s Dengezichom využil v roku 468 svébsky kráľ Hunimund.¹⁷⁶ Prešiel cez Panóniu a vyplienil slabo chránenú rímsku provinciu Dalmáciu.¹⁷⁷ Hoci sa Svébi nemohli počtom vyrovnáť Gótom, odvaha olúpiť silnejšieho im nechýbala. Cestou naspäť sa totiž zmocnili potulujúcich sa a nestrážených gótskych stád. Thiudimer dohonal Svébov, ktorých spomaľoval ulúpený dobytok, pri *lacus Pelso*. Hunimunda porazil a zajal. Uvedomoval si však hrozbu zo strany nepriateľských kmeňov a poprava svébskeho kráľa by ju ešte zväčšila. Hunimunda preto donútil uzavrieť spojenectvo a adoptoval ho za „syna v zbrani“. Pre Hunimunda to bola jediná šanca, ako sa mohol živý vrátiť domov, a súhlasil.¹⁷⁸ Aj keď si Thiudimer nemohol byť istý jeho vernosťou, prepustil ho aj s ostatnými zajatými Svébmami.

Lenže Hunimund nemienil dodržať nanútené spojenectvo. Keďže musel brať ohľad na vtedajšie zvyky a medzikmeňové „právo“, nemohol svojvoľne a otvorene porušiť svoj zväzok s Gótmami. Spojenectvo s Thiudimerom ho síce obmedzovalo, ale nijako ho nezaväzovalo k priateľstvu voči Valamerovi a Vidimerovi, ktorých sa táto adopcia za syna v zbrani netýkala. Hunimund teda zmluvu s Thiudimerom neporušil. Začal nabádať susedných Skírov, ktorí dovtedy „naživali s Gótmami v mieru“,“¹⁷⁹ aby s nimi prerušili spojenectvo, spojili sa s ním a Gótov napadli. Keďže Góti počtom prevyšovali aj Skírov, aj ich vpád mohol byť iba lúpežný, hoci jeho skutočným účelom bola odplata. Skíri vpadli do Valamerovej časti kráľovstva a v následnej bitke Valamer padol. Smrť kráľa vraj Gótmami vôbec neotriasla, ba naopak, bojovali ešte zúrivejšie. Skíri utrpeli takú zdrvujúcu porážku, že, ako to prehnane opísal *Jordanes*, z ich kmeňa „zostalo takmer iba meno, ktoré nosili, a takto boli všetci vyhubení.“¹⁸⁰ Po smrti Valamera voľbou pripadla kráľovská vláda nad panónskymi Gótmami na mladšieho brata Thiudimera.¹⁸¹

175 EUGIPPIUS, *Vita Sancti Severini* V. 1 a XVII. 4; SIDONIUS APOLLINARIS, *Carmina*, II Panegyricus v. 377. LOTTER, F.: *Die germanischen Stammesverbände*, s. 37 a 39. Pozri tiež WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 36; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 264 a 335; VÁRADY, L.: *Das letzte Jahrhundert Pannoniens*, s. 338.

176 LOTTER, F.: *Die germanischen Stammesverbände*, s. 31 predpokladá, že meno Hunimund sa do svébskeho prostredia dostalo po bojoch medzi Svébmami a Gótmami Hunimuda Veľkého. Je však pravdepodobnejšie, že prvá časť mena, ktorá sa v rovnakom čase objavila v menách viacerých urodzených Germánov – obaja Hunimundovia, Hunulf aj vandalský kráľ Hunerich (477 – 484) – sa vzťahuje na Hunov (podľa iného výkladu *hun-* znamená „medvie-ďa“).

177 IORDANES, *Getica* 273.

178 IORDANES, *Getica* 275. O forme a dôvodoch tohto adopcie za syna v zbrani sa dozvedáme z listu, v ktorom Theodorich prijal za syna herulského kráľa Rodulfa, pozri CASSIODORUS, *Variae* IV. 2. Pozri tiež IORDANES, *Getica* 24. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 275; WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 37; VÁRADY, L.: *Epochenwechsel*, s. 44-46.

179 IORDANES, *Getica* 275.

180 IORDANES, *Getica* 276.

181 IORDANES, *Getica* 275 a 278; IORDANES, *Romana* 347; *Gesta Theoderici regis*, *Vita Fuldensis* 3; IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 206(2).

Hunimund sa ale ešte nevzdával. Spolu s kráľom Alarichom¹⁸² sa mu podarilo postaviť protigótsku koalíciu susedných kmeňov. Najmä pripojenie Gepidov, najsilnejšieho miestneho kmeňa, mohlo na bojovom poli zvrátiť pomer síl a víťazstvo nakloniť na Hunimundovu stranu. Svébi sa spolu so Sarmati a ich kráľmi Beukom a Babajom, zbytkom skírskeho vojska pod vedením kráľa Edika a jeho syna Hunulfa, Gepidmi, Rugmi a možno aj Herulmi, ktorých síce *Jordanes* nespomína, spoločne vypravili proti doposiaľ vždy víťaznému nepriateľovi. Obe znepriatelené strany sa uchádzali aj o podporu Rímskej ríše. Cisár Leon sa nakoniec rozhodol pomôcť Skírom a *magistrovi militum per Illyricum* nariadil, aby Skírom poslal vojsko aj napriek odporu Aspara. *Priskova* správa sa môže vzťahovať už na prvý skírsky vpád, je ale pravdepodobnejšie, že práve druhá a väčšia spojenecká výprava bola pripravovaná v spolupráci s cisárstvom.¹⁸³ Rimania však už nestihli prísť včas, ak vôbec mali. Keďže Svébi boli stabilným účastníkom nielen oslobodzovacieho boja proti Hunom, ale aj výprav proti Gótom, ktoré dokonca organizovali, zdá sa, že ich vojenská sila nebola napriek odlivu obyvateľstva v roku 406 zanedbateľná. Prinajmenšom stále značné muselo byť aspoň ich postavenie, ktoré mali u okolitých kmeňov.

Avšak získať podporu ostatných kmeňov nebolo vôbec ťažké a dôvody nepriateľstva voči Gótom netreba hľadať iba v nedávnej minulosti, komplikovaných vzťahoch či ich zotrvaní na strane Hunov v bitke pri Nedau. Svébi mali napríklad už pred príchodom Hunov dobré vzťahy so Sarmatmi¹⁸⁴ a aj nepriateľstvo Gepidov a Gótot malo korene hlboko v minulosti. Spojenci sa utáborili pri rieke Bolia v Panónii. Bolia sa stotožňuje s dnešným Ipľom, ktorý však netečie územím niekdajšej Panónie. V takom prípade sa bitka mohla odohrať oproti jeho ústiu do Dunaja.¹⁸⁵ Góti spojencov zaskočili, uštedrili im ďalšiu porážku a „pomstili krv svojho kráľa a nepravosť voči nim“.¹⁸⁶ Edika v bitke zrejme padol, pretože po nej sa už v písomných prameňoch nespomína. Nepriateľstvo však ešte neskončilo. Thiudimer s úmyslom potrestať Hunimunda prekročil v zime roku 469/470 zamrznutý Dunaj, možno v blízkosti Aquinca,¹⁸⁷ a vpadol na územie Svébov zozadu. Zimná výprava Gótot asi neskončila celkom úspešne, ako vyplýva z *Jordanovho* spojenia „porazil, vyplienil a takmer podmanil“ (*devicit, vastavit et paene subegit*).¹⁸⁸ Keď sa vraj Thiudimer vracal s bohatou korisťou naspäť, stretol sa so svojím synom Theodorichom, ktorého v tom čase cisár Leon po dovŕšení 18 rokov prepustil s mnohými darmi. Hunimund, ktorého v priebehu dvoch rokov stíhal jeden nezdar

182 IORDANES, *Getica* 277 píše, že Alarich bol druhým kráľom Svébov. WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 265; WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 37; STEINHÜBEL, J.: *Pövod*, s. 373, ho považujú za herulského kráľa. Naopak, LOTTER, F.: *Die germanischen Stammesverbände*, s. 32.

183 PRISCUS, fr. 35; IOANNES ANTIOPENUS, fr. 206(2). Že sa Leon pridá na stranu podunajských kmeňov proti Gótom, naznačuje nielen pomerne rýchly kariérny postup Edikovho syna Hunulfa vo Východorímskej ríši, ale aj skutočnosť, že v rovnakom čase vizigótsky kráľ Eurich začal rozširovať svoju moc i územie na úkor Západorímskej ríše. Západorímsky cisár Anthemius sa pokúsil postaviť protigótsku koalíciu, jeho vojsko, vedené jeho synom Anthemiolom, však Vizigóti v roku 471 v Galii porazili. Boje Vizigótot, panónskych i tráckych Gótot naznačujú určitú mieru koordinácie. Pozri LOTTER, F.: *Die germanischen Stammesverbände*, s. 39.

184 AMMIANUS MARCELLINUS, *Res gestae XVII*. 12. 8.

185 IORDANES, *Getica* 277. K tomu pozri SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 276 s pozn. 5); DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 104; DOBIÁŠ, J.: *Dějiny*, s. 305 s pozn. 44); BUDANOVA, V. P.: *Germancy*, s. 118; BÓNA, I.: *Ungarns Völker im 5. und 6. Jahrhundert*. In: *Germanen, Hunnen und Avarn, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 120; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 16; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 265 a 330. LOTTER, F.: *Die germanischen Stammesverbände*, s. 39.

186 IORDANES, *Getica* 279.

187 SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 276.

188 IORDANES, *Getica* 280-281.

za druhým, sa rozhodol alebo musel opustiť svoje územie a s časťou kmeňa odišiel na západ. Usadil sa pravdepodobne na území Alamanov, ktorí mali podľa *Jordana* dobré vzťahy s podunajskými Svébmí.¹⁸⁹ Alamani Svébov na svojom území nielen prijali, ale prevzali aj ich meno. Jeho prevzatie možno uľahčovalo aj to, že aspoň niektorí z Alamanov, ktorých meno znamená „všetci muži“, kedysi pochádzali z niekdajšieho veľkého kmeňového zväzu Svébov.¹⁹⁰

Odoakar a Hunulf

Skírske kráľovstvo zaniklo a jednota kmeňa sa po smrti kráľa Ediku rozpadla. Kto však bol tento Edika?¹⁹¹ Edekona v službách Attilu spomína *Priskos*, ktorý o ňom hovorí ako o mužovi skýtskeho pôvodu, na inom mieste zase jednoznačne ako o Hunovi.¹⁹² Podľa *Theofana* mal Edika gótsky pôvod, keďže však písal o niekoľko storočí neskôr, spoľahlivosť jeho údajov je otázna.¹⁹³ V prospech

189 LOTTER, F.: Die germanischen Stammesverbände, s. 40-41 zastáva názor, že Hunimund odišiel k Alamanom už po porážke pri Bolii. Zimná výprava Gótov podľa neho nesmerovala na Slovensko, ale na západ na územie Alamanov. *Fridrich Lotter* nepovažuje *Jordanov* opis svébskych sídiel za chybný, ako sa všeobecne predpokladá, pozri IORDANES, *Getica* 280-281: „nam regio illa Suavorum ab oriente Baibaros habet, ab occidente Francos, a meridie Burgundzones, a septentrione Thuringos“. Porovnaj PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* III. 30: „Noricorum ... provincia, quam Baioariorum populus inhabitat, habet ab oriente Pannoniam, ab occidente Suaviam, a meridie Italiam, ab aquilonis vero parte Danuvii fluentia“. Podobne už NIEDERLE, L.: *Slovanské starožitnosti* II, s. 115-116 predpokladal, že išlo o alpských Svébov (Švábov). Zo všetkých geografických údajov, ktoré *Getika* obsahuje, tento patrí k najdôležitejším a zároveň najspornejším. Keďže *Jordanes* uvádza, že so Svébmí boli ich spojenci Alamani, je podľa *F. Lottera* vylúčené, aby Alamani prišli v zime tak rýchlo na pomoc Svébov na Slovensko. Nazdáva sa, že s výpravou proti Hunimundovi súviselo aj obliehanie norickej Tiburnie Gótmí. V prospech výpravy do Álp podľa neho hovorí aj poznámka, že Góti proti Svébov vypravili pešie vojsko (*pedestrem exercitum*), ktoré bolo na prechod hôr vhodnejšie ako jazda.

190 O usídlení podunajských Svébov medzi Alamanmi a prevzatí ich mena existuje v prameňoch viacero názorov. GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II. 2 svoje rozprávanie o vpáde Svébov do Hispánie doplnil poznámkou „Suebi, id est Alamanni“. PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum*, II. 15 a III. 18 nazýva Suaviu vlasťou Alamanov, ale nie naopak: „Suaviam, hoc est Alamanorum patriam ... Iste ex Suavorum, hoc est Alamannorum gente oriundus“. Životopisec svätého Severina EUGIPIUS, *Vita Sancti Severini* XXII. 4-5 napísal, že Hunimund, zrejme niekedy medzi rokmi 476-480 vyplienil okolie oppida Batavis (Passau), ktoré bolo vystavené útokom práve Alamanov. Zatiaľ čo *Eugippius* Alamanov pozná, v prípade Hunimunda nevedel ani jeho titul ani etnickú príslušnosť a jeho bojovníkov označil iba ako barbarov. WALAHFRID STRABO, *Vita Sancti Galli*, Prolog, napísal, že „Alamanniam vel Sueviam nominemus. Nam cum duo sint vocabula, unam gentem significantia“. Dodáva, že Svébi sa s Alamanmi zmiešali a zmenu kmeňového názvu vysvetlil na príklade Frankov: „Scimus similiter Francos partes Germaniae vel Galliae non solum potestati, sed etiam suo nomini subiugasse“. Svébov pri Alamanoch pozná aj PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 12. Územie, ktoré kedysi obývali Alamani, sa dodnes volá Švábsko. K tomu pozri WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 37. GEUENICH, D.-KELLER, H.: *Alamannen, Alamanien, alamanisch im frühen Mittelalter. Möglichkeiten und Schwierigkeiten des Historikers beim Versuch der Eingrenzung*. In: *Die Bayern und ihre Nachbarn I*, hg. von H. Wolfram und A. Schwarz, Wien 1984, s. 130-146; STADLER, P.: *Die Bevölkerungsstrukturen*, s. 297-311.

191 IORDANES, *Getica* 277 pozná Ediku, ako Idiku ho uvádza IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 209 a ANONYMUS VALESIANUS, pars posterior 10. 45 ako Edicona (alebo Aedicona).

192 PRISCUS, fr. 7- 8. *Priskos* aj Góta Valamera označuje ako Skýta (fr. 28).

193 THEOPHANES, *Chronographia* 5965.

názoru o jeho hunskom pôvode¹⁹⁴ hovorí napríklad to, že ho sprevádzal tlmočník z hunčiny Vigilas¹⁹⁵ (Vigilans, Vigilius, Bigilas). To však neznamená, že na večeri, na ktorej Chrysaefios prišiel s návrhom na zavraždenie Attilu, Edika a Vigilas hovorili alebo museli hovoriť medzi sebou iba hunsky. Chrysaefios nemusel postrehnúť, akou rečou spolu hovoria, a aj *Priskos* mohol neskôr z rozhovorov s Vigilasom vyvodíť nepresný záver. Tak, ako je možné, že Attilovi slúžil Skír Edika, je možné, že Hun Edika sa po smrti Attilu stal vládcom Skírov. Názor, že išlo o dve rozdielne osoby s podobnými menami, pričom jeden bol pôvodom Hun a druhý Germán, je síce prijateľný, ale nevysvetľuje, prečo sa prvý stráca z histórie v rovnakom čase, v akom do nej vstupuje druhý.¹⁹⁶

Edikov starší syn Hunulf, po matke Skír a po otcovi During,¹⁹⁷ odišiel so zostávajúcimi súkmeňovcami do východnej časti Rímskej ríše. Pred rokom 475 sa stal telesným strážcom Basiliscovho synovca Armata, ktorý zariadil, aby dostal aj vojenskú hodnosť *magister militum per Illyricum*. Po upevnení moci východorímskeho cisára Zenona (474 – 491) však Hunulf neváhal svojho pána a dobrodinca, zrejme na Zenonov popud, zavraždiť. Zo svojej funkcie bol aj napriek tomu v roku 479 odvolaný a vystriedal ho Sabinianus.¹⁹⁸ Nejaký čas ešte zrejme pobudol na východe, ale potom odišiel do Itálie, kde po rozpade Skírskeho kráľovstva hľadal šťastie jeho mladší brat Odoakar.¹⁹⁹ S Odoakarom odišli nielen zbytky Skírov, ale aj časť Rugov, Herulov, Turkilingov²⁰⁰ a iných kmeňov.²⁰¹

194 THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 17-18 a 154 sa prikláňa k názoru, že Edekon bol Hun a nie Germán. Ak *Priskos* píše, že bol Hun, tak nemyslel nič iné. Podobne REYNOLDS, R. L. – LOPEZ, R. S.: Odoacer: German or Hun?. In: *The American Historical Review*, Vol. 52, No. 1, 1946, s. 47-48 hunský pôvod Ediku dokladajú aj etymologicky. Edgü bolo meno mongolského vojvodu Zlatej Hordy a *ädgü* v turečtine znamená dobrý. Mená Edikových synov Hunulf a Odoakar sú germánske, ale podľa R. L. Reynolds a R. S. Lopez môžu mať aj hunský pôvod. Odoakar pripomína turecké slovo Ot-toghar („Zrodený z ohňa“) alebo Otghar („Pastier“). Podobné meno mal aj hunský kráľ Oktar. Druhá zložka mena Hunulf mohla byť germánske *wulf* (vlk) i turkotatarské *oglan* (mladý). Rovnako aj Attila môže byť germánske i pogermánčené hunské meno. Gótske *atta* i turkické *ata* znamená otec, *-ila* je gótska deminutívna koncovka. Mená však nie sú spoľahlivým ukazovateľom pôvodu jeho nositeľa. IORDANES, *Getica* 58 uvádza, že Góti a Huni si mená navzájom preberali. Bleda sa volal Ostrogót dokonca ešte v 6. storočí. K tomu pozri MAENCHEN-HELFEN, O. J.: *The World of the Huns*, s. 376.

195 Jeho meno je asi gótske, IORDANES, *Romana* 336 spomenul gótskeho kráľa Bigelisa. Pozri THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 102 s pozn. 17)

196 MACBAIN, B.: Odoacer the Hun?. In: *Classical Philology*, Vol. 78, No. 4, 1983, s. 325-326 to vyjadril jednoznačne: buď bol Hunom aj Odoakar, alebo *Priskov* Edekon nebol jeho otcom. Odoakara, na rozdiel od Gepida Munda, totiž písomné pramene označujú rôzne ako Skíra, Ruga, Turkilinga, Herula a Góta, ale nikdy nie ako Huna. Odoakar bol navyše ariánom, tak ako iní Germáni. Ďalej poznamenáva, že keby sa Edekon, ktorého *Priskos* osobne poznal, stal skírskym kráľom, zrejme by to spomenul v súvislosti s nepriateľstvom medzi Skírm a panónskymi Gótm.

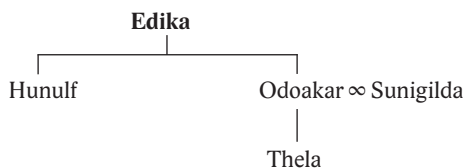
197 MALCHUS, fr. 8c. Ak je tento údaj správny, znamenalo by to, že Edika bol During a nemohol byť totožný s Edekonom.

198 MALCHUS, fr. 8a a fr. 18; IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 209(1); MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 479.

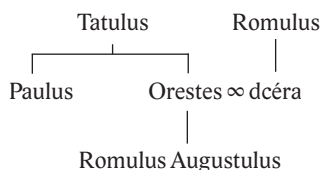
199 IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 214a uvádza, že Odoakar zomrel v roku 493 vo veku 60 rokov.

200 Keďže Turkilingovia sa spomínajú až v 5. storočí a vždy spolu so Skírm, zrejme nešlo o kmeň, ale družinu alebo kráľovský rod, ku ktorému Odoakar patrila. Pozri SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 99. Keďže Hunulf bol polovičný During, tvar *Turcilingi* mohol vzniknúť písárskou chybou z kmeňového názvu *Thuringi*. REYNOLDS, R. L. – LOPEZ, R. S.: Odoacer, s. 38-39 vychádzajú z etymológie a zastávajú názor o turkicko-hunskom pôvode Turkilingov.

201 EUGIPIUS, *Vita Sancti Severini* VII. 1-2; IORDANES, *Getica* 242; IORDANES, *Romana* 344; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XV. 8; *Gesta Theoderici regis*, *Vita ex Aimoino hausta* 1. HODGKIN, Th.: *Italy and Her Invaders* vol. II-III, Oxford 1892 a 1896. VÁRADY, L.: *Epochenwechsel*, s. 26-37; BUDANOVA, V. P.: *Germany*, s. 120; DOBIÁŠ, J.: *Dějiny*, s. 305.

Odoakar sa stal členom telesnej stráže cisára Anthemia, ktorá mu však v čase, keď ju potreboval, nepomohla. V roku 471 sa vzťahy medzi cisárom a Ricimerom (Rekimer, o. 405 – 472), ktorý mal hodnosť patricius a funkciu *magister militum*, vyhrotili, a prímerie sprostredkované milánskym biskupom Epiphaniom z Pavie konflikt iba oddialilo. Ricimer využil čas, z Galie povolal svojho synovca Gundobada, syna burgundského kráľa Gundericha (407 – 428) a postaral sa, aby telesná stráž zložená prevažne z Germánov cisára opustila. V roku 472 neďaleko Ríma Anthemia porazil a za cisára dosadil Olybria (472). Anthemia na úteku zabil Gundobad.²⁰² Ricimer, najsilnejší muž Západorímskej ríše posledných 16 rokov, zomrel len o niekoľko mesiacov neskôr. Odoakar zrejme aj naďalej slúžil v cisárskej garde. Keď sa v roku 476 dostalo žoldnierske vojsko do sporu kvôli pôde v Itálii s Orestom, vzbúrení vojaci vyhlásili Odoakara, ktorý im sľúbil, že ich požiadavky splní, za svojho kráľa.²⁰³ Odoakar Oresta, ktorý sa poznal s jeho otcom Edikom ešte z čias, keď ich spojili povinnosti v službách Attilu, zabil. Jeho brata Paula, ktorý bránil Ravennu, porazil a tiež pripravil o život. Orestovho malého syna, západorímskeho cisára s priam symbolickým menom Romulus Augustulus, zosadil a s malým majetkom poslal do vyhnanstva.²⁰⁴

Krátko po zosadení Romula prijal kráľovský titul, prezieravo však nenosil purpur ani kráľovské insígnie.²⁰⁵ Zbavil sa svojich odporcov²⁰⁶ a svojmu vojsku, tak ako sľúbil, dal tretinu pôdy v Itálii.²⁰⁷

Odoakar nepokračoval v politike iných germánskych vojenských veliteľov, ktorí už desaťročia rozhodovali o osudoch ríše. Nemienil dosadiť nového cisára ani uznať niektorého zo zosade-

202 IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 209(1).

203 ANONYMUS VALESIANUS, pars posterior 8. 37-38; MARCELLINUS, Chronicon sub a. 476; Fasti Vindobonenses priores 619; Prosperi Tironis auctarium Havniense sub a. 476; IORDANES, Getica 291; IORDANES, Romana 348; CASSIODORUS, Chronica 1302-1303; MARIUS, Chronica sub a. 476; PAULUS DIACONUS, Historia Romana XV. 9; BEDA, Chronica, CCCCXLIII. 500.

204 IORDANES, Getica 242; PAULUS DIACONUS, Historia Romana XV.10.

205 CASSIODORUS, Chronica 1303; ANONYMUS VALESIANUS, pars posterior 10. 45.

206 Prosperi Tironis auctarium Havniense sub a. 477 et 478. V roku 477 zabil veľmoža Brachilu a o rok neskôr Adaricha.

207 PROCOPHIUS, De bello Gothico I. 1. Pôdu, ktorú dal Odoakar svojmu vojsku, neskôr rozdelil Theodorich Ostrogótom. K tomu pozri LIEBESCHÜTZ, W.: Cities, taxes and the accomodation of the barbarians. In: *Kingdoms of the Empire*, Leiden-New York-Köln 1997, s. 146; DELBRÜCK, H.: Geschichte der Kriegskunst, Band 2, Die Germanen, Walter de Gruyter-Berlin-New York 2000, s. 388; HEATHER, P. J.: Gótvé, s. 248.

ných. V jeho úmysle nebolo zničiť cisárstvo ako formu vlády a v podstate ho ani nezničil. Zvrhol síce Romula Augustula, ktorý bol v očiach východnej časti ríše aj tak iba uzurpátorom, no neuznal ani oprávnené nároky legitímneho cisára Iulia Nepota (474 – 475) žijúceho v exile v Dalmácii. Naproti tomu uznal autoritu cisára Zenona, ktorému poslal aj odznaky cisárskej moci (*ornamenta palatii*).²⁰⁸ Germánom mohol vládnuť ako kráľ, svoju pozíciu v Itálii však potreboval legalizovať. Prostredníctvom zosadeného Romula v posolstve rímskeho senátu Zenonovi navrhol, aby vládol aj nad západnou časťou ríše, lebo vraj nie je dôvod, aby jednej ríši vládli dvaja cisári. On by ako patricius a *magister militum* hájil jeho záujmy na západe a v jeho mene Itáliu spravoval. Zenon ho v odpovedi neoficiálne uznal za nového pána Itálie, ale nič nenasvedčuje tomu, že by mu okrem patricijskej hodnosti dal aj veliteľskú funkciu, o ktorú žiadal.²⁰⁹ O podporu cisára sa uchádzal aj zosadený Iulius Nepos, ale Zenon sa zachoval veľmi diplomaticky. Zobral na vedomie Nepotovu sťažnosť a prejavil ľútosť nad jeho situáciou, ale pomoc mu už neposkytol a ani inak nepodporil. Cisárovi nový stav na západe jednoznačne vyhovoval a Odoakarovu pozíciu miestodržiteľa dlho rešpektoval. Dokonca aj neskôr, keď Odoakar a Vizigóti začali viesť vojnu v južnej Galii a obe strany sa uchádzali o jeho podporu, Zenon sa priklonil k Odoakarovi.²¹⁰ Odoakar, spokojný s odpoveďou východorímskeho cisára, už nikdy neumožnil Nepotovi vrátiť sa z Dalmácie. Bývalý vládca Západorímskej ríše zomrel až v roku 480, keď ho na jeho dalmátskom panstve zavraždili Ovida (Odiva) a Viator. Odoakar sa rozhodol jeho vrahov potrestať. V roku 481/482 sa vypravil do Dalmácie a Ovidu a Viatora v bitke porazil, zajal a popraval. Táto udalosť však mala oveľa závažnejší dosah. Po smrti Nepota, Ovidu a Viatora sa Dalmácia opäť vrátila pod správu Ravenny.²¹¹

Nesporne najväčším činom Odoakara nebolo zosadenie cisára či ovládnutie Dalmácie, ale to, že ako prvý umožnil získať trvalé sídla početnej skupine Germánov na italskej pôde. Ani z pohľadu jeho súčasníkov nebolo zosadenie cisára nič mimoriadne. Západorímski cisári okrem Itálie už neovládali vzdialenejšie provincie a Odoakar sa im javil len ako ďalší germánsky veliteľ, ktorý podobne ako Vandal Stilicho (o. 359 – 408), Svéb Ricimer, neskorší burgundský kráľ Gundobad (480 – 516) alebo Alan Aspar riadil Rímsku ríšu.

ZJEDNOTENIE GÓTOV – OSTROGÓTI

Mladý Theodorich, ktorý sa po svojom návrate stal spolukráľom, čoskoro ukázal svoje vojenské schopnosti. V roku 472 sám, bez vedomia otca, prekročil Dunaj s vojskom o sile 6 000 mužov, napadol Sarmatov a dobyl Singidunum.²¹² Sarmatského kráľa Babaja zabil, celú jeho rodinu odviedol do zajatia a jeho ríša zanikla. Zbytky Sarmatov sa uchýlili na rímske územie a na uvoľnené územie

208 ANONYMUS VALESIANUS, pars posterior 12. 64.

209 MALCHUS, fr. 10. K tomu pozri JONES, A. H. M.: The Constitutional Position of Odoacer and Theoderic. In: *The Journal of Roman Studies*, Vol. 52, Parts 1 and 2, 1962, s. 126-127.

210 MALCHUS, fr. 10; CANDIDUS, fr. 1. Pozri tiež PROCOPIUS, De bello Gothico I. 12. CHRYSOS, E.: The Empire in east and west. In: *The Transformation of the Roman World ad 400-900*, London 1997, s. 9-10. POHL, W.: The barbarian successor states. In: *The Transformation of the Roman World ad 400-900*, London 1997, s. 33-47; BUDANOVA, V. P.: Germancy, s. 120-121.

211 MARCELLINUS, Chronicon sub a. 480; Fasti Vindobonenses priores 626; Prosperi Tironis auctarium Havniense sub a. 480; CASSIODORUS, Chronica 1309; ANONYMUS VALESIANUS, pars posterior 7. 36.

212 IORDANES, Getica 242.

medzi Dunajom a Tisou začali prenikať Gepidi. Počet bojovníkov uvádzaný *Jordanom* je vzhľadom na celkový počet panónskych Gótov privysoký, aby o nej Thiudimer vôbec nevedel. Možno s ňou iba nesúhlasil, čo by znamenalo, že Theodorich konal so súhlasom alebo priamo na rozkaz cisára Leona, k čomu súhlas otca nepotreboval. Keďže krátko predtým Babaj porazil rímskeho veliteľa Camunda, cisár mohol prepustiť Theodoricha preto, aby Sarmatov zničil. Nevieme, či súčasťou ich dohody bolo aj Singidunum, dobyté mesto však Theodorich nevrátil Rimanom, ale ponechal si ho.

Kontrolu nad Singidunom si Góti neudržali dlho, hoci by sa mohlo zdať, že po zničení niektorých nepriateľských kráľovstiev už konečne mohli žiť v mieri. Prekvapivo však víťazi Panóniu opustili. V roku 474 odišla menšia časť Gótov pod vedením Vidimera a jeho syna rovnakého mena do Itálie, Thiudimer, pretože „bol silnejší, odišiel do silnejšej časti ríše“. Žeby sa však rozhodovalo podľa žrebu, je veľmi nepravdepodobné.²¹³ Možno došlo k sporom a Vidimerovci sa odmietli podriaďovať Thiudimerovcom, nechceli odísť na Balkán a do Itálie odišli iba preto, lebo v Panónii nemohli zostať.²¹⁴ Nech už to bolo akokoľvek, výsledkom ich rozdelenia bolo, že Thiudimer, nechtiac či zámerne, zabezpečil vládu pre svojho syna, čím monopol moci dosiahla jediná vetva rodu.²¹⁵

Dôvodom k vystahovaniu Gótov z Panónie nemusela byť len zanedbaná provincia, bohatá Východorímska ríša, ktorú spoznal Theodorich osobne, a dokonca ani údajná závisť voči tráckym Gótom. Hoci *Jordanes* píše iba o nedostatku potravín, ktoré sa nedali získať už ani v susedných kráľovstvách, s poznámkou, že im už „mier prestal byť po vôli“,“²¹⁶ ich odchod mohol mať širšie súvislosti. Zhruba v rovnakom čase, od roku 469, rozširoval svoju ríšu vizigótsky kráľ Eurich (466 – 484) a jeho úspechy využili aj Frankovia a Burgundi. Niet pochyb, že pri rozpade cisárstva na západe Eurich zohral významnú úlohu,²¹⁷ avšak skutočným strojcom jeho územnej dezintegrácie bol možno vandalský kráľ Geiserich (428 – 477), ktorý podľa *Jordana* podnietil Vizigótvov i Ostrogótvov k plieneniu rímskeho územia, čo by mohla byť pravda.²¹⁸ V roku 468 totiž musel čeliť spojenému útoku cisárov Leona a Anthemia, ktorých cieľom bolo prinajmenšom potrestať ho za vyplienenie Ríma v roku 455. Hoci výprava skončila neúspechom, keď v námornej bitke Vandali zničili rímsku flotilu pod velením Basilisca,²¹⁹ Geiserichovou odvetou mohli byť útoky Gótvov na obe polovice Rímskej ríše.

Odchodom Gótvov z Panónie, ktorí po sebe zanechali niekoľko rozbitých kráľovstiev, najviac získali Gepidi a Heruli. Gepidi za zmocnili časti Panónie II s mestami Sirmium, Mursa (Osijek),

213 IORDANES, *Getica* 283.

214 Vidimer možno prišiel do Itálie na pomoc západorímskemu cisárovi Anthemiovi, a možno len využil tamjšie problémy, pozri WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 268 s pozn. 61; LOTTER, F.: *Die germanischen Stammesverbände*, s. 43-44. PAULUS DIACONUS, *Romana* XV. 4 píše o Bilimerovi, vládcovi Galie (*Galliarum rector*), ktorý prišiel do Ríma pomôcť Anthemiovi. Ricimer však v bitke zvíťazil a Bilimera porazil. Riešením, ktoré navrhol *Ernst Stein* a ku ktorému sa *F. Lotter* prikláňa, by mohlo byť stotožnenie Bilimera s Vidimerom, za predpokladu, že *Pavol* použil prameň gréckeho pôvodu, dnes už stratený, kde sa k tvaru Bilimer dospelo nesprávnym čítaním gréckeho Βιλιμερ ako Βιλιμερ, keďže grafický rozdiel medzi δ a λ je zanedbateľný. Na rovnaký zdroj totiž ukazuje aj nasledujúci odsek, kde sa Gundobad uvádza ako Gundibarus a Glycerius ako Licerius. Ak je tento predpoklad správny, znamenalo by to, že Vidimerovci odišli z Itálie už skôr. Vidimer I. by zomrel v bitke s Ricimerom a jeho syn odišiel do Galie (odtiaľ spojenie *Galliarum rector*) až po niekoľkých porážkach (*proliis victus*) a po dohode s novým cisárom Glyceriom, o čom už píše *Jordanes*.

215 HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 161; HEATHER, P. J.: *Cassiodorus*, s. 123.

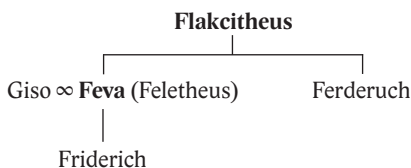
216 IORDANES, *Getica* 283.

217 HEATHER, P.: *Gótové*. S. 197.

218 IORDANES, *Getica* 244.

219 PROCOPIUS, *De bello Vandalico* I. 6. Obavy z útoku na Vandalov mal dokonca ešte aj cisár Justinian.

Cibalae (Vinkovci), Bassiana a asi aj Singidunum, keď využili vnútorné problémy Východorímskej ríše a jej neschopnosť im v tom zabrániť.²²⁰ Heruli začali podnikáť lúpežné výpravy proti mestám v Noriku. Jedným z nich bolo Ioviacum, ktoré v roku 480 vyplenili, veľa jeho obyvateľov odviekli do zajatia a obesili tamojšieho presbytera.²²¹ Aj Rugovia, ktorí susedstvo Gótot prežili nakoniec bez škôd, upevnili svoju moc. Ich kráľ Flacitheus mohol po odchode Gótot z Panónie rozšíriť svoju ríšu na východ a posilniť svoj vplyv na južnom brehu Dunaja. Je možné, že od osudu ostatných kmeňov, ktoré bojovali proti Gótom pri Bolii, ich uchránila zmena orientácie. Jedným zo znakov zlepšujúcich sa vzťahov s panónskymi Gótmí bolo asi aj manželstvo, ktoré uzavrel Flacitheus syn Feva (Feletheus) s Gótkou Giso, pochádzajúcou z rodu Amalovcov²²² a teda Theodorichovou príbuznou.

Po Flacitheovej smrti v roku 475 sa ujal vlády Feva, ktorý pokračoval v politike svojho otca. Ďalší územný a mocenský rast ríše Rugov zastavila až vojna s Odoakarom, ktorá spočiatku dávala nádej na splnenie starého Flacitheovho sna – presťahovať celý kmeň do Itálie.

Osudy Amalovcov po odchode z Panónie boli rozdielne. Vidimerovi, ktorý nastúpil po svojom otcovi, sa v Itálii nedarilo tak, ako by si želal, a keď ho západorímsky cisár Glycerius (473 – 474) presvedčil, zrejme celkom rád, navyše s hodnosťou *magister militum* a štedro obdarovaný, odišiel do Galie, kde sa pripojil k Vizigótom.²²³ Vidimer bude zrejme totožný s akvitánskym Vittamerom, ktorému biskup *Ruricius z Limoges* napísal dva listy, datované medzi roky 484 až 507. *Ruricius* Vittamera oslovuje veľmi úctivo ako *vestra dignatio* alebo *nobilitas vestra*, čo dosvedčuje jeho urodzený pôvod.²²⁴ Ďalšie osudy tejto vetvy rodu nie sú známe.

Thiudimerovi Góti prekročili Sávu a bez odporu pokračovali cez Naissus, Ulpianu (Gračanica, Lipljan) a Stobi až k Solúnu, kde po vyjednávaní s východorímskym veliteľom Hilarianom súhlasili so sídlami v Macedónii.²²⁵ Okrem nich však nedosiahli zvýšenie platieb ani neobdržali žiadne rímske úrady.²²⁶ *Jordanes* síce píše, že Góti potom zložili zbrane, žili v mieri a boli pokojní, v skutočnosti to však bolo presne naopak. Príchod novej skupiny Gótot totiž privedol cisára Leona a vzbúreného Strabona k mieru. Podľa novej dohody trácki Góti mali dostávať platby v nezmenenej výške a Strabon bol menovaný do funkcie *magister equitum et peditum praesentalis* a uznaný za gótskeho vládcu

220 THEOPHANES, Chronographia 5931 zrejme posunul tento stav na prelom 4. a 5. storočia.

221 EUGIPIUS, Vita Sancti Severini XXIV. 3; PROCOPIUS, De bello Gothico II. 14. WOLFRAM, H.: Österreichische Geschichte, s. 58-61; DOBIÁŠ, J.: Dějiny, s. 305.

222 V skutočnosti nemáme žiadny doklad, že Giso patrila k Amalovcom. Usudzuje sa tak iba na základe *Ennodia*, pozri ENNODIUS, Panegyricus dictus Theoderico 6. 25. WOLFRAM, H.: Österreichische Geschichte, s. 54; LOTTER, F.: Die germanischen Stammesverbände, s. 48.

223 IORDANES, Romana 348; IORDANES, Getica 284.

224 RURICIUS, Epistulae II, Lemov. Ep. 2. 60 a 62. LOTTER, F.: Die germanischen Stammesverbände, s. 34.

225 IORDANES, Getica 285-288; IORDANES, Romana 347. Za správy o pôsobení panónskych Gótot na Balkáne vďačíme gréckym historikom. *Jordanes* i *Ennodius* totiž túto etapu ostrogótskych dejín z väčšej časti zamlčali, pretože by Theodoricha ukázala v nelichotivom svetle.

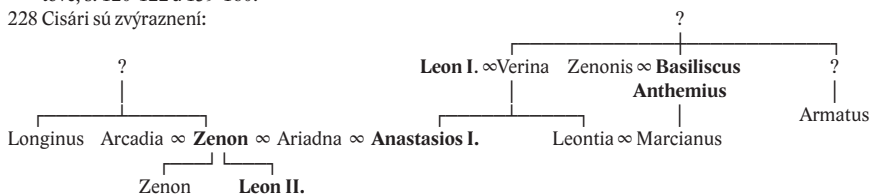
226 HEATHER, P. J.: Gótové, s. 161-162.

(autokrátór).²²⁷ Leon sa tiež zaviazal, že do služieb už neprijme iných Gótov. Zmluva medzi Leonom a Strabonom zjavne ohrozovala postavenie Theodoricha, ktorý sa stal kráľom po Thiudimerovej smrti v roku 474. V tom istom roku však Leon zomrel a vlády sa chopil Zenon, najprv ako poručník svojho sedemročného syna Leona II. a po jeho predčasnej smrti ako cisár. Zenon, pôvodom Izaur, vlastným menom Tarasicodissa, ktorý sa do Leonovej rodiny priženil,²²⁸ chcel oslabiť vplyv Germánov na cisárskom dvore a obklopil sa svojimi súkmeňovcami.²²⁹ Súperenie Gótov a Izaurov o moc, ktoré sa začalo už skôr a viedlo k vražde Aspara v roku 471 a následnej vzbure tráckych Gótov, vyvrcholilo v roku 474/475, keď Strabon podporil prevrat, zosnovaný Basiliscom a Verinou, vdovou po Leonovi I.²³⁰ Zenon utiekol, novým cisárom sa stal Basiliscus (475 – 476) a Strabon si za svoju podporu zachoval funkciu. Ak Theodorich nechcel prísť o vládu či dokonca o časť kmeňa, ktorá sa mohla pridať k jeho úspešnejšiemu súperovi, musel z Macedónie odísť. V roku 476 sa presunul do Dolnej Mézie a usadil sa v strategickom a dobre opevnenom meste Novae (Vardin).

Zenonovi prišla, na rozdiel od Leona I., prítomnosť panónskych Gótov vhod.²³¹ Spojil sa s Theodorichom a sľúbil mu funkciu, ktorá patrila Strabonovi, a platby, ktoré dostávali trácki Góti. Strabon sa ocitoval v zložitej situácii. Nechcel zostať na zlej strane a jedinou možnosťou, ako si svoje výhody udržať, bolo nechať Basilisca padnúť. Keď sa Zenon vrátil z Izaurie s vojskom, Basiliscov osud, ktorého opustil aj senát, bol spečatený. Zenonovi sa potom darilo vďaka šikovnému manévrovaniu držať oboch gótskych rivalov v šachu, keď raz podporoval jedného a potom druhého. V roku 478 takmer dosiahol, aby sa súperiaci gótski vodcovia stretli v bitke. Theodorich a Strabo však jeho zámer prehliadli a uzavreli dohodu, že nebudú medzi sebou bojovať. Zenonovi sa ich opäť podarilo rozoštváť, keď Strabonovi vrátil hodnosť a jeho Gótom obnovil platby. Rozhnevaný Theodorich ustúpil na západ, pričom ničil a pálil všetko, čo mu prišlo do cesty. V roku 479 zničil Stobi a vyplienil okolie Dyrrachia. Týmto vydieraním chcel od Zenona vynútiť nové ústupky, ale zároveň prejavil aj ochotu k spolupráci, keď ponúkol svojich bojovníkov na znovudobytie Itálie alebo proti tráckym Gótom. Voľbu nechal na cisárovi, ktorý v tom istom čase musel čeliť ďalšej vzbure, ktorú viedol Marcianus, vnuk cisára Marciana. Ako manžel Leonovej dcéry Leontie mal väčšie právo na trón ako Zenon, a zrejme preto si Strabon opäť vybral zlú stranu.²³² Vzburu sa však podarilo rýchlo potla-

227 MALCHUS, fr. 2; IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 210. WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 261; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 120-122 a 159-160.

228 Cisári sú zvýraznení:

229 ANONYMUS VALESIANUS, pars posterior 9. 40.

230 MARCELLINUS, Chronicon sub a. 475; IORDANES, Romana 342; ANONYMUS VALESIANUS, pars posterior 9. 41. K Zenonovi pozri BROOCKS, E. W.: The Emperor Zenon and the Izaurians. In: *The English Historical Review*, Vol. 8, No. 30, 1893, s. 210-218.

231 ANONYMUS VALESIANUS, pars posterior 9. 42; ENNODIUS, Panegyricus dictus Theoderico 3. 12. HEATHER, P. J.: Gótové, s. 164.

232 IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 211(3) a 211(4). MARCELLINUS, Chronicon sub a. 480; Paschale Campanum sub a. 478. BUDANOVA, V. P.: Germancy, s. 126-127; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 168.

čič, Strabon prišiel o úrad a na jeho GótoV poslal Zenon Bulharov.²³³ Ani Theodorichovi sa nevodilo lepšie. Už spomínaný vojvodca Sabinianus ho porazil a blokoval v Epire. V roku 480 sa Strabon pokúsil dobyť Konštantínopol a donútiť Zenona k dohode silou. Keď neuspel, odišiel na západ, pravdepodobne za Theodorichom, aby uzavreli nové spojenectvo.²³⁴ Cestou však spadol z koňa a zomrel.²³⁵ Vládu nad tráckymi Gótmí prevzali jeho dvaja bratia a syn Rekitach, ktorý sa svojich strýkov rýchlo zbavil.

Tento nečakaný vývoj u tráckych GótoV a najmä Sabinianovu smrť využil Theodorich a vyrazil z Dyrachia. V roku 482 vyplienil Tesáliu a Macedóniu, vyraboval viacero miest a v roku 483 už ohrozoval Konštantínopol.²³⁶ Čo sa nepodarilo Strabonovi, podarilo sa Theodorichovi. Zenon si ho uzmieril darmi, vojenskou hodnosťou *magister militum*, na rok 484 ho určil za konzula²³⁷ a panónskym Gótom dal sídla v Dolnej Mézii a Pobrežnej Dácii. V roku 484 sa objavilo nové nebezpečenstvo, pretože odbojný *magister militum per Orientem* Izaur Illus, ktorý ovládal východné oblasti ríše, začal podporovať vojvodu Leontia, Verinou vyhláseného za cisára.²³⁸ Theodorich, s ktorým Zenon počítal vo vojne proti Illovi, najprv požadoval smrť Rekitacha, aby vraj neovládal celý kmeň počas jeho neprítomnosti. Zenon ustúpil a Theodorich nechal Rekitacha zavraždiť.²³⁹ Jeho smrťou Strabonov rod vymrel, Theodorich získal vládu nad zjednotenými Ostrogótmí a vypravil sa proti vzbúrenému vojvodcovi. Napriek tomu, že Illa donútil k ústupu, cisár ho odvolal a na východ poslal Asparovho syna Ermanaricha. V jeho vojsku boli aj Rugovia, ktorí dostali sídla na území ríše po bitke pri Nedau.²⁴⁰

Keď Zenonovi hrozilo, že sa Illovi podarí uzavrieť spojenectvo s Odoakarom v Itálii,²⁴¹ obrátil sa na podunajských Rugov. Presvedčil ich kráľa Fevu, aby zo severu vpadol do Itálie a zabránil Odoakarovi ohrozovať Ilýriu z Dalmácie. Fevova dohoda s Východorímskou ríšou a dobré vzťahy s Ostrogótmí na jednej strane a údajná Odoakarova podpora Illa na strane druhej priniesli jeho kmeňu vojnu. Jej výsledok však bol presne opačný, než v aký Zenon dúfal, pretože Odoakar nečakal a zaútočil prvý. Ako zámienku využil už staršiu záležitosť, keď Fevov syn Friderich zabil svojho strýka Ferderucha.²⁴² V krvavej bitke 17. novembra 487 na pravom brehu Dunaja Odoakar Fevove

233 IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 211(4). SETTON, K. M: The Bulgars in the Balkans and the Occupation of Corinth in the Seventh Century. In: *Speculum*, Vol. 25, No. 4, 1950, s. 503; AVENARIUS, A: Prabulhari v prameňoch 6.-7. Storočia. In: *Slovanské štúdie*, roč. VIII, 1966, s. 196; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 168-169.

234 HEATHER, P. J.: Gótové, s. 169.

235 MALCHUS, fr. 11 a fr. 14-19.

236 MALCHUS, fr. 19; MARCELLINUS, Chronicon sub a. 481-482; BEDA, Chronica CCCXLIII. 502; IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 211(5); IORDANES, Romana 346. Zmienky aj v Chronicon Paschale CCCXVI Olympias (s. 604-606). BROOCKS, E. W.: The Emperor Zenon, s. 219-220; KULAKOVSKII, J.: Istorija Vizantii II, Kiev 1912, s. 404; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 169.

237 IORDANES, Getica 289; IORDANES, Romana 348; PAULUS DIACONUS, Historia Romana XV. 13; Paschale Campanum sub a. 484; Prosper Tironis auctarium Havniense sub a. 484; ANONYMUS VALESIANUS, pars posterior 11. 49; MARCELLINUS, Chronicon sub a. 483; CASSIODORUS, Chronica 1312; MARIUS, Chronica sub a. 484; ENNODIUS, Panegyricus dictus Theoderico 4. 15; Gesta Theoderici regis, Vita Fuldensis 4.

238 MARCELLINUS, Chronicon sub a. 484; IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 213.

239 IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 214(3). Samozrejme, mohlo to byť presne naopak, ako píše Ján z Antiochie. Mohlo to byť Zenon, kto požadoval Rekitachovu smrť a Theodorich nemal prečo odmietnuť. K tomu pozri BROOCKS, E. W.: The Emperor Zenon, s. 221; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 170.

240 IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 214(4) a 214(6).

241 IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 214(7). Naproti tomu, vo fr. 214(2) napísal, že Odoakar sa s Illoom odmietol spojiť.

242 Ferderuchova smrť mohla byť dôsledkom napätia v kráľovskom rode. Ferderuch zrejme patril na stranu tých, ktorým sa nepozdávalo priateľstvo s Amalovcami, a naopak, usiloval sa o zblíženie s Odoakarom.

vojsko na hlavu porazil a územie Rugov vyplienil.²⁴³ Kráľovskú rodinu a veľkú časť kmeňa presídlil do Itálie. Niektorým Rugom sa podarilo pod vedením Fridericha z Itálie odísť a vrátiť sa do Rugilandu. Odoakar v roku 488 proti nim vyslal vojsko na čele s Hunulfom a Rugovia opäť podľahli. Dvakrát porazení Rugovia územie, ktoré i naďalej nieslo ich meno, opustili a pripojili sa k Ostrogótom v Mézii.²⁴⁴ Hunulf podľa pokynov svojho brata potom prikázal všetkým Rimanom, aby sa z Norika, provincie, ktorú neustále ohrozovali nepriateľské germánske kmene, presťahovali do Itálie.²⁴⁵ Krátko po odchode Rugov do Mézie obsadili uvoľnený Rugiland Longobardi, kde sa však dostali pod nadvládu Herulov. Vnútorne problémy a boj o moc vo Východorínskej ríši sa tak opäť dotkli života kmeňov na strednom Dunaji a výrazne zmenili vývoj v Karpatskej kotline.

CESTA DO RAVENNY

Theodorich po svojom odvolaní z ťaženia proti Illovi v roku 486 začal Zenona opäť vydierať spôsobom, ktorý sa osvedčil. Akoby „nikdy nenasýtený dobrodením“²⁴⁶ cisára, začal ohrozovať niektoré mestá vrátane predmestia Konštantínopola.²⁴⁷ Keď mnoho oblastí vyplienil a vypálil, vrátil sa naspäť do mesta Novae. Keď odolal aj útoku Bulharov,²⁴⁸ Zenon mu ponúkol peniaze a bol vraj ochotný dať všetko, čo by len chcel, len aby zotrval v priateľskom pomere.²⁴⁹ Podľa *Jordana* ho adoptoval za syna v zbrani, udelil mu patricijskú hodnosť, postavil mu jazdeckú sochu pred palácom a dokonca mu na vlastné náklady urobil triumf.²⁵⁰ Zenon, ktorý slovami *Prokopia*, „dobře vedel posúdiť stav vecí,²⁵¹ sa ho však po porážke Illa a Leontia rozhodol definitívne zbaviť. Uvedomoval si, že prítomnosť zjednotených Ostrogótov na čele s ambicióznym kráľom bude stále spôsobovať

243 Pramene sa rozchádzajú, či bol Feva zajatý alebo zabitý v boji. EUGIPPIUS, *Vita Sancti Severini* XLIV. 4-5; ANONYMUS VALESIANUS, *pars posterior* 10. 48; *Fasti Vindobonenses priores* 635; *Prosperi Tironis Aquitani auctarium Havniense* sub a. 487; CASSIODORUS, *Chronica* 1316; *Gesta episcoporum Neapolitanorum, pars prima*, I. 10-11; ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* 6. 23; *Gesta Theoderici regis, Vita ex Aimoino hausta* 1; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 19. IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 214(7) uviedol, že Odoakar poslal Zenonovi časť vojnovej koristi ako dar. To môže znamenať, že buď nevedel, kto proti nemu popudil Rugov, alebo ním chcel prejavíť ústretovosť alebo dať varovanie.

244 EUGIPPIUS, *Vita Sancti Severini* XLIV. 4; PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 14 a III. 2. DOBIÁŠ, J.: *Dějiny*, s. 306; TODD, M.: *Germáni*, s. 167; WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 55; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 288.

245 EUGIPPIUS, *Vita Sancti Severini* XLIV. 5. J. B. BURY, *The Invasion*, s. 172 ocenil Odoakara ako správcu Itálie, keď rímskym provinciálom nariadil vystáhať sa z nebezpečného pohraničia. Podobne BEDNÁŘIKOVÁ, J.: *Úloha světe ve společnosti* 5. – 8. století. In: *Světec a jeho funkce v společnosti I*, zost. R. Kožíak a J. Nemeš, Bratislava 2006, s. 66. LOTTER, F.: *Die germanischen Stammesverbände*, s. 50 si myslí, že hlavným cieľom presídlenia Noričanov bolo odňať Rugom zdroj ich obživy a tak znemožniť obnovenie ich ríše. Pozri tiež POHL, W.: *Introduction: The Empire and the integration of the barbarians*. In: *The transformation of the Roman World vol. I, Kingdoms of the Empire*, Leiden-New York-Köln 1997, s. 2; POHL, W.: *The politics of change. Reflections on the transformation of the Roman World*. In: *Integration und Herrschaft, Ethnische Identitäten und soziale Organisation im Frühmittelalter*, hg. W. Pohl, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters, Band 3, Wien 2002, s. 285-286.

246 MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 487.

247 IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 214(8) a fr. 214(9).

248 ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* 5. 19 tento útok nedatuje, keďže ho však opisuje pred odchodom z Mézie, musel sa uskutočniť pred rokom 488.

249 IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 214(8).

250 IORDANES, *Getica* 289-290; IORDANES, *Romana* 348; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XV. 14.

251 PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 1. Ku gótskemu ako aj rímskemu pohľadu na ovládnutie Itálie pozri PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 6.

napätie, a v roku 488 Theodorichovi navrhol, aby odišiel do Itálie a odstránil Odoakara.²⁵² Dúfal, že Theodorich sa ňou nechá zlákať rovnako ako pred rokom Feva, ktorého porážka sa podľa *Ennodia* stala zámenkou odchodu.²⁵³ Získať Itáliu však nebolo snahou cisára a sotva počítal s tým, že sa jej Theodorich, ak vyhrá, dobrovoľne vzdá v jeho prospech.²⁵⁴ Či už Theodorich zvíťazí alebo prehrá, on získa tak či tak.²⁵⁵ Jedným z dôvodov, prečo Theodorich pristúpil na návrh, aby opustil pohraničnú Méziu a odišiel do Itálie, mohol byť aj nedostatok potravín, pretože Ostrogóti sa tam nedokázali užiť. Určite však mal aj osobné dôvody. Dobré vedel, že akákoľvek dohoda so Zenonom neplatí dlho. Chcel sa vyhnúť osudu Basilisca, Armata, Rekitacha, Veriny, Leontia, Illa a iných, ktorých dal Zenon zabiť, niektorých aj napriek sľubom, že ich ušetrí, či napriek tomu, že neboli jeho nepriateľmi, alebo sa k nemu vrátili.²⁵⁶

Theodorich ako patricius, *magister militum*, „kráľ národov a rímsky konzul“²⁵⁷ v zime roku 488/489 opustil so svojím ľudom sídla v Mézii a smeroval na západ. Na cestu sa vydalo takmer 100 000 ľudí, z toho odhadom 20 000 bojovníkov.²⁵⁸ Sťahujúcich sa Ostrogótov chcel zastaviť gepidský kráľ Thrapstila, ktorý preniesol kráľovské sídlo do Sirmia. Theodorich Gepidov medzi Sirmiom a Ulcou porazil a vyplenil ich sklady potravín.²⁵⁹ Ulca by mohla byť dnešnou riekou Vuka alebo močaristým územím v staroveku známym ako *Hiulca paludes* pri Murse, ktoré sa nazývalo aj *lacus Mursianus*. Ostrogóti odrazili aj útok Sarmatov pod vedením Busu.²⁶⁰ Dôvod, prečo Sarmati napadli Gótov, nepoznáme. Možno sa chceli iba pomstiť za porážku pred 16 rokmi, možno boli spojencami Gepidov. Theodorich Sirmium nedobyl, keďže jeho konečným cieľom bola Itália. Bol si však vedomý jeho strategického významu a o niekoľko rokov neskôr sa k nemu vrátil.

O gepidskom kráľovi Thrapstilovi nevieme takmer nič. Nepoznáme jeho minulosť ani príbuzenské vzťahy. O akomsi Thrapstilovi sa zmienili viaceré latinské aj grécke pramene. Tento Thrapstila (Trasila, Thraustila, Thraufistila), u ktorého sa len na základe podobnosti mien dá predpokladať gepidský pôvod, možno stál na čele tých Gepidov, ktorí spolu s inými germánskymi kmeňmi v roku 406 prekročili Rýn. Bol *buccelariom* vojvodcu Aetia, ale do dejín vstúpil až po jeho vražde v roku 454, vykonanej na príkaz cisára Valentiniana III. Spolu s Optilom, možno tiež Gepidom, v odplatu za Aetiovu smrť cisára zabil. Neskôr, v roku 479, sa Thrapstila, či už tento alebo iný, objavuje ako *magister militum* vo východnej časti Rímskej ríše, kde sa zúčastnil sprisahania proti Zenonovi.

252 IORDANES, Romana 348; PAULUS DIACONUS, Historia Romana XV. 14. IORDANES, Getica 290-292 píše, že to bol Theodorich a nie Zenon, kto prišiel s návrhom „oslobodiť“ Itáliu. Cisár bol vraj dokonca zarmútený, že Theodorich odišiel. Podobne MALCHUS, fr. 18.

253 ENNODIUS, Panegyricus dictus Theoderico 6. 25.

254 ANONYMUS VALESIANUS, pars posterior 11. 49.

255 MARCELLINUS, Chronicon sub a. 487. Podobne postupoval aj západorímsky cisár Glycerius, keď Vidimera II. poslal do Galie, pre Západorímsku ríšu už takmer stratenej, aby ju „získal“. O tom IORDANES, Getica 152.

256 HEATHER, P. J.: Gótové, s. 222.

257 IORDANES, Romana 349; ENNODIUS, Panegyricus dictus Theoderico 6. 26; BEDA, Chronica CCCCLIII. HEATHER, P. J.: Gótové, s. 221.

258 HEATHER, P. J.: Gótové, s. 182; TODD.: Germáni, s. 167; DELBRÜCK, H.: Geschichte der Kriegskunst II, s. 335-336. S Theodorichom však neodišli všetci Ostrogóti, ako na viacerých miestach spomenul *Prokopios*.

259 ENNODIUS, Panegyricus dictus Theoderico 6. 27 a 7. 28-34; PAULUS DIACONUS, Historia Romana XV. 15; IORDANES, Getica 292; Gesta Theoderici regis, Vita Fuldensis 6. DICULESCU, C. C.: Die Gepiden, s. 71, 105-111; SEVIN, H.: Die Gebiden, s. 128-130; POHL, W.: Die Gepiden, s. 289-291; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 223-224; WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 280; BÓNA, I.: Die Langobarden in Ungarns. In: *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 1956, s. 235; BÓNA, I.: The Dawn, s. 16.

260 ENNODIUS, Panegyricus dictus Theoderico 7. 35. WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 280; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 224.

Za svoju podporu Marcianovi a Verine však zaplatil životom. Kým úsilie stotožniť západorímskeho Thrapstilu s gepidským kráľom Thrapstilom naráža na viaceré úskalia, predovšetkým na značnú časovú medzeru, v prípade východorímskeho Thrapstilu je možné, že išlo o tú istú osobu.²⁶¹

Víťazstvo nad Odoakarom

Odoakar nečakal, kým sa Theodorich dostane do Itálie, a rozhodol sa ho zastaviť ešte na hraniciach. S vojskom sa opevnil pri moste cez rieku Sontius (Isonzo/Soča) neďaleko mesta Aquileia, kde správne predpokladal jeho príchod. Ostrogóti záuťochli na Odoakarove postavenie 28. augusta 489 a po ťažkom boji ho porazili.²⁶² Odoakar ešte nepovažoval vojnu za stratenú a pokračoval v boji. Svoje sily sústredil pri Verone, kde sa neďaleko rieky Athesis (Adige) ani nie do mesiaca odohrala ďalšia bitka. Aj túto však prehral a 30. septembra našiel záchranu v nedobytej Ravenne. Keď Theodorich obsadil Veronu a zakrátko aj Mediolanum (Miláno), zdalo sa, že Odoakarova moc sa už začala otriasať v základoch. Myslel si to aj Tufa, skúsený Odoakarov veliteľ, a prebehol k Ostrogótom. Theodorich, ktorý cítil, že konečné víťazstvo má už na dosah, však poslal Tufu, aby Ravennu, v ktorej sa Odoakar stále zdržiaval, dobyl. Lenže jeho zámer, aby proti Odoakarov bojoval jeho vlastný veliteľ, čo by mohlo zlákať na jeho stranu aj ďalších, nevyšiel, pretože Tufa znovu zmenil strany. Oddiel Ostrogótov, ktorý ho sprevádzal, zajal a vrátil sa k svojmu bývalému pánovi. Mnohých z Tufových Herulov, ktorí zostali, na Theodorichov rozkaz potom povraždili.²⁶³ Odoakar, povzbudený týmto nečakaným zvratom, sa odhodlal k protiútok. Obsadil Cremonu, začal obliehať Ticinum (Pavia), kam sa Theodorich stiahol, a ohrozoval Mediolanum. Keď obliehanému Theodorichovi prišli na pomoc oddiely Vizigótov, ktorí v skutočnosti mohli byť Vidimerovi Ostrogóti, Odoakar zanechal obliehanie a odišiel k rieke Addua. Tu sa 11. augusta 490 odohrala tretia a posledná bitka, ktorá skončila ďalším drvivým víťazstvom Ostrogótov.

V Itálii sa nestráca stopa ani po Friderichových Rugoch. Do záujmu dejepiscov sa dostali až vtedy, keď nemilosrdne vyplienili Ticinum, ktorého ochranu im zverili Ostrogóti, zamestnaní obliehaním Odoakara v Ravenne. Vyčíňanie Rugov dosiahlo také rozmery, že ich musel zastaviť sám Theodorich. Friderich, ktorý sa cítil týmto zásahom dotknutý, Theodoricha zradil a spolu so svojimi Rugmi prešiel v roku 491 na stranu Odoakara. Spojil sa s Tufom, pôsobiacim v okolí Tridenta. Spojenectvo Fridericha s Tufom bolo účelové, a keď ich rozdelili nejaké neprekonateľné rozpory, ich súdržnosť skončila. Vzájomné nezhody ukončili krvavou bitkou niekde medzi Veronou a Tri-

261 K Thrapstilom pozri MARCELLINUS, Chronicon sub a. 455; PAULUS DIACONUS, Historia Romana XV. 15; IORDANES, Romana 334; PROSPER TIRO, Epitoma Chronicon 1375; Additamenta ad Prosperum sub a. 455; IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 201(4-5) a fr. 211(4).

262 K vojne a jej priebehu pozri ENNODIUS, Panegyricus dictus Theoderico 8. 36 až 10. 55; ENNODIUS, Vita Epiphani 111; CASSIODORUS, Chronica 1319-1331; IORDANES, Getica 293-295; PAULUS DIACONUS, Historia Romana XV. 17-18; ANONYMUS VALESIANUS, pars posterior 11. 50-56; AGNELLUS, Liber pontificalis Ecclesiae Ravennatis, De sancto Petro XVIII, 39; PROCOPIUS, De bello Gothico I. 1; IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 214a; MARCELLINUS, Chronicon sub a. 489; EUSTATHIUS Epiphaniensis, fr. 4; ISIDORUS, Historia Gothorum Wandalorum Sueborum 39; MARIUS, Chronica sub a. 493; Fasti Vindobonenses priores 639-649; Prosperi Tironis auctarium Havniense sub a. 490-493; Gesta Theoderici regis, Vita Fuldensis 9-10 a Vita ex Aimoino hausta 2; Chroniconum Caesaraugustanorum reliquiae sub a. 492; Chronica Gallica DXI. 670.

263 ENNODIUS, Panegyricus dictus Theoderico 10. 49-53.

dentom.²⁶⁴ Tufa v boji padol a Rugovia sa vrátili k Theodorichovi. Friderichove straty spôsobili, že prišiel aj o ten vplyv, ktorý mal pred týmto dobrodružstvom, pretože porazil nielen Theodorichových nepriateľov, ale aj sám seba, ako túto epizódu výstižne zhrnul *Ennodius*. Kým Tufova smrť bola citeľnou stratou pre Odoakara, Theodorichovi sa naopak po tejto bitke podarilo obnoviť jednotu vo vlastných radoch. Ani táto udalosť však neznamenala koniec Rugov v Itálii. *Prokopios* zaznamenal, že ešte aj po smrti Theodoricha v roku 526 si Rugovia, ktorí si úzkostlivo strážili „čistotu“ svojho kmeňa,²⁶⁵ udržali v rámci ostrogótskej spoločnosti významné postavenie. Erarich, pôvodom Rug, sa v roku 541 na krátky čas dokonca stal kráľom Ostrogótov.²⁶⁶

Hoci ani Theodorichove straty v bitke pri Addue neboli malé, iniciatívu definitívne prevzal do svojich rúk. Odoakar najprv ustúpil k Rímu, kde nechal svojho syna Thelu vyhlásiť za cisára, a potom sa uzavrel v bezpečnej Ravenne. Theodorich ho začal obliehať a zároveň vyslal posolstvo k Zenonovi, aby mu oznámil svoje víťazstvo. Zenon sa však jeho víťazstva nedožil. Zomrel v roku 491 a nový cisár Anastasios (491 – 518) uznal nový stav v Itálii až v roku 497, pretože ostrogótske vojsko nečakalo na jeho súhlas a potvrdilo Theodoricha svojim kráľom bez odobrenia. K druhej voľbe došlo pravdepodobne preto, že sa kmeň Ostrogótov od jeho prvej voľby za kráľa značne rozrástol.²⁶⁷ Lenže vojna sa preťahovala a jej koniec bol ďaleko. Theodorich nedokázal zlomiť odpor Odoakara beznádejne obklúčeného v Ravenne. Sám musel navyše čeliť jeho početným výpadom, ktoré síce už nemohli zvrátiť priebeh vojny, ale vyčerpávali rovnako útočníkov i obrancov. Posledný veľký výpad z mesta v noci 10. júla 491 sa skončil rovnako ako predchádzajúce a útočníci sa stiahli len dočasne.²⁶⁸ Theodorich sa rozhodol Ravennu vyhladovať a zatiaľ si podrobil väčšinu Itálie, zo Sicílie vypudil Vandalov, spojil sa s Burgundmi a naklonil si aj vplyvných Rimanov.²⁶⁹ Keď obliehanie ani po troch rokoch neprinieslo želaný úspech a ani obrancovia sa nechceli vzdať bez záruk, obe strany boli ochotné k dohode, ktorú 25. februára 493 sprostredkoval ravennský biskup Iohannes. Obaja kráľi mali ako seberovní vládnuť Itálii spoločne a ich sídlom mala byť Ravenna. Zárukou mieru sa stal Odoakarov syn, ktorého Theodorich prijal za rukojemníka. Jeho vydaním dohoda nadobudla platnosť a Theodorich bez odporu konečne vstúpil do mesta, ktoré nedokázal získať silou. Stalo sa tak 5. marca 493, ale už o desať dní neskôr bolo všetko inak. Theodorich pripravil Odoakara nielen o vládu, ale aj o život. Pramene túto udalosť opisujú rozdielne. Niektorí autori ospravedlňovali jeho

264 ENNODIUS, *Vita Epiphani* 118; ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* 10. 55; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XV. 18; *Fasti Vindobonenses priores* 645.

265 Porovnaj TACITUS, *Germania* 4: „Germaniae populos nullis aliis aliarum nationum conubiis infectos propriam et sinceram et tantum sui similem gentem existissime arbitrantur“.

266 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 2. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 123; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 282-283; POHL, W.: *Introduction: Strategies of distinction*. In: *Strategies of Distinction, The Construction of Ethnic Communities, 300-800*, ed. W. Pohl with H. Reinitz, Leiden-Boston-Köln 1998, s. 10-11; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 224.

267 HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 223; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 286-288; MIŽIČKO, M.: *Ostrogóti a ich spoločnosť v písomných prameňoch*. In: *Medea*, roč. X, 2006, s. 54. Naopak, JONES, A. H. M.: *The Constitutional Position*, s. 127-128 predpokladá, že Theodorich chcel titul dostať od Zenona alebo aspoň mať jeho súhlas, ktorý keď nedostal, nechal sa potvrdiť kráľom aj bez neho, čo viedlo k sporom s Anastasiom. Keď došlo k dohode, cisár vrátil *ornamenta palatii*, ktoré Odoakar poslal do Konštantínopola.

268 CASSIODORUS, *Chronica* 1326; ANONYMUS VALESIANUS, *pars posterior* 11. 54; *Fasti Vindobonenses priores* 640; *Prosperi Tironis auctarium Havniense sub a. 491*; AGNELLIUS, *Liber pontificalis, De sancto Petro XVIII.* 39; IORDANES, *Getica* 293.

269 *Fasti Vindobonenses priores* 644; *Prosperi Tironis auctarium Havniense sub a. 493*; AGNELLIUS, *Liber pontificalis, De sancto Petro XVIII.* 39; CASSIODORUS, *Chronica* 1327; ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* 9. 48 a 10. 54; IORDANES, *Getica* 294.

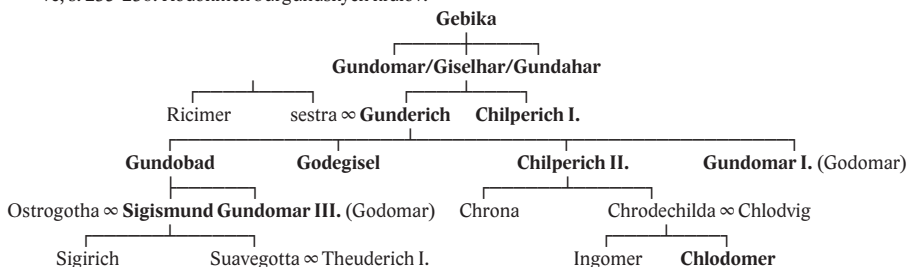
čin ako nutnú a oprávnenú obranu pred úkladmi, ktoré Odoakar údajne pripravoval, iní jednoznačne poukazovali na jeho vierolomnosť. Zdá sa, že pravdu má skôr druhá strana, pretože po smrti Odoakara sa Theodorich rovnakým spôsobom zbavil aj jeho rodiny a najvernejších prívržencov, neho-
voriac už o Heruloch, ktorých prikázal pozabíjať po Tufovej zrade. Odoakarova manželka Sunigilda bola umučená hladom a jeho brat Hunulf si zachránil život útekom. Len malý Thela dostal milosť pod podmienkou, že odíde do Galie. Aj jeho neskôr zabili, keď sa chcel vrátiť späť.

Sobáše a spojenectvá

Theodorich, patricius, *magister militum* a bývalý konzul, neprijal cisársky titul a vládol iba ako kráľ.²⁷⁰ Hoci vládol úplne nezávisle, Itália naďalej formálne zostávala súčasťou cisárstva a cisári v Konštantínopole stále menovali konzulov a senátorov do ich úradov. Inak však už na dianie v Itálii nemali žiadny vplyv, keďže dôležité miesta v štátnej správe a všetky vojenské funkcie Theodorich obsadzoval výhradne Gótmami. Svoje postavenie nového vládcu Itálie si u svojich germánskych susedov zabezpečil a upevnil spojeneckými zmluvami alebo sobášmi.²⁷¹ Uskutočniť sobášnu politiku mu umožňovalo jeho početné potomstvo a rozvetvené príbuzenstvo. Krátko po Odoakarovej smrti sa oženil s Audofledou (Aldofleda), sestrou franského kráľa Chlodviga, ktorý si približne v rovnakom čase vzal za ženu burgundskú princeznú Chrodechildu (Chrodigilda, Chlothilda). Dcéra burgundského kráľa Chilpericha II. (473 – 493) bola, na rozdiel od Chlodviga a vlastne väčšiny príslušníkov veľmožských rodov v ostatných germánskych kmeňoch, ktorí boli ariánmi, katolíčkou. Svoju nemanželskú dcéru Theodegothu krátko po svojej vlastnej svadbe dal za ženu vizigótskemu kráľovi Alarichovi II. (485 – 507) z rodu Balthovcov. Druhú nemanželskú dcéru Ariagnu, zvanú Ostrogotha, vydal v roku 496 (alebo až po 508) za burgundského korunného princa a neskoršieho kráľa Sigismunda (516 – 523).²⁷² Okolo roku 500 požiadal Theodoricha o ruku jeho sestry Amalafridy, čerstvej vdovy, vandalský kráľ Thrasamund (496 – 523). Theodorich súhlasil a ako svadobný dar dal

270 PROCOPIUS, De bello Gothico I. 1. K tomu pozri WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 284-290; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 226-227.

271 Súhrne o sobášoch ANONYMUS VALESIANUS, pars posterior 12. 63, 12. 68 a 12. 70; IORDANES, Getica 80 a 297-299; Gesta Theoderici regis, Vita Fuldensis 13; PROCOPIUS, De bello Gothico I. 12. K Thrasimundovi CASSIODORUS, Variarum 43. K Sigismundovi GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum III. 5. K Hermenefridovi CASSIODORUS, Variarum 44. 1 a tiež GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum III. 4; FREDEGARIUS, Chronica III. 30. K Audofleda a Amalasu in the GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum III. 31. BEYERLE, F.: Süddeutschland, s. 66; WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 284, 306-314; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 235-236. Rodokmeň burgundských kráľov:

272 Vizigótsky kráľ Gesalich bol zadržaný práve na území Burgundov.

svojej sestre mys Lilybaeum na západe Sicílie.²⁷³ Jej dcéru Amalabergu si najneskôr v roku 510 vzal za manželku kráľ Duringov Hermenefrid (o. 511 – 531). Vďaka týmto sobášom mohol Theodorich prostredníctvom svojich príbuzných nepriamo zasahovať do vnútorných záležitostí susedných kráľovstiev a ovplyvňovať závažné rozhodnutia. Avšak ani jeden z týchto zväzkov jemu ani jeho nástupcom neprinesol dlhodobý ošoh ani nezaručil pomoc v časoch ohrozenia. Niektorí jeho potomkovia ešte za jeho života zomreli násilnou smrťou, buď preto, že ich podozrievali z príprav sprisahania, alebo ich odstránením chceli zmenšiť vplyv Ostrogótov.²⁷⁴ Celkom iný dôvod viedol Theodoricha k vydaju svojej dcéry Amalasuinthu. V roku 515 sa s ňou oženil urodzený Vizigót Eutharich Cillika (460/465 – 522/523), ktorého si Theodorich vybral za svojho nástupcu, s čím zrejme súhlasil aj cisár Justinos I. (518 – 527), keď ho adoptoval za syna v zbrani a na rok 519 určil za konzula.²⁷⁵

Severovýchodné hranice svojej ríše sa Theodorich snažil zabezpečiť spojeneckou zmluvou s Herulmi, ktorou si najneskôr v roku 507 adoptoval za syna v zbrani ich kráľa Rodulfa. Okrem Alamánov²⁷⁶ aj Heruli mali patriť do starostlivo budovanej protifranskej koalície, pretože už aspoň čiastočne ovládli bývalú rímsku provinciu Pobrežné Norikum a do oblasti ich záujmu patrila aj časť Valérie a Panónie I.²⁷⁷ Dochovali sa listy, ktoré Theodorich posielal herulskému kráľovi a nie je dôvod predpokladať, že išlo o vodcu iných, západných Herulov.

Neboli to však rovnocenné spojenectvá, i keď pre menšie alebo oslabené germánske kráľovstvá ohrozované franskou rozpínavosťou bolo výhodné byť pod ochranou Ostrogótov. Hegemóniu Ostrogótov dokazuje aj skutočnosť, že Vandali museli súhlasiť s prítomnosťou početnej ostrogótskej posádky, údajne kvôli ochrane Amalafridy. Gesalicha (507 – 511), syna vizigótskeho kráľa Alaricha II., sa Theodorich potreboval zbaviť nielen preto, že neboli príbuzní, ale najmä preto, že za vlády dospelého Gesalicha by nemohol ovládať Vizigótsku ríšu tak, ako ju ovládal za vlády svojho malého vnuka Amalaricha. Theodorich si susedné kráľovstvá k sebe pripútal dynastickými sobášmi, možno dúfajúc, že z týchto manželstiev raz vzíde niekto, kto zdedí vládu nad všetkými týmito ríšami a zjednotí ich pod jednou korunou. Upevňovať svoju nadvládu sobášmi bolo síce jednoduchšie, ale krátkodobé. Frankovia, ktorí niektoré susedné kráľovstvá dobyli a tamojšie kráľovské dynastie odstránili, tieto ríše ovládli pevnejšie.

Theodorich uzavrel zmluvy so všetkými susednými i vzdialenými kráľovstvami okrem Gepidov. Chýbajúce písomné zmienky nám ale nebránia v predpoklade, že vzťahy medzi oboma ríšami prešli určitým vývojom a aspoň čiastočne sa zlepšili. V gepidskom kráľovskom rodokmeni sa totiž neskôr objavujú mená Ostrogoth (Ustrigoth) a Ostrogotha (Austrigusa). Je nepravdepodobné, aby tieto mená, ak znamenali to isté, čo názov kmeňa, nosili deti gepidského kráľa Elemunda (po 505 – o. 548), keby medzi Gepidmi a Ostrogótmami stále pretrvávalo nepriateľstvo. Môžeme si dokonca

273 PROCOPIUS, *De bello Vandalico* I. 8 a I. 9.

274 V roku 522 dal burgundský kráľ Sigismund popraviť svojho syna Sigiricha (Sergerich), Theodorichovho vnuka, a v roku 523 nechal vandalský kráľ Hilderich popraviť ostrogótskych vojakov a Theodorichovu sestru uvrhol do väzenia, kde zomrela. K tomu pozri HEATHER, P. J.: Gótové, s. 238 a 254.

275 CASSIODORUS, *Variae* VIII. 1. HEATHER, P. J.: Gótové, s. 268.

276 ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* 15. 72-73; AGATHIAS, *Historiae* I. 6. Pozri BEYERLE, F.: *Süddeutschland in der politischen Konzeption Theoderichs des Großen*. In: *Grundfragen der Alemannischen Geschichte*, Sigmaringen 1970, s. 69-70. Pozri tiež HAUPTFELD, G.: *Die Gentes*, s. 127-128.

277 CASSIODORUS, *Variae* IV. 2; ENNODIUS, *Descriptio vitae beatissimi Antoni monachi* 13. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 254-255 s pozn. 5); VÁRADY, L.: *Epochenwechsel*, s. 105; WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 58; DROBERJAR, E.: *Věk barbarů*, s. 104.

predstaviť, že Elemundovou manželkou bola príslušníčka niektorého urodzeného ostrogótskeho rodu, ak nie priamo amalovského.

Theodorichove spojenectvá asi najlepšie vystihol autor *Vitae Fuldensis*: „Nebolo národa, ktorý by nebol s Theodorichom spojený buď príbuzenským zväzkom alebo spojeneckou zmluvou,²⁷⁸ a nie nepodobne aj *Jordanes*: „Nebol v západnej časti kmeň, ktorý by Theodorichovi, kým žil, neslúžil či z priateľstva alebo preto, že bol podmanený“.²⁷⁹ Jeden taký kmeň však predsa len bol – Longobardi.²⁸⁰

278 *Gesta Theoderici regis, Vita Fuldensis* 13.

279 IORDANES, *Getica* 303. Pozri tiež HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 236.

280 Ani v jednom liste, ktoré zozbieral *Cassiodorus*, sa nespomínajú. WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 319.

4. LONGOBARDI

NAJSTARŠIE DEJINY

Zatiaľ čo sa Góti, Gepidi, Heruli, Rugovia, Svébi, Skiri a Sarmati postupne zbavovali hunskej nadvlády, zakladali svoje kráľovstvá a bojovali medzi sebou, Longobardi na svoju veľkú chvíľu stále čakali. Storočia zostávali zabudnutí, mimo vplyvu a dosahu Rímskej ríše. Do histórie sa vrátili až po roku 488. Objavili sa nečakane, z ničoho nič, zdanlivo odnikiaľ, akoby predtým ani neboli.

V lete roku 5 n. l. bojoval s germánskymi kmeňmi, ktorých „mená boli takmer neznáme“, Tiberius, neskorší cisár, aby zabezpečil dobyté územia od Rýna až po novú hranicu na Labe. Týchto vojen sa zúčastnil aj *Gaius Velleius Paterculus* (o. 19 pred n. l. – o. 31 n. l.), ktorý slúžil pod Tiberiom ako prefekt jazdy a legát v Germánii a Panónii. Napísal dvojzväzkové *Rímske dejiny*, ktoré končia v roku 30. Dosvedčujú, že Longobardi, ktorých Rimania porazili, žili aj na západnom brehu Labe, neďaleko Semnonov a Hermundurov.²⁸¹ *Strabon* (64/63 pred n. l. – o. 19 n. l.) vo svojej *Geografii* v kapitole venovanej Germánii píše, že Longobardi boli súčasťou zväzu Svébov, ktorí obývali územie od Rýna až po Labe. Dodáva, že Longobardi pôvodne obývali oba brehy Labe, ale v dôsledku rímskych výbojov sa všetci presídlili na jej východný breh.²⁸²

Vojny v Germánii neskôr, ale podrobnejšie opísal *Tacitus* (55/57 – 120) v *Letopisoch*. V bojoch s Rimanmi si najväčšiu slávu získal Arminius (Irmin) z kmeňa Cheruskov, ktorý ich v roku 9 porazil v Teutoburskom lese (asi pri Osnabrúcku). Longobardi sa tejto bitky pravdepodobne nezúčastnili, hoci sa vybojovala neďaleko ich sídiel, pretože v tom čase boli súčasťou Marobudovho zväzu. Marobudov kráľovský titul ešte vzbudzoval veľkú nevôľu a jeho opatrný postoj k Rimanom mnohí Germáni chápali ako zradu. Okolo roku 17 sa od jeho ríše, ktorej väčšinu tvorili svébske kmene, Longobardi a Semnoni odtrhli. Pridali sa k Arminiovi, ktorý Marobuda v rozhodujúcej bitke porazil. Marobud požiadal Rimanov o pomoc,²⁸³ ale už o dva roky neskôr ho o vládu pripravil Katvalda. Arminius však nakoniec dopadol ešte horšie ako Marobud. Jeho súkmeňovci ho podozrievali, že túži po samovláde, a niekedy po roku 20 ho zabil.²⁸⁴ Po jeho smrti začali Cheruskovia bojovať medzi sebou. Keď v bojoch prišli o svoju elitu, vyžiadali si v roku 47 z Ríma Italika, posledného žijúceho člena Arminiovej rodiny, aby im vládol. Mnohí Cheruskovia však v Italikovi videli nástroj Rimanov k ich podrobeniu a zvrhli ho. Znovu získať vládu mu pomohli Longobardi.²⁸⁵ Ďalšie boje Cheruskov oslabili natoľko, že sa už v neskorších prameňoch nespomínajú.

Cenným etnografickým dielom je aj *Tacitova Germánia*, ktorá Longobardov spolu so Semnonmi ráta medzi Svébov. Svébi podľa *Tacita* neboli kmeňom, ale veľkým kmeňovým zväzom, ktorý ovládal značnú časť Germánie.²⁸⁶ Práve blízkosť sídiel a príslušnosť k Marobudovej ríši mohla viesť *Tacita*

281 VELLEIUS PATERCULUS, *Historia Romana* II. 106. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 570-571; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 19.

282 STRABO, *Geographia* VII. 1. 3. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 570; MARTIN, J. S.: *From Godan to Wotan: An examination of two Langobardic mythological texts*. In: *Old Norse Myths, Literature and Society*, Proceedings of the 11th International Saga Conference 2-7 July 2000, University of Sydney, ed. by G. Barnes G and M. C. Ross, Sydney 2000, s. 310; KRÜGER, B.: *Die Germanen I*, Berlin 1978, s. 375-387.

283 TACITUS, *Annales* II. 45-46; VELLEIUS PATERCULUS, *Historia Romana* II. 108-109 a 118-119.

284 TACITUS, *Annales* II. 62-63, 88.

285 TACITUS, *Annales* XI. 16-18.

286 TACITUS, *Germania* 38-40.

a *Strabona* k záveru, že Longobardi boli Svébmí.²⁸⁷ Z *Germánie* zaiste čerpal aj *Plinius Starší*, ktorý napriek tomu, že poznal rieky Rýn, Labe a Emžu i kmene Svébov a Hermundurov, vôbec neuvádza Longobardov.²⁸⁸ Opäť sa objavujú až v *Geografii* od *Klaudia Ptolemaia* (85 – o. 165) a to až dvakrát. Jedna časť Longobardov sídlila na ľavom brehu Rýna južne od Brukterov a Sigambrov, druhá, menšia časť, mala sídla na Labe medzi Angrivarijmi, Chamavmi, Sasmi, Angilmí, Semnonmi a Burgundmi. Keďže Longobardov spomínal *Ptolemaios* dvakrát, zdá sa, že čerpal z dvoch rôznych zdrojov. Naznačuje to aj dvojaké znenie názvu ako *Langobardoí* a *Lankobardoí*. Keďže sa bádateľom nepodarilo overiť jeho prvý údaj o Longobardoch sídliacich na Rýne, tento údaj sa považuje za chybný.²⁸⁹ V podstate správnu polohu Longobardov voči okolitým kmeňom uvádza báseň *Widsith*,²⁹⁰ ktorá ich menuje medzi Dánmi, Daringmi, Švédmi, Ymbrami (asi Ambróni), Chatuarijmi, Anglami a ďalšími kmeňmi. S Longobardmi môžeme stotožniť aj Heaðobearðov, ktorých v akejsi legendárnej bitke porazili Dáni.²⁹¹

Drvivá porážka v Teutoburskom lese Rimanov zaskočila. Naštrbila ich dobyvateľské plány, ale neprekazila ich. Už v roku 14 stál na čele mohutnej rímskej armády Germanicus a dosiahol viacero úspechov, za ktoré dostal aj svoje meno. Keďže sa mu však nepodarilo zlomiť odpor Germánov a vojna bola nesmierne nákladná, cisár Tiberius (14 – 37) ďalšie výpravy do Germánie zastavil. Rimania nielenže upustili od úmyslu podrobiť si slobodné germánske kmene a zriadiť novú provinciu, ale postupne začali prechádzať od aktívnej obrany rýnskej hranice k pasívnej. Zo strategického a najmä dlhodobého hľadiska bol tento ústup nepochybne omylom. Následný vnútorný vývoj Rímskej ríše a s ním súvisiaca zmena zahraničnopolitických cieľov ovplyvnil aj rímsku historiografiu a etnografiu. S ochabnutím záujmu o vojenské ovládnutie Germánov sa zmenšil aj záujem o dianie v Germánii a jej obyvateľov. Nové správy o Germánoch chýbajú a spisovatelia, ako napríklad *Ptolemaios*, sú z veľkej časti závislí na starších informáciách. Niektoré kmene, medzi nimi aj Longobardi, sa strácajú úplne. Vracajú sa až na začiatku markomanských vojen, keď v roku 166 spolu s Obijmi podnikli vpád do Panónie.²⁹² Krátko po prekročení Dunaja medzi Brigetiom a Arrabonou (Szóony a Győr) ich Rimania zastavili a po uzavretí mieru sa vrátili domov. Je zaujímavé, že Longobardi a Obiovia sú uvádzaní ako vodcovia tejto výpravy, ktorej sa dokopy zúčastnilo prinajmenšom 11 kmeňov. Vyslancov, ktorí v ich mene mali s Rimanmi uzavrieť mier, však už viedol markomanský kráľ Ballomar, zrejme preto, že bol zo všetkých najvýznamnejší a najsilnejší. Aj keď bola samotná výprava Longobardov neúspešná, nás zaujíma nielen preto, že si ich znovu, i keď iba na chvíľu, všimli Rimania, ale tiež preto, že prvýkrát prešli územím dnešných Čiech, Moravy alebo Slovenska. Kontakt s Panóniou a susediacimi krajinami možno ovplyvnil smer ich neskoršieho sťahovania. Po odrazení útoku do Panónie Longobardi opäť raz zmizli v neprebádanom vnútri Germánie. Z povedomia

287 Meno „Svéb“ sa vysvetľuje ako „(naši) vlastní“ alebo „pribuzní“. Podobne sa vysvetľuje aj meno Švédov, považovaných za potomkov *Tacitových* Suionov.

288 PLINIUS SECUNDUS, *Naturalis historia* IV. 99-101.

289 PTOLEMAEUS, *Geographia* II. 11. 6-8. Pozri SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 571.

290 *Widsith* 28-33.

291 SAXO GRAMMATICUS, *Gesta Danorum* VI. 6. 1 až 6. 9; *Widsith* 48-49; *Beowulf*, 2024-2076. Heaðobearðov (Bojovných Bardov) sa nepodarilo uspokojivo vysvetliť. V spomínanej veľkej bitke ich viedol Ingeld (Ingellus), syn Froda (Frotha). V *Saxovej* verzii boli dánskymi kráľmi a bojovali proti Sasom, podľa anglosaskej boli zase nepriateľmi Dánov. Ich meno a rozpory medzi verziami napovedajú, že neboli ani Sasmi ani Dánmi, ale pochádzali z prostredia Longobardov.

292 CASSIUS DIO, *Historia Romana* LXXII. 3.

antického sveta sa až na jednu zmienku²⁹³ vytratil na dlhé tri storočia, a keby sa znovu neobjavili rovnako náhle a v blízkosti tej istej provincie, zaiste by načisto upadli do zabudnutia.

SŤAHOVANIE A MENO LONGOBARDOV

Najstarším zachovaným dielom o dejinách Longobardov je *Pôvod kmeňa Longobardov (Origo gentis Langobardorum)*. Bolo napísané až okolo roku 650, teda v čase, keď už nežil nikto, kto by bol priamym svedkom ich príchodu k Dunaju. Krátka *Origo* bola predlohou pre *Dejiny Longobardov* od Pavla Diakona, ktorý pridal niekoľko legiend a hrdinských príbehov. Iné podrobnosti čerpal z dnes strateného dielka *Historiola* od *Secunda z Tridenta*, napísaného okolo roku 600.²⁹⁴ Autor ani jednej verzii však na rozdiel od *Jordana* či *Cassiodora* nepoužil diela rímskych historikov, ktoré spomínali Longobardov, aby dejiny svojho kmeňa preplietli s rímskymi dejinami a ukázali na jeho starobylosť. *Origo, Dejiny Longobardov*, i *Historia Langobardorum codicis Gothani*, najmladšia z trojice dochovaných longobardských dejín, začínajú rovnako – Vinnilmi (Winnili), predkami Longobardov, a Škandináviu.²⁹⁵ Aj keď bol Pavol, čo sa týka zemepisu, úplne odkázaný na pomoc rímskych geografických a etnografických diel, rovnako ako *Origo* opísal Škandináviu ako ostrov na severe, ktorý bol domovom mnohých národov, vrátane Vinnilov. Čo však presne mal na mysli, keď uviedol, že „tento ostrov ... neleží až tak v mori, ako ho obmývajú morské prúdy, ktoré obtekajú zem, pretože má rovinaté brehy,“²⁹⁶ nie je celkom jasné. *Origo* zachovala germánsky názov Scadan(an), Pavol použil latinskú podobu Scadinavia a *Gótsky kódex* má tvar Scatenauga, ktorý zodpovedá nielen anglosaskému menu pre Škandináviu Scedenig, ale sa podľa *Ludwiga Schmidta* ukrýva aj v slove Scadan z *Origo*.²⁹⁷ Z *Origo* alebo Pavla čerpal aj autor známy ako *Fredegar*, ktorý kraj nazval Scathanaviu.²⁹⁸ Podľa *Dejín Dánov* od *Saxa Grammatica* z prelomu 12. a 13. storočia sa Longobardi na svoju cestu vydali alebo prešli Scaniou, historickým dánskym územím *Terra Scania* alebo *Skåneland*, ktorého súčasťou je dnes juhošvédská provincia Skåne.²⁹⁹ V starých anglosaských kronikách³⁰⁰ sa spomína bájný Sceafa (Scef, Strephius, Seth), ktorý bol podľa básne *Widsith* longo-

293 IULIUS HONORIUS, *Cosmographia* A 26.

294 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* III. 29 a IV. 40. POHL, W.: Memory, identity and power in Lombard Italy. In: *The uses of the past in the early Middle Ages*, ed. by Yitzhak Hen, Cambridge University Press 2000, s. 18; GSCHWANTLER, O.: Formen langobardischen mündlicher Überlieferung, s. 58-85; MOISL, H.: Kingship and orally transmitted „Stammestradition“ among the Lombards and Franks. In: *Die Bayern und ihre Nachbarn I*, hg. von H. Wolfram und A. Schwarcz, Wien 1985, s. 112-113.

295 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 2; *Origo gentis Langobardorum* 1; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 2.

296 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 2.

297 SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 566.

298 FREDEGARIUS, *Chronica* III. 65.

299 SAXO GRAMMATICUS, *Gesta Danorum* VIII. 13. 1.

300.ÆTHELWEARD, *Chronicon* III. 3; WILLIAM OF MALMESBURY, *Gesta regum Anglorum* XII; ASSERIUS, *De rebus gestis Aelfredi* 2; *Anglo-Saxon Chronicle*, A.D. 854. V týchto kronikách je Sceafa Noemovým synom, ktorý sa narodil na Arche. Scyld však súvisí s anglickým slovom *shield* (štít) a Sceafa so slovom *sheaf* (snop). Pozri HILL, Th. D.: *The Myth of the Ark-Born Son of Noe and the West-Saxon Royal Genealogical Tables*. In: *The Harvard Theological Review*, Vol. 80, No. 3, 1987, s. 379-383. Je možné, že Sceafa, ktorého more prinieslo k brehom Škandinávie v lodke so snopom obilia, podľa čoho dostal aj meno, symbolicky predstavuje buď začiatok poľnohospodárstva v južných oblastiach polostrova alebo každoročný príchod novej žatvy. Pozri tiež RYDBERG, V.: *Teutonic Mythology*, Stockholm 1887, ch. 20-21; TŘEŠTÍK, D.: *Mýty kmene Čechů*, Praha 2003, s. 129-130.

bardským kráľom, ale z longobardskej tradície sa celkom vytratil. Loďku s malým Scaefom nevedno odkiaľ vyplavilo more na brehoch ostrova Scani. Tamojší ľudia sa ho ujali a keď dospel, stal sa ich kráľom a vládol im šťastne mnoho rokov. Jeho sídlom sa stal Schleswig, ktorý ležal na území kedysi obývanom Anglami (stará Anglia).³⁰¹ Rovnaký motív sa objavuje aj v anglosaskom epose *Beowulf* (8. – 10. storočie), ale príbeh o tajuplnom príchode Scaefu prenáša na bájneho dánskeho kráľa Scylda (Skjöld).³⁰² Jeho prívlastok Scefing so Scaefom zjavne súvisí a môže znamenať, že bol jeho potomkom, čo naznačuje aj rodokmeň v mladšej *Edde*.³⁰³

Nie všetci uvedení autori však vnímali Škandináviu ako ostrov. *Fredegar* ju umiestnil už len veľmi všeobecne medzi Dunaj a Oceán a podľa *Gótskeho kódexu* bola Scatenauga brehom rieky Labe. Je to vlastne jediný prameň, kde sa Labe aspoň v nejakej súvislosti spomína. Od *Origo a Pavla* sa líši aj tým, že ju menuje až ako druhú v poradí. K Labe do kraja Scatenauga mali Longobardi prísť od rieky Vindilicus, podľa ktorej *Izidor* odvodzoval meno Vandalov.³⁰⁴ Tento odklon od *Origo a Pavla* je veľmi významný. Ak nešlo o prevzatie údajov o polabských sídlach Longobardov od rímskeho autora, napríklad *Tacita*, znamená to, že si niektorí Longobardi ešte v 9. storočí stále uchovávali spomienky na tamojšie sídla.

Rovnako ako v prípade gótskych dejín ani longobardské nezačínajú od počiatku, od stvorenia sveta, ale odchodom zo Škandinávie, pričom ale nehovoria, že by ich kmeň nebol ešte starší. Ak Germáni považovali Škandináviu za kolísku takmer všetkých ich kmeňov či nebudaj celého ľudstva, slovami *Jordana* obrazne ako „dielňu rás a lono národov“,³⁰⁵ zrejme už nepocítovali potrebu pátrať po tom, prečo vznikli a aké boli ich osudy pred tým, než ju opustili. Jednoducho tam boli a keď prišiel čas odísť, odišli. Podobne ako Góti aj Longobardi začali svoju históriu chápať až po vystahovaní sa zo Škandinávie. Opustenie domovov ich otcov a obsadenie nového územia je v oboch prípadoch východiskový bod, symbolický medzník, ktorým sa minulosť rozdelila na neznámu a známu, mýtickú a historickú, na spoločnú a kmeňovú, nedôležitú a významnú. Nie sú to kozmogonické, ale etnogenetické mýty, ktorými sa Longobardi i Góti jednak vyčlenili ako samostatná jednotka a zároveň začlenili do väčšieho jazykového a etnického celku a určili si svoje miesto medzi ostatnými Germánmi.

Škandinávskych Vinnilov okrem longobardských textov už nikto iný nespomína. Iba *Jordanes*,³⁰⁶ ktorý je pre včasnostredovekú Škandináviu neoceniteľným zdrojom informácií, pri opise národov Scandzy menuje popri Gótoch, Fínoch, Dánoch a Heruloch aj kmeň Viniviloth. Jeho meno sa dá rozdeliť na *Vinovi* a *loth*, ktoré zrejme znamená „ľudia“.³⁰⁷ Vidieť v nich longobardských Vinnilov by však bolo veľmi odvážne, pretože podľa *Jordana* boli Viniviloth podobní Fínom, ktorí boli zo všetkých Severanov najmiernejší. Longobardi podľa Rimanov mierni rozhodne neboli. Čas ich

301 Územie, ktoré Anglovia obývali, ležalo v kraji *Angelus* (Angeln, dán. Angel) medzi riekami Schlei a Flensburger Förde na Jutskom polostrove. *Tacitus* ich menuje po Longobardoch, medzi Avionmi a Varnami, a pred Hermundurmi. *Ptolemaios* ich umiestnil k Labe, východne od Longobardov.

302 *Beowulf* 4-25.

303 SNORRI STURLUSON, *Edda*, Prológ 3. Pozri tiež SAXO GRAMMATICUS, *Gesta Danorum* I. 3, kde je dánsky kráľ Skyoldus synom Lothera. *Saxo* ako prvého z rodu uvádza Humbla, ktorý mal synov Angula a Dana. Angul bol predkom Anglov, Dan predkom Dánov. Jeho deťmi bol Humblus II. a Lothusus.

304 *Historia Langobardorum codicis Gothani* 2; ISIDORUS, *Etymologiae* IX. 2. 96.

305 IORDANES, *Getica* 25.

306 IORDANES, *Getica* 23.

307 Porovnaj tvar Nordleudi (Nordliudi), ktorý sa objavuje v *Annales Regni Francorum*, alebo dnešné nemecké *leute*.

odchodu sa síce dá vypočítať podľa počtu uvedených vládcov, rokov ich vlády a iných odkazov, ale tento výsledok nebude mať žiadny význam, pretože zatiaľ čo Góti len od Gapta po rok 488 vymenovali pätnásť kráľov, Longobardi od presunu našli iba sedem. Rôzny počet kráľov neznamená, že zo Škandinávie prišli neskôr, ale iba to, že mali kratšiu historickú pamäť. Keďže *Jordanes* do najtemnejšieho obdobia gótskych dejín umelo vsadil celé grécke a rímske dejiny, Góti by museli zo Škandinávie odísť v roku 1490 pred n. l.,³⁰⁸ kým Longobardi nanajvýš okolo roku 320 n. l. Rímske pramene však oba kmene uvádzajú v ich historických sídlach v 1. storočí n. l. a ich prítomnosť potvrdila aj archeológia.

Ibor, Agio a Gambara

Origo, ktorá mala slúžiť ako úvod k Rothariho zákonníku, je veľmi stručná. Neuvádza žiadnu príčinu, prečo Vinnili zo Škandinávie odišli. Podľa *Pavla* hlavným dôvodom k sťahovaniu bolo preľudnenie a nastávajúci hlad. Môže to byť pravda, ale budeme ho musieť hľadať v dávnej minulosti. Nižinatý juh Švédska, Jutský polostrov a priľahlé ostrovy vrátane Gotlandu majú vcelku úrodnú pôdu a vyrovnané podnebie, ale celá oblasť je pre svoju zemepisnú polohu zraniteľnejšia výkyvmi počasia. Už len dočasné ochladenie alebo roky slabšej úrody mohli spôsobiť, že časť obyvateľstva začala hľadať lepšie podmienky k životu inde.³⁰⁹ Pre škandinávsku bronzovú dobu (1700 pred n. l. – 500 pred n. l.) bolo príznačné teplé podnebie, údajne porovnateľné až so stredomorským. Na jej konci ho vystriedalo chladnejšie a vlhšie, ktoré tamojších ľudí donútilo vydať sa tam, odkiaľ kedysi prišli ich predkovia.

Podľa *Saxa* sa sťahovanie Longobardov začalo za vlády legendárneho dánskeho kráľa Snia (Sneh), syna Frostiho (Mrazu).³¹⁰ Príčinou odchodu bola veľká neúroda, ktorú *Saxo* iste nie náhodou spojil práve so Sniom. Hlad sa spomína aj v starej ľudovej gotlandskej piesni o Longobardoch a podobne sa začína aj poveseť o Longobardoch, ktorú spolu s ostatnými stredovekými dánskymi baladami zozbieral a prebásnil dánsky historik zo 16. storočia *Anders Sørensen Vedel*.³¹¹ Podobnosti nachádzame aj v povestiach iných kmeňov. *Widukind* sa v *Dejinách Sasov*³¹² síce o dôvodoch vysťahovania Sasov nezmienil, podrobnosti však uchovala švábska ľudová tradícia, prevzatá za saskej.³¹³ Podľa nej Švédsko (Swein) za vlády kráľa Rudolfa postihol hlad preto, že jeho obyvatelia boli pohania, ktorí každoročne obetovali svojim bohom dvanásť kresťanov. V *Ságe o Gotlandanoch* zo 14. storočia, ktorá hovorí o najstarších dejinách Gotlandu, musela ostrov v dôsledku preľudnenia opustiť tretina obyvateľstva. O tých, ktorí mali odísť, rozhodol žreb. Z Pobaltia sa dostali až do „zeme Grékov“, kde od cisára žiadali pôdu, na ktorej by sa mohli usadiť. Cisár im dovolil zostať jeden mesiac, avšak iným výkladom jeho slov sa v jeho krajine usadili natrvalo a „žijú tam stále a stále majú niečo

308 HODGKIN, Th.: *Italy and Her Invaders* V, s. 99; MAENCHEN-HELFFEN, J. O.: *The World of Huns*, s. 127; WOLFRAM, H.: *The Roman Empire*, s. 29; HAETHER, P.: Gótové, s. 23 a 39.

309 KENDRICK, T. D.: *A History of the Vikings*, s. 64; TODD, M.: Germáni, s. 22 a 214; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 22; MARTIN, J. S.: *From Godan to Wotan*, s. 304.

310 SAXO GRAMMATICUS, *Gesta Danorum* VIII. 11. 1 a 12. 1.

311 VEDEL, ANDERS SØRENSEN, *Hundredevisebog, De Longobarders Udgang aff Danmark*. Porovnaj SNORRI STURLUSON, *Heimskringla, Sága o Ynglingoch (Ynglingasaga)* 12-13.

312 WIDUKIND, *Res gestae Saxonicae* I. 3-4.

313 *De origine gentis Sveovorum* 1-4. RYDBERG, V.: *Teutonic Mythology*, ch. 16; TŘEŠTÍK, D.: *Mýty*, s. 128.

z nášho jazyka. “ Ak nešlo o nejaké dozvuky z obdobia Vikingov, tak je základná podobnosť so stahovaním pevninských Gótov celkom jasná.

Podľa *Pavla* sa „vraj“ (*ut fertur*) kmeň Vinnilov tiež rozdelil na tri časti a žreb určil, ktorá z nich musela odísť. Číslo tri a jeho násobky mali nepochybne dôležitú symbolickú úlohu,³¹⁴ na troch lodiach sa plavili napríklad aj Góti. Vinnili, ktorí museli odísť, si za svojich vodcov vybrali bratov Agia a Iboru (Aio a Ibor, Aggo a Ebbo, Aage a Ebbe)³¹⁵ pre ich mladícku sviežosť a znamenitosť. Agio a Ibor nevedli kmeň vďaka svojmu menu či rodu, ale pre svoje schopnosti. Svoju funkciu nedostali ani od bohov ani ju nezdedili, hoci si ju udržali až do smrti. Dynastický princíp sa v povesti uplatnil až pri ich nástupcoch. Dvaja vodcovia zodpovedajú aj zásadám kmeňovej demokracie. Jeden mohol predstavovať vojenského veliteľa, druhý civilného sudcu. Takéto delenie spomína *Tacitus*³¹⁶ všeobecne u všetkých Germánov a *Ammianus Marcellinus*³¹⁷ konkrétne u Burgundov. Matkou Agia a Iboru bola Gambaru,³¹⁸ múdra a rozvážna žena, ktorá sa v raju u Vinnilov tešila veľkej úcte. *V Origo* mala dokonca hlavné slovo a stála aj nad svojimi synmi.³¹⁹ U *Pavla* zohrá svoju hlavnú úlohu až neskôr, *Saxo* jej ju dal práve teraz. V jeho verzii nachádzame mnoho podrobností, ktoré nie sú ani v *Origo*, u *Pavla* ani v *Gótskom kódexe*. Znamená to, že poznal nielen *Pavlove* dielo, na ktoré sa odvolával, ale pridal aj povest zjavne domáceho pôvodu. Keď nastal hladomor, Agio a Ibor na kmeňovom zhromaždení navrhli, aby boli zabití všetci starci a malé deti a ďalší, ktorí neboli schopní bojovať, odišli. To malo zaručiť, aby prežili tí, ktorí boli najživotaschopnejší. Kmeň tento návrh prijal, avšak proti sa postavila Gambaru, ktorá svojim synom vyčítala, že svoju záchranu hľadajú v zločine. Starí a bezbranní si zaslúžia úctu a naopak, sú to tí najsilnejší, kto má znášať najťažšie bremeno nepriaznivého osudu. Po jej rozumných slovách schválili nový návrh, aby o tých, čo opustia vlasť, rozhodol žreb. Či k tým, ktorí ju opustili, patrili aj Ibor a Agio, už *Saxo* nenapísal nič, pretože pre jeho príbeh už neboli podstatní. Podobný motív nachádzame v už spomínanom švábsko-saskom príbehu. Kráľ Rudolf zvolal všetkých urodzených mužov, ktorí sa uzniesli, že hladomor skončí vtedy, keď otcovia rodín zabijú všetkých svojich synov okrem toho najmilovanejšieho. Avšak vďaka mladému Ditvini sa zišlo ďalšie zhromaždenie, kde sa pôvodné rozhodnutie zrušilo a prijalo nové. Postavili sa lode a všetci, ktorých prvým výnosom odsúdili k záhube, sa aj so ženami vydali hľadať nový domov.

314 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 2-3. MOISL, H.: *Kingship*, s. 113; WOLFRAM, H.: *The Roman Empire*, s. 30.

315 Ibor znamená „diviak“ (porovnaj nemecké Eber) a Agio „kančí kel“. RYDBERG V.: *Teutonic Mythology*, ch. 14, 15, 18, 108 a 122, ktorý pri Agiovi a Iborovi našiel podobnosti s viacerými postavami germánskej mytológie, si myslí, že Agiove prezývky obsahujú slovo „vlk“. Podľa neho trojicu bratov dopĺňa Hengest, ktorý mal so svojím bratom Horsom priviesť Sasov v roku 449 do Británie. Hengest predstavoval koňa (porovnaj nem. *Hengst* a *Roß*). Určitá súvislosť je možná, pretože podľa *Nennia* mal Hengest syna Oocthu a synovca Ebissu, mená nápadne pripomínajúce Agia a Iboru. Podľa *Bedu* boli synmi Wodana. NENNIUS, *Historia Brittonum* 38; *Anglo-Saxon Chronicle*, sub a. 449; BEDA, *Historia Ecclesiastica* I. 15. Pozri tiež TRÉŠTÍK, D.: *Mýty*, s. 148 s poznámkou 331); MODZELEWSKI, K.: *Barbarzyńska Europa*, Warszawa 2004, s. 65.

316 TACITUS, *Germania* 7.

317 AMMIANUS MARCELLINUS, *Res Gestae* XXVIII. 5. 14 uvádza tituly *hendinos*, ktoré nomená „prvý“ alebo je príbuzné s gótskym *kindins* „vládca“, a *sinista* „najstarší“.

318 Jej meno je utvorené buď od rovnakého základu, aký nachádzame v názve kmeňa Gambrivii, Sigambri/Sugambri a lesa Gambreta, a môže znamenať zdatný (lat. *strenuus*), alebo od spojenia *gand-bera* znamenajúce „Nositeľka žezla“. Tento druhý výklad je pravdepodobnejší, pretože Germáni pochovávali veštkyne s ich žezlom. STARÝ, J.: *Věštba a prorokství u starých Germánů*. In: *Věštení a prorokování v archaických kulturách*, usp. T. Vítek, J. Starý a D. Antalík, 2006, s. 169; MARTIN, J. S.: *From Godan to Wotan*, s. 308. Gambaru je tiež meno mestečka v provincii Brescia v Lombardii, ktoré s najväčšou pravdepodobnosťou súvisí s meno Agiovej a Iborovej matky.

319 *Origo gentis Langobardorum* I.

Búrka ich zahnala k dánskemu prístavu Schleswig, a aby ich viac nelákala túžba vrátiť sa, lode spálili. Z oboch spracovaní toho istého námetu je zrejmé, že krajinou pôvodu Longobardov, Sasov a vďaka mýtu o Sceafovi aj Anglov má byť južná Škandinávia. Ako však ukazuje švábsky príbeh o Ditvinovi, zmienka o sťahovaní v povestiach nie je dôkazom, že k nemu aj naozaj došlo.³²⁰

Mráz a neúroda však nemuseli byť jedinými dôvodmi, ako dosvedčuje aj *Pavol* (*licet et aliae causerae egressionis eorum asseverentur*). Aké ďalšie to boli, už síce neuvádza, ale mohli súvisieť s kultom. Podľa *Gótskeho kódexu* Vinnili odišli preto, aby zhora dosiahli posvätenie.³²¹ Gambara tu už nie je matkou Agia a Ibora, ktorí sa ani nespomínajú, ale veštkyňou, jednou z tých múdrych žien, o ktorých sa zmieňuje už *Caesar*, *Strabon*, *Tacitus*, *Cassius Dio* a *Jordanes*.³²² Najslávnejšími veštcami u Germánov boli ženy, napríklad *Veleda*,³²³ *Ganna*³²⁴ a *Albruna* (alebo *Aurinia*),³²⁵ a je pravdepodobné, že k nim patrila aj longobardská *Gambara*. Nepriamy dôkaz nakoniec nachádzame aj u *Pavla*, podľa ktorého *Gambara* bola žena s bystrým duchom, prezieravá v radách a jej rozvážnosti veľmi dôverovali.³²⁶ *Ganna*, ktorá nastúpila po *Veleda*, sprevádzala kráľa *Semnónov Masya* rovnako, ako longobardská *Gambara* vodcov *Ibora* a *Agia*. Zatiaľ čo však *Ganna* bola pannou, veštkyne *Kimbrov* boli podľa *Strabona* staré, sivovlasé ženy, ktoré bohom obetovali vojnových zajatcov a veštili podľa polohy ich tiel a tečúcej krvi.

Podľa *Paula* *Ibor* a *Agio* priviedli *Vinnilov* do kraja *Scoringa*, kde sa načas usadili.³²⁷ V *Scoringe*, kde žili „niekoľko“ rokov, sa dostali do sporu so susednými *Vandalmi*. Podľa *Origo*, ktorá *Scoringu* vôbec nespomína, sa tak stalo ešte v *Škandinávii*, teda prv, než sa začali sťahovať. *Vandalom* vládli *Ambri* a *Assi*, preslávení mnohými víťazstvami. K novému kmeňu vyslali poslov, ktorí *Agiovi* a *Iborovi* pohrozili, že ak nezačnú platiť dane, budú čeliť vojne.³²⁸ *Ibor* a *Agio* sa po porade s *Gambarou* nakoniec rozhodli, že radšej povedú svoj ľud do vojny ako do otroctva, aj napriek tomu, že sa *Vandalom*, ktorí si už spoplatnili okolité národy, nemohli vyrovnáť. S touto odpoveďou sa poslovia vrátili k *vandalským* vodcom. Vtedy sa vraj odohrala táto príhoda, ktorú uvádza *Origo* i *Pavol*. Aby si *Ambri* a *Assi* zabezpečili víťazstvo, prišli k bohovi *Wodanovi* (*Óðinn*, *Othinn*, *Odin*, *Vóden*, *Woden*, *Wotan*, *Wuotan*, *Godan*) a požiadali ho o podporu. Odpoveď, prečo sa obrátili na *Wodana*, nachádzame v *Ságe o Ynglingoch*: „V boji *Odina* sprevádzalo také šťastie, že zvíťazil v každej bitke, a preto jeho ľudia začali veriť, že mu je súdené získať víťazstvo vo všetkých bitkách. Mal taký zvyk, že zakaždým, než poslal svojich mužov do boja či na inú výpravu, položil im ruky na hlavu a udelil im požehnanie.“³²⁹ *Wodan* im ale odpovedal, že víťazstvo dá tomu, koho prvého uvidí pri východe slnka.

320 RYDBERG, V.: Teutonic Mythology, ch. 16.

321 PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 1; Historia Langobardorum codicis Gothani 1.

322 Historia Langobardorum codicis Gothani 1; GAIUS IULIUS CAESAR, De bello Gallico I. 50; STRABO, Geographia VII. 2. 3; TACITUS, Germania 8; CASSIUS DIO, Historia Romana LV. 1 a LXVII. 5; IORDANES, Getica 121. GRIMM, J.: Teutonic Mythology, ch. XVI. 2; TODD, M.: Germáni, s. 110; CHADWICK, H. M.: The Ancient Teutonic Priesthood. In: Folklore, Vol. 11, No. 3, 1900, s. 273-274.

323 Jej meno súvisí so severským slovom *völr* žezlo. STARÝ, J.: Věštba a proroctví u starých Germánů, s. 169.

324 Jej meno má rovnaký základ ako severské *gandr*. STARÝ, J.: Věštba a proroctví u starých Germánů, s. 169.

325 Jej meno znamená buď „Tajomstvo Elfov“ alebo súvisí s *Haliurunnæ*, ktoré ako čarodějnice spomína IORDANES, Getica 121. K nim pozri WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 115.

326 PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 3.

327 PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 7.

328 Origo gentis Langobardorum 1; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 7. Pozri WOLFRAM, H.: The Roman Empire, s. 31; MODZELEWSKI, K.: Barbarzyńska Europa, s. 62-63.

329 SNORI STURLUSON, Heimskringla, Sága o Ynglingoch (Ynglingasaga) 2.

Po odchode Vandalov pristúpila Gambara k Frige (Frija, Friia, Frea, Frigg, Frige, Frigga, Fricka), Wodanovej manželke, a poprosila ju o pomoc. Friga jej poradila, aby si vinnilské ženy zopli rozpustené vlasy pod bradou a skoro ráno sa spolu s mužmi postavili na tú stranu, kam sa Wodan zvykol pozerat na východ slnka. Pri bližšom pohľade je *Pavlova* verzia sčasti nezmyselná alebo neúplná. V *Origo* je táto bájka s nepatrnou, ale závažnou odchýlkou. Friga nielenže poradila Gambare, čo majú urobiť, ale sama krátko pred úsvitom otočila manželovu posteľ na východ, teda na tú stranu, odkiaľ mali prísť Vinnili. Keď ráno nastúpili ako mali, Friga svojho muža zobudila. Wodan tak nemohol vidieť nič iné, iba Vinnilov a ich ženy, ktorých rozpustené a zopnuté vlasy okolo tváre vytvorili zdanie dlhej mužskej brady. Len čo ich zbadal, spýtal sa „kto sú títo dlhobradí?“ (*Qui sunt isti langibarbi?*). Vtedy mu Friga, ktorá na tento okamih čakala, pohotovo odpovedala, že tým, ktorým už dal meno, nech dá aj víťazstvo. Wodan tak musel splniť, čo sľúbil, a Vinnili nad Vandalmi zvíťazili. Od tej doby sa vraj na počesť víťazstva a Wodana Vinnili začali nazývať Longobardmi – dlhobradými.³³⁰ Nech už bude súvislosť Vinnilov s Longobardmi akákoľvek, ak k zmene mena došlo, stalo sa tak ešte pred vládou Augusta (27 pred n. l. – 14 n. l.), pretože žiaden rímsky či grécky autor Vinnilov nepozná.

Vandali sa ako nepriatelia Gótov objavili už v *Getike*.³³¹ Ak však v prípade Gótov je to možné, v prípade Longobardov málo pravdepodobné. Išlo o Vandalov pri Odre³³² alebo o obyvateľov dánskeho ostrova Vendsyssel alebo lokality Vendel vo švédskej Uppsale?³³³ Na žiadnu z týchto otázok nemusíme hľadať odpovede, pretože ako ukazuje zámena Vandalov za Hunov vo *Fredegarovej* kronike,³³⁴ na mene nepriateľa nezáleží. Meno kmeňa a jeho vodcov sú síce nepodstatné, ale potrebné. Dôležitejšie je to, že kým Vandali pred bitkou hľadali podporu u Wodana, Longobardi u jeho manželky. Zdá sa, že prístup k Wodanovi mali iba vodcovia Ambri a Assi. Iné dôvody ich prítomnosti a úlohy v povesti už totiž nie sú. Na druhej strane, s Frigou sa mohla rozprávať len Gambara. Agio a Ibor stoja úplne mimo náboženských záležitostí, ich povinnosti sú čisto vojenské.³³⁵ Je možné, že jedinou historickou postavou je len Gambara, bez ohľadu na to, kedy žila, či predstavovala jednu osobu alebo viac, a či to bolo jej vlastné meno alebo prívlastok a hodnosť. Gambarin rozhovor s bohyňou musíme považovať výhradne za duchovný a rady, ktoré Vinnilom dala, boli zjavne výsledkom veštenia. Tomuto predpokladu sa najviac blíži práve *Gótsky kódex*, ktorý Gambaru pozná iba ako veštkyňu. Obrad, vďaka ktorému sa Gambara s Frigou rozprávala, bol neskôr známy ako *seid* (seiðr, seidhr). *Seid* bol druhom šamanstva, ktorý zahŕňal veštenie a čary.³³⁶ Veštkyňa (völva, vala, seidhkona) pri ňom upadala do tranzu a v tomto extatickom stave sa dozvedala odpovede na otázky, ktoré sa týkali prevažne budúcnosti, počasia a šťastia. Spájal sa najmä s bohyňou

330 *Origo gentis Langobardorum* 1; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 8. WOLFRAM, H.: *The Roman Empire*, s. 30-31; POHL, W.: *Memory, identity and power*, s. 15-16.

331 Na podobnosti medzi gótskymi a longobardskými legendami upozornil už MOMMSEN, Th.: *Die Quellen der Langobardengeschichte des Paulus Diaconus*, In: *Neues Archiv: Der Gesellschaft für ältere Geschichte*, Hannover 1880, Vol. 5, s. 53-76. Pozri tiež STECHE, Th.: *Altgermanien*, s. 84; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 569; WOLFRAM, H.: *The Roman Empire*, s. 26 a 30; MARTIN, J. S.: *From Godan to Wotan*, s. 304-305.

332 PLINIUS, *Naturalis historia* IV. 99.

333 Vendsyssel (Vendsyssel-Thy alebo Nørrejske Ø), dnešný Nordjylland, je najsevernejším dánskym ostrovom. Pre zvukovú podobnosť sa udáva ako jedna z možných pravlastí Vandalov, pozri KENDRICK, T. D.: *A History of the Vikings*, s. 65 s pozn. 1). Tou druhou môže byť Vendel v Uppsale.

334 FREDEGARIUS, *Chronica* III. 65. POHL, W.: *Memory, identity and power*, s. 19 s pozn. 25).

335 MARTIN, J. S.: *From Godan to Wotan*, s. 308.

336 STARÝ, J.: *Věštba a proroctví u starých Germánů*, s. 164-175; ELIADE, M.: *Šamanizmus a nejstarší techniky extáze*, Praha 1997, s. 38-43 a 321-325.

Frejou (Freyja, Freya, Friia, Froya, Fröya, Frowe), ktorá do jeho tajomstiev zasvätila aj Wodana,³³⁷ vynálezcu rún. Hoci Wodan v umení *seid* vynikal, pre telesnú slabosť, ktorá po ňom nasledovala, sa nepovažovalo za vhodné, aby sa mu venovali muži. Iný spôsob veštenia sa nazýval *galdr* a za jeho tvorca považovali Wodana. Veštec zostával pri vedomí a osud hádal pomocou rún a zariekadiel.³³⁸

Friga, Nerthus a Jord

Pri lepšom pohľade na súvislosti s prijatím nového mena zistíme, že hlavnú úlohu zohrali iba ženy. Bola to Gamba, nie jej synovia, kto sa radil s bohmi, nové meno dostali podľa ženských vlasov, nie dlhej mužskej brady, a víťazstvo im nedal Wodan, ale Friga, ktorá manželka zmiatla. Kto však bola táto Friga a prečo Vinnilom pomohla? *Tacitus* sa o božstvách Longobardov priamo nezmienil a tak iba na základe ich blízkosti k Ingaevonom môžeme predpokladať, že aj oni uctievali matku Zem Nerthus. Taktiež uvádza, že niektorí Svébi uctievali bohyňu, ktorú nazýva Isidou. Isis (Eset) bola pôvodne egyptskou bohyňou manželstva, manželskej lásky, vernosti a rodiny.³³⁹ Neprítomnosť Nerthus v severskej mytológii môžeme vysvetliť dvojako. Buď si odmyslíme začiatkové *N* alebo ho opravíme na *H* a jej meno začne pripomínať bohyňu Jord (Jörð, Erde, Earth), ktorá už ale v živote Severanov nemala významné miesto. Alebo, keďže naopak dôležitý bol Njord (Njörðr, Njörðh, Niord), je možné, že Nerthus nebola bohyňou, ale bohom, ktorého *Tacitus* zmiešal s matkou Zem a prisúdil mu aj ženské pohlavie.³⁴⁰ Nerthus bola bohyňou zeme, Njord ako jej logický protipól pánom morí. Germáni ich oboch uctievali preto, že prinášali blahobyť v podobe úrody alebo úlovku. V súvislosti so spoločenskými zmenami niektoré ich funkcie neskôr prevzali iné božstvá, napríklad Njordove deti Frej (Frey, Freyr, Fro, Frö) a Freja. Ich matkou mohla byť buď Nerthus, alebo Ingun, ako naznačuje Frejove meno Ingunar-Freyr, ktoré znamená „Ingunin Frej“.³⁴¹ *V. Rydberg* po rozbere a porovnaní starých islandských básní dospel k záveru, že nemenovanou sestrou Njorda bola Friga, ktorá bola s Nerthus totožná.³⁴² Friga predstavovala nežnú ženu, starostlivú a milujúcu matku. Bola dcérou Fjörgyna a Fjörgynn bolo prezývku Zeme. Ďalšou prezývku Zeme bolo Hlódyn, čo znamenalo „krb“. Friga bola bohyňou lásky a rodiny, ktorú krb symbolizoval. Friga sa od Nerthus/Jord mohla oddeliť potom, ako časť svojich úloh, nazvime ich prírodné, stratila v prospech iného božstva, napríklad Njorda a jeho detí.

Obrátenie Wodanovej postele k východu slnka v *Origo* je rozhodujúci okamih. Wodan obyčajne spával nohami k západu a pôvodným víťazom mali byť Vandali. Vinnili zvíťazili úskokom. Chýbajúci

337 SNORRI STURLUSSON, Heimskringla, Sága o Ynglingoch (Ynglingasaga) 4.

338 Edda, Vedmina veštba (Völuspá); SNORRI STURLUSSON, Heimskringla, Sága o Ynglingoch (Ynglingasaga) 7; SAXO GRAMMATICUS, Gesta Danorum VI. 5. 3.

339 TACITUS, Germania 40 a 65.

340 Nerthus a Njord mohli byť súrodencami a manželmi, čo bolo u Vánov dovolené, alebo obojpohlavným božstvom. SCHÜTTE, G.: Danish Paganism. In: *Folklore*, Vol. 35, No. 4, 1924, s. 367; PHILIPPSON, E. A.: Die Agrarische Religion Der Germanen Nach Den Ergebnissen Der Nordischen Ortsnamenforschung. In: *PLA*, Vol. 51, No. 2, 1936, s. 316; CHADWICK, H. M.: The Ancient Teutonic Priesthood, s. 297.

341 TALBOT, A.: The Withdrawal of the Fertility God. In: *Folklore*, Vol. 93, No. 1, 1982, s. 41. Ingunar-Freyr však môže znamenať aj „Ingunin pán (manžel)“.

342 RYDBERG, V.: Teutonic Mythology, č. 25 poukazuje napríklad na nezrovnalosti o pôvode Donara. Thor bol synom Odina a Zeme. Zem bola manželkou Odina, rovnako ako Friga. Edda, Vedmina veštba (Völuspá), SNORRI STURLUSSON, Edda, Jazyk básnický (Skáldskaparmál) 11, 27, 32-33.

zásah Frigy v *Pavlovej* verzii môžeme vysvetliť tak, že buď Wodan ráno zvykol pozeráť na východ slnka, čo ale vedela iba jeho manželka, alebo o víťazovi rozhodla čistá náhoda či prípadne skorší príchod na bojové pole. Možný je ešte jeden výklad. Keď sa Wodan pozrel dolu, a je jedno na ktorú stranu, uvidel naraz Vandalov aj Vinnilov, nastúpených a pripravených k boju. Pri pohľade na vinnilské ženy s podivne upravenými vlasmi však zabudol, čo mal urobiť, a vyriekol tú osudnú vetu. *Pavol* teda hovorí, prečo Vinnili dostali nové meno. *Origo* ponúka odpoveď na obe otázky. To znamená, že *Pavol* svoju predlohu buď nepochopil, alebo v jeho dobe bola táto bájka medzi Longobardmi natoľko známa, že niektoré súvislosti, ktoré boli preňho jasné, zabudol dodať. Od *Origo* sa mohol odkloniť aj zámerne, pretože bájka vtipne ukazovala, kto koho v manželstve riadi.³⁴³ Za zmienku stojí skutočnosť, že Germáni od 5. storočia začali pochovávať svojich mŕtvych do hrobu hlavou k západu a nohami k východu, aby sa podľa výkladu archeológov mohli pozeráť na východ slnka,³⁴⁴ teda do polohy, v ktorej sa zobudil Wodan.

Nie však iba *Pavol* sa líši od *Origo*. Naše pramene môžeme rozdeliť aj podľa prístupu k samotnému príbehu, v ktorom aktívne vystupovali pohanskí bohovia. *Origo* je zo všetkých najpriamejšia. Bájku nechala takú, aká je. *Pavol* ju síce prebral celú, ale označil ju za úsmevnú príhodu, ktorá pochádza z dávnych čias, je hodná posmechu a nemá sa jej prisudzovať vážnosť. Keďže ju však ako Longobard nespochybnil, jeho „spresňujúce“ poznámky neodrážali jeho osobný postoj, ale skôr videnie kresťana, ktorý sa chcel vyhnúť prípadným obvineniam, že verí v zašlých bohov. Aby predišiel aj možnému spochybňovaniu pravovernosti Longobardov, odvracia pozornosť vsuvkou o podstate Wodana: „Wodan, ktorého (Longobardi) po pridaní písmena volali Godan, je vlastne ten, koho Rimania poznajú ako Merkúra.“³⁴⁵ Ako boha ho uctievali všetky národy Germánie.“ Pokračuje, že Germáni ho síce uctievali ako boha, hoci bol (*fuisse*) človekom a nie bohom, a nežil v Germánii, ale v Grécku. Použitím minulého času (*dixerunt*) chcel ukázať, že v jeho dobe to už tak nie je.³⁴⁶ Čisto kresťanský pohľad už ponúka *Gótsky kódex*, kde nie je ani stopa po tomto príbehu. Vinnili si meno zmenili iba preto, lebo si nikdy nestrihali bradu. *Fredegarovu* predlohou bola takisto *Origo*, ale k starým longobardským príbehom nemal žiadny vzťah a jeho postoj bol jednoznačný. Na rozdiel od Longobarda *Pavla* ho nespájalo žiadne citové puto a nepociťoval ani úctu k predkom a minulosti kmeňa. Čo sa *Pavol* snažil opatrne vysvetliť, *Fredegar* celkom odmietol. Spočiatku však začal rovnako. Keď sa Vinnili a Huni (Vandali) chystali k boju, ženy si uviazali vlasy na spôsob brady. Vtedy sa vraj zhora ozval hlas: „Toto sú Dlhobrady“ (*Haec sunt Langobardi*) a vraj to podľa nich vyriekol boh, ktorého fanaticky (*fanatice*) volajú Wodanom. Vzápätí mali Longobardi zvoľať: „Kto ustanovil meno, nech povolí víťazstvo.“ A nakoniec, *Saxo* neprikladal pohanským bohom žiadny význam. Sústredil sa na mravnú časť príbehu a zmene mena sa venoval až v závere. Odvolal sa priamo na *Pavla*, keď písal, že nové meno prijali na radu Frigy.³⁴⁷

343 MARTIN, J. S.: From Godan to Wotan, s. 305-306.

344 DROBERJAR, E.: Věk barbarů, s. 179.

345 K tomu pozri SAXO GRAMMATICUS, Gesta Dannonum VI. 5. 4-5.

346 PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 8-9.

347 FREDEGARIUS, Chronica III. 65. MARTIN, J. S.: From Godan to Wotan, s. 305.

Bojachtiví a Dlhobradí

Origo spojila meno iba s upravenými ženskými vlasmi.³⁴⁸ Prvým, kto dokázateľne spojil Longobardov s dlhými bradami, bol *Izidor*, najvýznamnejší učenec na prelome 6. a 7. storočia. V časti *Etymológii* venovanej kmeňom, ich pôvodu a menám k Longobardom poznamenal, že ako sa „povráva“ (*vulgo fertur*), svoje meno dostali preto, že ich „brada bola hojná a nikdy nestrihaná“.³⁴⁹ Jeho vysvetlenie sa vtedy všeobecne prijímalo ako hodnoverné. S týmto vysvetlením súhlasí aj *Pavol*, podľa ktorého „je isté, že Longobardi sa tak nazývajú kvôli dĺžke brady, ktorej sa nedotklo železo.“ Ako dôkaz uviedol aj longobardské slová *lang* a *bart* a anonymný autor výpiskov z jeho *Dejin langeth a bardozab*.³⁵⁰ Priamo z *Izidora* čerpal aj autor *Gótskeho kódexu* a hoci ho citoval správne, autorstvo mylne pripísal *Hieronymovi*.³⁵¹ Prvenstvo však netreba prisudzovať *Izidorovi*. Názov kmeňa bol taký výrazný a zvuková podobnosť germánskych a latinských slov taká veľká, že ani negermánski vzdelanci nepochybovali o jeho význame.

Pôvodný názov kmeňa, Vinnili, ktoré sa vysvetľuje ako „bojovní“, „bojachtiví“ alebo „horliví v boji“,³⁵² *Izidor* nepoznal. Prvýkrát sa objavuje až v *Origo*, odkiaľ ho prebral *Pavol* a od neho potom jeho početní nasledovníci. Môže však mať meno kmeňa naozaj pôvod v dlhých bradách, ktoré by boli znakom kmeňovej identity? Nie je ťažké si predstaviť, že pomenovanie pochádzajúce z prezývky zohľadňovalo určitú výraznú črtu alebo osobitý fyzický vzhľad, ktorý sa cielene dosiahol úpravou a následne sa aj pestoval. Meno Frízov sa tiež vysvetľuje podľa slova „brčkavý“ a vandalskí Hasdingovia, ak ich meno súvisí s anglosaskými tvarom *Hearding* a islandským *Hadding*, boli „vlasatí“.³⁵³ Aj franskí Merovingovci boli známi svojimi dlhými vlasmi, vďaka ktorým ich prezývali dlhovlasými kráľmi.³⁵⁴ V niektorých starých kultúrach a spoločnostiach boli nestrihané brady a vlasy symbolom dospelosti, mužnosti a mužskej sily. Najznámejším príkladom vzťahu medzi vlasmi a silou je biblický *Samson*. Vlasy a brada okrem toho predstavovali mieru osobnej slobody, spoločenské postavenie a s ním súvisiacu vážnosť a úctu. Ak napríklad grécki vojaci od dôb *Alexandra Veľkého* alebo rímski legionári bradu ani dlhé vlasy nenosili, bolo to z praktických dôvodov. Dlhá brada a vlasy boli v boji muža proti mužovi nevýhodou, dokonca aj príčinou smrti, pretože ich za ne mohli chytiť, pritiahnuť a prebodnúť alebo podrezať. Iste to vedeli aj Germáni. Ak si aj napriek tomuto nebezpečenstvu pestovali svoju hrivu, musíme predpokladať, že chytenie brady bolo pre nich buď tabu alebo prejavom nečestnosti. Alebo, ako píše *Pseudomaurikios*, tieto „ryšavé národy“ pohrdali smrťou natoľko, že im nezáležalo, ako zomrú, ale ako budú bojovať.³⁵⁵ Brade sa pripisoval aj určitý magický

348 *Origo gentis Langobardorum* 1.

349 ISIDORUS, *Etymologiae* IX. 2. 95.

350 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 9; *Istoria Longobardorum*, s. 196.

351 *Historia Langobardorum codicis Gothani* 2.

352 BRUCKNER, W.: *Die Sprache der Langobarden, Quellen und Forschungen* 75, Strasburg 1895, s. 32; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 569; BEDNÁŘIKOVÁ, J.: *Stěhování*, s. 271.

353 Podľa iného výkladu súvisia mená *Hearding*, *Hadding*, *Hardinge*, *Hartung*, *Herdan*, *Herden*, *Herdene* so slovom „pevný“ (nemecky *hart*) alebo sú odvodené od *Hardanger Fjordu*. *Cassius Dio* ich pozná ako *Astingov* (*Azdingov*). Gótske *zd* zodpovedá staronórskeму *dd*, anglosaskému *rd* a starohornonemeckému *rt*. RYDBERG, V.: *Teutonic Mythology*, ch. 43; GRIMM, J.: *Teutonic Mythology*, ch. XV. 1.

354 GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II. 9; *Liber historiae Francorum* 5. Pozri WOLFRAM, H.: *The Roman Empire*, s. 26 a 32.

355 PSEUDOMAURIKIOS, *Strategikon* XI. 4. POHL, W.: *Telling the Difference*, s. 28 a 53.

význam, ktorý súvisel s náboženskými predstavami a kultom. Usudzuje sa tak na základe toho, že napríklad mužské telá objavené v močiaroch brady nemali.³⁵⁶

Tacitus opísal zvyk, ktorý bol vraj kedysi veľmi rozšírený, ale v jeho dobe ho udržiavali už len Chatti alebo jednotlivci. Akonáhle začali dospievať, nechali si rásť bradu a vlasy dovtedy, kým nezažili nepriateľa.³⁵⁷ Niečo podobné u Sasov zaznamenal aj *Pavol* i biskup *Gregor z Tours*. Sasi sa zaviazali, že si nikto z nich neoholí bradu ani vlasy, pokiaľ sa nepomstia nepriateľom za porážku.³⁵⁸ Ako vidieť, nie všetci Germáni mali dlhú bradu, aj keď v rímskom umení boli germánski zajatci väčšinou vyobrazovaní práve takto. Išlo však skôr o umelecký štýl, vžitú predstavu alebo zámer zvýrazniť rozdiely medzi barbarmi a Rimanmi. Mohlo to však byť a zrejme aj bolo opačne. To znamená, že nie meno sa odvodilo od dĺžky brady, ale význam brady vzišiel z jeho nesprávneho výkladu. Inými slovami, Longobardi mohli svojej brade prisudzovať dôležitosť práve preto, že od jej dĺžky mylne odvodzovali svoje meno. *Pavol* na viacerých miestach spomenul, ako longobardským kráľom a vojvodom, ak stratili úrad, ostrihali na znak ich podriadenia bradu a vlasy.³⁵⁹ Kráľ Aistulf (749 – 756) vydal zákon, podľa ktorého mal byť oholený každý, kto bude napriek kráľovskému zákazu obchodovať s byzantskými kupcami.³⁶⁰ Tieto príklady ukazujú, že brada a účes síce súviseli s postavením, ale nedokazujú, že zvyk oholiť si hlavu bol po strate úradu vlastný iba Longobardom. Rovnaký obrad museli podstúpiť napríklad aj franskí kráľi, pretože nedobrovoľné až násilné oholenie bolo symbolickým i faktickým prejavom odovzdania sa, bezmocnosti a potupy.

Longobardské brady sú pozoruhodné najmä preto, že predstavujú zaujímavý príklad špecifického výzoru, ktorý súvisel s vnímaním vlastnej etnicity. Do akej miery môže meno ovplyvniť nielen predstavivosť, ale aj skutočnú úpravu zovňajšku, vidíme napríklad u *Andreu z Bergama*, ktorému sa ich brada javila ako kvetnatá (*barba florida*).³⁶¹ Ich účes, ktorému sa venoval aj *Pavol*, môžeme vidieť na minciach, prsteňoch, Agilulfovom (590 – 616) tanieri alebo na zlatom kríži z tzv. Gisulfovej hrobky.³⁶²

*Wodan, to jest zúrivost*³⁶³

V pátraní po pôvode mena nemôžeme obísť ani germánsku mytológiu, hoci by bolo chybou sústrediť sa pri rozbere longobardských textov výlučne na ňu. Zdá sa však, že práve ona je kľúčom k jeho vysvetleniu. Longobardi sú jedným z mála kmeňov, ak nie jediným, ktorý si nielenže uchoval spomienku na predošlé meno, ale aj na okolnosti, za ktorých prijali nové. *Origo* aj *Pavol* uviedli celkom jasne, že si ho zmenili až po víťazstve nad Vandalmi, ktoré im dal Wodan. Premenovanie síce môže súvisieť s Wodanom a Frigou, ale trochu inak ako si mysleli Longobardi.

356 POHL, W.: *Telling the Difference*, s. 52; TODD, M.: *Germáni*, s. 106-107.

357 TACITUS, *Germania* 31.

358 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* III. 7; GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* V. 15. POHL, W.: *Telling the Difference*, s. 52.

359 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* III. 19, IV. 38, V. 33, VI. 20 a VI. 53; ERCHEMPERT, *Historia Langobardorum Beneventanorum* 4. POHL, W.: *Telling the Difference*, s. 57.

360 *Leges quas Ahistulf rex adiunxit*. POHL, W.: *Telling the Difference*, s. 58; POHL-RESL, B.: *Legal practice and ethnic identity in Lombard Italy*. In: *Strategies of Distinction, The Construction of Ethnic Communities, 300-800*, ed. W. Pohl with H. Reinitz, Leiden-Boston-Köln 1998, s. 206-207.

361 ANDREAS BERGOMAS, *Historia*.

362 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* IV. 22. POHL, W.: *Telling the Difference*, s. 56-57.

363 ADAM BREMENSIS, *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum* IV. 26.

Mohlo byť sprievodným javom šírenia Wodanovho kultu, ktorý sa dostával do popredia a vytlačal ostatných bohov.³⁶⁴ Nie je vôbec dôležité, o akú bitku išlo a či v nej Longobardi naozaj bojovali s Vandalmi. Dôležité je, že Vandali hľadali pomoc u Wodana preto, lebo bol bohom vojny a rozhodoval o jej výsledku. Či bol aj najvyšším, *Pavol* nespomína. Avšak neprítomnosť iného vojenského boha nabáda k záveru, že ním bol alebo sa ním po víťazstve stal. Militarizáciu longobardskej spoločnosti potvrdzujú aj archeologické nálezy. S Wodanom sa môže spájať aj ich pôvodné meno. Rímski autori *Paterculus* a *Tacitus* zaradili Longobardov k najbojovnejším a najdivokejším germánskym kmeňom, čomu by zodpovedalo aj anglosaské meno *Heaðobeardi*, „bojovní Bardi“.³⁶⁵ Ich sila a zúrivosť v boji, ktorou si získali rešpekt, mohla vychádzať z oddanejšieho a vášnivejšieho uctievania Wodana. Priame prijatie nového kultu od iného kmeňa je však nepravdepodobné. Išlo skôr buď o rýchlu zmenu súvisiacu s nástupom nového vládnuceho rodu, alebo o pozvoľný, ale všeobecný prechod u viacerých kmeňov súčasne, ktorý súvisel so spoločenskými zmenami, keď jedna zložka spoločnosti, v tomto prípade bojovnícka, získala väčší vplyv ako ostatné. Jej materiálna a mocenská prevaha sa prejavila aj v duchovnej oblasti. Čas, keď sa stal Wodan hlavným bohom celých kmeňov, môžeme len hádať. Nálezy oholených mužov v močiарoch sú síce veľmi staré, či ich však obetovali Wodanovi, sa z nich zistiť nedá. Keďže úbytok žiarových pohrebísk a zvýšený výskyt zbraní v kostrových hrobách pozorujeme až v posledných desaťročiach pred našim letopočtom, mohlo sa tak stať v 1. storočí pred n. l. Písomné svedectvá antických autorov o Wodanovi sú ešte mladšie.

Germáni rozlišovali dve vetvy bohov, pozemských Vánov, ktorí boli bohmi rybárov a roľníkov, a nebeských Asov (porovnaj gótskych polobohov Ansov), ktorí boli bohmi bojovníkov a veľmožov. Váni však boli dôležití pre všetkých, najmä ak išlo o praktickú stránku germánskeho náboženstva, pretože zodpovedali za úrodu, úlovok a obchod, teda oblasti, od ktorých bola ich spoločnosť závislá.³⁶⁶ Wodan, Friga, Thor a iní patrili k Asom, Vánmi boli Njord, Frej a Freja. Je možné, že Longobardi dejepiseckým spôsobom zaznamenali to, čo poznáme zo severskej mytológie ako vojnu medzi pozemskými Vánmi a nebeskými Asmi. Vojna, v ktorej si bohovia vojny podriadili bohov úrodnosti, skončila mierom, výmenou rukojemníkov a zmiešanými manželstvami.³⁶⁷ Aj v gréckej a indickej mytológii došlo k vojne medzi staršou a mladšou generáciou bohov, zvláštnosťou germánskej je to, že vojna sa skončila dohodou a oba rody začali žiť spolu.

Bájna vojna bohov môže mať svoje korene dokonca už v čase, keď pomerne mierumilovní bohovia bronzovej doby ustúpili bojovnejším bohom železnej doby. Nie je prekvapením, že Ingaevoni, ktorých prežitie omnoho viac záviselo od výkyvov počasia, uctievali božstvá plodnosti ešte v dobe

364 MODZELEWSKI, K.: Barbarzyńska Europa, s. 62.

365 VELLEIUS PATERCULUS, *Historia Romana* II. 106; TACITUS, *Germania* 40. BRUCKNER, W.: *Die Sprache der Langobarden*, s. 33. Anglosaské *heað* – v slove *Heaðobeard* znamená to isté ako saské *hath* – v slove *Hathagat*.

366 PAGE, R. I.: *Severské mýty*, s. 34.

367 Edda, *Vedmina veštba* (Völuspá); SNORRI STURLUSON, *Edda, Jazyk básnický* (Skáldskaparmál) 5; SNORRI STURLUSON, *Heimskringla, Sága o Ynglingoch* (Ynglingasaga) 4. Váni dali ako rukojemníka Njorda a Freja, Asovia Höniho a Mímiho. Njorda a Freja Severania označovali za Vánov aj Asov, čím sa malo, spolu s výmenou rukojemníkov, zrejme vysvetliť, prečo ich aj po víťazstve Asov nielen naďalej uctievali, ale po Ódinovi a Thorovi patrili k ich najdôležitejším bohom. Ich dôležitosť dokazuje aj spôsob, akým sa na obradných hostinách pripájalo. Prvá sa vyprázdnila Wodanova čaša na víťazstvo a silu pre kráľa, po nej nasledovali Njordova a Frejova na mier a dobrú úrodu. SNORRI STURLUSON, *Heimskringla, Sága o Hakonovi Dobrom* (Hákonarsaga) 16. WOLFRAM, H.: *The Roman Empire*, s. 30-31; MARTIN, J. S.: *From Godan to Wotan*, s. 307. Pozri RYDBERG, V.: *Teutonic Mythology*, ch. 7.

*Tacita*³⁶⁸ a Severania dokonca ešte dlhšie, čo zodpovedá aj *Pliniovej* predstave o území Ingaevonov.³⁶⁹ V mýte sa mohli dokonca uchovať aj spomienky na skutočné spory medzi vyznávačmi oboch božstiev, prípadne aj dvoma rôznymi etnikami. Je teda možné, že pôvodné meno Vinnili vôbec nesúviselo s bojovnosťou, Asmi a Wodanom, ako sa dá usudzovať zo vcelku prijateľného výkladu, ale Vánmi. V takom prípade sa do protikladu dostáva Friga – Vinnili a Wodan – Longobardi.³⁷⁰

Germáni spájali Wodana s múdrosťou a vynaliezavosťou. Pre jeho všestrannosť a vzťah k mŕtvym ho Rimania stotožnili s Merkúrom (gr. Hermes). Najdôležitejšie však boli jeho vojenské funkcie.³⁷¹ V severskej mytológii bol Odin ochrancom hrdinov a ako *Hnikaðr* dokonca sám podnecoval vojny.³⁷² Duše najlepších padlých bojovníkov, *einherjar*, v sprievode jeho dcér Valkýrií prichádzali do Valhaly, kde sa zhromažďovali, aby sa na strane bohov zúčastnili poslednej bitky. Keďže podľa Severanov Odin ako *Sigfaðir* (Otec víťazstva) alebo *Sighöfundr* (Udeľovateľ víťazstva) rozhodoval o víťazstve, pred bitkou mu bojujúce strany konali obety, aby si ho naklonili a sľubovali ďalšie, napríklad podiel na koristi, ak zvíťazia. Túto jeho úlohu vidíme aj v longobardskej bájke, hoci sa v nej o žiadnych obetách nehovorí. Vandali pred bitkou víťazstvo iba žiadali (*postulaverint*), ale nič neponúkli, a Vinnili sa po bitke takisto ničoho nevzdali. Niet však pochyb, že nejaké obety vykonať museli. Zmienky o nich zrejme chýbajú preto, lebo kresťanskí Longobardi v Itálii už veľa vedomostí o pohanských obradoch nemali.

Odin mal mnoho podôb a ešte viac prívlastkov. Občas sa objavil medzi ľuďmi a putoval po svete ako starý, jednooký a sivobradý muž s palicou. S týmto jeho výzorom súvisia prezývky *Sidgrani*, *Síðskeggr*, *Hárbarðr* (Sivobradý) a *Langbarðr* (Dlhobradý). Posledná z nich celkom jednoznačne pripomína meno Longobardov. Hoci mytológiu nemôžeme preceňovať, je ťažké uveriť, že podobnosť kmeňového názvu a Odínovej prezývky, hoci sa objavuje až v škandinávskych písomnostiach 13. storočia, je len čisto náhodná.³⁷³ Ak pripustíme, že sa Góti a Gepidi nazvali po Gaptovi/Gautovi, ktorý neskôr s Wodanom splynul,³⁷⁴ môžeme tiež predpokladať, že Longobardi prijali meno Wodana Langbarðra. Aj názvy ďalších kmeňov sa dajú odvodiť od mnohomenných germánskych bohov. Meno Sasov môže súvisieť s bohom nazývaným Saxnot (Sahsnôt, Seaxnéat), meno Vandalov s hrdinom Orvandilom, meno Frízov s Frejou alebo Frejom a meno Anglov s bohom Ingom (Yngvi, Ingo, Inguio, Enguz), starším menom Freja. Od Inga zrejme pochádza aj meno Ingaevonov a meno Herminonov od Ermina (Silný), prezývky boha Tiva (Tiwaz, Tiw, Ty, Týr, Ziu), ktorú neskôr prijal aj Odin.

Longobardský príbeh o pôvode mena patrí k najznámejším germánskym príbehom a tešil sa, nemenej ako samotné meno, veľkému záujmu historikov a jazykovedcov. Viacerí však pochybujú,

368 TACITUS, *Germania* 2. K tomu RYDBERG, V.: *Teutonic Mythology*, ch. 43.

369 PLINIUS, *Naturalis historia* IV. 97. a 99.

370 SNORRI STURLUSON, *Heimskringla*, *Sága o Ynglingoch* (Ynglingasaga) 4. WOLFRAM, H.: *The Roman Empire*, s. 26-27 a 32

371 AULD, R. L.: *The Psychological and Mythic Unity of the God*, Óðinn. In: *Numen*, Vol. 23, Fasc. 2, 1976, s. 145-147; MARTIN, J. S.: *From Godan to Wotan*, s. 307.

372 SNORRI STURLUSON, *Heimskringla*, *Sága o Ynglingoch* (Ynglingasaga) 2.

373 BRUCKNER, W.: *Die Sprache der Langobarden*, s. 33; HODGKIN, Th.: *Italy and Her Invaders* V, s. 85; WOLFRAM, H.: *The Roman Empire*, s. 33; POHL, W.: *Memory, identity and power*, s. 16; POHL, W.: *Telling the Difference*, s. 58.

374 SNORRI STURLUSON, *Edda*, *Jazyk básnický* (Skáldskaparmál) 65: „Góti majú meno po tom kráľovi, ktorý bol nazývaný Goti ... bol tak nazývaný podľa Odínovho mena, odvodeného od mena Gautr“. K tomu pozri WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 119-120.

že Longobardi dostali meno podľa svojich dlhých brád, a odmietli *Izidorove* vysvetlenie, hoci zo všetkých jeho výkladov kmeňových názvov práve toto patrí k najvydarenejším.³⁷⁵ Niektorí bádateľa zastávajú názor, že meno Longobardov je odvodené od typu útočnej sekery, ktorej sa ešte v starej hornej nemčine hovorilo *barta* (toto slovo sa dodnes uchovalo v nemeckom *Hellebarde*, v anglickom *halberd* a v slovenskom *halapartňa*). Dať si meno podľa zbrane by u Germánov nebolo vôbec neobvyklé. Sasi vraj tiež dostali meno podľa noža (sasky *sahs*)³⁷⁶ a Frankovia podľa ošteru (v starej angličtine *franca*). Longobardi by tak boli bojovníkmi ozbrojenými dlhými sekerami alebo sekerami s predĺženou čepeľou. Tieto zbrane nemuseli byť najrozšírenejšie alebo najobľúbenejšie, ale mohli mať pre určitý kmeň alebo kmeňový zväz kultový, náboženský alebo symbolický význam. Naznačuje to skutočnosť, že sekera s predĺženým ostrím (*bartaxt*) sa ako zbraň objavila neskôr ako meno Longobardov. Otázkou však zostáva, či aj *barta* nepochádza od slova „brada“, keďže jej predĺžená čepeľ tvarom pripomína špicatú bradu. Aj v slovenčine poznáme sekeru bradaticu, hoci nie je jasné, či ide o pôvodné slovanské slovo alebo vplyv nemčiny.

Iní predpokladajú, že meno Longobardov súvisí s indoeurópskym koreňom *bhrdho, ktoré napríklad v anglickom slove *seaboard* znamená morské pobrežie. Longobardi by tak boli „tí, čo obývajú dlhý breh“ dolnej Labe. V podobne starom indoeurópskom základe sa hľadá aj význam „močiar“ alebo „slatina“.³⁷⁷ Aj tento názor by si našiel oporu v iných kmeňových názvoch odvodených od charakteru krajiny, napríklad nížinní Greutungovia,³⁷⁸ hôrni Tervingovia³⁷⁹ alebo Anglovia, ktorých meno sa vysvetľuje podľa toho, že obývali pobrežie v tvare rybárskeho háčiku (anglicky *angle*) alebo kraj pri úzkej (nemecky *enge*) morskej zátoky, podobnej fjordu, tiahnucej sa až k Schleswigu. Treba už len vysvetliť, ako vtedy mohli ľudia zo zeme rozpoznať tvarovanie pevniny.

Longobardi mohli dostať meno podľa kraja na ľavom brehu dolnej Labe, kde žili niekoľko storočí a ktorý bol od karolínskej doby známy ako Bardengau (Bardengawi, Barthunga, Bardanga),³⁸⁰ alebo opačne, kraj dostať meno podľa kmeňa. Ešte aj dnes sú v širšom okolí Lüneburgu mestečká, ktoré Longobardov stále pripomínajú, napríklad Bardenhagen, Bardowick (Bardowiek, Bardenuvicum, Bardincum, Bardovicum) alebo Barendorf (pôvodne Bardenthorpe), jedna z najstarších dolnosaských obcí vôbec. Barendorf ležiaci juhovýchodne od Lüneburgu, sa prvýkrát písomne spomína v roku 1158 ako *Bardenthorpe*. Len niekoľko kilometrov od dnešnej obce sa našli stopy sídliska,

375 SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 568; MARTIN, J. S.: From Godan to Wotan, s. 309-310; POHL, W.: Telling the Difference, s. 57.

376 WIDUKIND, Res gestae Saxonicae I. VII.

377 MOSS, H. st. L. B.: The Birth of the Middle Ages 395-814, Oxford 1935, s. 42; POHL, W.: Telling the Difference, s. 17-71.

378 Názov sa tak vysvetľuje na základe príbuznosti s dnešným anglickým *grit* a nemeckým *Griess*. Anglosaské slovo *groat* znamenalo prach, štrk, zem.

379 Meno Tervingov sa dá odvodzovať aj od Tiva, pozri WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 117-118.

380 Annales regni Francorum sub a. 780, 785 a 799. Prvýkrát spojil Bardengau s Longobardmi bardowický kronikár *Christian Schlöbcken* v diele *Chronicon der Stadt und des Stifts Bardowick*, v roku 1704. SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 570; BURY, J. B.: The Invasion, s. 262. MAENCHEN-HELFFEN, O. J.: The World of the Huns, s. 127-129 s pozn. 599) si myslí, že názov kraja nemá s Longobardmi nič spoločné, ale je dedičstvom po grófovi Bardovi zo Soltau, narodenom okolo roku 820, ktorý tam vlastnil majetky. To by však znamenalo, že v okolí Lüneburgu nezostala v toponymike po Longobardoch žiadna stopa. Prvá písomná zmienka o Bardowicku však pochádza už z roku 785, teda o 35 rokov skôr, ako sa mal narodiť gróf Bardo. Navyše nie je jasné, čo presne jeho meno znamená, ktoré sa až do 8. storočia nevyskytuje. Mohlo byť skráteným tvarom nejakého tamojšieho mena odvodeného od sekery *barta*, napríklad Bardolf alebo Bardrich, alebo mať dánsky pôvod a znamenalo by „Syn zeme“. Ak bolo pôvodne prezývkom, mohlo vyjadrovať miesto narodenia alebo kmeňovú príslušnosť. Poznáme totiž aj meno Sa(c)hso alebo Sasso, ktoré môže znamenať aj „Sas“ aj „meč“.

ktoré dokladajú longobardskú prítomnosť už od neskorej doby bronzovej (9. až 6. storočie pred n. l.). Mladšie nálezy zo 4. storočia n. l. sa pripisujú Sasom, ktorí sem prichádzali po odchode Longobardov. Longobardská a saská osada existovali jedna vedľa druhej a tento dvojaký ráz a pokojné súžitie je možné sledovať až do neskorého stredoveku. Hoci názvy Bardengau, Bardowick, Barendorf alebo Bardenhagen sú doložené až od 8. storočia, nie je vylúčené, že to boli pôvodne staré longobardské osady, a ľudia, ktorí tam stále žili, neboli Slovanmi ani Sasmí. Noví obyvatelia mohli volať Longobardov už nie plným, ale skráteným menom Bardí.

Ingaevoni a Herminoni

Ak aj necháme otázku pôvodu Longobardov bokom ako druhotnú, zostáva nejasné, či patrili k východným, západným alebo severným Germánom. Ich jazyk sa zachoval iba v zlomkoch a jazykových dôkazoch je preto príliš málo na to, aby poskytli nejaké jednoznačné riešenie.³⁸¹ V prospech príslušnosti k Východogermánom hovorí predovšetkým mýtus o príchode zo Škandinávie. Všetky východogermánske národy, ku ktorým patrili Gepidi, Vandali, Rugovia, Heruli a Burgundi, verili, že svoj pôvod majú na opačnom brehu Baltského mora.³⁸² Keďže v čase, keď Longobardi svoju históriu zapísali, už bola známa aj *Getika*, nedá sa vylúčiť, že ovplyvnila aj Longobadov.³⁸³ Čiastočná obsahová i dejová podobnosť *Pavlovho* a *Jordanovho* diela však nemusí znamenať, že longobardské povesti nie sú pôvodné, pretože aj Gótov mohli ovplyvniť mýty o severskom pôvode iného kmeňa. Ak túto povesť Longobardi neprevzali od svojich východných susedov, podobne ako neskôr Švábi od Sasov, musela byť pozostatkom staršieho pangermánskeho mýtu, ktorého stopy nachádzame aj u *Tacita*. V úvode *Germánie* sa zmienil o dávnom hrdinovi, ktorého pre určitú podobnosť nazval Odysseom. Prišiel z Oceánu, plavil sa Rýnom a na jeho brehu založil mesto, ktoré nazval Asciburgium (Askiburgon, Asceburgia, dnes Moers-Asberg). Hoci v skutočnosti ho ako tábor založil v roku 12 pred n. l. Drusus, jeho meno je germánske a zrejme ležalo neďaleko starej germánskej svätyně. Tým hrdinom mohol byť mýtický Ask, v severskej mytológii prvý človek. Od jeho mena podľa názoru *Jakoba Grimma* svoj názov odvodzovali Istvaeoni.³⁸⁴ Pre kmene, ktoré sa zvyknú zaraďovať k Výcho-

381 BURY, J. B.: *The Invasion*, s. 261; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 567. Presvedčivým dôkazom nie je ani druhé posunutie hlások v hornej nemčine. Niektoré zmeny v longobardčine sú však zjavné už na prvý pohľad. Na rozdiel napríklad od východogermánskej góťčiny dlhšie zachovávala dvojhlásku *AU* a dochádzalo už aj k druhému posunutiu hlások, ako vidieť z porovnania longobardských a gótskych mien Gausus a Gut, Audoin a Odoin, Austrigusa a Ostrogotha, Audoachar a Odoakar. Longobardčina mala bližšie k hornej nemčine ako dolnej, ku ktorej patrila saština. Prvé posunutie hlások (*Lautverschiebung* alebo Grimmov zákon) v germánskych jazykoch prebehlo niekedy v 1. tisícročí pred n. l. K druhému posunutiu došlo iba v hornonemeckých nárečiach v alamansko-švábskom a bavorsko-rakúskom prostredí po roku 500. Obe skupiny oddeľuje tzv. Benrathská línia, tiahnuca sa od Düsseldorfu po Magdeburg. V čase, keď dochádzalo k druhému posunutiu, už Longobardi sídlili na juh od nej. Longobardčina patrila k západogermánskym jazykom a hornonemeckému okruhu.

382 MOMMSEN, Th.: *Die Quellen*, s. 75; HODGKIN, Th.: *Italy and Her Invaders V*, s. 98; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 567-568. Názor o jednotnom prapôvodnom mýte presadzoval predovšetkým *V. Rydberg*, ktorý ho prezentoval v rozsiahlom diele *Teutonic Mythology*. Hoci väčšina bádateľov jeho závery pokladá za výsledok básnickej predstavivosti, viaceré jeho postrehy sú napriek tomu zaujímavé a podnetné.

383 HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 39.

384 TACITUS, *Germania* 3. RYDBERG, V.: *Teutonic Mythology*, ch. 19 a 107; GRIMM, J.: *Teutonic Mythology*, ch. XV. 3. Askovi boli zasvätené aj ďalšie miesta, porovnaj mená lokalít Askitûn (Ascha), Askiprunno (Eschborn) a Askipah (Eschbach, Eschenbach).

dogermánom, sú príznačné aj sklony k migrácii,³⁸⁵ hoci každý kmeň alebo kmeňový zväz k nej mal iné dôvody a pohol sa v inom čase. Longobardi sa na juh vydali ako poslední, čiastočne v stopách ostatných východných Germánov, aby sa nakoniec tiež usadili až na rímskom území. Západní Germáni zotrvali vo svojich pôvodných sídlach alebo sa presúvali len nepatrne a pozvoľna.

Je možné, že vieru v severský pôvod upevňovala pravidelná, i keď dočasná výpomoc vojenských družín zo Škandinávie. Aj polabskí Longobardi mohli byť posilnení príchodom časti príbuzného alebo celkom iného germánskeho kmeňa, ktorý si svoj pôvod uchoval v pamäti a časom ho prijali za svoj aj ostatní. Tou predpokladanou severskou zložkou mohli byť napríklad „bojovní“ Vinnili, ktorí by ako etnická skupina síce zanikli, ale v kmeňovej štruktúre získali rozhodujúce postavenie. Kontakty medzi oboma brehmi Baltského mora boli veľmi živé. Archeologický výskum ukázal, že v Škandinávii dochádzalo v rokoch 400 až 700 k veľkým kultúrnym zmenám. V čase zániku Západo-rímskej ríše sa na sever Európy dostalo veľké množstvo zlata nielen z obchodu, ale aj ako zold a korisť z výprav. Značná časť zlatých ingotov, prsteňov a iných cenností sa našla na švédskom Ölande a Gotlande. Do 5. a 6. storočia sa datuje aj takmer 700 zlatých mincí. Kým na Ölande a Bornholme prevažujú mince vyrazené za vlády cisára Leona I., gotlandské pochádzajú z obdobia nasledujúcich cisárov. Je pravdepodobné, že tak, ako námezdné družiny severských bojovníkov ponúkali svoje služby od 5. storočia, prichádzali na pevninu aj skôr, pretože už Tacitus poznal škandinávskych Sui-onov (Svearov) ako zdatných moreplavcov a bojovníkov.³⁸⁶

Aj keby Longobardi zo Škandinávie naozaj prišli, ako sami verili, tým, že sa usadili na ľavom brehu dolnej Labe, sa už pridružili k Západogermánom. V čase Marobuda, Arminia a markomanských vojen s nimi zdieľali tie isté osudy, keď bojovali za nezávislosť alebo čelili rímskemu tlaku. Germánov na západe Tacitus rozdelil do troch veľkých skupín: polabských Herminonov, ku ktorým patrili Svébi, Hermunduri a Cheruskovia, Ingaevonov, sídliačich na pobreží Severného mora, a porýnskych Istvaeonov. Longobardi celkom isto Istvaeonmi neboli. Na druhej strane, ich dočasné pričlenenie k Marobudovej ríši nabáda k záveru, že patrili k Herminonom. Musíme však byť opatrní, pretože pripojenie ktoréhokoľvek kmeňa k väčšiemu politickému a vojenskému zväzu súviselo viac s potrebou čeliť spoločným hrozbám ako príbuzenstvom. Odpoveď neponúkajú ani *Dejiny Britov*.³⁸⁷ Alanus, ktorý je totožný s Tacitovým Mannom, mal troch synov, Hessitia (Isco), Armenona (Hermino) a Negueho (Ingo).³⁸⁸ Z Armenona vzišli Góti, Valagóti, Gepidi, Burgundi a Longobardi, z Negueho pochádzali Vandali, Sasi, Boguarii (Bavori) a Duringovia a od Hessitia boli Frankovia. Započítanie Longobardov ku Gepidom, Burgundom a Gótom nie je dôkazom, že boli Východogermánmi. Autor tejto genealógie zjavne zmiešal rôzne predlohy, napríklad Tacita s domácimi mýtami, prípadne anachronicky preniesol jemu známe rozsídlenie týchto kmeňov do bájnej minulosti. Archaické delenie Germánov nepovie o longobardskom pôvode o nič viac ako archeológia, pretože nálezy z celého Polabia majú jednotný svébsky charakter. Nositeľmi polabskej kultúry, ktorá sa tiahla od dnešného Brandenburgu po západné Slovensko, boli okrem Longobardov aj Hermunduri, Semnoni, Juthungovia, Markomani a Kvádi.

385 KENDRICK, T. D.: A History of the Vikings, s. 65.

386 TACITUS, Germania 44. TODD, M.: Germáni, s. 213 a 217.

387 NENNIUS, Historia Brittonum 17.

388 TACITUS, Germania 2. GRIMM, J.: Teutonic Mythology, ch. XV. 1; SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 567-568; TŘEŠTÍK, D.: Mýty, s. 43-50 upozornil, že mohlo ísť nie o teritoriálne, ale hierarchické rozdelenie.

Viacero spoločných znakov majú Longobardi aj s Ingaevonmi. Ich meno je zrejme odvodené od Inga, ktorý je pravdepodobne totožný so severským Ingvim. Ingvi bolo iným menom boha Freja, ako dosvedčuje aj staronórske spojenie Yngvifreyr.³⁸⁹ V prospech možnosti, že patrili k nim, spolu s Chaukami, Frízmi, Anglami, Avionmi, Varnami, Jutmi a Sasi, svedčia nielen podobné zákony, kroje a zvyky,³⁹⁰ ale aj zemepisná poloha a čas odchodu niektorých kmeňov z pôvodných sídiel. Kým Sasi, Anglovia, časť Jutov a Frízov začali v prvej polovici 5. storočia³⁹¹ obsadzovať Britániu, Longobardi sa v rovnakom čase otočili na juh.³⁹² Zmienka o Sasoch je aj v *Gótskom kódexe*, a naopak, v *Saxových Dejinách Dánov* zase príbeh o sťahovaní Longobardov. Vzájomne dobré vzťahy medzi Sasi a Longobardmi pretrvávali ešte aj v 6. storočí. Podľa *Pavla* boli Sasi dokonca „starými priateľmi“ kráľa Alboina. Podobnosti sú aj medzi saskými a longobardskými povestami. Sasi svoj pôvod odvodzovali od Dánov a Severanov³⁹³ a do nového domova v Hathalaon (Hadeln) medzi Labe a riekou Weser priplávali na lodiach zo severu. Krátko po príchode ich napadli Durgovia (obdoba Vandalov v longobardskej bájke) a vo vojne s nimi sa zrodilo aj ich meno. V skutočnosti však Sasi na začiatku nášho letopočtu sídlili severne od Labe v dnešnom kraji Holstein a až v 3. storočí sa presunuli cez Labe na juh, kde pohltili Chaukov, Angrivariov, Brukterov, Cheruskov a iných. Čas Sasov teda nepatrila k Ingaevonom, ale Herminonom. Niektoré kmene, ktoré vytvorili tento veľký kmeňový zväz, uctievali *Irmínsúl* – (H)erminov stĺp alebo strom.³⁹⁴ Jeden z nich mohol byť v okolí dnešného Irminseulu, južne od Hannoveru. O príslušnosti niektorých saských kmeňov k Herminonom svedčia aj rozdiely v anglosaských rodokmeňoch. Kým Juti a Anglovia v Británii odvodzovali svoj pôvod od Wodana, Sasi z Essexu od „Nositeľa meča“ Saxnota.³⁹⁵ Saxnot nebol kmeňovým božstvom, ale prívlastkom iného boha, pravdepodobne Tiva, ktorého môžeme stotožniť aj s Erminom. Nie je vylúčené, že v tom čase už Erminom i Saxnotom bol Wodan,³⁹⁶ pretože ďalšou z početných prezývok Odina bolo *Jörmunr* (Mocný).

Údajný kráľ Longobardov Sceafa sa objavuje v kráľovských rodokmeňoch Anglov, Sasov a Dánov, ale nie Gótov. Zdá sa, že príbeh o Sceafovi poznali tie kmene, ktoré patrili k Ingaevonom. V anglosaskej tradícii³⁹⁷ bol potomkom Scafa Scyld, v severskej bol Skjöld synom Ingviho. Podľa stratenej nórskej *Ságy o Skjöldungoch*, čiastočne prerozprávanej v latinčine, dal Odin vládu nad Švédskom synovi Ingvimu a vládu nad Dánskom jeho synovi Skjöldovi. Švédska kráľovská dynastia sa preto nazývala Ynglingovci a dánska Skjöldungovci (Scyldingovci). V starých islandských ságach³⁹⁸ i v mladšej *Edde*³⁹⁹ sa ako zakladateľ rodu Skilfingovcov spomína Skjöldov otec, vojenský

389 CHADWICK, H. M.: *The Ancient Teutonic Priesthood*, s. 297. Mená Frej a Freja namenali „Pán“ a „Pani“.

390 SCMHIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 568.

391 K datovaniu pozri THOMPSON, E. A.: *Britain*, A. D. 406-410. In: *Britannia*, Vol. 8, 1977, s. 303-318.

392 Uvádžajú sa rôzne dátumy odchodu Longobardov, od konca 2. až do polovice 5. storočia.

393 WIDUKIND, *Res gestae Saxonicae* I. 2.

394 TACITUS, *Germania* 34; WIDUKIND, *Res gestae Saxonicae* I. 12. GRIMM, J.: *Teutonic Mythology*, ch. VI, IX a XV.

395 CHADWICK, H. M.: *The Oak and the Thunder-God*. In: *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol. 30, 1900, s. 25-26 a 29.

396 K tomu pozri PAGE, R. I.: *Severské mýty*, *Levné knihy* 2007, s. 35.

397 NENNIUS, *Historia Brittonum* 57; *Anglo-Saxon Chronicle*, A.D. 547. Pozri FULK, R. D.: *An Eddic Analogue to the Scyld Scefig Story*. In: *The Review of English Studies*, New Series, Vol. 40, No. 159, 1989, s. 319-321.

398 *Edda*, *Pieseň o Hyndle* (Hyndluljóð) 12 a 17.

399 SNORRI STURLUSON, *Edda*, *Jazyk básnický* (Skáldskaparmál) 64; SNORRI STURLUSON, *Heimskringla*, *Sága o Ynglingoch* (Ynglingasaga) 11-12.

kráľ Skelfir, ktorý bude so Sceaфом asi totožný. V *Beowulfovi*⁴⁰⁰ Scyldingovcov volali aj Ingvinmi, teda „priateľmi Ingviho“, a Ingvi sa objavuje aj v rodokmeni kráľov Severnej Umbrie. To znamená, že synmi Ingviho-Freja boli nielen Ynglingovci, ale aj Skjöldungovci.⁴⁰¹ Z nezrovnalostí v rodokmeňoch a epike vyplýva, že Njord-Nerthus, Ingvi-Frej a Scyld-Sceafa často splývali, pretože všetci títo mýtickí hrdinovia a bohovia, vrátane Frejovej sestry Freji, sa spájali s mierom, pokojnou vládou, úrodou, plodnosťou a prosperitou. Freja-Ingviho, rovnako ako jeho otca, uctievali obyvatelia juho-východného Švédska a mal sídliť v Uppsale.⁴⁰² Ingvi-Sceafa zohral u Ingaevonov rovnakú úlohu, akú mohol Ermin-Tiv u Herminonov a Gapt/Gaut u Góťov. Tieto kmene si udržiavali vedomie spoločného pôvodu, ktoré sa stále uchovávalo a navonok prejavovalo určitými náboženskými kultmi a rituálmi. Keďže však nemáme dostatok presvedčivých a jednoznačných dôkazov, otázku príslušnosti Longobardov musíme nechať nevyriešenú. Môžeme ich označiť buď za najzápadnejších Východogermánov, za najvýchodnejších Ingaevonov alebo za najsevernejších Herminonov.⁴⁰³

Psohlavci a berserkovia

Z víťaznej bitky nad Vandalmi už okrem mena Longobardi zjavne nič nemali, pretože onedlho sa museli znovu vydať na cestu. Podľa *Pavla* sa ešte za života Ibora a Agia presunuli do Mauringy, pretože v Scoringe trpeli hladom. Tento dôvod je prekvapivý, ak uvážime, že už išlo iba o jednu tretinu kmeňa. Skôr sa zdá, že ich zo Scoringy buď vytlačili Vandali, nech už predstavujú kohokofvek, alebo sami odišli preto, aby neupadli do závislosti. *Origo* ani *Gótsky kódex* Mauringu nepozná.

Prv, než tam dorazili, postavili sa im do cesty Assipitti,⁴⁰⁴ o ktorých nič viac nevieme. Pozoruhodný je začiatok ich mena, ktorý pripomína meno vandalského náčelníka Assiho. Nápadná je aj podobnosť s menom skutočného kmeňa Usipetov (Usipov), ktorí spolu s Tenktermi pod tlakom Svébov prekročili v 1. storočí pred n. l. Rýn.⁴⁰⁵ Ak Assipittov stotožníme s Usipetmi, musíme si položiť otázku, ako sa porýnsky kmeň dostal do longobardských dejín. Odpovede sú dve. Buď sa časť z nich presídlila k Longobardom, alebo naopak, Longobardi patrili k tým kmeňom, ktoré Usipetov donútili ustúpiť na západ. Je tiež možné, že išlo o personifikáciu alebo zhistorizovanie spolu či úplne mýtckej skupiny, ktorej meno súviselo s Asmi alebo nejakou lokalitou. Stojí tiež za zmienku, že náčelníci Agio a Ibor sa už nespomínajú a hovorí sa iba o Longobardoch. Hoci sa prítomnosť oboch bratov predpokladá, je zrejmé, že príbeh už s nimi nesúvisí a ich úloha skončila po príchode zo Škandinávie.

Assipitti bránili Longobardom prejsť do Mauringy ich územím. Keď si Longobardi uvedomili, že sú početne slabší, rozhodli sa s Assipittmi nebojovať. Predstierali, že s nimi v tábore žijú „muži so psou hlavou“ (*cynocephali*).⁴⁰⁶ Zámerne šírili reči, že psohlavci sú vytrvalí v boji, pijú krv nepriateľov a ak jej nie je dosť, pijú svoju vlastnú. Keď to Assipitti počuli a videli aj rozšírený longobardský tábor,

400 Beowulf 1044.

401 SAXO GRAMMATICUS, *Gesta Dannorum* VI. 5. 10.

402 SNORRI STURLUSON, *Heimskringla, Sága o Ynglingoch* (Ynglingasaga) 10.

403 WOLFRAM, H.: *The Roman Empire*, s. 279.

404 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 10-11; SAXO GRAMMATICUS, *Gesta Danorum* VIII. 13. 2.

405 CAESAR, *Commentaria de bello Gallico* IV. 1 a IV. 4; TACITUS, *Germania* 32 a 38.

406 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 11.

akoby psohlavci naozaj prišli, zmocnil sa ich strach a vzdali sa úmyslu zviest bitku. Namiesto toho vybrali spomedzi seba jedného, ktorý bol zo všetkých najsilnejší, aby bojoval s tým, koho si vyberú Longobardi. Dohodli sa, že ak vyhrá Assipitt, Longobardi odídu, ak Longobard, Assipitti im viac nebudú brániť v prechode. Keď Longobardi zvažovali, koho vyšlú proti Assipittovi, ponúkol sa akýsi otrok, no s tou podmienkou, že ak vyhrá, on i jeho potomkovia budú zbavení otroctva. Otok nakoniec zvíťazil, sebe i svojim potomkom zabezpečil slobodu a kmeňu voľnú cestu.⁴⁰⁷

Kto však boli títo obávaní bojovníci, keď stačilo vysloviť len ich meno a Assipitti celkom stratili odvahu k boju? Už *Tacitus* zaznamenal, že urodzení Germáni bojovali často len pre pocit z víťazstva a ich družina pre nich. Mnohí mladíci, ak ich kmeň žil v mieri, odchádzali inam, len aby bojovali a získali si slávu. Vojna bola vlastne jedinou možnosťou, ako si mohli vydržovať svoju početnú družinu, a dodal, že sotva by sa dali presvedčiť, aby obrábali pôdu, pretože považujú za hlúpe získavať niečo potom, keď môžu krvou.⁴⁰⁸ Tito psohlavci by teda mohli byť skupinou cudzích bojovníkov, ktorí Longobardom ponúkli svoje služby. Iné riešenie ponúka *Widsith*,⁴⁰⁹ ktorá uvádza na severe dnešného Nemecka kmeň alebo rod Hundingov, v ktorých mene celkom ľahko nachádzame germánske slovo *hund* „pes“. *Saxo*⁴¹⁰ píše o saskom kráľovi Hundingovi a kráľ Hunding sa objavuje aj v básnickej *Edde*. Z germánskych textov sa vzťah Hundingov k Longobardom zistiť nedá, ale ak Longobardi tvrdili, že psohlavci sú medzi nimi, môže to znamenať, že s Longobardmi žili alebo sa tak kedysi prezývali sami Longobardi. V germánskej epike sa spomína klan, ktorého meno je odvodené od vlka, Wulfingovia (Wylfing, Ylfing).⁴¹¹ Najznámejší z Wulfingovcov bol Helgi (podľa *Saxa* syn Halfdana), ktorý sa preslávil tým, že zabil kráľa Hundinga, vďaka čomu dostal prívlastok Hundingobijec.

Ak je súvislosť Hundingov s longobardskými psohlavcami náhodná, môžeme sa obrátiť na latinské pramene a ich záznamy o psohlavcoch. Podľa *Izidora*⁴¹² boli *Cynocephali*, žijúci v Indii, „nazývaní tak preto, lebo majú psie hlavy a sám štekot v nich prezrádza viac zvieratá ako ľudí“. Podobne ich opísal aj *Aethicus Istricus*.⁴¹³ Ich hlavy sa vraj podobali psim, ale ostatné časti tela mali ľudské. Boli vysokej postavy, obľudní a so surovou tvárou. Na rozdiel od *Izidora* však nežili v Indii, ale na „severnom ostrove“, pod ktorým zrejme myslel Škandináviu. Zatiaľ čo *Izidorove* poznatky o psohlavcoch mali antický, možno východný pôvod a mýtický charakter, *Aethicus* už zachytil súdobé správy o Germánoch a severnej Európe. Ako uviedol ďalej, okolité národy ich nazývali Kananejcami (*Cananei*). Napriek tomu, že meno je odvodené od latinského *canis* „pes“, zrejme im nedali ho Rimania, ale

407 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 12.

408 TACITUS, *Germania* 14.

409 *Widsith* 24 a 30; *Beowulf* 461.

410 SAXO GRAMMATICUS, *Gesta Danorum* I. 8. 17; *Edda*, *Pieseň o Hyndle* (Hundlulioð) 12, *Prvá pieseň o Helgim Hundingobijcovi* (Helgakviða Hundingsbana Fyrri), *Druhá pieseň o Helgim Hundingobijcovi* (Helgakviða Hundingsbana Önnur); SNORRI STURLUSON, *Edda*, *Jazyk básnický* (Skáldskaparmál) 64; SNORRI STURLUSON, *Heimskringla*, *Sága o Ynglingoch* (Ynglingasaga) 11; *Sága o Völsungoch* (Völsungasaga) 9, 11 a 17.

411 V *Eddách* Ylfingovci splyývajú s Völsungovcami. Völsung mal syna Sigmunda a ten Sigurda, ktorý sa oženil s Gudrun, a Helgiho. Aj niektoré slovanské kmene niesli vlčie meno, napríklad Vilci-Lutici. Pozri MALINIÁK, P. – BOHDAN, U.: *Vlk v stredovekej ľudovej kultúre na Slovensku*. In: *Pohanstvo a kresťanstvo*. Zost. R. Koziak a J. Nemeš, Bratislava 2004, s. 243.

412 ISIDORUS, *Etymologiae* XI. 3. 15.

413 AETHICUS ISTRICUS, *Cosmographia* II. 16. K nemu pozri WOOD, I.: *Aethicus Ister: An exercise in difference*. In: *Grenze und Differenz im frühen Mittelalter*, hg. von W. Pohl und H. Reinitz, *Forschungen zur Geschichte des Mittelalters*, Band 1, Wien 2000, s. 199-201.

Germáni. Azda najzaujímavejší je údaj, ako títo pohania bojovali obnažení, natierali si vlasy masťou, žili „hriešnym“ životom a pojedali „nečistých“ štvornožcov. Podobné správanie svojich krajanov neskôr zaznamenali písomne aj sami Germáni. *Saxo*⁴¹⁴ zachoval starú vešteckú pieseň, ktorá nabádala bojovníkov piť ešte teplú krv šeliem a jesť ich surové mäso, aby získali ich silu. V *Ságe o Ynglingoch*⁴¹⁵ sa dočítame o „Odinových mužoch“, ktorí sa rútili vpred bez brnenia, boli zúrivi „ako psi alebo vlci“, pretože verili, že ich chráni Odin, ktorý nepriateľov včas oslepí, ohluší alebo naženie strach a ich zbrane budú neškodné ako vrbové prúty.

Títo fanatickí a krutí bojovníci boli v dobe Vikingov známi ako berserkovia (*berserker*), čo sa vysvetľuje ako bojovníci „v medvedom kožuchu“ alebo „bez košele“. Niektorí berserkovia boli známi ako ulfhedini (*ulfheðnar*), teda „vo vlčej koži“. Berserkovia sa spravidla po dvanástich združovali v skupinách, ktoré sa podobajú práve vlčím svorkám. Berserkovia patrili k elitným vojakom a mali veľmi blízky vzťah k Odinovi. Jeho meno pôvodne znamenalo „zúrivý“ a zúrivá bojovnosť bola spôsobom, ako si ho berserkovia mohli utíť. Odin na seba brával podobu zvierat a o čosi podobné sa snažili aj oni. Nadobudnúť túto schopnosť nebolo vôbec ľahké a ani v ságach ju nemali všetci. Berserkom išlo najmä o získanie vlastností dravca, jeho sily, odvahy a zúrivosti. Verilo sa, že získať im ich môže pomôcť už meno, ako dokazujú mnohé germánske i negermánske mená, ktorých základom boli slová vlk alebo medveď.⁴¹⁶ Tieto mená nosili významné historické i literárne postavy⁴¹⁷ a je pravdepodobné, že niektoré z nich boli „Odinovými mužmi“, hoci dôkazy o tom chýbajú.

Berserkovia pohrdali brnením, lebo verili, že meč ich nedokáže zraniť.⁴¹⁸ Mnohé rany iste stlmil medvedí alebo vlčí kožuch a tie, ktoré utŕžili, zrejme nevnímali,⁴¹⁹ až kým bitka neskončila. Okrem bezmedznej viery v ochranu Odina ich nezraniteľnosť súvisela s duševnou prípravou pred bojom, vďaka ktorej sa dostávali do stavu podobného nepríčetnosti až šialenstva (*berserkerang*).⁴²⁰ Takéto bojové vytrženie netrvalo dlho a po boji ich ovládla slabosť omnoho viac než ostatných. Fanatickosť v boji mala nielen duchovný rozmer, ale súvisela s náboženskými predstavami. Severania verili, že ak v udatnom boji padnú, za odmenu odídu do Valhaly, kde sa po boku bohov budú pripravovať na *Ragnarok* – Záhuhu bohov. Toho dňa mali bohovia stratíť nesmrteľnosť a stretnúť sa s obrami v poslednej veľkej apokalyptickej bitke. Táto predstava bitky bez ohľadu na výsledok a vlastné straty

414 SAXO GRAMMATICUS, *Gesta Danorum* I. 6. 8.

415 SNORRI STURLUSON, *Heimskringla*, *Sága o Ynglingoch* (*Ynglingasaga*) 6. Pozri tiež *Sága o Völsungoch* (*Völsungasaga*) 8.

416 U Slovanov predstavoval vlk nezraniteľnosť v boji. Nie inak to bolo u susedných Germánov. Vlčie mená boli bežné aj medzi Slovanmi, na našom území sú doložené už od 9. storočia, napríklad Vlkin, Vlčen, Vlko, Vlkan, Vlčuta, Vlkoslav, Vlkas, Vlkašin, Vlk, Vlčík. Tieto mená sa udržali až do obdobia, keď ich nahradili kresťanské mená. Z nich sa dodnes používa už iba Vuk v Srbsku a Chorvátsku. S vlčími menami sa nestretávame iba u Germánov a Slovanov, ale aj u iných národov, ako dokladá rumunské Lupul a maďarské Farkas. Verilo sa, že tieto mená svojich nositeľov ochránia pred zlými silami alebo na nich prenesú vlastnosti vlka a zdravie. MALINIÁK, P. – BOHDAN, U.: *Vlk v stredovekej ľudovej kultúre*, s. 238-241.

417 SAXO GRAMMATICUS, *Gesta Danorum* V. 1. 3, VI. 2. 3 a VI. 2. 6; *Sága o Egilovi I*, IX, XXV, XXVII a LXVII; *Sága o Grettirovi II*, XIX, XX a XL.

418 Tento pocit nezraniteľnosti nebol vlastný iba Germánom. Verili v ňu napríklad aj Čiňania. V čase povstania Boxerov sa mnohí domnievali, že ich telesné cvičenia a zaklínacie obrady spravia nezraniteľnými a uchránia pred guľkami. Tí, čo boli o sile svojej nezraniteľnosti presvedčení, sa do boja proti európskym vojakom vrhali ako prví, avšak väčšina z nich padla. K tomu pozri REJSNER, I. M. - RUBCOV. B. K.: *Novověké dějiny orientálních zemí II*, Praha 1961, s. 58-59.

419 MELCZAK, R.: *Záhada bolesti*, Praha 1978, s. 16-17 a 164-165.

420 FABING, H. D.: *On Going Berserk: A Neurochemical Inquiry*. In: *The Scientific Monthly*, Vol. 83, No. 5, 1956, s. 232-237.

odrážala myslenie a bojovnú povahu Germánov, pre ktorých bola smrť v boji hodná obdivu. Vedomie, že aj bohovia, ktorí vopred vedeli, že takmer všetci zahynú, budú bojovať až do konca, zvyšovalo a posilňovalo ich agresivitu v boji. Berserkov všeobecne považovali za obroviťých a silných, ale tiež za škaredých a prchkých. Vzbudzovali obdiv, ale zároveň aj strach. V čase mieru sa ich báli dokonca aj ich susedia a vlastní súkmeňovci, pretože z nudy unášali ženy a ich mužov vyzývali k boju. Možno práve tak si môžeme vysvetliť *Pavlovu* správu, že psohlavci pili vlastnú krv, keď ich začal ubíjať mier a nečinnosť. Dokonca aj zápas Assipitta s longobardským otrokom sa podobá na súboj dvoch mužov, ktorý neskôr Severania nazývali *holmgangr* a zneužívali ho práve berserkovia.

Predchodcov berserkov môžeme hľadať už u pevninských Germánov. *Tacitus*⁴²¹ sa zmienil o Harioch, ktorí patrili k najdivokejším kmeňom, do boja nenosili brnenie a pomalované nahé telá si chránili iba čiernymi štítmami. Bojovali prevažne v noci, keď nesvietil ani mesiac, a svojho protivníka sa snažili najskôr vystrašiť svojím výzorom a revom.⁴²² Aj podľa *Jordana*⁴²³ všetky severské kmene prevyšovali ostatných Germánov duchom a bojovali s divokosťou zvierat. Povest zapísaná *Pavlom* je teda viac než len bájkou a psohlavcami, ktorí vydesili Assipittov, mohli byť vlastné, pridružené alebo najaté skupiny zúrivých bojovníkov oddaných Wodanovi a odetých v psích alebo vlčích kožiach, ktoré neskôr položili aj základ príbehom o Hundingoch a Wulfingoch.

Agelmund a Lamissio

Keď sa Longobardi dostali do Mauringy, zbavili mnohých svojich zajatcov otroctva, aby zvýšili počet bojaschopných mužov.⁴²⁴ Nie je známy dôvod, prečo pristúpili k tomuto kroku. Možno je to len pokračovanie predchádzajúceho príbehu, možno ich opäť ohrozovali silnejší nepriatelia, pričom počet ich vlastných mužov po nejakých bitkách začal byť hrozivo nízky. Hoci oslobodenie zajatcov z otroctva bolo po určitom čase bežné aj u ostatných germánskych i slovanských kmeňov, otázkou zostáva, akú mieru slobody cudzinci získali a do akej miery sa začlenili do kmeňa.⁴²⁵ Ak sa oslobodzovanie zajatcov za určitých okolností opakovalo, každá takáto skupina by Longobardov niečím obohatila. To by vysvetľovalo mnohé rozpory a nejasnosti týkajúce sa longobardskej mytológie, etnicity, migrácie, zvykov, zákonov i jazyka. Pozoruhodné sú aj zmienky o nízkom počte Longobardov. Nielen podľa *Origo* a *Pavla*, ale aj podľa skorších antických prameňov boli Longobardi malým kmeňom (*gens parva*) a mali malé vojsko (*paucitas exercitus*). *Ptolemaios* ich menoval medzi „menšími“ kmeňmi a *Tacitus* dokonca uviedol, že malosť je ich ozdobou. Napokon aj príbeh o dlhých ženských vlasoch napodobňujúcich mužské brady môže súvisieť s nedostatkom bojovníkom. Longobardské ženy mohli takouto úpravou účesu v dialke vytvárať u nepriateľa zdanie, že ich je viac ako naozaj. Doklady samozrejme nemáme, ale vďaka *Tacitovi* vieme, že germánske ženy sa aj s deťmi naozaj pri-

421 TACITUS, *Germania* 43.

422 K tomu pozri STANG, H.: *The Naming*, s. 86 a 112-113.

423 IORDANES, *Getica* 24.

424 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 13.

425 K tomu pozri TACITUS, *Germania* 25. MIŽIČKO, M.: Náčrt sociálnej štruktúry u Ostrogótov. In: *Medea*, roč. VIII, 2004, s. 61.

zerali bitkám, v ktorých bojovali ich muži.⁴²⁶ Longobardské zdroje môžeme považovať za nezávislé, keďže, ako sme videli, *Pavol* ani autor *Origo* rímske historické a etnografické práce nepoužil.

Ďalšou zastávkou Longobardov bola Golaída. S ňou sa *Pavol* opäť vracia k *Origo*. V Golaide žili nejaký čas (*aliquanto tempore*) a potom prešli cez Anthaib, Bainaib a Burgundaib (u *Pavla* Golaída, Anthab, Banthaib a Vurgundaib), o ktorých sa „môžeme domnievať, že sú názvy krajov alebo nejakých miest“ (v starej hornej nemčine *-eiba/-aiba*). *Pavol* tak vysvetlil, čo znamenalo slovo *aldonus*, ktoré v *Origo* týmto krajom predchádza.⁴²⁷ Ak je tento termín odvodený od longobardského slova (*haldius* „poloslobodný“, znamenalo by to, že tieto krajiny si Longobardi aj s ich obyvateľmi podmanili.⁴²⁸ V každom z týchto krajov mali žiť len niekoľko rokov (*per annos aliquot*) a v Burgundaibe vraj bratia Ibor a Agio zomreli. Celé dovtedajšie sťahovanie Longobardov sa teda odohralo v priebehu ani nie jednej generácie, podobne, ako napríklad sťahovanie kráľa Fastidu a Gepidov. V Burgundaibe si Longobardi, pretože „už nechceli mať ne čele vojvodov, po vzore okolitých kmeňov zvolili kráľa“. Prvým longobardským kráľom sa stal Agelmund,⁴²⁹ údajný Agiov syn. Longobardi pravdepodobne zaviedli hodnosť kráľa na základe dynastického princípu až v priebehu migrácie, pretože *Tacitus* poznal pevnejšiu kráľovskú vládu iba u Gótot. Agelmunda ako kráľa a dobyvateľa spomína aj *Gótsky kódex*, ktorý však uviedol celkom odlišnú trasu sťahovania. Podľa neho po odchode zo Scatenaugy bojmi rozšírili svoje územie až k Sasom v mieste, ktoré sa volalo Patespruna (Paderborn). Tam, „ako naši starí otcovia dosvedčujú, žili dlhý čas“ a viedli odtiaľ vojny na mnohé strany. Údaj o sídlach Longobardov v okolí Patespruny sa považuje za nepresný, ak nie celkom chybný, pretože obec sa prvýkrát spomína až v 8. storočí, a navyše leží príliš ďaleko od Labe. Je však možné, že autor *Gótskeho kódexu* označil miesto, kde mali Longobardi sídlieť „dlhý čas“ menom, ktoré už bolo v jeho dobe bežné. Akýsi Agelmund sa dokonca objavuje aj v básni *Widsith*,⁴³⁰ ale jeho totožnosť s Agelmundom je sporná. Agelmund pochádzal z rodu Gugingovcov (Gunging, Guing).⁴³¹ Ak bol Agelmund Gugingovec, mali nimi pochopiteľne byť aj jeho babka Gambará, otec Agio a strýko Ibor. Avšak to, že sa Gugingovci spomínajú až v súvislosti s Agelmundom, dokazuje, že Agio nemá s prvým kráľom okrem podobného mena nič spoločné a príbuzenstvo medzi ním a Agiom je vymyslené.⁴³²

Hoci prvenstvo Agelmunda a rodové meno *Pavol* prevzal z *Origo*, príbehy, ktoré sa k nemu viažu, musel poznať sám alebo sa ich dozvedieť od iných Longobardov. Prvý príbeh⁴³³ hovorí, ako Agelmund našiel svojho dediča. „V tom čase“ vraj nejaká prostitútka porodila naraz sedem detí,

426 TACITUS, Germania 7. Prítomnosť žien bola pre mužov silnou motiváciou, prítomnosť ich detí zase zvyšovala pocit zodpovednosti za výsledok bitky.

427 Edictum Rothari 28, 76 a inde; Origo gentis Langobardorum 2; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 13.

428 HODGKIN, Th.: Italy and Her Invaders V, s. 94. Pozri tiež KÖBLER, G.: Wörterverzeichnis zu den Leges Langobardorum. In: *Arbeiten zur Rechts- und Sprachwissenschaft* 8, Gießen-Lahn 1977.

429 K Agelmundovi a Lamissiovi pozri MALONE, K.: Agelmund and Lamicho. In: *The American Journal of Philology*, Vol. 47, No. 4, 1926, s. 319-346; HARRIS, J.: Myth and Literary History: Two Germanic Examples. In: *Oral Tradition*, Vol. 19, Number 1, 3/2004, s. 3-19.

430 Widsith 117.

431 Edictum Rothari, Prologus; Origo gentis Langobardorum 2; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 14; Historia Langobardorum codicis Gothani 2.

432 SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 565; MOISL, H.: Kingship, s. 113 a 115; WOLFRAM, H.: The Roman Empire, s. 31.

433 PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 15.

ktoré, keďže bola matkou „krutejšou ako všetky divé zvieratá“, hodila do rybníka. Keď tadiaľ prechádzali Longobardi, Agelmund si všimol mŕtve telička, zadržal koňa a kopijou ich začal obracať. Jeden z chlapčiekov kopiju chytil a kráľ, ktorý sa nad ním zlutoval a predpovedal mu veľkú budúcnosť, ho prikázal zobrať a zveriť dojke, aby sa o neho starala so všetkou starostlivosťou. Chlapec dostal meno Lamissio (Laamisiso, Laiamicho), podľa *Pavla* preto, že slovo pre rybník v longobardčine bolo *lama*, čo pripomína nemecké *Lehm* bahno, ale aj neklasické latinské *lama* rybník. *Kemp Malone*⁴³⁴ vysvetľuje jeho meno ako „Malý pes“ a spája ho s Hungarom (*Hundgar) spomínaným v básni *Widsith*⁴³⁵ hneď za Agelmundom, ktorému predchádza neskorší longobardský kráľ Audoin (Eadwine). *Pavlov* príbeh o adopcii Lamissia sa však nezhoduje s *Origo* a Rothariho zákonníkom, podľa ktorých pochádzal z rodu Gugingovcov. Ak doteraz v longobardskej tradícii chýbal Sceafo, tak ho nájdeme práve v Lamissiovi. Sceafo aj Lamissia našli ako dieťa pri vode, obaja svojmu ľudu neskôr pomohli, keď bolo treba, a obaja sa nakoniec stali kráľmi, ktorí vládli dlho a dobre.

Pavol pridala ešte príhodu o Amazonkách, ktoré Longobardom nedovolili prejsť akúsi rieku. Hoci sa germánske Amazonky, ako v triumfálnom pochode nazvali desať zajatých gótskych bojovníc, spomínajú v *Životopise cisára Aureliana*,⁴³⁶ ich longobardské menovkyne celkom určite neboli skutočné. Do longobardských dejín sa možno dostali z gótskych, avšak kým *Jordanove* Amazonky majú pôvod v antickej mytológii, *Pavlove* zjavne v pôvodných germánskych mýtoch o bojovných ženách, ktoré Amazonkami nazvali až v grécko-rímskom prostredí. Vplyv antických predstáv badáme napokon aj u *Pavla*, ktorý dodal, že tento príbeh asi nie je pravdivý, pretože, „ako je známe, Amazonky boli vyhladené dávno predtým,“ ako sa toto malo stať. Avšak možnosť, že sa to predsa len stalo, celkom nevylúčil, pretože aj on údajne počul, že v najvzdialenejších končinách Germánie, teda asi na severe, ešte žije takýto národ. Okrem *Pavla* sa ženy bojovníčky spomínajú aj v severských ságach i u *Saxa*. Ich predobrazom mohli byť „štitopanny“ Valkýrie, ktoré sa dokázali meniť na labute, vďaka čomu ich volali aj labutími pannami. Podľa *Pavla* sa Longobardi s Amazonkami dohodli, že o tom, kto ustúpi, rozhodne zápas dvoch najsilnejších. Za Longobardov išiel Lamissio, z ktorého vyrástol smelý a zdatný bojovník, skočil do rieky a svoju protivníčku zabil. Pre súkmeňovcov získal voľný príchod a pre seba veľkú slávu.⁴³⁷

Longobardi sa potom na „nejaký čas“ usadili za riekou, kde ich jednej noci prepadli Bulhari (*Vulgares*). Vpadli do tábora a mnohých, vrátane Agelmunda, zabil a jeho jediná dcéra odvieďli do zajatia.⁴³⁸ Longobardi si zvolili za kráľa mladého Lamissia, ktorý na Bulharov zaútočil, aby pomstil smrť svojho predchodcu. Keď však Longobardi začali ustupovať, Lamissio ich zastavil a pripomenul im smrť Agelmunda a osud jeho dcéry, ktorú si priali za kráľovnú. Pripojil hrozby i sľuby a keď ich povzbudil slovami, že je lepšie padnúť v boji ako sa stať otrokmi, znovu sa vrhli do boja, „víťazom uchmatli víťazstvo a pomstili aj smrť svojho kráľa aj svoje vlastné krivdy.“⁴³⁹ Bitka s Bulharmi je zaujímavá z dvoch dôvodov. Tým prvým je úloha Agelmundovej dcéry v príbehu. Lamissiove slová, že si ju želali za kráľovnú, môžeme chápať ako nepriamy doklad postupnosti aj v ženskej línii. Nie je vylúčené, že sa stala alebo mala stať Lamissiovou manželkou. Tým druhým je prítomnosť Bulha-

434 MALONE, K.: Agelmund and Lamicho, s. 326-327.

435 Widsith 116.

436 Historia Augusta, Divus Aurelianus 34. 1.

437 PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 15.

438 PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 16.

439 PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 17.

rov, pretože sa s Longobardmi nemohli stretnúť už počas ich presunu. *K. Melone* odvodil ich meno od *Vulgingas „synovia vlčice“, upozornil na Wulfingov (Ylfingov)⁴⁴⁰ a predpokladal, že povest o Lamissiovi a Bulharoch je včasnou verziou škandinávského príbehu o vojne medzi Hundingmi a Wulfingmi. Naproti tomu *J. O. Maenchen-Helfen* podobné etymologické vysvetlenia odmietol a sústredil sa na to, čo meno Bulhar u *Pavla* znamenalo a v akých súvislostiach sa používalo. Dospel k názoru, že Bulhari sú Hunmi a pripomenul, že pojmy Hun, Bulhar a Avar sa v minulosti často zamieňali. Podľa dĺžky vlád jednotlivých kráľov vypočítal, že k stretnutiu mohlo dôjsť v prvej polovici 5. storočia.⁴⁴¹ Opieral sa o závery archeológa *J. Wenera*, podľa ktorého Longobardi, skôr ako sa usadili v Rugilande, dlhší čas sídlili na južnej Morave. Naproti tomu *L. Schmidt* zastával názor, že príbeh nemá vôbec skutočný základ, prípadne je len odozvou hunských výbojov v Európe. Iné vysvetlenie ponúkol *V. Rydberg*,⁴⁴² podľa ktorého Bulhari nie sú ani Bulharmi ani Hunmi, ale Borgarovou družinou „škandinávskych jazdcov“, teda Borgarovcami (u *Saxa Borcarus*). Našiel podobnosti medzi Agelmundom a bájnym hrdinom Egilom i Ebbom a Sivarom, postavami *Saxových* Dejnín Dánov, ktoré prišli o život na svadobnej hostine.⁴⁴³ Ak by to bolo tak, ako sa nazdával *V. Rydberg*, znamenalo by to, že longobardský a dánsky príbeh obsahuje ten istý námet, no každý spracovaný z opačného pohľadu.

Po opise víťazstva nad Bulharmi nasledujú u *Pavla* tri odstavce, ktoré môžeme považovať za predeľ medzi mytologicko-historickou a historickou časťou longobardských dejín. Na rozdiel od predchádzajúcich bohato vykreslených udalostí *Pavol* v jednom z najkratších odsekov prvej knihy ponúka iba stručný zoznam ďalších kráľov a dobu ich vlády. Vieme tak iba to, že po smrti Lamissia vládol Leth (Lethu, Lethuc), po Lethovi jeho syn Hildehok (Kildeoch, Aldihoc) a po ňom nastúpil Godehok (Godeoch, Godoin). To, že bol aj jeho synom, sa spomína iba v Rothariho zákonníku. Podobnosť ich mien však napovedá, že bol prinajmenšom jeho príbuzným.⁴⁴⁴ Smrťou Lamissia Gucingovci zrejme vymreli, keďže príbuzenský vzťah medzi ním a jeho nástupcom Lethom sa v prameňoch neuvádza. Leth bol prvým kráľom dynastie, ktorá sa po ňom nazývala Lethingovci.⁴⁴⁵

PO STOPÁCH LONGOBARDOV

Longobardi, hoci si zo svojej minulosti nepamätali veľa, patria k tým germánskym kmeňom, ktorí si svoje dejiny sami zapísali. Ich vlastné spracovanie, rovnako ako v prípade iných Germánov, napríklad Gótov, však neprináša viac svetla do temných období ich minulosti. Dokonca ju ešte viac zahmlieva a dáva viac otázok ako odpovedí. Jedna z prvých, ktorú si musíme položiť, súvisí s Rím-

440 MALONE, K.: Agelmund and Lamicho, s. 327-328.

441 MAENCHEN-HELFFEN, J. O.: The World of Huns, s. 128-129.

442 RYDBERG, V.: Teutonic Mythology, ch. 23, 28B a 108.

443 SAXO GRAMMATICUS, Gesta Danorum I. 3. 3, I. 4. 17, VII. 3. 1, VII. 8. 6 a VII. 9. 17-20.

444 Origo gentis Langobardorum 2 a 3; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 18; Historia Langobardorum codicis Gothani 2; Edictum Rothari, Prologus. Hoci ich mená sú germánske, ich druhá časť *-(h)oc(h)* sa vyskytuje iba v menách týchto dvoch kráľov. Je možné, že ide pôvodne o mená napríklad Hilderich a Goderich alebo Hildegis(el) a Godegis(el). Podobná koncovka sa objavuje iba v mene burgundského kráľa Gundiucha, ktorý je totožný s Gunderichom (436 – 473), pozri IORDANES, Getica 231.

445 Origo gentis Langobardorum 4; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 21. Historia Langobardorum codicis Gothani 4 má namiesto rodového mena *Lethingi* chybné *Adelingi*, čo však nie je meno, ale polatinčené longobardské slovo *adelingus* šľachtic (porovnaj nem. *edel*).

skou ríšou. V longobardských dejinách nie je ani stopa po udalostiach, ktoré poznáme z *Patercula*, *Tacita* či *Cassia*. Avšak nielen Longobardi, ale aj iné germánske kmene zabudli na vojny, ktoré s Rimanmi viedli. Kolektívna pamäť ako súhrn spomienok jednotlivcov nemohla uchovať všetko. Keďže písmo nebolo známe alebo rozšírené, jediným prostriedkom, ako si kmene mohli pamätať svoju minulosť, boli hrdinské piesne, ktoré u Germánov spomína napríklad *Jordanes*, *Pavol* i *Tacitus*.⁴⁴⁶

Keďže táto forma nebola pevná a nemenná, pretrvať mohli iba tie spomienky, ku ktorým si kmeň alebo rod vytvoril silné citové puto. Ak staršie príbehy o hrdinoch, kráľoch a vojnách neskôr prekryli novšie, stalo sa tak najmä preto, že obsahovali väčší emotívny náboj. Staršie príbehy a ich hrdinovia, ku ktorým citová väzba zoslabla, stratili svoj zmysel, splynuli s inými alebo úplne zanikli. Jednou z podmienok uchovania si spomienok bolo vedomie spolupatričnosti. Čím väčší bol pocit spolupatričnosti, tým väčšia bola sila kolektívnej pamäte. Keď zanikol kmeň alebo sa spoločenstvo zmenilo, zaniklo alebo zmenilo sa aj vedomie spolupatričnosti. Čo bolo staré, stratilo motiváciu. Aby sa určité zážitky a dojmy zachovali, museli oslovovať nie jedno či dve pokolenia, ale všetky nasledujúce. K nadčasovým a stále príťažlivým témam patrilo opustenie starých a obsadenie nových sídiel, pretože presídlenie súviselo so vznikom kmeňa. Mýtus plnil v spoločnosti celkom iné funkcie ako história a pre jej fungovanie bol omnoho dôležitejší ako skutočné udalosti. Každá doba zrodila príbehy, keďže však sídla kmeňov neboli ustálené a dochádzalo k miešaniu obyvateľstva a vymieraniu starých kráľovských rodov, ich odkaz a hodnota sa strácali. Nahrádzali ich nové povesti spojené s novými skupinami a panovníckymi rodmi. Ak niektoré kmene, napríklad Alamani a Bavori, kráľov nemali, nevytvorili ani vlastné hrdinské ságy, ale prevzali a upravili povesti iných kmeňov alebo ospevovali cudzích kráľov, napríklad, ako dokladá *Pavol*, aj longobardských.⁴⁴⁷ Povesti s tragickým koncom,⁴⁴⁸ napríklad rozvrátenie Burgundskej ríše Hunmi, vznikali zväčša v nepôvodnom prostredí a súviseli s hrdinskou idealizáciou.⁴⁴⁹

V roku 650 boli Longobardi pánmi Itálie takmer jedno storočie a kresťanmi ešte o čosi viac. Z ich pôvodných náboženských predstáv a mýtov zostali už len trosky, ktoré sa naďalej štiepili a mohli sa zároveň najrôznejším spôsobom spájať a miešať s príbehmi iných Germánov. Pohanskí bohovia sa vytrácali a tí, čo prežili, boli hodní úsmešku alebo sa zmenili na pozemských hrdinov. K hrdinským piesňam, čo pretrvali až do doby, keď sa zapísali, sa často pripojili a časovo ukotvili ďalšie mýty z ešte dávnejšej minulosti. Takéto písomné dielo potom odrážalo stav, v akom sa kolektívna pamäť práve nachádzala. Keby sa longobardské dejiny prvýkrát zapísali len o päťdesiat rokov skôr alebo neskôr, vyzerali by už úplne inak. Ako zhrnul *P. Heather*, predliterárne spoločnosti uchovávali príbehy z minulosti, aby nimi vysvetľovali svoju prítomnosť. Orálna história tak odrážala momentálny spoločenský stav. Ak sa zmenil, musela sa zmeniť aj kolektívna pamäť.⁴⁵⁰ Rovnakým vývojom napokon prešli aj Slovania. Z ich vlastných písomností sa dozvedáme o rozsídlení, prvých výpravách proti Byzantskej ríši či podrobení Avarmi neporovnateľne menej ako z latinských a gréckych diel.

446 MOISL, H.: *Kingship*, s. 111.

447 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 27. K tomu pozri MOISL, H.: *Kingship*, s. 114-115.

448 STEINHÜBEL, J.: *Nitrianske kniežatstvo*, s. 182-183.

449 ŽIRMUNSKIJ, V. N.: *O hrdinském eposu (slovanském a středoeašijském)*, Praha 1994, s. 38.

450 HEATHER, P. J.: *Goths and Romans*, s. 62; HEATHER, P. J.: *Cassiodorus*, s. 107. Pozri tiež WOLFRAM, H.: *The Roman Empire*, s. 30 a 32-33. K slovanským povestiam pozri STEINHÜBEL, J.: *Nitrianske kniežatstvo*, s. 9-10, 27-29 a 184-186; TRÉŠTÍK, D.: *Mýty*, s. 52-53.

Ak niekto svoju minulosť z väčšej časti zabudol, vyplnil ju bájkami, ktoré vzali na seba podobu a úlohu skutočných dejín. Longobardi v Itálii už nepoznali skutočné mená kmeňov, s ktorými susedili, a dokonca ani o sídlach na dolnej Labe v ich tradícii nenachádzame priamu a jasnú zmienku. Na druhej strane zvečnili názvy krajín, o ktorých už zrejme ani oni sami nemali potuchy, kde sa nachádzajú, a kmene, ktoré v ich blízkosti nemali byť alebo sú dnes úplne neznáme. Ich dejiny začínali odchodom zo Škandinávie a prijatím nového mena. To bolo pre nich podstatné, pretože to ich odlišovalo od iných, to ich robilo Longobardmi. Každá ďalšia uchovaná spomienka o ich putovaní je viac či menej pokriveným odrazom skutočných udalostí. Ich dejiny sú zmesou výmyslov, bájok, príhod či hrdinských príbehov a až do príchodu do Rugilandu ich zakrýva „nepreniknuteľná hmla“.⁴⁵¹ Kmene, s ktorými sa Longobardi mali stretnúť, nevieme vypátrať, a miesta, ktorými prešli, nemôžeme nájsť. Akékoľvek pokusy o interpretáciu zostanú iba návrhmi, nedajú sa ani vyvrátiť ani dokázať.

Pátrať v longobardských textoch po presných historických, zemepisných a časových súvislostiach alebo hľadať odpovede na otázky, odkiaľ Longobardi prišli, kadiaľ sa sťahovali alebo čo znamená ich meno, je úloha náročná, ak nie nemožná. Kraje, ktorými mali Longobardi prejsť, hľadali bádatelia najmä v 19. a v prvej polovici 20. storočia. Vychádzali z predpokladu, že Longobardmi uvádzané krajiny boli skutočné a ak boli skutočné, dajú sa nájsť. Pri ich identifikácii sa uplatnili dva postupy. Prvým bola etymológia, keď sa hľadal koreň zvukovo podobný s menom kraja, druhým bolo porovnávanie s neskoršími miestnymi názvami. Hoci oba postupy mali svoje slabiny, pretože slovných koreňov i lokalít je buď príliš veľa alebo príliš málo, vierohodnejšie výsledky priniesla komparácia. V súčasnosti sa od týchto snáh, ktoré nedospelí k jednoznačnému riešeniu, už upustilo a dnešní historici, ak chcú alebo potrebujú lokalizovať niektorý z longobardských krajov, využívajú staršie závery.

Krajiny, ktorými sa Longobardi mali presúvať, sa zakaždým dajú usporiadať tak, aby zodpovedali určitej schéme alebo predstave, umiestniť kdekolvek a stotožniť s akýmkoľvek územím v strednej Európe, s ktorým sa Longobardi dostali do kontaktu priamo alebo čiastočne. Najlepším príkladom tejto voľnosti je už *Saxo*, ktorý nechal Longobardov plaviť sa po mori ako Vikingov, hoci u *Pavla* nenašiel o ich plavbe ani slovo. Rozdiel vo vnímaní spôsobu ich sťahovania medzi ním a *Pavlom* vyplýva z odlišného prostredia, v ktorom žili. Kým Longobardi boli vnútrozemským národom, Dáni, ku ktorým *Saxo* patrili, prímorským. Pre Dánov v stredoveku boli cesty po mori bežné a prirodzené, preto je pochopiteľné, že sa podľa *Saxa* aj Longobardi museli najprv preplaviť do Blekingie (dnešná švédska provincia Blekinge) a odtiaľ do Moringie. Z Moringie priplávali na ostrov Gotland, kde prijali meno, a nakoniec z Gotlandu na ostrov Rugia (Rügen – Rujana), kde svoje lode opustili. Kým sa dostali do Itálie, prešli ďalšími krajinami, ktoré spomína *Pavol*, ale pre *Saxa* už neboli zaujímavé.⁴⁵² Keďže názvy krajov a celá trasa ich presunu zodpovedajú jeho vedomostiam, nedá sa jeho spracovaniu vrátaťe úprav nič vytknúť, a hoci je logické, ako celok je nesprávne.

Podobným ťažkostiam ako *Saxo* čelili pri hľadaní longobardských krajov aj moderní bádatelia, keďže pracovali s tým istým prameňom. Rovnako ako *Saxo* aj oni si niekedy upravili názvy a sled

451 MAENCHEN-HELFFEN, J. O.: The World of Huns, s. 128. Pozri tiež WERNER, J.: Die Langobarden in Pannonien, München 1962, s. 9; TEJRAL, J.: K langobardskému odkazu v archeologických prameňoch na území Československa. In: *Slovenská archeológia*, roč. 23, č. 2, 1975, s. 379.

452 SAXO GRAMMATICUS, Gesta Danorum VIII. 13. 1-2. RYDBERG, V.: Teutonic Mythology, ch. 15.

krajov tak, aby sťahovanie Longobardov dostalo aspoň nejaký zmysel. To však neznamená, že sa musíme pevne držať uvádzaného poradia. Kraje sú usporiadané tak ako sú buď preto, že odrážajú skutočnú časovú a zemepisnú postupnosť presunu, alebo ich poradie súvisí s koncovkami, podľa ktorých sa tieto kraje dajú rozdeliť do troch skupín. Do prvej patrí dvojica Maurainga a Scoringa (*Saxova* Blekingia), v druhej skupine je Golaida a v tretej Anthaib, Bainaib a Burgundaib. Kraje, s poradím ktorých sa nedá hýbať, je Scadinavia a Rugiland, pretože stoja na začiatku a konci sťahovania.

Scadinavia

Škandináviu, nech už bola čokoľvek, uvádzali ako pravlast Longobardov všetky literárne spracovania mýtu, od najstaršej *Origo* až po *Saxa* v 13. storočí. Povešť o príchode Longobardov zo Škandinávie si našla svojich zástancov i odporcov. Proti longobardskej tradícii stoja spoľahlivé údaje rímskych autorov a dnes už aj archeológia. Podľa *I. Bónu* odkryté nálezy nielen prezrádzajú stopy longobardskej prítomnosti už od železnej doby, ale tiež potvrdzujú, že Longobardi svoje sídliská nezmenili stovky rokov. Výskumom už od konca 19. storočia sa v údolí dolnej Labe medzi riekami Oste na západe a Jeetzel na východe, pokrývajúcim stredoveké Bardengau, odkrylo veľké množstvo žiarových pohrebísk, ktoré sa datujú od 6. storočia pred n. l. do 3. storočia n. l. Po období prechodného úpadku v rokoch 100 až 50 pred n. l. sa po roku 30 pred n. l. zaznamenal zvýšený výskyt zbraní, najmä kopijí, mečov a štítov, čo môže znamenať buď zmenu kultu alebo príchod novej a bojovnej skupiny, akou Longobardi naozaj boli. Vojenský charakter ich spoločnosti dosvedčujú aj oddelené mužské a ženské pohrebiská. Pre nasledujúce obdobie je príznačný zvýšený dovoz rímskych tovarov, ktorý prezrádza narastajúce spoločenské a majetkové rozdiely. Výsledky výskumu na dolnej Labe sa však nedajú chápať osobitne, pretože tieto znaky sú v rovnakom období príznačné pre celú oblasť od Wesery až po Vislu. Tieto zmeny nemuseli súvisieť iba s príchodom nového obyvateľstva, ale skôr s celkovým spoločenským, kultúrnym a náboženským vývojom v oveľa širšom priestore.⁴⁵³

Snaha zosúladiť písomné pramene s archeologickými viedla k vysvetleniu Scadinavia ako „Schattenlandu“, teda „Zeme tieňa“, a jej umiestneniu na sever Nemecka. Tento výklad však nenašiel výraznejšiu podporu a bol odmietnutý.⁴⁵⁴ Mohol by byť správny za predpokladu, ak by Škandinávia v dávnych časoch predstavovala niečo iné ako dnešný polostrov a dostala by meno napríklad po bohyni lovu a zimy Skadi (Skaði), ktorej meno znamená „tieň“.

Scoringa

Scoringu spomenul iba *Pavol Saxo*. *Scoringu* nájsť nevedel a nahradil ju Blekingiou. Niektorí bádatelia vychádzali z koreňa, ktorý sa zachoval v anglickom *shore*, a vysvetľovali ju ako „pobrežný kraj“ alebo „nižinu“. Takýto výklad zodpovedá alebo vychádza z predpokladu, že Longobardi prišli

453 BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 22-23; KRÜGER, B.: *Die Germanen I*, Berlin 1978, s. 374n; GÜNTHER, R. – KORSUNSKIJ, A. R.: *Germanen*, s. 207; TODD, M.: *Germáni*, s. 36 a 76-77; MARTIN, J. S.: *From Godan to Wotan*, s. 310-311.

454 K tomu pozri SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 566 a pozn. 4)

zo Škandinávie po mori a určitý čas žili na pobreží. Iní, napríklad *I. Bóna*, ktorí pochybujú o príchode zo severu, kládli Scoringu do údolia dolnej Labe, kde Longobardi sídlili bez prerušenia stovky rokov a „pobrežný kraj“ by sa vzťahoval na jeden či oba brehy Labe. Ak by sme Scoringu hľadali v niektorom z dnešných miestnych názvov, našli by sme ju najskôr na západnom brehu Labe v lese Schieringen pri mestečku Bleckede východne od Lüneburgu, teda v stredovekom kraji Bardengau.⁴⁵⁵

Mauringa

Na základe archeologického výskumu, etymológie a dokonca aj písomných správ sa k dolnému toku Labe kládol aj kraj Mauringa, ktorého názov sa odvodzoval od slova „močiar“, dnes napríklad dochovaný v anglickom *moor*.⁴⁵⁶ Mauringa vysvetlená ako „močaristý kraj“ však bude zodpovedať akýmkoľvek písomne aj archeologicky doloženým longobardským sídlam na území, ktoré je vďaka Labe bohaté na vodu. V anonymnej ravenskej *Kozmografii* z 9. storočia sa spomína kraj Maurungani, ako sa v dávnych časoch „bez pochyb“ nazývalo Polabie, ktorý sa tiahol od Dánska až k „rozľahlej Dácii“ a po „mnoho rokov“ ním prechádzala hranica Franskej ríše. Tento posledný údaj je veľmi dôležitý. Keďže Frankovia sa nedostali na pravý breh Labe, je zrejmé, že Maurungani musela ležať na západ od rieky. Pri posudzovaní nezávislosti *Kozmografie* však musíme byť opatrní, pretože *Kozmografia* je nielen mladšia ako *Pavlove* dejiny, ale vznikla v Itálii, ktorú ovládali Longobardi. Údaje o Maurungani mohli preto pochádzať z rovnakého zdroja, z akého čerpal aj autor *Origo a Pavol*, ak nie priamo od nich. Rozloha Maurungani je oveľa väčšia, než ako sa Mauringa javí v longobardských prameňoch. Ak je Mauringa s Maurungani totožná, je jasné, že Longobardi ju nemohli obývať celú.⁴⁵⁷

Kraj Mauringa/Maurungani mohol svoje meno zdediť po nejakom kmeni, napríklad po Myrgingoch, ktorých spomína báseň *Widsith*⁴⁵⁸ alebo Marvingov. Hoci *Ptolemaios* spomenul Marvingov až dvakrát, ich presná poloha nie je istá. Možno ako v prípade Longobardov splietol svoje predlohy a jeho *Marouiggoi* boli *Tacitovými* Marsignami, ktorí sídlili severne od Čech a na východ od Labe. Vzhľadom na Čechy uvádza túto polohu Marvingov aj *Ptolemaios*, ale ich sídla kladie na západ od rieky. Avšak bez ohľadu na to, na ktorej strane Labe Marvingovia/Marsingovia žili, je zrejmé, že Mauringa/Maurungani, ak niesla ich meno, ležala v údolí Labe.⁴⁵⁹

455 STECHE, Th.: Altgermanen, s. 84; BÓNA, I.: The Dawn, s. 23. Naopak, SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 569 umiestnil Scoringu na pobrežie Baltského mora medzi Vislu a Odru. Medzi týmito riekami, iba o čosi južnejšie, sídlili totiž Vandali, s ktorými mali Longobardi bojovať. Podobne FLINDERS PETRIE, W. M.: Migrations. (The Huxley Lecture for 1906). In: *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol. 36, Jul. - Dec. 1906, s. 207.

456 BÓNA, I.: The Dawn, s. 23.

457 ANONYMUS RAVENNAS, Cosmographia I. 11 a IV. 18. SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 569-570; STECHE, Th.: Altgermanen, s. 84-85 a 89.

458 Widsith 4, 23, 42, 84-85, 96 a 118. Niektorí historici považujú Myrgingov za Herulov, ktorí po prehratej bitke s Longobardmi odišli na sever, pozri STANG, H.: The Naming, s. 51 s pozn. 6). SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 570 s pozn. 1) predpokladá, že Myrgingovia boli saským kmeňom, ale pochybuje, že by mali niečo spoločné s menom tohto kraja. Túto možnosť naopak pripúšťa MALONE, K.: The Myrtingas of Widsith. In: *Modern Language Notes*, Vol. 55, No. 2, 1940, s. 141-142.

459 TACITUS, Germania 41-43; PTOLEMAEUS, Geographia III. 5.

Podľa *Theodora Stecheho*⁴⁶⁰ mohla byť Mauringa starším názvom pre Morongau alebo Moringau, dnes Moringen pri Northeime, ležiacej medzi pohorím Harz (*Melibocus mons*) a mestom Paderborn, ktorý sa ako Patespruna⁴⁶¹ spomína v *Gótskom kódexe*.⁴⁶² Na juh a na východ od Harzu sídlili Hermunduri (Duringovia), na severozápad od neho Cheruskovia. Podľa longobardskej tradície práve pri ceste do Mauringy narazili na Assipittov, ktorí by mohli byť Usipeti, susedia Sigambrov a Tenkterov. Jeho vysvetlenie nás znovu privádza k *Ptolemaiovi* a jeho dvojakej, aj keď spochybňovanej lokalizácii longobardských sídiel na východ od Rýna, či presnejšie k Wesere. *Th. Steche* nepredpokladá, že sa Longobardi naozaj dostali až k Rýnu. Túto *Ptolemaiovu* chybu a jeho podivné spojenie „Svébi Longobardi“ vysvetľuje nepochopením *Strabona*, ktorý písal o Svéboch obývajúcich rozľahlé územie od Labe až po Rýn.⁴⁶³ Je možné, že nepresnosti, ktoré sa pripisujú *Ptolemaiovej* zlej práci s prameňmi, musíme skôr pripísať pohybov, ktoré už na sklonku jeho života nakoniec viedli k markomanským vojnám. Po spojení *Ptolemaiovo* údaju s *Pavlom* dochádza *Th. Steche* k záveru, že časť Longobardov mohla medzi rokmi 100 až 150 obsadiť nielen západnú časť územia niekdajších Cheruskov vrátane Maurungani, ale poraziť aj Usipetov, z ktorých sa počas nasledujúcich 600 rokov v longobardskej tradícii alebo grafickým omylom pisára stali Assipitti. Údaj *Gótskeho kódexu*, podľa ktorého Longobardi hraničili so Sasmí, nemusí byť preto chybný. Mohlo ísť o anachronizmus, keďže jeho autor nepoznal kmene, ktoré v tej dobe už boli súčasťou saského zväzu. Podobne aj obyvateľov Čiech nazval Beovinidmi, čiže Venedmi (Slovanmi) v krajine Beo (*Boiohaemum*), hoci v čase mýtického kráľa Agelmunda tam ešte žiadni Slovania neboli a toto označenie sa začalo používať až za Karola Veľkého (768 – 814).⁴⁶⁴

Th. Steche si všíma aj *Tacitovu* správu o Longobardoch, ktorí pomohli Italikovi udržať si vládu nad Cheruskami a tiež vpád 6 000 Longobardov a Obiov do Panónie na začiatku markomanských vojen v roku 166. Dôvod, prečo sa k útočníkom pridali polabskí Longobardi a prečo stáli na ich čele, zostáva nejasný. Názor, že útok na rímske hranice bol sprievodným javom presunu celého kmeňa, že je dokladom longobardských sídiel vo východnom Nemecku a prípadne Poľsku, a že sa po tejto porážke a neskoršom odchode Gótv a iných kmeňov usadili na severnej strane Karpát, nie je opodstatnený. Najpravdepodobnejším vysvetlením bude, že Longobardov si Markomani pozvali práve pre ich bojovnosť a odlahlosť ich sídiel, vďaka ktorej boli akejkolvek rímskej odvetvy ušetrení.⁴⁶⁵ Nie je známe, či sa porazení Longobardi vracali tou istou cestou, ktorou k Dunaju prišli, alebo či sa po neúspechu výpravy vôbec vrátili domov. Dôvod, prečo sa nemuseli vrátiť, nachádzame u *Tacita*, ktorý napísal, že „je hanbou pre náčelníka byť prekonaný v odvahe a hanbou pre družinu nevyrovnať sa odvahou náčelníkovi. Zdrojom pohrdania a potupy po celý život je zostať na živu v bitke, v ktorej ich vodca padol.“⁴⁶⁶

460 STECHE, Th.: Altgermanien, s. 88-90.

461 K Paderbornu pozri tiež Annales regni Francorum sub a. 777, 783 a 785.

462 Historia Langobardorum codicis Gothani 2.

463 STRABO, Geographia VII. 1. 3.

464 TŘEŠTÍK, D.: Půchod, s. 246 a pozn. 12).

465 K vpádu, Longobardom a Ubiom pozri HODGKIN, Th.: Italy and Her Invaders V, s. 101; SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 571-572; STECHE, Th.: Altgermanien, s. 90; DOBIÁŠ, J.: Dějiny, s. 196-197 s príslušnými poznámkami; BONA, I.: The Dawn, s. 22; KRÜGER, B.: Die Germanen II, Ein Handbuch, Berlin 1983, s. 584 a 586; DROBERJAR, E.: Věk barbarů, s. 161.

466 TACITUS, Germania 14.

Golaida

Najviac možných vysvetlení spojených s úpravami ponúka Golaida. Jej meno sa dá ponechať v pôvodnom tvare, v akom ju ako prvá uvádza *Origo*, alebo pozmeniť na *Golandu*, ako ju nachádzame u *Pavla*, či doplniť o jedno písmeno na lákavý tvar *Godland* alebo *Got(h)land*. Ten sa totiž objavuje už v niektorých verziách *Pavlovej* histórie, vo výňatkoch (*Epitomae*) z nej alebo u *Saxa*. Zmenu neznámej *Golandy* na *Gotland* môžeme vysvetliť dobrým úmyslom poopraviť domnelú nesprávnu podobu.⁴⁶⁷ *Golanda* ako „Zem Gótov“ by mohla byť akýmkoľvek krajom, kde sídlili Góti, od ostrova *Gotland* počnúc až po *Panóniu*, odkiaľ sa nakoniec presunuli na *Balkán* a odtiaľ do *Itálie*. *Golanda* však nemusí byť meno nejakej krajiny, ale môže znamenať „dobrá zem“. Keďže krajina s týmto či podobným menom sa už v iných prameňoch nespomína, *Th. Steche* sa prikláňa k etymológii a navrhuje preklad „pastvina (nemecky *Heide*, anglosaské slovo *hæþ*- a gótske *haiþi* znamená „pole“) obývaná divými koňmi“.⁴⁶⁸ V dnešnom Dolnom Sasku, približne medzi mestami *Hamburg*, *Hannover* a *Brémy*, a ohraničený riekami *Labe*, *Drawehn*, *Aller* a *Wümme* leží kraj, ktorý sa volá *Lüneburger Heide* (*Lüneburské vresovisko*). Je teda celkom možné, že aj *Golaida* spolu so *Scoringou* a *Mauringou* patrila k *Bardengau*. Naproti tomu *L. Schmidt*⁴⁶⁹ presunul *Golaidu* pred *Scoringu* i *Mauringu* a videl v nej niekdajší východopruský kraj *Gelünden*, kde kedysi žil kmeň *Galindov*, ktorých pri *Visle* spomína napríklad *Ptolemaios*.⁴⁷⁰

Anthaib

Ďalšou zastávkou *Longobardov* mal byť *Anthaib*. Zo všetkých troch krajov s touto koncovkou je najzáhadnejší a jeho interpretácia a identifikácia najmenej istá.⁴⁷¹ Začiatok názvu *Ant(h)-* privádza k myšlienke, či *Longobardi* neprešli niektorým z krajov obývaných *Slovanmi*.⁴⁷² Takéto vysvetlenie však musíme odmietnuť, pretože *Germáni* poznali *Slovanov* ako *Venedov* (nemecky *Wenden*), ale nie ako *Antov*. Dokonca ani na území niekdajšej *Západorímskej ríše*, kde vzniklo niekoľko pôvodných diel o dejinách germánskych kmeňov, *Slovanov* *Antmi* nenazývali. *Byzantskí historici* nazývali *Antmi* iba tých *Slovanov*, ktorí sídlili zhruba medzi riekami *Dnester* a *Dneper*. *Longobardi* sa tak ďaleko na juhovýchod nedostali ani počas svojho presunu ani pri svojich výpravách na územie *Byzantskej ríše*. Zdá sa preto, že aj tento kraj, nech už bol kdekoľvek, bol tiež obývaný *Germánmi* a musíme ho hľadať tiež niekde v *Polabí*. *L. Schmidt* ho spájal s *Ænenmi*, ktorých spomína *báseň Widsith*, ale umiestnil ho do *Bavorska*.⁴⁷³ Keďže sa však uvádzajú medzi *Anglami*, *Svébmi*, *Sasmi* a neznámymi *Sycgmi*, je pravdepodobnejšie, že aj oni sídlili v blízkosti *Labe*. Vzhľadom na nedosta-

467 *Origo gentis Langobardorum* 1; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 13; ANDREAS BERGOMAS, *Historia* 1.

468 HODGKIN, Th.: *Italy and Her Invaders* V, s. 143; STECHE, Th.: *Altgermanien*, s. 83-90; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 23.

469 SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 569; FLINDERS PETRIE, W. M.: *Migrations*, s. 207. K mýtom *Galindov* pozri TŘEŠTÍK, D.: *Mýty*, s. 147-149 aj s literatúrou.

470 PTOLEMAEUS, *Geographia* III. 5.

471 SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 575-576; STECHE, Th.: *Altgermanien*, s. 83-90; DOBIÁŠ, L.: *Dějiny*, s. 307 s pozn. 63).

472 K tomu pozri VERNADSKY, G.: *On the Origins of the Antae*. In: *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 59, No. 1, 1939, s. 56.

473 *Widsith* 61. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 575; STECHE, Th.: *Altgermanien*, s. 90.

tok zemepisných údajov a kmeňových názvov sa Anthaib zvykne vysvetľovať aj ako „kraj“ ležiaci „na konci“ (nemecky *Ende*). Anthaib by tak bolo iba iné meno pre Scoringu ako „krajiny na brehu“ a bol by teda tiež súčasťou Bardengau.

Bainaib

Nasledujúcou zastávkou Longobardov bol Bainaib, ktorý *Pavol* uvádza ako Banthaib, zjavne pod vplyvom predchádzajúceho Anthaib. Už v polovici 19. storočia ho *Karl Müllenhoff* vysvetľoval ako *Bajina aib*, teda ako „krajinu Bójev“.474 Inou, grafickou úpravou, výmenou písmena *n* za *u* získame tvar *Baiuaib*, ktorý je blízky nielen latinskému *Boiohaemum* (dnes nemecky Böhmen), ale zodpovedá aj predpokladanému germánskemu tvaru **Bai(a)haim*.475 Vďaka ravenskej *Kozmografi* vieme, kde sa z pohľadu Germánov mala krajina Bójev nachádzať. V časti, kde sa opisuje poloha Saska, sa juhovýchodne od neho spomína kraj nazývaný „Polabie a (Maur)ungani“, ktorý je sčasti hornatý, tiahne sa na východ a jedna jeho časť sa nazýva Baias. Ak je Baias Čechami, znamenalo by to, že Germáni názvom Maurungani označovali celé Polabie takmer od prameňa rieky až po jej ústie.

Aj keď sám *K. Müllenhoff* sa neskôr svojho výkladu vzdal, prežíva až dodnes a zjednocuje zástancov názoru, že Longobardi Čechami nielen prešli, ale na istý čas sa v nich aj usadili. Nezhodujú sa však v otázkach, kedy a v koľkých vlnách prišli a akým spôsobom a ako dlho ich ovládali.476 Nálezový komplex v Čechách z čias sťahovania národov je oproti situácii v Nemecku, ktorá je tiež neprehľadná, ešte zložitejšia a naznačuje značné pohyby a miešanie obyvateľstva.477 Český archeológ *B. Svoboda* vymedzil medzi českými nálezmi z tohto obdobia dva stupne. Prvý, ktorý nazval vinařickou skupinou, vychádzal z domácich tradícií, hoci aj v ňom sa už prejavujú niektoré prvky spoločné s nálezmi z nemeckého Polabia. Vinařický stupeň, ktorý vypĺňal takmer celé piate storočie, predstavuje pomerne uzavretý okruh menších kostrových pohrebísk a bohatých osamotených hrobov, ktoré sa vyskytujú najmä v okolí Prahy a českom Polabí. Podľa jednotného charakteru nálezov predpokladal, že v tomto období ešte nedošlo k väčším presunom obyvateľstva, žiadne väčšie skupiny sa ani neodťahovali ani neprisťahovali. Jeho začiatok je však zrejme spojený s určitým nepokojom, ktorý sa prejavil aj v prerušení niektorých sídlisk a pohrebísk a príchodom nových kultúrnych znakov zo

474 MÜLLENHOFF, K.: Verdebte Namen bei Tacitus. ZDAL IX, 1853, s. 243n; SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 576; DOBIÁŠ, J.: Dějiny, s. 307 s pozn. 64 a 65); SVOBODA, B.: Čechy v době stěhování národů, Praha 1965, s. 9 s pozn. 3); HAUPTFELD, G.: Die Gentes im Vorfeld von Ostgoten und Franken im sechsten Jahrhundert. In: *Die Bayern und ihre Nachbarn I*, hg. von H. Wolfram und A. Schwarcz, Wien 1985, s. 124; TŘEŠTÍK, D.: Příchod, s. 246.

475 Tak vysvetľoval pôvod mena *Baiuvarii* napríklad ZEUSS, K.: Die Deutschen und ihre Nachbarstämme, Göttingen 1904, s. 366n. Pozri tiež SVOBODA, B.: Čechy, s. 10-11; BONA, I.: The Dawn, s. 24; TŘEŠTÍK, D.: Příchod, s. 245-246; DROBERJAR, E.: Věk barbarů, s. 159. Podobne sa vysvetľovalo aj meno Bavorov ako „mužov z krajiny Baias“. Bójmi už nebolo keltské obyvateľstvo, ale germánske, ktoré žilo v Čechách ešte v čase, keď tam prišli Longobardi, k tomu pozri TACITUS, Germania 28: „Manet adhuc Boihaemi nomen significantque loci veterem memoriam quamvis mutatis cultoribus“.

476 SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 576; DOBIÁŠ, J.: Dějiny, s. 307; SVOBODA, B.: Čechy, s. 9-10; BEDNAŘÍKOVÁ, J.: Stěhování, s. 272; DROBERJAR, E.: Věk barbarů, s. 159.

477 KRÜGER, B.: Die Germanen II, s. 587-590; SVOBODA, B.: Čechy, s. 28; TEJRAL, J.: K langobardskému odkazu, s. 427; ZEMAN, J.: Böhmen im 5. und 6. Jahrhundert. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 515-527; DROBERJAR, E.: Věk barbarů, s. 160.

severného Polabia. Druhý stupeň, tzv. merovejovský okruh, sa už vyznačuje väčším počtom spoločných znakov s polabskými nálezmi. Keramika z tohto obdobia sa už výrazne líši od keramiky vinařického stupňa. Je to keramika polabského rázu s rytým zdobením, vyrábaná v ruke a pripomínajúca neskororímske predlohy. Ďalším rozdielom je zmena pohrebných zvykov. V tomto období prevažuje kostrové pochovávanie nad žiarovým. Hroby obsahovali viac zbraní, najmä kopije, z ktorých sa zachovali len hroty, ďalej meče, sekery a štíty, z ktorých tiež zostali už iba kovové puklice. Z celého obdobia sťahovania národov sa v Čechách nenašlo toľko zbraní ako práve z tejto doby a hroby bojovníkov sa nachádzajú takmer na všetkých pohrebiskách. Od predchádzajúceho stupňa sa zmenil aj typ meča. Kým predtým išlo o krátky a jednosečný meč (sax), teraz sa vyskytoval dlhý a dvojsečný, takzvaná spatha.⁴⁷⁸ K typickým a obľúbeným zbraňam merovejského stupňa aj v Čechách patrili sekery. Vzájomný pomer staršieho nálezového komplexu ku skupine mladších nálezov však prináša aj otázku sídelnej kontinuity. Rozdiel medzi nálezmi zo staršieho a mladšieho stupňa je dokonca taký veľký, že podľa B. Svobodu dokladá veľké migračné vlny zo severného Polabia, ktoré prerušili domáci vývoj.⁴⁷⁹ Hoci sa nepripúšťa možnosť rozlíšenia špecifickej longobardskej keramiky ako určujúci ukazovateľ etnicity, časť archeológov zastáva názor, že nositeľmi kultúry tohto stupňa boli polabské skupiny vrátane Longobardov, iní sa prikláňajú k názoru, že ich treba prisúdiť Duričom. Nezodpovedanou otázkou zostáva, kadiaľ do Čiech Longobardi prišli. Keďže sa v saskom Polabí v hojnom počte našla keramika, ktorá je príbuzná práve s českou a moravskou, zdá sa, že sa do Čiech dostali zo severozápadu, najkratšou možnou cestou proti prúdu Labe, teda cez Krušné hory, prípadne zo západu cez územie Duričov.⁴⁸⁰

Názor, že Bainaib bol názvom pre Čechy, nachádza oporu aj v zmienke o Beovinidoch v *Gótskom kódexe*, na území ktorých vraj ešte v 8. storočí boli badateľné stopy po „dome a príbytku“ kráľa Vacha. Tento údaj znamená, že Longobardi sa do Čiech dostali veľmi skoro, možno už začiatkom 5. storočia, a udržali si ich prinajmenšom do vlády Audoina⁴⁸¹ alebo odtiaľ prišli polabské kmene, ktoré sa stali súčasťou longobardského zväzu. Aj tento údaj dokazuje, že autor *Gótskeho kódexu* poznal nielen iný zdroj informácií, od *Origo* nezávislý, ale ho aj z neznámeho dôvodu uprednostnil. Bez ohľadu na nejasné písomné zmienky i závery archeologického výskumu v prospech názoru, že Longobardi prešli Čechami, stačí nakoniec iba ich poloha na ceste Longobardov od Labe k strednému Dunaju.⁴⁸²

Vysvetľovať krajinu Bainaib ako Čechy však nie je jediné riešenie. Druhý výklad nie je o nič menej pravdepodobný a na rozdiel od prvého sa vôbec nemusí upravovať jeho názov. Kľúčom k nemu je opäť báseň *Widsith*, ktorá menuje kmeň Bainingov.⁴⁸³ Anglosaský tvar *Baningas* by v nemeckom prostredí medzi pevninskými Germánmi mal znieť *Baining*. Kmeň s podobným názvom, alebo skôr obyvateľov tohto územia, zachytil aj *Ptolemaios*. Svojich Bainochaimov (*Bainochaimai*) umiestnil východne od pohoria Harz k Labe, za nimi na severnej strane Karpát smerom na východ až k pra-

478 SVOBODA, B.: Čechy, s. 12 a 214-220; TEJRAL, J.: K langobardskému odkazu, s. 399-402; DROBERJAR, E.: Věk barbarů, s. 159-160, 170 a 188.

479 SVOBODA, B.: Čechy, s. 225 a 230-234; TEJRAL, J.: K langobardskému odkazu, s. 390.

480 WERNER, J.: Die Langobarden, s. 13; DOBIÁŠ, J.: Dějiny, s. 307; DROBERJAR, E.: Věk barbarů, s. 160.

481 Historia Langobardorum codicis Gothani 2. SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 576; STECHE, Th.: Altgermanien, s. 85; TŘEŠTÍK, D.: Příchod, s. 246-247 a 265.

482 DOBIÁŠ, J.: Dějiny, s. 307.

483 Widsith 19.

meňu Visly sídlili Batini, Korkonti a Burovia. Ak podľa *Th. Stecheho* platí rovnica *Thuring = Teurochaimai*, mala by platiť aj u dvojice *Ba(i)ning = Bainochaimai*. Bainochaimovia pravdepodobne nie sú totožní s Bójmi (*Baimoi*), ktorých *Ptolemaios* spomenul tiež, ale až pri Dunaji. Podľa jeho údajov Bainochamovia sídlili v nemeckom Polabí, kam však môžeme zaradiť aj severné Čechy.⁴⁸⁴

Burgundaib

Z Bainaibu sa Longobardi presunuli do Burgundaibu, ktorý sa zdá byť vďaka zjavnej podobnosti s menom Burgundov najmenej záhadnou krajinou. Avšak hoci sa tým vyrieši pôvod jeho mena, s jeho lokalizáciou nie je o nič menej ťažkostí ako s predchádzajúcimi. Podľa názvu by mal byť územím obývaným Burgundmi, lenže tých bolo vlastne niekoľko, pretože, ak nepočítame už ostrov Bornholm ako ich predpokladanú pravlasť, Burgundi sa od stredného toku Odry najprv presunuli do Sliezska, odkiaľ sa v 3. storočí postupne sťahovali na západ k Rýnu a časť z nich pravdepodobne aj na juhovýchod s Gótmami. K Mohanu, kde sa usadili, sa mohli dostať dvoma cestami. Prvá, kratšia, viedla severne od Čiech územím Hermundurov, druhá Moravou na juh k Dunaju a potom proti prúdu na západ. Hermunduri sídlili medzi Labe na východe, pohorím Harz na severe, Weserou na západe a Krušnými horami a Durínskym lesom na juhu.⁴⁸⁵ Ak išli Burgundi prvou cestou, museli prekročiť Labe. Keďže v saskom Polabí, najmä v okolí miest Riesa a Torgau, sa v predošlom neskororímskom období presadili aj výrobky západného variantu przeworskej kultúry, pripisovanej práve Burgundom, zdá sa, že práve táto oblasť sa neskôr dostala do longobardskej tradície ako Burgundaib.⁴⁸⁶ Táto možnosť má dokonca oporu aj v písomných prameňoch. *Widsith* spomína kmene Baningov a Burgundov nielen pri sebe, ale aj v rovnakom poradí ako *Origo* kraje Bainaib a Burgundaib. *Th. Steche* upozorňuje na dvojveršie, kde sú Burgundi vedľa Gótovej a Hunovej spolu so svojimi kráľmi Gifkou, Eormanricom a Atlim. Ermanarich zomrel okolo roku 375, Gebika asi po roku 407 a Attila v roku 453. To by znamenalo, že Baningovia žili v susedstve Burgundov nie v 3. storočí, ale okolo roku 400, keď už Burgundi sídlili na západe a nie medzi Labe a Vislou.⁴⁸⁷ Ako dôkaz však tieto dva verše nestačia, pretože v básni sa objavujú najmä najslávnejší vládcovia rôznych kmeňov a ríš. Mnohí germánski kráľovia sú spolu či úplne legendárni, vrátane Gebiku, zakladateľa burgundskej dynastie, ktorého existencia i doba vlády, podobne ako prvého longobardského kráľa Agelmunda, možno jeho súčasníka, je veľmi neistá. Môžeme teda vysloviť predpoklad, že územie Baningov, Bainaib, sa nachádzalo nad Burgundaibom, čím by sa poradie týchto krajov uvádzané v *Origo* i u *Pavla* ukázalo ako správne.

V prospech južnej trasy svedčí správa, podľa ktorej Burgundi v roku 278 vpadli spolu s Vandalmi do rímskej provincie Raetia, ale na rieke Lech ich zastavil cisár Probus. V roku 286 vpadli Burgundi aj do Galie, čo však bola zrejme iba časť alebo predvoj kmeňa, ktorý sa v 4. storočí už usádzal na Mohane a Neckare. V roku 369 chcel ich pomoc využiť cisár Valentinianus I. (364 – 375) proti

484 STECHE, Th.: Altgermanien, s. 83-90; DOBIÁŠ, L.: Dějiny, s. 307 s pozn. 63).

485 Stručný prehľad dejín Daringov pozri SCHMIDT, B.: Das Königreich der Thüringer und seine Provinzen. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 471-481.

486 DOBIÁŠ, J.: Dějiny, s. 307; TEJRAL, J.: K langobardskému odkazu, s. 427; HAUPTFELD, G.: Die Gentes, s. 124 s pozn. 25).

487 STECHE, Th.: Altgermanien, s. 86-87.

Alamanom. Burgundi súhlasili, pretože mali s Alamanmi nezhody aj kvôli hraniciam.⁴⁸⁸ Začiatkom 5. storočia však využili vpád kmeňov utekajúcich pred Hunmi a spolu s nimi prekročili Rýn. Ďalej do Galie a Hispánie už nepokračovali a usadili sa na ľavom brehu Rýna v okolí mesta Borbetomagus (Worms).

Podľa niektorých bádateľov Burgundaib ležal východne od Labe na severnej strane Karpát (Lužica) a Longobardi ním mohli prejsť už po neúspešnej výprave v roku 166 a dokonca sa tam aj usadiť a nevrátiť sa domov. Mohli žiť na severnej strane Karpát už od porážky na začiatku markomanských vojen a do Čiech prísť z údolia Odry alebo Visly cez severnú Moravu alebo Slovensko.⁴⁸⁹ Archeologické nálezy na severnej strane Karpát, ktoré by sa dali pripísať polabským Germánom, však chýbajú. Zástancovia tohto názoru nachádzali podporu aj v longobardskom príbehu o ich bojoch s Bulharmi, ktorý sa mal odohrať práve v Burgundaibe. Že sa akási bitka s Hunmi pri Visle naozaj mohla odohrať, hovorí *Widsith* i *Sága o Hervore a kráľovi Heidrekovi Múdom*, obe však namiesto Longobardov ako protivníkov Hunov spomínajú Gótov.⁴⁹⁰

Iní bádatelia hľadali Burgundaib na západe a stotožňovali ho s mladšími burgundskými sídlami na hornom Mohane, ktoré Burgundi opustili okolo roku 400. Aj oni sa opierali o báseň *Widsith*, pretože v roku 437 Huni ako spojenci Rimanov zničili túto Burgundskú ríšu. Je možné, že práve táto udalosť sa stala námetom aj pre longobardské boje s Bulharmi, ktoré sa preto museli odohrať v Burgundaibe. V prospech Burgundaibu ležiaceho na západe hovorí aj zmienka a dokonca aj niektoré údaje *Ptolemaia a Kozmografie* od *Julia Honoria*, v ktorej sú Longobardi menovaní medzi Svěbmi, Juthungmi a Burgundmi.⁴⁹¹ Juthungovia, východní susedia Alamanov na hornom toku Dunaja, sa v prameňoch spomínajú zhruba v rokoch 250 až 430. Kým údaj o susedstve Juthungov a Burgundov sa zdá byť správny, poloha Longobardov zostáva sporná. Podľa niektorých archeológov sú však niektoré tamojšie nálezy príbuzné s polabskými a môžu súvisieť s príchodom nového obyvateľstva. Sídlá Longobardov na hornom Dunaji pripúšťajú aj niektorí historici.⁴⁹²

Trasa a čas presunu

Predchádzajúci prehľad jednotlivých interpretácií a názorov ukázal, aké ťažké a zároveň nesmierne zvädzajúce je hľadanie longobardských krajov. Ďalšie, i keď o čosi menej pravdepodobné možnosti prinášajú aj zámerné úpravy ich grafickej podoby. Mauringu by sme tak mohli spájať nielen s Moringen a Myrgingmi, ale aj Merovingovcami alebo niekým, kto svoj pôvod odvodzo-

488 PTOLEMAEUS, *Geographia* III. 5 spomína pri Visle Gythonov a Phrungundionov, ktorí sú možno totožní s Burgundami z druhej knihy. ZOSIMOS, *Historia Nea* I. 68; MAMERTINUS, *Panegyricus* 10. 5; AMMIANUS MARCELLINUS, *Res gestae* XXVIII. 5. 8-15; OROSIUS, VII. 32. 11 a VII. 38. 3.

489 SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 576; DOBIÁŠ, J.: *Dějiny*, s. 307 s pozn. 66) a 73).

490 HODGKIN, Th.: *Italy and Her Invaders* V, s. 141-142; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 569, 573 a 575; GÜNTHER, R. – KORSUNSKIJ, A. R.: *Germanen*, s. 208; KRÜGER, B.: *Die Germanen II*, s. 585 s pozn. 247).

491 IULIUS HONORIUS, *Cosmographia* A 26: „Suebi gens Langobardi gens luthungi gens Burgundiones gens“. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 573 s pozn. 1); STECHE, Th.: *Altgermanien*, s. 86-87.

492 TODD, M.: *Germáni*, s. 55.

val od rovnakého či podobného mýtu.⁴⁹³ Uvažovať môžeme aj o Markomanoch a predpokladať, že zmienka o Mauringe bola dozvukom neúspešnej výpravy v roku 166. V Mauringe môžeme vidieť aj germánske meno pre Moravu, ktorú čiastočne obývali nielen Longobardi, ale aj Heruli práve v čase, keď Longobardi prišli do Rugilandu, či napríklad aj Mirow, mesto v Meklenbursku-Prednom Pomoransku. Ak je pri slove Bainaib prípustná výmena spoluhlásky *n* za *u*, je prípustná aj opačná *z* u na *n*. Z Maurungani v ravenskej *Kozmografi* potom získame tvar Maurungau(i), v ktorej sa objavuje koncovka *-(g)au*. Podobne aj Anthaib môžeme čítať ako Authaib, čo nám však pri jeho hľadaní aj tak nepomôže. Scoringu môžeme stotožniť nielen s lesom Schieringen, ale po oprave v nej vidieť aj Sciringu, kraj obývaný Skírmí, a pri troche predstavivosti aj Schwerin, dnes hlavné mesto spolkovej krajiny Meklenbursko-Predné Pomoransko. Golanda/Golaida mohla byť nielen územím Gótot alebo Galindov, dobrou zemou či pastvinou koní, ale po doplnení slabiky aj (Ru)goland, krajinou Rugov.⁴⁹⁴

Zdá sa, že zatiaľ čo Scoringa, Mauringa a Golaida ležali ešte v Bardengau, Anthaib, Bainaib a Burgundaib, označené ako *aldonus*, už na juh od neho, ale stále v blízkosti Labe. Sledovať však trasu Longobardov iba na základe ich vlastných písomností založených na ústnej tradícii nie je možné, najmä ak pripustíme, že Longobardi neprešli všetkými krajinami, ktoré uvádzajú, hoci by aj boli skutočné. Do migračnej ságy sa mohli dostať iba preto, aby ich sťahovanie nevyzeralo príliš krátke. Neodmietneme ani názory o presune Longobardov alebo ich časti na západ a ich neskoršom návrate, pretože rozštiepenie kmeňa je doložené u Herulov a pravdepodobné u Burgundov. Po nejakej čase sa táto západná skupina Longobardov mohla opäť spojiť s kmeňom podobne, ako sa časť Sasov, ktorí sa v roku 568 pridali k Longobardom smerujúcim do Itálie, vrátila po sklamaní domov.

Vyčítať z longobardských textov čas sťahovania nie je o nič ľahšie ako nájsť trasu ich cesty, dlhej okolo 800 km. Podľa archeologických nálezov⁴⁹⁵ sa väčšina Longobardov začala sťahovať koncom 4. a začiatkom 5. storočia. Ich pomerne rýchly presun naznačujú aj niektoré pohrebiská v Čechách, Morave a hlavne v Maďarsku, kde sa odkryli žiarové hroby, ktoré už v tomto období boli zriedkavé. Keďže urny obsahovali pozostatky starších osôb a v hroboch sa našli aj stopy po jantári, predpokladá sa, že títo jedinci si priniesli pohrebné zvyky ešte zo svojej vlasti.⁴⁹⁶ Migrácia Longobardov možno mala rovnaké príčiny ako pohyby susedných kmeňov, Anglov, Sasov a Jutov, ktorých časť sa usádzala v Británii. Nie je preto vylúčené, že do Británie sa spolu s nimi dostali aj skupinky Longobardov, čo by mohli dokazovať aj niektoré tamojšie miestne názvy.⁴⁹⁷ Zaujímavý je odhad *I. Bónu*,⁴⁹⁸ ktorý podľa predkov kráľa Rothariho vypočítal, že k vystahovaniu z dolného Polabia mohlo dôjsť

493 Meno Merovig sa odvodzuje od slov „more“ a „býk“, keďže podľa legendy, ktorá sa podobá na grécky mýtus o Minovi a Minotaurovi, bol synom vodného netvora, šťastí ryby a šťastí býka, ktorý zneuctil Chlodiovu manželku. Že môže ísť o mýtickú postavu, dokazuje GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II. 10; FREDEGARIUS, *Chronica* III. 9. Pozri MOISL, H.: *Kingship*, s. 117; WOOD, I.: *Aethicus Ister*, s. 201. Podľa iného, pravdepodobnejšieho výkladu jeho meno pozostáva z *mer-* „slávny“ a *-wig* „boj“, porovnaj meno Chlodvig.

494 HODGKIN, Th.: *Italy and Her Invaders* V, s. 141.

495 TEJRAL, J.: K langobardskému odkazu, s. 379.

496 SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 575; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 9; TEJRAL, J.: K langobardskému odkazu, s. 427; ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: *Osudy*, s. 15. Pozri tiež BEDNAŘÍKOVÁ, J.: *Stěhování*, s. 272; DROBERJAR, E.: *Věk barbarů*, s. 159 a 190.

497 SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 575 s pozn. 2).

498 *Edictum Rothari*, Prologus. Datovanie rodokmeňa podľa *I. Bónu*: Ustbora (385-400) – Mammo – Faccho – Fronchono – Weo – Wehilo – Hiltzo (o. 526) – Alaman (o. 550) – Adhamund (*545) – Noctzo (*565) – Nanding – Rothari. BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 23; KRÜGER, B.: *Die Germanen II*, s. 584-586 s pozn. 246).

medzi rokmi 385 až 400, čo tiež súhlasí s datovaním podľa archeologických nálezov. K podobnému výsledku môžeme dospieť aj iným výpočtom. Vieme, že v roku 406 sa Longobardi nepridali ku kmeňom, ktoré zo strachu pred Hunmi prekročili Rýn. Do Burgundaibu na severnej strane Karpát mohli prísť až potom, ako sa odtiaľ Burgundi presunuli na západ k Mohanu. Takisto vieme, že nepatrili ani ku kmeňom, ktoré Huni priamo ovládli. Neuvádzajú sa ani medzi kmeňmi, ktoré sa zúčastňovali Attilových výprav, čo znamená, že k jeho ríši nepatrili. Ich príchod do Čiech môžeme teda datovať niekedy do obdobia medzi rokmi 407 až 488.

5. HERULI

LONGOBARDI V RUGILANDE

Do času, keď Rugovia opustili územie na ľavom brehu dolnorakúskeho Dunaja, kladú *Origo*, *Pavol* i domotaný *Gótsky kódex* príchod Longobardov do Rugilandu. Krajina Rugov bola podľa *Pavla* úrodná a v súlade s *Origo* doplnil, že sa tam zdržali niekoľko rokov. *Pavol* ani *Origo* však priamo neuviedli, odkiaľ Longobardi do Rugilandu prišli. Keďže naposledy spomenuli Burgundaib, zdá sa, že prišli práve odtiaľ. Lenže *Pavol* napísal iba to, čo našiel v *Origo* – že opustili „svoje územie“. Len *Gótsky kódex* spomína, že odišli z Panónie, čo je však chybný údaj.⁴⁹⁹ Dôvody, prečo sa Longobardi presunuli do Rugilandu, nie sú okrem poznámky o tamojšej úrodnej pôde známe. Hoci to z písomných prameňov nevyplýva, za ich presunom mohli stáť Heruli. Longobardov mohli do Rugilandu pozvať alebo presídliť preto, aby si zabezpečili juhozápadnú stranu svojej ríše. V tom čase Longobardom vládol Godehok. Keďže bol súčasníkom Odoakara a Theodoricha, dobu jeho vlády vieme aspoň približne vymedziť. Je prvým kráľom, podľa ktorého sa dajú datovať nielen nasledujúce udalosti, ale čiastočne aj predošlé. Dva výňatky z *Pavlovej Histórie Longobardov* dokonca uvádzajú aj roky jeho vlády ako aj vlád jeho predchodcov. Odkiaľ sa ich autori dostali k týmto údajom, zostáva záhadou. Ich hodnota je preto malá.⁵⁰⁰ Keďže zničenie ríše Rugov a ich odsun do Itálie je v písomných prameňoch dobre zachytená udalosť, Longobardi prišli do Rugilandu najskôr v roku 488.⁵⁰¹ S týmto dátumom v podstate súhlasí aj *Prokopios*, ktorý bol nezávislý na longobardských zdrojoch. Podmanenie Longobardov Herulmi kladie do doby pred vládou cisára Anastasia, ktorý nastúpil na trón v roku 491.⁵⁰² V blízkosti Dunaja ich zrejme uvádza aj *Kozmografia* od *Pseudoaethica*, spracovaná okolo roku 500.⁵⁰³

Prítomnosť novej kultúrnej skupiny v severovýchodnom Rakúsku dokladajú aj archeologické nálezy. Na prelome 5. a 6. storočia sa na brehoch Dunaja od Kremže po Tulln začali objavovať pohrebiská, ktorých výbava má mnohé spoločné znaky nielen s polabskými, ale aj českými, moravskými

499 *Origo gentis Langobardorum* I. 3; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 19; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 3.

500 Podľa výpisu *De regibus qui praefuerunt Winolis et statione eorum* vládol Agelmund 33 rokov (podľa *Pavla* iba 30) a Lethu 40 rokov. Ešte viac údajov poskytuje *Istoria Langobardorum*, podľa ktorej Agelmund vládol 33 rokov, Lamissio 22, Lethu (Lecheth) 40, Hildehok (Gildoeth) 24, Godehok (Geldeoth) 17, Klafo (Graffo) 28, Tato a Vacho chýbajú, Valthari 7, Audoin 21 a Alboin 3 roky v Itálii.

501 *Origo gentis Langobardorum* I. 3; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 18-19; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 3. K datovaniu pozri SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 578; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 133; DOBIÁŠ, J.: *Dějiny*, s. 307; TREŠTIK, D.: *Príchod*, s. 261-262; DROBERJAR, E.: *Věk barbarů*, s. 162-163.

502 *Origo gentis Langobardorum* 3; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 19; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 3; PROCOPPIUS, *De bello Gothico* II. 14.

503 PSEUDOAEETHICUS, *Cosmographia* I. 26.

a najmä maďarskými nálezmi.⁵⁰⁴ Hoci archeologické pramene, čo sa týka prítomnosti nového obyvateľstva a polohy jeho sídiel, súhlasia s písomnými, v datovaní príchodu už nie sú až také jednoznačné. Kým písomné pramene hovoria, že Longobardi prišli do Rugilandu krátko po zničení ríše Rugov, archeologické nálezy v Rakúsku a na Morave pripisované kmeňom dolnolabského pôvodu ich príchod už k roku 488 nepodporujú. Keďže dnes chýba akýkoľvek materiál, ktorý by sa dal datovať do roku 500, znamenalo by to, že longobardské údaje, založené na ústnej tradícii, sú nepresné alebo skreslené. Archeológ *Jaroslav Tejral* rozpor medzi písomnými a archeologickými prameňmi v datovaní vysvetľuje tým, že ak v budúcnosti po prípadnom objavení včasnejších pamiatok nedôjde k úprave datovania a súčasné sa ukáže ako správne, hmotná kultúra polabských Longobardov sa mohla výraznejšie prejavovať až potom, ako sa zbavili herulskej nadvlády. Naznačujú to napokon aj longobardské písomnosti, podľa ktorých sa kmeň ešte sa presúval.⁵⁰⁵ Otázka, či Longobardi prišli k Dunaju už v roku 488, v roku 491 alebo ešte neskôr, nie je pre nás až taká podstatná. Tento dátum je dôležitý preto, že sa longobardská tradícia po prvýkrát stretáva s historickými faktami.

V Rugilande zomrel Godehok a krátko po ňom aj jeho syn Klaffo, po ktorom nastúpil jeho syn Tato. Longobardské pramene sa však v nástupcovi po Godehokovi rozchádzajú. Kým *Pavol* prevzal postupnosť kráľov z *Origo* a tá z Rothariho zákonníka, *Gótsky kódex* vsunul medzi Godehoka a Klaffa ešte jedného kráľa menom Pero. Dôvodov, prečo sa Pero nedostal do oficiálneho zoznamu kráľov, ktorý nechal kráľ Rothari zhotoviť podľa vlastných slov pre potreby budúcnosti, môže byť niekoľko. Autor *Gótskeho kódexu* sa mohol pri prepise svojich predlôh pomýliť a Pero sa v texte objavil jeho nepozornosťou. Mohol sa však o ňom dozvedieť z rovnakého zdroja (*sicut nostri antiqui patres ... asserunt*), z ktorého čerpal už pri opise dávnych sídiel Longobardov na dolnej Labe. Ak Pero žil a bol aj kráľom, musíme spochybniť dôveryhodnosť kráľovského zoznamu, ktorý bol zostavený tiež iba na základe spomienok starých ľudí (*per antiquos homines*).⁵⁰⁶ Rothariho slová sú dôkazom, že ani on, hoci bol kráľom, nevedel veľa o svojich predchodcoch, a aby mohol ich mená zaznamenať, musel sa obrátiť na starcov. Keďže týmito súpismi sa sledovali nielen historické, ale aj politické a propagačné ciele, niektorí králi mohli byť vynechaní aj zámerne. *Herwig Wolfram* upozornil, že 17 kráľov vrátane Rothariho je nielen v longobardskom zozname, ale aj v amalovskej genealógii, ktorú pre potreby dvora zostavil *Cassiodorus*, kde bol sedemnástym kráľom Athalarich (526 – 534). Poukázal tiež na zdanlivo nedôležitý fakt, že sedemnást generácií delí aj Aenea a Romula. *Cassiodorus* zostavil amalovský rodokmeň tak, aby naznačil, že Athalarich je novým Romulom. *H. Wolfram* predpokladá

504 TEJRAL, J.: Morava, s. 194-195; TEJRAL, J.: K langobardskému odkazu, s. 379; WERNER, J.: Die Langobarden, s. 16-130; WOLFRAM, H.: The Roman Empire, s. 280; ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: Osudy, s. 15. Podrobnejšie k nálezom pozri KRÜGER, B.: Die Germanen II, s. 590-591; BENINGER, E.- MITSCHA-MÄRHEIM, H.: Der Langobardenfriedhof von Poysdorf. In: *Archaeologica Austriaca*, 40, 1966, s. 167-187; BENINGER, E.- MITSCHA-MÄRHEIM, H.: Das langobardische Gräberfeld von Nikitsch, Burgenland, Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland 43, Eisenstadt, 1970; MITSCHA-MÄRHEIM, H.: Das langobardische Gräberfeld von Steinbrunn, Festschrift für Alfons, A. Barb, Eisenstadt 1964, s. 102-114; MITSCHA-MÄRHEIM, H.: Neue Bodenfunde zur Geschichte der Langobarden und Slawen in österreichischen Donaauraum, Beiträge zur älteren europäischen Kulturgeschichte II, Klagenfurt 1953, Festschrift für Rudolf Egger, s. 355-378; ČÍŽMÁR, M.: Langobardský sídlíštní objekt z Podpoří, okr. Brno –Venkov. In: *Archeologické rozhledy*, roč. XLIX, 1997, s. 634-642; PEŠKE, L.: Osteologické nálezy z langobardského sídlíšte v Podolí (okr. Brno venkov). In: *Archeologické rozhledy*, roč. XLIX, 1997, s. 643-645.

505 TEJRAL, J.: K langobardskému odkazu, s. 379-380 a 427-428.

506 Edictum Rothari, Prologus. Porovnaj CASSIODORUS, Variarum IX. 25, kde sa slovami kráľa Athalaricha oceňuje *Cassiodorova* zásluha na zostavení rodokmeňa, že z knih vyčítal to, čo si už sotva pamätali gótski starci, a z úkrytu starých časov vyviezol dlho zabudnutých gótskych kráľov.

rovnaký zámer aj u kráľa Rothariho, ktorý chcel ukázať, že jeho kráľovstvo je rovnocenné s predošlým.⁵⁰⁷ Ak Pero nebol kráľom, mohol byť predkom kráľa Klaffa, pretože po ňom nastúpili traja kráľi, ktorí používali skrátene tvary mien s koncovkou *-o*.⁵⁰⁸ Treba však dodať, že aj neskorší kráľi, ich synovia alebo vojvodovia mali mená tvorené rovnakým spôsobom. Rovnako krátke mená s rovnakým zakončením, ktoré až do 6. storočia boli skôr výnimkou, sa začali objavovať aj u iných Germánov, napríklad Sasov a Bavorov. Je ťažké povedať, či išlo o módnú vlnu v rámci jedného kmeňa alebo o celogermánsky jav, pretože počet dochovaných longobardských mien pred a po príchode do Itálie v roku 568 je neporovnateľný.⁵⁰⁹

PORÁŽKA A ODPACH HERULOV

Za vlády kráľa Tata sa Longobardi okolo roku 505 presunuli na „otvorené polia“, v ich jazyku nazývané Feld. Poloha Feldu nie je známa, avšak na rozdiel od predošlých krajín bolo jeho hľadanie jednoduchšie, pretože sú známe dva kraje, medzi ktorými ležal – Rugiland a Panónia. *L. Schmidt*⁵¹⁰ ho stotožňoval s maďarským Alföldom ležiacim medzi Dunajom a Tisou. Jeho predstava, pri ktorej vychádzal z predpokladu, že Heruli sídlili na Slovensku, ako aj z vtedajšieho stavu archeologického výskumu, je v súčasnosti odmietnutá. Dovtedajšie názory zhrnul a zhodnotil *I. Bóna*,⁵¹¹ avšak otázku, či Feld ležal na Moravskom poli, v Kisalfölde v severozápadnom Maďarsku a priľahlom Burgenlande alebo vo Viedenskej kotline, ponechal otvorenú. Dnes sa zdá, že Feld sa nachádzal v Tullnerfelde, nevelkej rovine na pravej strane Dunaja, pretože na rozdiel od ostatných lokalít sa tu nálezy pripisované Longobardom vyskytujú v značnom počte.⁵¹² V pamäti Longobardov sa spomienky na Feld uchovali zrejme preto, že bolo pôvodne rímskym územím.⁵¹³ Prečo však Longobardi opustili Rugiland, kde našli úrodnú pôdu, a presťahovali sa na Feld, nie je celkom jasné. Možno Rugiland nebol až taký úrodný, ako ho prikrášľil *Pavol*, pretože *Prokopios* hovoril o území, ktoré Rugovia kedysi obývali, ako o „pustom“. Dokonca aj podľa prorocstva svätého Severína⁵¹⁴ bude celá oblasť tak vyčer-

507 WOLFRAM, H.: *Intitulatio I. Lateinische Königs- und Fürstentitel bis zum Ende des achten Jahrhunderts*, Wien 1967, s. 99-103. Pozri tiež POHL, W.: *Memory, identity and power*, s. 12-15; MOISL, H.: *Kingship*, s. 115-116; GRIERSON, P.: *Election and Inheritance in Early Germanic Kingship*. In: *Cambridge Historical Journal*, Vol. 7, No. 1, 1941, s. 4-5.

508 SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 577; HAUPTFELD, G.: *Die Gentes*, s. 124; TRÉŠTÍK, D.: *Príchod*, s. 265.

509 K longobardským menám pozri ARCAMONE, M. G.: *Die langobardischen Personennamen in Italien: nomen und gens aus der Sicht der linguistischen Analyse*. In: *Nomen et gens. Zur historischen Aussagekraft frühmittelalterlicher Personennamen*, herausg. v. D. Geuenich / W. Haubrichs / J. Jarnut, Berlin - New-York 1997, s. 157-175.

510 SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 578 s pozn. 2) sa opiera aj *Eginhardove* Annály pre rok 796, kde sa píše, ako franský kráľ Pipin vytlačil Avarov za Tisu a zničil ich kráľovské sídlo, ktoré Avari nazývali Ring a Longobardi Feld. Tento údaj však nedokazuje, že Feldom bol dnešný Alföld, v ktorom sa iba uchovalo germánske slovo *feld*.

511 BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 231-233.

512 K tomu pozri DOBIÁŠ, J.: *Dějiny*, s. 307 s pozn. 75); BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 9; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 10; WOLFRAM, H.: *The Roman Empire*, s. 280; WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 58-59; HAUPTFELD, G.: *Die Gentes*, s. 124; TEJRAL, J.: *K langobardskému odkazu*, s. 379-380; DROBERJAR, E.: *Věk barbarů*, s. 163.

513 TRÉŠTÍK, D.: *Príchod*, s. 264; LOTTER, F.: *Die germanischen Stammesverbände*, s. 56.

514 K nemu pozri SCHWARCZ, A.: *Severinus of Noricum Between Fact and Fiction*. In: *Eugipius und Severin*, hg. von Walter Pohl/Maximilian Diesenberger, *Forschungen zur Geschichte des Mittelalters*, Band 2, Wien 2001, s. 25-31; GOFFART, W.: *Does The Vita Severini Have an Underside*. In: *Eugipius und Severin*, hg. von Walter Pohl/Maximilian Diesenberger, *Forschungen zur Geschichte des Mittelalters*, Band 2, Wien 2001, s. 33-39.

paná, že lúpežníci budú otvárať dokonca aj hroby mŕtvych v nádeji, že nájdu zlato.⁵¹⁵ Ak však nešlo o ťažkosti s užívaním sa v „pustom“ Rugilande, je možné, že sa Longobardi prechodom na druhú stranu Dunaja snažili uniknúť z moci Herulov. Keďže zo žiadneho prameňa sa nedozvieme veľa o ich vzájomných vzťahoch, nie je vylúčené, že sa na Feld presťahovali proti vôli Herulov, ktorí si ich cheli podrobiť aj tam. Zrejme uspeli, ako sa dá vyčítať nielen z *Prokopia*, ale dokonca aj z *Pavla*, ktorý spomenul zmluvy (*foedera*) a záujem opäť uzavrieť mier (*serendae pacis gratia*). Je tiež možné, že nešlo o presun tých Longobardov, ktorí už sídlili v Rugilande, ale o príchod nových polabských skupín, napríklad z Čiech, ktoré zaberali ďalšie a ďalšie územia.

Dôvody k vojne mohli byť aj iné. Herulského kráľa Rodulfa ako syna v zbrani mohol Theodorich nabádať, aby Longobardov vytlačil z Feldu alebo im zabránil preniknúť ďalej do Panónie alebo Norika. Nie je vylúčené, že vojna medzi Longobardmi a Herulmi súvisela s vojnou Frankov proti Vizigótom a bola buď výsledkom byzantskej diplomacie alebo spolupráce medzi Frankmi a Longobardmi. V takom prípade by vojnu mohli začať Longobardi a nie Heruli. Dôkazy o tom v písomných prameňoch samozrejme nie sú, avšak Heruli, rovnako ako Vizigóti, boli spojencami Ostrogótov a oba kmene sa dostali do konfliktu so svojimi susedmi práve v čase, keď sa už aj tak zlé vzťahy medzi Byzantskou ríšou a Ostrogótmami ešte viac zhoršili. Záujem vyradiť Herulov ako ostrogótskych spojencov mali napokon aj Gepidi, ktorí krátko pred porážkou Herulov prišli o Sirmium.

Podľa *Prokopia*⁵¹⁶ Heruli napádali ostatných barbarov, podmaňovali si ich a vyžadovali od nich poplatky. Keď sa cisárom stal Anastasios, už vraj nemali proti komu bojovať a v mieri zotrvali tri roky. Heruli nemali nijaký dôvod útočiť na Longobardov, ktorí sa voči ním údajne ničím neprevinili ani neporušili žiadne dohody. Rodulf vojnu začal vraj iba preto, že ho jeho súkmeňovci, dožadujúci sa vojenskej výpravy, začali pre nečinnosť urážať a nazývať ho zmäčkým. Longobardi sa chceli vojne s Herulmi vyhnúť a boli ochotní vyrovnať dlh, ak nejaký ich nedopatrením vznikol. Sami dokonca navrhli platiť ešte viac, ak si Heruli myslia, že sú ich poplatky nízke. Keď Rodulf odmietol aj tretie posolstvo, Longobardi ho varovali, že na svojej strane budú mať Boha, pretože nenesú vinu na tejto vojne. Podľa *Prokopia* v tom čase totiž už boli Longobardi kresťanmi, kým Heruli zostávali ešte pohanmi. Avšak vzápätí podáva dôkaz, že ani Longobardi sa ešte celkom nevzdali pohanskej viery, o ktorej sa *Pavol* po vyrozprávaní bájky o Wodanovi už nezmienal. Keď sa vraj obe vojská zhromaždili na bojovom poli, nad Longobardmi viseli búrkové mraky, kým nad Herulmi bola obloha až neobvykle jasná. Podľa *Prokopia* bol tento úkaz pre Germánov najhorším znamením, i keď nepovedal prečo. Zrejme súvisel s uctievaním boha vojny, ktorý vládol hromom a bleskom, napríklad Donara. Herulov, ktorí sa spoliehali na svoju početnú prevahu, Longobardi porazili. V bitke utrpeli veľké straty a po smrti Rodulfa začali bezhlavo utekať. Longobardi ich prenasledovali a nakoniec sa ich zachránilo len niekoľko. *Prokopios* túto vojnu datoval do roku 494, avšak Rodulf bol nažive ešte v roku 507, keď si ho Theodorich adoptoval za syna v zbrani.⁵¹⁷ Zrejme spojil dve rôzne udalosti, napríklad príchod Longobardov do Rugilandu za vlády Anastasia a ich víťazstvo nad Herulmi v roku 508 alebo neskôr.

515 PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 14; EUGIPPIUS, *Vita sancti Severini* 40. K tomu pozri WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 618; HAUPTFELD, G.: *Die Gentes*, s. 122.

516 PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 14; *Origo gentis Langobardorum* 4; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 19; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 4.

517 SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 552 a 578; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 232 s pozn. 218); TRĚŠTÍK, D.: *Príchod*, s. 263.

Vojnu s Herulmi opísal aj *Pavol*, avšak úplne inak. Vojna medzi Herulmi a Longobardmi začala tri roky po príchode na Feld. K stručnej správe z *Origo* pripojil heroickotragickú ságu, podľa ktorej vojnu zaviniili Longobardi. Nie však všetci, ale iba jeden – Tatova dcéra Rumetruda. *Pavol* sa ani nesnažil ospravedlniť jej konanie. Jeho postoj k nej cítiť celkom jasne podľa spôsobu, akým sa o nej vyjadroval: zachvátená ženským hnevom, najkrutejší netvor alebo hrozná žena.⁵¹⁸ Podľa povesti prišiel Rodulfov brat k Tatovi, aby uzavreli mier. Keď sa už vracal domov, Rumetrudu, ktorá nevedela o jeho návšteve, uchvátila nádhera a veľkosť jeho sprievodu. Dozvedela sa, že patrí bratovi herulského kráľa, a rozhodla sa pozvať ho k sebe. Herul pozvanie prijal, avšak keď zistila, že nie taký, ako si ho podľa sprievodu predstavovala, začala sa mu vysmievať. Host sa začal brániť rovnakým spôsobom, čo ju ešte viac nahnevalo. Začala síce predstierať ochotu uzmierniť sa, so svojimi sluhami však pripravovala jeho vraždu. Na znamenie ho v jej príbytku nič netušiaceho kopijami zabili. Keď sa Rodulf dopočul o smrti svojho brata, podľa *Pavla* porušil dohodu (*foedus inrumpens*), ktorú len teraz s Tatom uzavrel, a vyhlásil Longobardom vojnu. Keďže bol presvedčený, že jeho vojaci zvíťazia, nepostavil sa do čela svojho vojska, ale zostal v tábore, kde sa začal venovať nejakej hre. Prikázal jednému zo svojej družiny, aby vyliezol na strom, odkiaľ mu mal čo najskôr oznámiť víťazstvo. Zároveň ho však varoval, že ak oznámi zlú správu, príde o hlavu. Rodulf sa ho často pýtal, ako Heruli bojujú, a sluha vždy odpovedal, že dobre aj vtedy, keď sa už Longobardi blížili. Keď kráľ videl utekajúcich Herulov na vlastné oči, zaplakal nad osudom „úbohej Herulie, ktorá bola potrestaná hnevom Pána nebies“ a spýtal sa, či jeho Heruli naozaj prehrávajú. Sluha, ktorý zacítil príležitosť, ako neoznámiť zlú správu, mu odpovedal, že nie on, ale kráľ to povedal sám. Rodulf bojoval udatne, ale zbytočne. Výsledok bitky už zmeniť nemohol a padol v boji. Longobardi získali jeho prilbu a zástavu nazývanú *bandum*,⁵¹⁹ ktoré boli symbolmi kráľovskej moci. „Hnev nebies“ bol taký veľký, že mnoho Herulov bolo pobitých aj na úteku, keď odhodili zbrane a pokúšali sa plávať vo vlniacom sa zeleonom poli v mylnej predstave, že ide o vodu. Zabudnuté meno zavraždeného herulského vyslanca naznačuje, že príbeh nie je celkom vymyslený a Rodulf naozaj mohol mať brata. Zdá sa, že medzi Herulmi a Longobardmi prebiehali rokovania o mieri, ktoré skončili vraždou jedného z herulských poslov. Z príbehu sa však už nedozvieme, prečo sa zmluvy obnovovali ani prečo prišli Heruli k Longobardom a nie naopak. Skutočné dôvody herulskej návštevy mohla longobardská tradícia zámerne zamlčať, aby sa zabudlo na ich podrobenie a poplatky, o ktorých zanechal svedectvo *Prokopios*. Je možné, že príbeh o zákernej kráľovej dcére je starší a k tejto vojne bol pripojený až neskôr, aby sa ním zakryli skutočné dôvody alebo ich nahradili, ak upadli do zabudnutia.

Hoci je medzi *Pavlom* a *Prokopiom* viacero rozdielov, obaja sa zhodujú v tom, že vojnu začali Heruli, že v bitke padol ich kráľ, mnoho z nich zahynulo na úteku a že ich ríša po tejto porážke zanikla. Obaja autori sa zmienili aj o ich dovedajších víťazstvách, neporaziteľnosti a sebavedomí, ktoré bolo hlavnou príčinou ich porážky. V oboch verziách dôležitú úlohu zohrávala aj nepriama účasť Boha. Prečo podporil Longobardov, *Prokopios* vysvetlil, ale prečo potrestal Herulov, *Pavol* neuviedol. Z jeho rozprávania by sa dalo skôr očakávať, že pomôže Rodulfovi, ktorý chcel pomstiť zákernú vraždu svojho brata. Môžeme sa iba domnievať, že sa od Herulov odvrátil pre jeho pýchu. Znamenajú však zmienky o Bohu, že Longobardi už pred rokom 510 prijali kresťanstvo? *Pavol* sa

⁵¹⁸ PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 20.

⁵¹⁹ *Origo gentis Langobardorum* 4; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 20; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 4; ANDREAS BERGOMAS, *Historia* 1.

o tom na rozdiel od *Prokopia* vôbec nezmenil, avšak je pravdepodobné, že už v tom čase sa zoznámili s ariánstvom. V Rugilande, kde misijné pôsobil svätý Severín, sa niektorí z nich mohli stať aj katolíkmí vďaka Rugom, ktorí tam zostali a s Longobardmi splynuli. Keďže Rugiland ležal oproti Noriku, je pravdepodobné, že sa Longobardi ako jeho noví obyvatelia stali cieľom christianizácie rímskych katolíckych biskupov, ktorí si v tejto oblasti po odchode Rugov a ich ariánskych kňazov zrejme upevnili vplyv. O pravovernosti Longobardov *Prokopios* píše aj v prerozprávanom longobardskom poslanstve k Justiniánovi v roku 550, v ktorom vyzdvihli spoločnú vieru, aby ich podporil vo vojne proti ariánskym Gepidom.⁵²⁰ Z jeho údajov však nevyplýva, že Longobardi boli katolíkmí. Skôr sa zdá, že prítomnosť katolíkov medzi nimi iba využili na získanie cisárovej priazne. Zdá sa, že Longobardi už od 6. storočia vyznávali tri náboženstvá – ariánske, katolícke a pohanskú vieru.⁵²¹ Dokonca ešte v čase, keď už mnohí Longobardi boli kresťanmi, Alboin asi zostával pohanom, ako sa dá interpretovať list biskupa *Nicetia z Trevíru* Alboinovej manželke Chlotsuinthe.⁵²² Biskup v ňom Chlotsuinthu povzbuduje, aby, mysliac na spásu svoju a spásu svojho manžela, podľa vzoru svojej starej mamy Chrodechildy pracovala tvrdsie na Alboinovej konverzii. Prekvapuje ho, že kráľ dovolil ariánskym kňazom kázať na jeho dvore a vyjadruje znepokojenie nad tým, že poslal niekoľkých verných (*fideles*) do Itálie, kde prišli do styku s ariánmi.

Pavol zjavne čerpal z ľudovej povesti, ktorá sa navyše venovala viac Herulom a Rodulfovi ako Longobardom a Tatovi. Keďže príbeh je rozprávaný akoby z pohľadu Herulov a pre Longobardov vyznieva dosť nepriaznivo, je možné, že ho Longobardi prevzali od Herulov alebo tých kmeňov, ktoré spolu s nimi odišli do Itálie.⁵²³ Herulský pôvod môže mať aj *Prokopiova* verzia. Keďže v čase vojny s Peržanmi a Ostrogótmí slúžilo v byzantskej armáde mnoho Herulov, je pravdepodobné, že sa *Prokopios*, ktorý sa týchto vojen tiež zúčastnil, s niektorými stretol priamo alebo sa o ich osudoch rozprával s niekým, kto ich poznal.

Pavla už ich ďalšie osudy po porážke nezaujímali a jediným prameňom je *Prokopios*.⁵²⁴ Po smrti kráľa sa Heruli rozhodli alebo museli odísť z územia, ktorého sa zmocnili Longobardi. Niektorí zrejme zostali a pripojili sa k víťazom. Heruli, ktorí opustili svoje územie, sa rozdelili na dve veľké a niekoľko menších častí. Jednu z menších prijal do služieb Theodorich⁵²⁵ a druhá sa pridala ku Gepidovi Mundovi, ktorý neskôr v byzantských službách urobil skvelú kariéru. Prvá z hlavných častí, v ktorej bolo mnoho členov kráľovskej rodiny, sa vydala „na ostrov Thule“. *I. Bóna* odhadol počet tejto skupiny na 6 000 bojovníkov aj s rodinami. Toto číslo sa však zdá byť privysoké. Druhá časť Herulov sa najprv presunula do Rugilandu, ale keďže bol podľa *Prokopia* pústy, odišli ku Gepidom. Gepidi im najprv dovolili usadiť sa v ich blízkosti, ale čoskoro ich začali olupovať, kraťnúť dobytok a znásilňovať ženy. Heruli sa preto snažili nájsť bezpečie na pravej strane Dunaja. Cisár Anastasios

520 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 34. DOWNEY, G.: Paganism and Christianity in Procopius. In: *Church History*, Vol. 18, No. 2, 1949, s. 95-96.

521 BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 84, 87-88 a 90; BEDNAŘÍKOVÁ, J.: *Stěhování*, s. 273; DROBERJAR, E.: *Věk barbarů*, s. 163.

522 *Epistolae Austrasiacae* 8. FANNING, S. C.: Lombard Arianism Reconsidered. In: *Speculum*, Vol. 56, No. 2, 1981, s. 245-246. Naopak, SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 456 a GIESECKE, H. E.: *Die Ostgermanen und der Arianismus*, Leipzig/Berlin 1939, s. 201 a 205 pokladajú *Nicetiov* list za doklad Alboinovo ariánstva.

523 GSCHWANTLER, O.: *Formen langobardischen mündlicher Überlieferung*, s. 62; HAUPTFELD, G.: *Die Gentes*, s. 125.

524 PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 15.

525 CASSIODORUS, *Variae* IV. 45. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 552-553.

ich prijal a v roku 512 im dovolil usadiť sa na byzantskom území.⁵²⁶ Keď však začali ohrozovať svoje okolie, cisár proti nim vyslal vojsko, ktoré ich porazilo. Tí, čo prežili, dostali milosť a znovu vstúpili do byzantských služieb. Ani potom však ako spojenci neboli príliš spoľahliví. Keď na trón nastúpil Justinián, daroval im pôdu v okolí Singidunu, kde mali chrániť hranicu, a usiloval sa, aby sa stali kresťanmi. V roku 527 alebo 528 prišiel do Konštantínopola ich kráľ Gretes a spolu so svojou družinou sa nechal pokrstiť.⁵²⁷ Heruli sa potom snažili chovať mierne, avšak nepodarilo sa im vzdať sa úplne svojich starých zvykov. Ich spojenectvo bolo aj naďalej neisté a stále boli Byzantíncom viac na príťaž ako na úžitok. Keď okolo roku 545 z neznámych príčin zabili svojho kráľa Ocha, rozhodli sa, že privedú niekoho s kráľovskou krvou až z Thule, kam odišli ich súkmeňovci. Prvý uchádzač zomrel na území Dánov a tak sa vrátil po druhého menom Datus, ku ktorému sa pripojil aj jeho brat Aordus s dvestočlennou družinou. Medzitým začali Heruli pochybovať, či je vhodné mať kráľa, ktorého im neschválil cisár. Preto vyslali iné posolstvo k Justiniánovi, aby im kráľa vybral. Cisár sa rozhodol pre Suartu, ktorý v hlavnom meste žil už dlhší čas. Heruli ho však poslúchali len pár dní, pretože čoskoro prišla správa o prichádzajúcom Datiovi. Suarta im prikázal, aby mu išli naproti a zabili ho. Väčšina však prešla k Datiovi a Suarta utiekol do Konštantínopola. Aby sa prebehlici vrátane Datia a Aorda vyhli trestu, odišli ku Gepidom. Herulom, ktorí zostali, velil Filimuth. Je možné, že rozdelenie Herulov súviselo viac s vierou ako obavami zo zvrhnutia Suartu. Kým katolíci zostali verní cisárovi, ariáni a pohania, ktorí sa spojili s Gepidmi, mu poslušnosť odopreli. Obe skupiny mohli mať podľa odhadov po 3 000 bojovníkoch.⁵²⁸ V roku 549 na Datiových Herulov pri Sirmiu narazilo byzantské vojsko, ktoré sa malo zapojiť do vojny medzi Longobardmi a Gepidmi. V následnej bitke, kde možno stáli Heruli proti Herulom, Aordus padol. Ďalšie správy o Datiových Heruloch nemáme. Možno sa po smrti Aorda a kráľa Datia pripojili k Filimuthovi, splynuli s Gepidmi alebo sa rozprchli do sveta, aby ponúkli svoje služby iným kráľom a vojvodcom.⁵²⁹ Posledným herulským kráľom bol Sinduald, ktorý v roku 566 alebo 567 povstal v Itálii proti byzantskému vojvodcovi Narsovi (o. 480 – 573). Narses Sindualda porazil a nechal obesiť. Po tomto víťazstve prijal cisár Justinos II. (565 – 578) prívlastok *Herulicus*. Tento titul dostal ešte aj cisár Maurikios (582 – 602).⁵³⁰ Zrejme poslednou správou o Heruloch je zmienka o type meča nazývanom „herulský“.⁵³¹

Heruli boli veľmi zvláštnym kmeňom. Ich dejiny, napriek tomu, že zmienky o nich sú v písomných prameňoch nepomerne početnejšie ako o iných menších národoch a tešia sa aj nemalému záujmu bádateľov, zostávajú stále v mnohom nejasné. Medzery v písomnostiach vytvárajú dostatok priestoru k viac či menej pravdepodobným či vzájomne si odporujúcim teóriám. Z toho, čo o nich bez-

526 PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 15; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 553-554; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 133; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 88; KISS, A.: *Heruler in Nordserbien*. In: *Interaktionen der Mitteleuropäischen Slawen und anderen Ethnika im 6.-10. Jahrhundert*, Nitra 1984, s. 133-138; BEDNAŘÍKOVÁ, J.: *Stěhování*, s. 307; DROBERJAR, E.: *Věk barbarů*, s. 104.

527 PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 14; EUAGRIUS SCHOLASTICUS, *Historia ecclesiastica* IV. 20; MARCELINUS, *Chronicon* sub a. 512; MALALAS, *Chronographia*, s. 427-428; THEOPHANES, *Chronographia* 6020; IOHANNES EPISCOPUS OPPIDI NIKIU, *Chronica* XC. 70; MICHAEL SYRUS, *Chronica* IX. 21.

528 PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 15 a III. 25. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 554-555; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 88.

529 HAUPTFELD, G.: *Die Gentes*, s. 125 s pozn. 32).

530 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* II. 3; *Excerpta Sangallensia* sub a. 567; *Gesta episcoporum Neapolitanorum* I. 20; MARIUS, *Chronica* sub a. 566 a 568; EUAGRIUS, *Historia ecclesiastica* IV. 24 a V. 4. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 557-558.

531 PSEUDOMAURIKIOS, *Strategikon* XII. 4. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 563.

pečne vieme, sa zdá, že boli najpotulnejším germánskym kmeňom, ktorý sa objavil na najrôznejších miestach Európy.⁵³² Ich predkovia mohli byť *Tacitovi* Hariovia alebo Hirrovia, ako ich nazval *Plinius*, ktorí sídlili na severnej strane Karpát medzi Odrou a Vislou a boli údajne najsilnejším kmeňom v okolí.⁵³³ Ich meno sa odvodzuje od germánskeho slova **harjaz* bojovník, s ktorým súvisí dnešné anglické sloveso *harry* „plieniť“ a staronórsky mytologický výraz *einherjar* označujúci padlých hrdinov. Ten istý základ sa zrejme nachádza v herulských menách *Fulkaris* (*folk* + *hari*) a *Valthari* (*walt* + *hari*) i neherulských *Harigast* a *Hariwulf*. Spojitosť Hariov s Herulmi viac ako podobnosť mien naznačuje aj spôsob boja. Podľa *Jordana* si Heruli pre svoj vzrast nárokovali prvenstvo medzi škandinávskymi národmi, ktoré už aj tak prevyšovali ostatných Germánov „veľkosťou tela i ducha“. Boli mimoriadne rýchli, bojovali takmer výlučne ako ľahkoodení pešiaci a bili sa so „zúrivosťou šeliem“.⁵³⁴ Podobne aj *Pavol* napísal, že až do bitky s Longobardmi sa mohli pochváliť mnohými víťazstvami, že pohrdali brnením a keby si nezakrývali pohlavie, bojovali by úplne nahí.⁵³⁵ Podobne ich spôsob boja opísal aj *Prokopios*. Nenosili prilby ani brnenie a mladí Heruli šli do bitky dokonca bez štítu. Až keď v boji preukázali odvahu, na znak vstupu do dospelosti si mohli jeden vziať.⁵³⁶

Hoci osobná statočnosť Herulov bola nepopierateľná, *Prokopios* mal o nich veľmi zlú mienku. Podľa neho boli vôbec „najhoršími ľuďmi“, patrili k najbarbarskejšiemu kmeňom a ako spojenci boli nespoľahliví a nevypočítateľní. Často napádali svojich susedov bez zjavnej príčiny a vyžadovali od nich poplatky, čo nebolo u Germánov bežné. Mnohí z nich zostávali pohanmi, uctievali viacerých bohov a nevzdali sa ani ľudských obetí. Žili nestriedmym životom, holdovali alkoholu, obcovali s mužmi aj zvieratami a svojich starých a chorých súkmeňovcov údajne zabíjali. Ak by si vraj manželka po smrti svojho muža dobrovoľne nevzala život, musela by navždy žiť v hanbe, pretože by zneuctila jeho príbuzných. Heruli pocítovali značný odpor k disciplíne a autorite a dokonca aj svojho kráľa považovali za seberovného. Rodulfa, ktorý uzavrel zmluvu s Anastasiom a mier so svojimi susedmi, označovali za zženštilého a dotlačili ho k zbytočnej vojne, Ocha, svojho ďalšieho kráľa, zabili údajne iba preto, že už nechceli mať nikoho, kto by im vládol, a od dosadeného Suartu tajne a nečakane utiekli.

Vzorom Herulov i Hariov mohol byť vlk, Wodanove zviera.⁵³⁷ Uctievanie Wodana v spojení s obdivom loveckého inštinktu dravca mohlo viesť k zámernému napodobňovaniu jeho výzoru, správania a jeho vzťahov v rámci svorky. Uctievanie vlka naznačujú aj niektoré herulské „vľčie“ mená. Vlka je prítomný nielen v mene kráľa Rodulfa, ale aj herulského veliteľa *Uliga(n)ga* (*wolf* + *gang*).⁵³⁸ Je dokonca

532 SIDONIUS APOLLINARIS, *Epistulae* VIII. 9. 31-33 písal okolo roku 478 o Heruloch, ktorí obývali „najvzdialenejší breh Oceánu“. Títo západní Heruli neboli o nič menej obávanými pirátmi ako predtým ich čiernomorskí súkmeňovci. O vytrácaní a opätovnom objavovaní kmeňov pozri HEATHER, P. J.: *Disappearing and Reappearing Tribes*, In: *Strategies of Distinction, The Construction of Ethnic Communities, 300-800*, ed. W. Pohl with H. Reinitz, Leiden-Boston-Köln 1998, s. 97-98.

533 TACITUS, *Germania* 43; PLINIUS, *Naturalis Historia* IV. 97.

534 IORDANES, *Getica* 24, 117-118 a 261.

535 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 20.

536 PROCOPIUS, *De bello Persico* II. 3, II. 6 a II. 25; PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 14-15; SIDONIUS APOLLINARIS, *Carmina, Panegyricus* VII, v. 236; AGATHIAS, *Historiae* I. 15. Porovnaj TACITUS, *Germania* 6; TACITUS, *Historiae* II. 22. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 563-564; POHL, W.: *Telling the Difference*, s. 27-40; DELBRÜCK, H.: *Geschichte der Kriegskunst* II, s. 411-412.

537 STANG, H.: *The Naming*, s. 116.

538 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 9; AGATHIAS, *Historiae* III. 6. Mená končiace na *-ulf* sa medzi Longobardmi začali objavovať až po ich víťazstve nad Herulmi.

možné, že kmeňový názov Herulov má najbližšie k dnešnému švédskemu slovu *härjulvar* „útočiaci vlci“, v ktorom nie je ťažké nájsť chýbajúcu predlohu pre neskoršiu germánsku, latinskú či grécku podobu. Život Herulov v pevných bratstvách, vojenský výcvik, zvláštna organizácia a hierarchia, výchova mladých a starostlivosť o zverencov, kult, či len konkrétne obrady, počas ktorých prijímali nových členov do „svorky“, mohol nielen *Prokopios* u Herulov, ale aj *Ammianus* u Tajfalov nesprávne pochopiť. Rozšírenie mena Hariov o koncovku *-ul* môžeme vysvetliť ich presídlením. Ak sa nechali strhnúť Gótmí, k zmene mohlo dôjsť už v 3. storočí, keď sa z grécko-rímskych prameňov Hariovia vytrácajú a začínajú sa spomínať Heruli, ktorí, sídliači už pri Čiernom mori, sa preslávili ako zdatní moreplavci a piráti. Menom rozšíreným o singulárovú príponu *-ilaz*, ktorá sa používala na vyjadrenie príslušnosti alebo vlastníctva, by sa označoval každý, kto sa k sťahujúcim Hariom pridal. Jazykovú a etnickú rôznorodosť Herulov naznačuje okrem gramatickej prípony aj archeologický výskum⁵³⁹ a negermánske mená niektorých ich veliteľov. Keďže Heruli boli výbornými bojovníkmi, pre ktorých bol boj hlavným cieľom ich života, je pravdepodobné, že pôvodne neboli kmeňom, ale voľnými zoskupeniami útočných oddielov – „svoriek“, ktoré okolo seba združili podmanené obyvateľstvo, aby im slúžilo ako ekonomická základňa. Heruli boli v 5. a 6. storočí známi ako žoldnieri, dokonca sa stali takmer ich synonymom. Tvorili malé, zväčša len niekoľko stočlenné oddiely, ktoré mali vlastných veliteľov. V byzantskej armáde slúžili dokonca päťdesiat rokov potom, ako ich ríšu zničili Longobardi.⁵⁴⁰

Podľa *Jordana* Herulov z ich domovov v Škandinávii vypudili Dáni, čo sa však mohlo stať najskôr koncom 5. storočia. Jeho správu, ak je presná, nemôžeme považovať za doklad ich severského pôvodu a už vôbec nie ich dávneho vystáhovania zo Škandinávie. Naopak, je pravdepodobnejšie, že *Jordanes* spojil dve rôzne udalosti a Dáni bojovali až s tými Herulmi, ktorí sa po porážke od Longobardov snažili dostať na sever. *Prokopios* napísal, že Heruli, kým sa dostali k Dánom, prešli krajinami osídlenými Slovanmi a „veľkou pustinou“ popri Varnoch. Potom nastúpili na lode, preplávali cez more a usadili sa neďaleko švédskych Gautov. Na rozdiel od *Jordana* poznamenal, že sa im nikto nepostavil do cesty, pričom nevedel, že na Thule odišli preto, lebo bola kedysi ich domovom. Označiť Škandináviu za pravlasť Herulov podľa *Prokopia* teda nie je možné. Keďže medzi nimi boli mnohí z kráľovského rodu, môžeme predpokladať, že Škandinávia bola domovom iba pre kráľovskú rodinu, niektorých veľmožov a členov družín. Na sever sa potom vracali iba tí, ktorí odtiaľ odišli sami alebo odtiaľ pochádzali ich rodičia. Okrem Herulov už totiž nie sú známe iné prípady, aby sa iný kmeň po porážke, smrti kráľa a rozpade ríše celý alebo aspoň jeho časť vrátila do kraja, ktorý kedysi opustil. Pravdu tak predsa len môže mať *Jordanes*, keď tvrdí, že príčinou odchodu Herulov boli Dáni. Týmto „Herulmi“ mohol byť Rodulfov klan, ktorý sa po nejakej prehratej bitke s Dánmi pripojil k Herulom na Morave.⁵⁴¹ Že to nie je nemožné, ukazuje životný príbeh Odoakara, ktorý po rozvrátení otcovej ríše odišiel do Itálie, kde si ho tamojší Germáni zvolili za kráľa. Rodulf sa podobným spôsobom mohol stať kráľom Herulov a ich ríšu priviesť k najväčšiemu mocenskému a územnému rozmachu. Po jeho smrti jeho rodina spolu s časťou kmeňa odišla na sever, odkiaľ si neskôr chceli Heruli priviesť nového vládcu. Je preto pravdepodobné, že k Rodulfovej rodine patrili aj *Datius* a *Aordus*.

Omnoho viac ako neisté *Jordanove* svedectvo škandinávsky pôvod Herulov naznačuje *Prokopiova* nelichotivá klebeta o tom, ako bezcitne zabíjali svojich príbuzných. K tomuto podivnému, ale

539 HAUPTFELD, G.: Die Gentes, s. 124; TEJRAL, J.: Morava, s. 195; DROBERJAR, E.: Věk barbarů, s. 102.

540 SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 555-557 a 562; WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 304.

541 IORDANES, *Getica* 24.

nutnému opatreniu mohli pristúpiť práve škandinávski Germáni v čase veľkej alebo dlhodobej neúrody a hladomoru. Aby prežili mladí a zdraví, museli vziať život starým a chorým. Rovnaký motív spracoval *Saxo*, sám Severan, a vložil ho do príbehu o sťahovaní Longobardov.⁵⁴² Kým väčšina Herulov sa presunula na juh ku Gepidom, do Škandinávie ich zjavne neprišlo tak veľa, aby zmenili etnické zloženie obyvateľstva. Medzi severskými národmi ich okrem *Jordana* a *Prokopia* už nespomínajú žiadne grécke, latinské ani germánske pramene, dokonca ani v básni *Widsith*, kde sa uvádza veľa kmeňov, žiaden nie je s týmto menom. Herulmi by mohli byť Herelingovia, Eolovia, Myrgingovia, Vikingovia a dokonca i časť Dánov. Presvedčivé dôkazy o prítomnosti Herulov v Škandinávii chýbajú, u sporných záležití iba na ich interpretácii. Jedným z nich sú kultúrne a spoločenské zmeny, ktorými Škandinávia v 6. storočí prešla. V Uppsale vyrástla nová kultúra, ktorá sa neskôr pozvoľna presunula na sever do Vendelu. V rokoch 500 – 530 sa objavili nové zvyky pri obetovaní a pochovávaní, rozšíril sa Wodanov kult, stavali sa veľké mohyly, hroby mali bohatú výbavu a niektoré archeologické nálezy majú či aspoň pripomínajú stredoeurópsky alebo východný pôvod.⁵⁴³ Od začiatku 6. storočia platil aj rímsky juliánsky kalendár.

Niektorí bádatelia⁵⁴⁴ sa nazdávajú, že boje medzi Longobardmi a Herulmi zanechali stopy aj v anglosaskej básni *Widsith*, epose *Beowulf* a v severských ságach a kronikách, ktoré opisujú porážku a smrť legendárneho škandinávského kráľa Hrothulfa Krakiho (Hroþwulf, Hrópulf, Hrólfur Kraki, Rolf Krage, Rolfo/Roluo Krake/Krag), príslušníka dánskeho rodu Scyldingovcov (Skjöldungovcov) znepriateleného s kmeňom alebo klanom Heaðobeardov.⁵⁴⁵ Iní⁵⁴⁶ vidia stopu po herulskom

542 SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 564.

543 TODD, M.: Germáni, s. 214-216 a 219-220; TRĚŠTÍK, D.: Půchod, s. 261.

544 Na podobnosti medzi Hrothulfom a Rodulfom upozornil WESSÉN, E.: De nordiska Folkstammarna i Beowulf, Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar, 36.2, Stockholm 1927. Podľa jeho teórie „výmeny mien“ boj medzi Scyldingmi a Heaðobeardmi v epose *Beowulf* odráža historický konflikt medzi Dánmi a Herulmi. Vychádzal zo správ historikov *Jordana*, *Prokopia* a *Pavla Diakona* o Heruloch. Vyslovil názor, že vojna medzi Dánmi a Herulmi ako aj ich skoršie porážky zachytáva tá časť eposu, v ktorej Heaðobeardi zaútočili na Scyldingov. Jeho teóriu a metódy napadol napríklad R. W. Chambers v druhom vydaní svojho úvodu k *Beowulfovi*, niektoré podobnosti medzi osudmi Rodulfa a Hrothulfa sú však príliš veľké na to, aby sme ich mohli odmietnuť bez ďalšieho výskumu. Wessénovu teóriu neskôr doplnil a rozšíril LUKMAN, N. C.: *Skjoldunge und Skilfinge: Hunnen- und Herulerkönige in Ostnordischer Überlieferung*, Classica et Mediaevalia: Dissertationes 3, Copenhagen 1943. Podľa N. Lukmana legendy o Scyldingoch nie sú pôvodné a nezobrazujú udalosti v predvikingskej Škandinávii, ale čerpajú z udalostí v strednej Európe v období sťahovania národov a z bojov Hunov, Ostrogótov, Herulov a Longobardov. Na myšlienky N. Lukmana nedávno nadviazal HEMMINGSEN, L.: By Word of Mouth: The Origins of Danish Legendary History, Studies in European Learned And Popular Traditions of Dacians and Danes before A.D. 1200, nepublikovaná doktorská práca, Kodanská univerzita, 1995. Viac k tomu pozri ANDERSON, C. E.: Formation and Resolution of Ideological Contrast in the Early History of Scandinavia, Dissertation, University of Cambridge, Faculty of English, Department of Anglo-Saxon, Norse, & Celtic, 1999, s. 95-98 a 100-116.

545 Príbeh sa zachoval v rôznych verziách: Beowulf 1016 a ďalej; Sága o Hrólfovi Krakim; SAXO GRAMMATICUS, Gesta Dannonum II.; Chronicon Lethrense. Kráľa Hrothulfa spomína tiež Widsith 45-49; SNORRI STURLUSON, Edda, Jazyk básnický (Skáldskaparmál) 53 a 54; SNORRI STURLUSON, Heimskringla, Sága o Ynglingoch (Ynglingasaga) 29-30. V niektorých verziách Hrothulfa v bitke zabije Hartwar (Hiartuar, Hiartwarth, Hiorwarthus, Heoroweard, Hjörvarðr), jeho vazal. Hartwar však vládol iba deň, pretože ho zabil Vöggr (Vogg, Wigg, Wigge, Aki), príslušník Hrothulfovej družiny, ktorý sa potom postavil na čelo Hrothulfovho vojska. Jeho meno pripomína longobardského kráľa Vacha, ktorý zabil Tata krátko po jeho víťazstve nad Rodulfom. Za zmienku stojí, že Scyldingovia bojujú práve proti Heaðobeardom – „Bojovným Bardom“. Hoci nie je isté, v akom vzťahu sú Heaðobeardi k Longobardom, v epose *Beowulf* sa objavuje aj spojenie Heaðo-Scilfing a Heaðo-Reamovia, ktorých ako kmeň Raumarikov spomína IORDANES, Getica 23, čo naznačuje, že predpona Heaðo-/Heaðo- bola iba prívlastkom.

546 Túto teóriu spracoval T. J. Brandt v dvoch štúdiách publikovaných na webe, pozri BRANDT, T. J.: The Roek Stone - Riddles and answers, <http://www.gedevasen.dk/roekstone.html>, 2004; BRANDT, T. J.: The Heruls, <http://www.gedevasen.dk/heruleng.html>, 2007, aj s literatúrou.

kráľovi Rodulfovi v runovom nápise vytesanom okolo roku 800 na kameni známom ako *Rökstenen*,⁵⁴⁷ objavenom v 19. storočí vo švédskom Östergötlande. Dnes sa vďaka dôkladnému výskumu dajú takmer všetky slová čítať, ale zmysel textu zostáva stále čiastočne nejasný. Človek, ktorý nápis zhotovil alebo dal zhotoviť, uvádza niekoľkých svojich predkov, z ktorých HraipulfaR pripomína Rodulfa a Haruþ herulské mená Aordus a Aruth. Spomína ešte niekoho, kto mal zomrieť pred deviatimi generáciami spolu s Gótmí pre svoje hriechy. Tým neznámym mužom mohol byť opäť Rodulf, ktorého si Theodorich adoptoval za syna v zbrani. Zhruba z obdobia 450 – 550 pochádzajú runové nápisy, na ktorých sa objavuje spojenie *ek erilaR* „ja eril“. Zdá sa, že erilom bol kňaz, čarodejník alebo niekto, kto ovládal tajomstvo písania alebo mal moc dať tieto nápisy zhotoviť.⁵⁴⁸ Názor, že erilmi boli Heruli, sa pre nedostatok dôkazov väčšinou odmieta, pretože strata začiatkovej hlásky *H* nebola na rozdiel od latinčiny v germánskych jazykoch prirodzená a ani zmena samohlásky *U* na *I* nie je podľa bežných lingvistických pravidiel pravdepodobná. Avšak cesta, ktorá by viedla k týmto zmenám, mohla byť za nepokojného obdobia sťahovania národov iná, jazykovedou nevyvetliteľná. Tvar Herul, ktorý nám zachoval napríklad *Jordanes*, bol latinčinou zrejme už od začiatku skreslený a vôbec nezodpovedal germánskej výslovnosti ani v čase jeho prevzatia ani v 6. storočí. Ak začiatkové *H* budeme pokladať za grécky a latinský doplnok podobne ako v prípade Ermanaricha (anglosasky *Eormanric* a staronórsky *Jörmunrekr*) alebo Herminonov a Hermundurov, o totožnosti Herulov s erilmi môžeme uvažovať. Runový *erilaR* súvisí s nórsnym slovom *jarl* a anglosaským *eorl* (dnes v angličtine *earl*), ktoré spočiatku označovalo všeobecne muža a bojovníka, neskôr šľachtica. Kým zmenu z *erilaR* na *jarl* vie vysvetliť jazykoveda, významovo má zase k sebe bližšie *eorl* a Herul. Podobnosť kmeňového mena s titulom môžeme vysvetliť tak, že z koreňa **er*⁵⁴⁹ by už veľmi skoro, asi ešte pred našim letopočtom, ako nasvedčuje nápis na bronzovej helme z Negau,⁵⁵⁰ vznikol jeden svetský výraz pre bojovníka a druhý náboženský pre znalca rún.⁵⁵¹ Keďže písaný text nemusel presne zachytiť hovorené slovo, niektoré fonetické nepresnosti sa dajú pripísať aj vývoju runovej abecedy, *futharku*, u ktorého sa rozlišujú dve obdobia. Starší celogermánsky *futhark* mal 24 rún, mladší severský sa medzi rokmi 500 až 800 zjednodušil na 16 znakov.⁵⁵² Tieto nápisy vznikali v prechodnom období, ktoré sa prekrýva s časom predpokladaného príchodu Herulov ku Gautom. Nachádzajú sa však predovšetkým v Nórsku a južnom Švédsku, teda presne na opačnej strane, ako sa mali podľa *Prokopia* Heruli usadiť. Mohlo však ísť aj o západných Herulov alebo tú časť východných, ktorá

547 BUGGE, S.: *Der Runenstein von Rök in Östergötland*, Schweden, Stockholm 1910; FRIESEN von, Otto: *Rökstenen*, Uppsala 1920.

548 STANG, H.: *The Naming*, s. 56; LOOIJENGA, J. H.: *Runes*, s. 60 a 90.

549 TŘEŠTÍK, D.: *Mýty*, s. 45-46. Ak by bolo (H)eril/(H)eruli deminutívum nedochovaného koreňa **Er*, vzťah slovanského „Muža“ a jeho nástupcu na Zemi „mužika“ by sa celkom dobre dal použiť aj v tomto prípade. Možná je aj súvislosť so slovom Ermin. Ak by *-il* v singulári a prípadne *-ul* v pluráli bola deminutívna koncovka, bežná napríklad v gótcine, ich meno mohlo byť odvodené rovnakým spôsobom ako od pôvodného *wulfs* Vulfila (vlk a vlčík) od *atta* Attila (otec a otecko), od *magus magila* (chlapec a chlapček) alebo od *Ansis Anсила* (poloboh hrdina a malý hrdina).

550 K nápisu a jeho významu pozri REICHARDT, K.: *The Inscription on Helmet B of Negau*. In: *Language*, Vol. 29, No. 3, 1953, s. 306-316; HAMP, E. P.: *Negau harigasti*. In: *Language*, Vol. 31, No. 1, 1955, s. 1-3; MUST, G.: *The Problem of the Inscription on Helmet B of Negau*. In: *Harvard Studies in Classical Philology*, Vol. 62, 1957, s. 51-59.

551 Vynájdienie rún sa pripisovalo Wodanovi. Edda, Výroky Vysokého (Hávamál) 140-146; SNORRI STURLUSON, *Heimskringla, Sága o Ynglingoch (Ynglingasaga)* 7.

552 KRUPA, V. – GENZOR, J.: *Pisma sveta*, Bratislava 1989, s. 268-269. Pozri tiež STANG, H.: *The Naming*, s. 47-48.

odchádzala s nadobudnutým majetkom na sever už krátko po rozpade Attilovej ríše.⁵⁵³ Ak by platil posun Herul – eril – jarl, znamenalo by to, že Heruli, hoci boli zanedbateľní počtom, boli ešte dosť silní a vplyvní, aby si ako jednotlivci vydobyli vážené postavenie a ich príchod mohol mať značný, i keď nepriamy vplyv na rozvoj severskej aristokracie v nasledujúcich storočiach.

553 STANG, H.: The Naming, s. 53-54.

6. OSTROGÓTSKA ITÁLIA

SIRMIUM A MUNDO

Keď Theodorich upevnil svoju moc v Itálii, obrátil svoju pozornosť k Sirmiu. Mesto, ležiace medzi Dunajom a Sávou, bolo nielen dôležitým obchodným uzlom, ale malo aj strategickú polohu. Ten, kto ho ovládal, kontroloval cesty spájajúce Byzantskú ríšu s Itáliou. V tom čase patrilo Gepidom, dlhoročným spojencom cisárstva. Theodorich aj napriek nebezpečenstvu, že vojna s nimi by mohla viesť k sporom s cisárom, ktorý mesto ešte stále považoval za svoje, sa ho rozhodol dobyť. Výprave velil vojvodca Pitzia.⁵⁵⁴ Jeho podriadenými boli Herduik, Toluin⁵⁵⁵ a ďalší velitelia gótskeho i rímskeho pôvodu.⁵⁵⁶ Gepidom vtedy vládol Thrapstilov syn Thrasarich, sídliači v Sirmiu. Thrasarich však nebol kráľom všetkých Gepidov. Vládol iba ich menšej časti, ktorá sa po odchode panónskych Gótov na Balkán a rozbití ríše Sarmatov začala trvalejšie usádzať na pravom brehu Dunaja v okolí Sirmia, možno i so súhlasom cisára. Na čele Gepidov v Potisí, Olténsku a Sedmohradsku (Gepidia) stál Gunderith. Podľa údajov, ktoré nám zanechal *Ennodius*, oboch gepidských vládcov spájalo iba „nevhodné dôverné priateľstvo“.⁵⁵⁷ Nevhodným bolo z pohľadu Ostrogótov, a čo presne to znamenalo, môžeme len hádať. Kto bol Gunderith, či bol s Thrasarichom v nejakom príbuzenskom vzťahu a ako a kedy sa dostal do čela Gepidie, pramene mlčia. Nevieme, či bol vôbec kráľom, a ak bol, či bol aj rovnocenný s Thrasarichom rodom i mocou. Nepoznáme ani príčinu, prečo došlo k tomuto rozpolteniu vlády nad Gepidmi. Gunderith mohol byť uzurpátor alebo získať vládu dohodou. Nech sa už stalo čokoľvek, dôsledkom nám neznámych udalostí bolo rozštiepenie dovtedy jednotnej ríše Gepidov na dve rozlohou i významom nerovnocenné časti – na väčšiu východnú časť v Dácii, a menšiu západnú v Panónii II. Obe časti boli zrejme od seba nezávislé, avšak ich vzájomné vzťahy vôbec nemuseli byť nepriateľské. *I. Bóna* na základe nájdených tzv. kráľovských pokladov predpokladal dokonca trojité rozdelenie Gepidskej ríše. Tým tretím kniežatstvom či kráľovstvom malo byť sedmohradské panstvo veľmoža Omharia a Gunderith mal vládnuť iba Gepidom v Potisí.⁵⁵⁸ Podľa *Dezsóa Csallányiho* rozpad jednotnej vlády mohli zapríčiniť zlepšujúce sa vzťahy sriemskych Gepidov s Ostrogótmami, ktoré viedli k strate podpory, vzniku vnútornej opozície a nakoniec rozkolu. Nespokojní Gepidi, ktorým sa nepáčila ústretovosť voči Ostrogótom, si za svojho nového kráľa mohli zvoliť Gunderitha. Dôvodom k vojne mohli byť snahy o zjednotenie, rastúca prevaha Gunderithových Gepidov alebo nejaká ich dohoda s cisárom. Theodorich sa zrejme obával, že zjednotení alebo spolupracujúci Gepidi, ktorí už možno vtedy boli orientovaní profransky, budú aj vďaka podpore Byzantskej ríše dostatočne silní na to, aby ohrozili Ostrogótov v Dalmácii.

Ennodius príčinu vojny vystihol lepšie, než si možno sám uvedomoval, keď napísal, že „ríša, ktorá nerastie, sa zmenšuje“.⁵⁵⁹ Obzvlášť to platí pre germánske ríše v tejto fáze svojho vývoja. The-

554 IORDANES, *Getica* 300-301.

555 CASSIODORUS, *Variae* VIII. 10.

556 Ťaženia proti Gepidom v Sirmiu sa zúčastnili aj niektorí Rimania, napríklad Cyprianus, pozri CASSIODORUS, *Variae* V. 40 a V. 41.

557 ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* 12. 61. K tomu pozri SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 533-534; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 320-321.

558 BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 70.

559 ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* 12. 61.

odorich chcel vraj získať iba to, čo Itálii právom patrilo už predtým. Sám si údajne dlho vyčítal, že mesto nedobyl už v roku 489. Tento dôvod naznačuje aj *Cassiodorus*, keď napísal, že sa „Sirmium vrátilo Itálii.“⁵⁶⁰ *Ennodius* tvrdí, že vojna, hoci ju začal Theodorich, bola nutná a oprávnená. Theodorichovi možno lichotilo pokračovať v politike rímskych cisárov či akejsi „cisárskej tradícií“, na ktorú chcel nadviazať.⁵⁶¹ Jedným z krokov k naplneniu tejto myšlienky bolo ovládnutie Panónie II a Sirmia. Jednak by formálne ešte stále rímske mesto oslobodil z moci barbarov, a jednak by ho prinavrátil správe Ravenny. Je však možné, že Theodorich iba podľahol tlaku vplyvných rímskych rodín alebo niektorých ťžiadiostivých jednotlivcov. Góti boli totiž dostatočne silní, aby obnovili stratený rímsky vplyv v Panónii II, kde sa čoraz viac presadzovala moc cisára alebo jeho spojencov. Do úvahy musíme zobrať aj celkové pomery v Európe a hlavné priority Theodorichovej zahraničnej politiky. Keďže jeho záujmy na západe ohrozovalo spojenectvo Frankov a Burgundov, nemohol pripustiť, aby sa do tábora jeho nepriateľov zapojili ešte aj Gepidi. V prospech preventívneho zásahu hovorí skutočnosť, že to bola jediná útočná vojna, ktorú Theodorich za celý čas svojej vlády viedol.

Ostrogóti sriemskych Gepidov porazili, mesto obsadili a Thrasaricha donútili k úteku. Jeho matka a zrejme aj iní členovia vládnucej rodiny padli zajatia. Zajatie kráľovskej matky a ďalších dvoranov je vzhľadom na ďalší vývoj síce zanedbateľný fakt, môžeme však v ňom badať príznaky úplného zrútenia gepidskej obrany a predstaviť si zmätok, ktorý v meste zavládol. Gepidi touto porážkou stratili nielen Sirmium a kontrolu nad južným brehom Dunaja, ale zaniklo aj menšie, hoci perspektívnejšie z gepidských kráľovstiev. Gunderithovi Gepidi do bojov pravdepodobne nezasiahli.⁵⁶² Ďalšie Thrasarichove osudy nie sú známe. Možno sa pripojil k svojim súkmeňovcom v Gepidii, možno utiekol na územie cisárstva, kde dožil na nejakom darovanom statku.

Pitzia, ktorý si dobytím Sirmia získal „večnú slávu“,⁵⁶³ však dosiahol ešte jeden úspech, svojimi dôsledkami závažnejší, pretože ho vybojoval už nie na Gepidoch, ale na byzantskom veliteľovi. O pomoc ho požiadal Gepid Mundo (Mundos),⁵⁶⁴ ktorého šance v nevyhnutnej bitke s byzantským veliteľom Flaviom Sabinianom boli mizivé. Sabinianus Mladší bol synom vojvodu Sabiniana, ktorý v roku 479 mladého Theodoricha uzavrel v Epire.⁵⁶⁵

Munda prvýkrát spomínajú grécke a latinské pramene práve v roku 504 alebo 505. Na dlhšiu dobu sú správy o ňom jedinými, aké o Gepidoch máme. Vďaka tomu, že každý z prameňov zachytáva inú časť Mundovho života, môžeme jeho život čiastočne zrekonštruovať. K najdôležitejším prameňom patrí *Jordanes* aj napriek tomu, že jeho údaje o Mundovej mladosti nie sú úplne spoľahlivé. Jeho pôvod nespomenul, naznačil však, hoci len veľmi všeobecne, jeho príbuznosť s Attilom. Viac sa dozvedáme z diel gréckych autorov, hoci ani *Malalas* ani *Theofanes* nie sú celkom dôvery-

560 CASSIODORUS, *Chronica* 1344.

561 SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 340; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 286-288 a 321; HEATHER, P.: *Gótové*, s. 226-240.

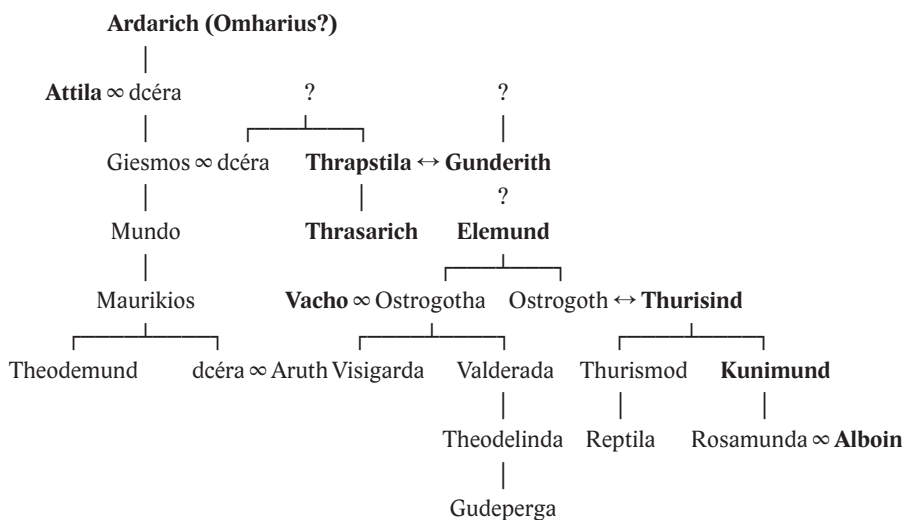
562 IORDANES, *Getica* 300; ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* 12. 62; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 321; DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 111-112; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 130-131; POHL, W.: *Die Gepiden*, s. 292-294; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 234.

563 ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* 12. 68; CASSIODORUS, *Variae* V. 24, VIII. 10 a XII. 21. *Cassiodorus* na rozdiel od *Marcellina* ako obrancov Sirmia uvádza Bulharov, pod čím zrejme myslel Sarmatov.

564 MORAVCSIK, Gy.: *Byzantinoturcica II, Sprachreste der Türkvölker in den Byzantinischen Quellen*, Berlin 1983, heslá Mundo a Mundiuch. MAENCHEN-HELFEN, O. J.: *The World of the Huns*, s. 383.

565 MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 480.

hodní. Podľa nich žil Mundo istý čas v Sirmiu u svojho ujca,⁵⁶⁶ kráľa Thrapstilu, kam sa presťahoval po smrti svojho otca Giesma (Geismutha?, Gesimunda?). Odkiaľ Mundo po smrti otca odišiel, už nespomenuli, a aj skutočné dôvody jeho odchodu môžeme len hádať. *Jordanova* správa viedla viacerých historikov k záveru, že Mundo bol hunského pôvodu. Nebrali však do úvahy nezávislosť gréckych autorov, ktorých zdroje boli iné než *Cassiodorove* alebo *Jordanove*. Zdá sa preto, že Mundo mal zmiešaný hunsko-gepidský pôvod a v žilách mu kolovala kráľovská krv (*hyos ón régos*). Bol nielen Thrasarichovým bratrancom, ale jeho rodokmeň siahal k Attilovi a možno aj k Ardarichovi.⁵⁶⁷ Mundov rodokmeň by mohol vyzeráť takto:

Mundo musel zo Sirmia odísť buď preto, že sa dopustil nejakého zločinu alebo v dôsledku následníckych sporov. Záchranu našiel na území cisárstva, pravdepodobne pri rieke Margus (Morava v Srbsku). Tu sa k nemu pridávali rôzni tuláci, žobráci, barbari a kadejakí zatratenci, ktorí ho vyhlásili za svojho kráľa. Jeho „kniežatstvo“ ležalo v ťažko prístupných a riedko osídlených oblastiach a za svoje sídlo si vybral akúsi pevnosť Herta, odkiaľ svojimi výpadmi terorizoval okolité obyvatelstvo. Keď jeho vyčíňanie začalo byť neúnosné, cisár Anastasios poveril Sabiniana, aby ho raz a navždy zničil. Sabinianus síce niesol slávne meno, ale v bitke s Mundom, ktorému na pomoc prišiel Pitzia s 2 000 pešíakmi a 5 000 jazdcami, neuspel. Spolu jeho vojsko, z veľkej časti tvorené bulharskými (alebo sarmatskými) spojencami, pri meste Horreum Margi (Cuprija v Srbsku) na hlavu

566 MALALAS, *Chronographia*, s. 450-451; THEOPHANES, *Chronographia* 6032; GEORGIUS CEDRENUM, *Compendium historiarum*, s. 625.

567 IORDANES, *Getica* 301; MALALAS, *Chronographia*, s. 450; THEOPHANES, *Chronographia* 6032; PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 5; MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 505. Všetky pramene sa zhodujú v tom, že Mundo nebol Riman. *Prokopios* iba napísal, že bol pôvodom barbar, *Marcellinus* ho poznal ako Géta, *Jordanes* vedel, že pochádzal z Attilovho rodu a podľa byzantských kronikárov *Malalu* a *Theofylakta* bol Gepidom. Za Huna ho považujú HODGKIN, Th.: *Italy and Her Invaders* III, s. 439; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 310, 349 a 534; THOMPSON, E. A.: *Hunové*, s. 183, 184 s pozn. 94), naopak za Gepida POHL, W.: *Die Awaren*, s. 35, 54; POHL, W.: *Gepiden*, s. 290-292; CSALLÁNY, D.: *Archäologische Denkmäler*, s. 12; KULAKOVSKIJ, J.: *Istoriija Vizantii* I, s. 485-486; BURY, J. B.: *History of the Later Roman Empire* I, s. 460.

porazili.⁵⁶⁸ Kronikár *Marcellinus* nenašiel výstižnejšie slová potupnej porážky než „žalostná vojna“⁵⁶⁹ a podobne ju aj *Ennodius* opísal ako „hanebný odchod vojvodcu Sabinina“.⁵⁷⁰ Jeho porážka však nezostala nepotrepaná.

Vďačný Mundo sa po víťazstve pridal k Theodorichovi⁵⁷¹ a v jeho službách zostal až do roku 527. Kedy presne sa pridal k Ostrogótov, však nie je isté. Na ich stranu mohol prejsť dokonca už v roku 489, keď pri Ulke porazili Thrapstilu. Mundova zrada by bola dostatočným dôvodom k úteku zo Sirmia. Grécke pramene, ktoré celú vojnu preskočili, sa k Mundovi vracajú až v čase, keď sa stal Theodorichovým spojencom. Jeho pôsobenie v ostrogótskych službách až do smrti Theodoricha nepoznáme. Avšak zatiaľ čo osud víťaza Pitziu sa zavŕšil v roku 514, Munda najúspešnejšia časť života ešte len čakala.

VIZIGÓTI A FRANKOVIA

Približne v rovnakom čase sa na západe rozmáhala Franská ríša. Kráľ Chlodvig dosiahol vedúce postavenie medzi ostatnými franskými kráľmi, potlačil odpor galorímskych aristokratov (tzv. Syagriove kráľovstvo) a podriadil si Alamanov aj Burgundov. Theodorich, aby po dezorganizácii Alamanov zastavil franskú rozpínavosť a chránil dôležité alpské priesmyky, usídlil nový kmeňový zväz Bavorov na hornom Dunaji.⁵⁷² Rastúcemu franskému tlaku museli čeliť aj Vizigóti. Theodorichova pomoc Vizigótom sa dala očakávať najviac, pretože vládnuce rodiny oboch gótskych kráľovstiev sa zviazali sobášmi. Ostrogóti aj Vizigóti navyše stále cítili, že ich spája aj spoločná história i jazyk.

Vizigóti dostali vlastné územie v Akvitánii ako rímski spojenci v roku 418.⁵⁷³ Kráľovským sídlom ich ríše, zmluvne ohraničenej riekami Liger (Loirou) a Garumnou (Garonou), sa stalo mesto Tolosa (Toulouse). Západorímska ríša vtedy ešte mala dosť síl a prostriedkov, aby marila ich expan-

568 IORDANES, *Getica* 300-301; IORDANES, *Romana* 356; ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* 12. 63; CASSIODORUS, *Chronica* 1344.

569 MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 505.

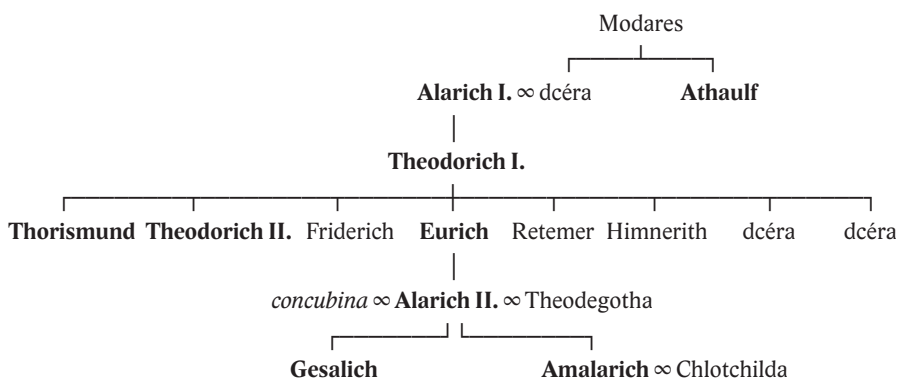
570 ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* 12. 68.

571 ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* 12. 63 nazval Munda spojencom (*foederatus*) už v roku 504. Podobne IORDANES, *Getica* 301. Porovnaj MALALAS, *Chronographia* s. 450-451; THEOPHANES, *Chronographia* 6032.

572 CASSIODORUS, *Variae* I. 11. KAHL, H. D.: Die Bayern und ihre Nachbarn bis zum Tode des Herzogs Theodo (717/18). In: *Die Bayern und ihre Nachbarn I*, hg. von H. Wolfram und A. Schwarz, Wien 1985, s. 160-225. Je možné, že časť Svébov v roku 406 neprešla do Galie, ale stala sa súčasťou vznikajúceho kmeňového zväzu Bavorov. K Bavorom pozri KRÜGER, B.: Die Germanen II, s. 548; EBERL, B.: Die Bajuwaren. Feststellungen und Fragenstellungen zur Frühgeschichte des Baiernvolkes, Augsburg 1966; WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 317-318; WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 64; LOTTER, F.: Die germanischen Stammesverbände, s. 54-58; TODD, M.: Germáni, s. 242-244; DROBERJAR, E.: Věk barbarů, s. 70-75. Názor, že sa Bavori sformovali až po zániku ríše Duringov, zastáva WERNER, J.: Die Langobarden, s. 137-139 s pozn. 2) a HAUPTFELD, G.: Die Gentes, s. 127.

573 K dejinám Vizigótov v Galii a Hispánii pozri HODGKIN, Th.: Visigothic Spain. In: *The English Historical Review*, Vol. 2, No. 6, 1887, s. 209-234; SIVAN, H.: On Foederati, Hospitalitas, and the Settlement of the Goths in A.D. 418. In: *The American Journal of Philology*, Vol. 108, No. 4, 1987, s. 759-772; WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 158-205; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 152-157 a 187-220; SCHWARCZ, A.: Relations between Ostrogoths and Visigoths in the fifth and sixth centuries and the question of Visigothic settlement in Aguitaine and Spain. In: *Integration und Herrschaft, Ethnische Identitäten und soziale Organisation im Frühmittelalter*, hg. W. Pohl, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters 3, Wien 2002, s. 217-226.

zívne pokusy, a tak sa územie a moc Vizigótov, opatrne rozširované už kráľom Theodorichom I., začali zväčšovať až po bitke na Katalaunských poliach, kde tvorili jadro Aetiovej protihunskej koalície a odolávali najprudšiemu náporu. Utrpeli veľké straty a kráľ Theodorich I. prišiel v bitke o život. Theodorich II. (454 – 466) napriek tomu, že využil každú príležitosť, aby si niečo ušklbol z nezávislého rímskeho územia, si ešte stále plnil povinnosti, ktoré mu vyplývali zo štatútu spojenca a v mene cisára bojoval proti Svébov v Hispánii. Lenže čím lepšie túto časť Rímskej ríše Vizigóti spoznávali, tým viac o ňu rástol ich vlastný záujem. Hoci už v čase smrti Theodoricha II. ovládali väčšie územie, ako im podľa dohody patrilo, najväčší územný rast Vizigótskej ríše je spojený až s vládou kráľa Euricha, ktorý sa k moci dostal rovnako ako jeho starší brat, vraždou. Eurich sa už úplne zbavil pút spojenectva a začal uskutočňovať vlastnú výbojnú politiku bez ohľadu na rímske záujmy. Spolu s burgundským kráľom Gundobadom ovládol aj posledné zvyšky rímskych provincií v južnej a strednej Galii a okrem malého územia na západe, ktoré si udržali Svébi, si podmanil takmer celú Hispánii. Svojmu synovi Alarichovi II. zanechal veľkú, silnú a bohatú ríšu s vlastným zákonníkom. Alarich ju však ani s diplomatickou podporou Theodoricha⁵⁷⁴ nedokázal ubrániť pred výbojmi ambiciózneho franského kráľa Chlodviga.

V roku 507 utrpeli Vizigóti, ktorých vojensky podporili aj galorímski senátori, zdruvujúcu porážku na mieste nazývanom *campus Vogladensis* pri meste Pictava (Vouillé pri Poitiers). Alarich II. v boji padol a Chlodvig sa v Tolose zmocnil veľkého kráľovského pokladu.⁵⁷⁵ Toto víťazstvo zachytili aj v Konštantínopole a cisár Anastasios v roku 508 formálne menoval Chlodviga za konzula. Túto udalosť koncom 6. storočia opísal *Gregor z Tours* takto: „Prijal teda od cisára Anastasia list s menovaním za konzula a v bazilike svätého Martina bol odetý do slávnostnej tuniky a vojenského plášťa, na hlavu si položil čelenku. Potom vysadol na koňa a cestou vlastnou rukou hádzal zhromaždenému národu zlato a striebro. Od toho dňa bol nazývaný konzulom alebo cisárom.“ Hodnosť konzula, hoci len čisto formálna, mala nielen u provinčného obyvateľstva, ale aj u germánskych Frankov stále

574 CASSIODORUS, *Variae* III. 3. List je určený trojici nemenovaných kráľov – herulskému, varnskému a duringuskému. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 560-561; HEATHER, P.J.: *Gótové*, s. 236-237.

575 GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II. 37; *Chronicorum CaesarAugustanorum reliquiae* ad a. 507; ISIDORUS, *Historia Gothorum*, Aera DXXI; *Chronica Gallica* DXI. 688; FREDEGARIUS, *Chronica* II. 58; PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 12. K bitke pozri BEYERLE, F.: *Süddeutschland*, s. 66-67; JAMES, E.: *Frankové*, s. 87-88; TODD, M.: *Germáni*, s. 149-154.

svoju vážnosť a veľký politický význam. Chlodvig, dovedty len jeden z viacerých franských vodcov, týmto menovaním získal nad ostatnými neporovnateľnú výhodu. Anastasios však potom vo svojom oficiálnom titule začal používať prívlastok *Franciscus*, hoci si Frankov nepodrobil ani nad nimi nezvítazil.⁵⁷⁶

Vizigóti rýchlo zvolili za nového kráľa Alarichovho nemanželského syna Gesalicha, ktorého uprednostnili pred legitímnym, ale nedospelým synom Amalarichom. Dúfali, že Gesalich má lepšie predpoklady ubrániť ich záujmy a majetky v Galii. Lenže nový kráľ nedokázal zastaviť postup Frankov a ich spojencov Burgundov, ktorí dobyli väčšinu Akvitánie. Keď po strate mesta Narbo hrozilo, že sa Vizigótske kráľovstvo zrúti v Galii úplne, Theodorich, ktorý nebol veľmi spokojný s voľbou Gesalicha na úkor svojho vnuka, si zaistil podporu alebo neutralitu svojich susedov a zasiahol. Vojna v južnej Galii nebola dlhá, ale veľmi intenzívna. Hrdinská obrana obyvateľov obliehanej Arelaty podporovaných malým ostrogótskym oddielom proti Burgundom sa stala pamätnou a v prameňoch hojne oslavovanou udalosťou. Po oslobodení mesta Ostrogóti prešli do protiútok a Burgundom uštedrili niekoľko porážok.⁵⁷⁷ Územie medzi Alpami a Rhodanom (Provence) si Theodorich pripojil k svojej ríši,⁵⁷⁸ Vizigóti si s podporou Ostrogótov z Galie udržali len pobrežný pás v širšom okolí mesta Narbo. Starnúci Chlodvig sa zmieril s gótskou prítomnosťou v južnej Galii, Burgundov ponechal ich osudu a začal sa venovať domácim záležitostiam. Jeho moc a pozícia boli už natoľko pevné, že sa mohol zbaviť posledných nezávislých alebo súperiacich franských kráľov, vrátane tých, ktorí mu ešte nedávno výdatne pomáhali v jeho výbojoch. Keď zjednotil Frankov pod svojou vládou, za svoje sídlo si vybral Paríž a ku koncu života prestúpil na katolícku vieru.⁵⁷⁹ Skorá konverzia Frankov bola dôležitým politickým krokom, ktorý im zaručil lepšie východiská pri rokovaniach s Konštantínopolom. V Chlodvigovej expanzívnej politike však jeho synovia mohli pokračovať až po smrti Theodoricha alebo v spolupráci s ním.

Do sporu medzi germánskymi ríšami vstúpil aj Anastasios. Využil vojnu v južnej Galii a v roku 508 vyslal vyše sto vojnových lodí a sprievodných plavidiel s 8 000 vojakmi na palube, ktorí ako piráti vyplienili italské pobrežie. Najviac utrpelo mesto Tarentum.⁵⁸⁰ Jeho vyplienenie bolo zjavne odplatom za porážku pri Horreum Margi, pretože význam tejto výpravy nebol veľmi jasný ani jej súčasníkom. Z vojenského hľadiska totiž Ostrogótov neoslabila a Frankom nepomohla. Theodorich a Anastasios uzavreli mier až v roku 510.⁵⁸¹

Keď sa Theodorichovi podarilo zachrániť Vizigótov, začal presadzovať nároky svojho vnuka na korunu. Zbavil sa Gesalicha, ktorého spočiatku uznával, a presadil Amalaricha. Aby ho udržal na tróne, prevzal riadenie Vizigótskeho kráľovstva do vlastných rúk. Za miestodržiteľa v Hispánii

576 GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II. 38. JAMES, E.: Frankové, s. 88.

577 CASSIODORUS, *Chronica* 1348; CASSIODORUS, *Variae* VIII. 10, III. 32; IORDANES, *Getica* 302; MARIUS, *Chronica* sub a. 509; ISIDORUS, *Historia Gothorum*, Aera DXXI. B; PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 12. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 157 a 343-345; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 309-314; HEATHER, P.J.: *Gótové*, s. 220.

578 CASSIODORUS, *Chronica* 1349; CASSIODORUS, *Variae* III. 17; ISIDORUS, *Historia Gothorum*, Aera DXXI. B. 579 K tomu pozri DALY, W. M.: Clovis: How Barbaric, How Pagan?. In: *Speculum*, Vol. 69, No. 3, 1994, s. 619-664; JAMES, E.: Frankové, s. 124-127.

580 MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 508. O plienení sa nepriamo zmienil aj CASSIODORUS, *Variae* I. 16 a II. 38. K tomu pozri KULAKOVSKIJ, J.: *Istorija Vizantii* I, s. 486-487; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 156, 340-341 a 374; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 339; HEATHER, P.J.: *Gótové*, s. 237.

581 WOLFRAM, H. *Die Goten*, s. 318-321.

vymenoval svojho vojvodu Theuda, ktorý sa neskôr stal kráľom Vizigótom.⁵⁸² Gesalich, zbavený koruny i domácej podpory, strávil zvyšok života v rôznych germánskych kráľovstvách. Zavraždili ho na území Burgundov, ktorí boli po porážke v Galii nútení prehodnotiť svoje spojenctvo s Frankmi.⁵⁸³ Skutočným víťazom vojny medzi Vizigótmi a Frankmi sa tak nestal Chlodvig, ale Theodorich. Vládol ríši, ktorá sa tiahla od Hispánie na západe až po Dunaj na východe, od Sicílie na juhu až po Alpy na severe.⁵⁸⁴ Bol obklopený prstencom spojeneckých, priateľských alebo spriaznených kráľovstiev, čo kronikár *Anonymus Valesianus* zhrnul slovami: „Tak si totiž naklonil okolité národy, že niektoré s ním uzavreli zmluvu, iné dúfali, že sa stane ich kráľom.“⁵⁸⁵ Po byzantskom cisárovi bol Theodorich najsilnejším vládcom v Európe a prívlastok Veľký si zaslúžil oprávnené.

Theodorich však ukázal, že nie je len bojovník, ale aj štátnik. Napriek tomu, že žil ako rukojemník až do svojich osemnástich rokov v Konštantínopole, nemal vyššie vzdelanie. Nedostatky vo vzdelaní nahrádzal rozhľadom, skúsenosťami a spoľahlivými poradcami. Jeho prvým ministrom bol *Cassiodorus*, autor *Kroniky* a nedochovaných *Dejín Gótov*. Na kráľovskom dvore pôsobil aj Boethius, konzul a uznávaný filozof. Theodorich upevnil vládu zákona, nastolil poriadok a stabilizoval výber daní. Vládol bohatej ríši a do štátnej pokladnice každoročne plynul dostatok peňazí. Prijmy stačili nielen na bežné výdavky spojené s potrebami štátu, ale zostalo i na veľkorysú obnovu poškodených a schátralých stavieb. V Ravenne, svojom sídle, dal opraviť vodovod a do mesta začalo po dlhej dobe prúdiť potrebné množstvo vody. Postavil si tu nádherný palác a nechal vybudovať nové kostoly. Vodovody dal opraviť aj vo Verone a v Ticine, kde dal obnoviť aj kúpele, paláce, amfiteáter a mestské hradby. Opäť sa ako za čias veľkých cisárov organizovali hry, chudobným pridelovalo obilie a rozdávali štedré dary.⁵⁸⁶

Theodorich však vládol tvrdo a neumožnil nijakú opozíciu. Kruto potlačil čo i len náznak nesúhlasu a odporu. Aj keď bol navonok spravodlivý a veľkorysý, k nepriateľom a protivníkom, hoci len zdanlivým, bol nemilosrdný. Kto raz stratil jeho dôveru, toho čakal ten najsmutnejší osud. Každý, kto upadol do podozrenia, že plánuje štátny prevrat, chce uchvátiť moc alebo usiluje o jeho život, nemohol dúfať v záchranu. O život prišiel napríklad dvoran Odoin, ktorého Theodorich zabil v roku 504 údajne vlastnou rukou, alebo Pitzia, hrdina od Sirmia, ktorého nechal zabiť v Mediolane o 10 rokov neskôr.⁵⁸⁷ Avšak chybou, ktorá sa mu potom najviac vyčítala a ktorá značne naštrbila jeho povesť, bola poprava Albina, Boethia a jeho švagra Symmachu, ktorí pochádzali zo starých a vážených rímskych rodov. Nechal sa presvedčiť, že v spojení s byzantským cisárom pripravujú sprisahanie, a v roku 524 ich dal popraviť a ich majetok zabaviť. Skutočnou príčinou ich popravy však mohla byť čoraz pálčivejšia otázka Theodorichovho nástupcu. Zatiaľ čo *Cassiodorus* mal blízko k jeho vnukovi Athalarichovi, Boethius so Symmachom

582 IORDANES, *Getica* 302; PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 12.

583 CASSIODORUS, *Variae* V. 43. Theodorich v liste prijatie Gesalicha Thrasamundovi ostro vyčítal, avšak už v nasledujúcom liste nešetril chválami. Tamže V. 44. Porovnaj *Chronicorum Caesaraugustanorum reliquia* sub a. 510-513; ISIDORUS, *Historia Gothorum*, Aera DXLIII; *Chronica Gallica* DXI. 689-691. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 343; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 246-248; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 237-238.

584 FREDEGARIUS, *Chronica* II. 57; PROCOPIUS, *Historia Arcana* 18.

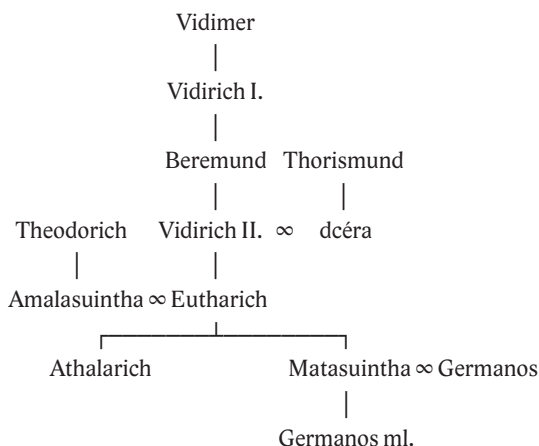
585 ANONYMUS VALESIANUS, *pars posterior* 12. 72.

586 ANONYMUS VALESIANUS, *pars posterior* 12. 71; CASSIODORUS, *Chronica* 1339 a 1342; FREDEGARIUS, *Chronica* II. 57; *Gesta Theoderici regis*, *Vita Fuldensis* 13. K tomu pozri JOHNSON, M. J.: *Toward a History of Theoderic's Building Program*. In: *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 42, 1988, s. 73-96; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 249; TODD, M.: *Germáni*, s. 168.

587 *Prosperi Tironis auctarium Havniense* sub a. 504 et 514.

patrili k prívržencom jeho synovca Theodahada.⁵⁸⁸ Theodorich svoje rozhodnutie neskôr údajne ľutoval a ich popravu si vraj vyčítal až do smrti. Tento tvrdý rozsudok pre Rimanov však bol výnimkou a dokonca ešte za regentskej vlády jeho dcéry Amalasuinthy vraj nijaký Riman nedostal telesný trest ani neprišiel o majetok. Majetok bol neskôr vrátený aj Symmachovým a Boethiovým deťom.

Ku koncu života Theodorichovi robil najväčšie starosti chýbajúci nástupca. Keďže nemal priameho mužského potomka, všetky svoje nádeje vkladal do malého Athalaricha, syna Amalasuinthy a Eutharicha, ktorý zomrel v roku 522/523. Otcom Eutharicha bol Vidirich a jeho otcom Beremund. Ak bol Beremund vnukom kráľa Hunimunda Veľkého a pravnukom Ermanaricha, ako sa uvádza v *Getike*, narážame na chronologický problém. Eutharichovi v roku 515, keď sa s Amalasuinthou oženil, tiahlo na päťdesiatku, a podľa *Jordana* bol ešte mladší (*iuvenili aetate*).⁵⁸⁹ Keď Beremund prišiel v roku 419 alebo 427 k Vizigótom, jeho syn Vidirich však už údajne žil, čo znamená, že Vidirich sa stal otcom vo vyššom veku. Potvrdzoval by to *Prosper*, ktorý Vidiricha (Vitericus) spomína v roku 439 už ako dospelého. *P. Heather* sa nazdáva, že v Eutharichovej rodine chýba jedna generácia, naproti tomu *F. Lotter* odhadol vek Eutharicha na 50 až 55 rokov.⁵⁹⁰ Za predpokladu, že bol Vidirich v roku 419 (alebo 427) ešte veľmi malý a Eutharich sa narodil medzi rokmi 460 až 465, túto jednu generáciu by sme síce tesne, ale predsa len nepotrebovali. Ak bol Vidimer synom Ermanaricha⁵⁹¹ a Beremund príbuzným Vidimera, je možné, že skutočným potomkom Ermanaricha nebol Theodorich, ale Eutharich. Jeho rodokmeň by vyzeral nasledovne:⁵⁹²

588 HEATHER, P. J.: Gótvové, s. 257. Naopak, BARK, W.: Theodoric vs. Boethius: Vindication and Apology. In: *The American Historical Review*, Vol. 49, No. 3, 1944, s. 426 zastáva názor, že k Boethiovmu pádu viedla kombinácia teológie a politiky.

589 V liste Athalaricha cisárovi Justinovi sa píše, že jeho otec Eutharich bol skoro v rovnakom veku ako cisár, teda asi 65-ročný, pozri CASSIODORUS, *Variae* VIII. 1. Naopak IORDANES, *Getica* 298 píše o jeho mladickom veku.

590 HEATHER, P. J.: Cassiodorus, s. 106 a 125; LOTTER, F.: Die germanischen Stammesverbände, s. 33. Eutharich nemohol mať viac ako 60 rokov, pretože Theodorich by si sotva vybral za nástupcu niekoho, kto by mal takmer toľko rokov ako on sám.

591 *Ammianus* príbuzenský pomer Vidimera k Ermanarichovi neuvádza, ale ak sa mohol stať v čase ohrozenia kráľom Vidimerov maloletý syn Vidirich bez vojenských skúseností len na základe dynastického princípu, mohol byť aj dospelý Vidimer synom starého Ermanaricha. K tomu pozri HEATHER, P. J.: Cassiodorus, s. 116-117; HEATHER, P. J.: Gótvové, s. 68.

592 LOTTER, F.: Die germanischen Stammesverbände, s. 32 a 58.

Theodorich nezatiahol Itáliu do dlhodobých a vyčerpávajúcich konfliktov. Všetky boje sa viedli mimo Itálie, ktorej tak jeho vláda a vláda jeho vnuka priniesla takmer 40 rokov mieru a rozkvetu, aký dlho nepamätala a aký dlhé desaťročia už nemala zažiť. Kým žil, udržiavali Ostrogóti, ktorí sa v Itálii začali rýchlo romanizovať, s Byzantskou ríšou dobré vzťahy. O obyvateľov svojho kráľovstva sa vraj staral rovnako, či išlo o Germánov alebo Rimanov. Vážili si ho nielen Germáni, ale ctili si ho aj Rimania, a to aj potom, ako sa kvôli snahám cisára Justina I. presadiť myšlienku jednej viery zhoršili vzťahy medzi ariánskymi Ostrogótmami a katolikmi. Hoci sa Theodorich ku koncu života dopustil niekoľkých prešlapov a politických chýb, všetci mu údajne prejavovali veľkú úctu, nie vždy hodnú človeka. Vládal v duchu rímskych cisárov a mnohým za hranicami svojho kráľovstva sa ako cisár mohol naozaj zdať. Rimania nazývali Theodoricha *dominus*, *princeps* a niekedy aj *Traianus* alebo *augustus*, hoci sám prijať cisársky titul odmietal. Štylizovanie sa do polohy cisára však bolo zámerné, pretože zväčšovalo jeho prestíž za hranicami a rešpekt doma.⁵⁹³ Svojou autoritou dokázal dlho potláčať narastajúce rozpory medzi Rimanmi a Ostrogótmami i medzi Ostrogótmami navzájom, nemohol ich však odstrániť. Skryté konflikty v samotnej ostrogótskej spoločnosti, ktorých príčinou bola okrem iných aj jej prirýchla romanizácia, sa v plnej miere prejavili až za vlády mladého Athalaricha.

Theodoricha pochovali v Ravenne, v hrobke, ktorá sa zachovala dodnes.⁵⁹⁴ Po jeho smrti sa definitívne rozpadol aj jeho nepevný spojenecký systém. Frankovia obnovili v roku 531 vojnu s Vizigótmami, podrobili si Doringov i Burgundov a Vandalov zničil byzantský vojvodca Belisarios (505 – 565). Dali o sebe vedieť aj Gepidi, keď sa niekedy na začiatku Athalarichovej vlády, asi v roku 528, neúspešne pokúsili dobyť Sirmium. Veľkú slávu si jeho obranou získal Vitigis, neskorší ostrogótsky kráľ.⁵⁹⁵ Ostrogótom sa podarilo Gepidov zatlačiť a neskôr, asi v roku 534 alebo 535, prekročili byzantské hranice v Ilýrii a údajne nedopatrením ohrozovali mesto Gratiana.⁵⁹⁶ Bola to odvetá za gepidský útok, ktorý sa zrejme uskutočnil so súhlasom cisára. Tento incident sa skončil iba upozornením, pretože Justiniána vtedy zamestnávala situácia na východe jeho ríše.

BOJ O ITÁLIU

Vráťme sa teraz k Mundovi, ktorého sme zanechali v roku 505. Naše pramene, ktoré ho spomínajú, môžeme rozdeliť do dvoch skupín. Do prvej, ktoré hovoria o Mundovi v roku 505, patria

593 HEATHER, P. J.: Gótové, s. 226-234.

594 Theodorich sa okrem *Piesne o Nibelungoch*, eddických piesni a severských ság spomína aj v anglosaskej básni Deor 18 ako vládca Mæringov a podobne aj na nápisu na kameni *Rökstenen*: „Vládca hrdinov mora, smelý Þjóðríkr, niekdajší pán (mora) Hreið. Teraz sedí vyzbrojený, s pripevneným štítom, pán Maringov (Marika), na svojom koni“. K básni pozri LAWRENCE, W. W.: The Song of Deor. In: *Modern Philology*, Vol. 9, No. 1, 1911, s. 23-45. Meno Mæring/Maring mohlo vzniknúť z druhej zložky mien amalovských bratov Valamera, Thiudimera a Vidimera *mar-*. Možnosť, že Maringovia sú Merovingovcami a Þjóðríkr franským Theuderichom, je menej pravdepodobná. K tomu pozri LOOIJENGA, J. H.: Runes around the North Sea and on the Continent ad 150-700, Texts & Contexts, Groningen 1997, s. 96.

595 PROCOPIUS, De bello Gothico I. 3 a I. 11. Z *Prokopia* vyplýva, že sa Vitigis zúčastnil oboch vojen o Sirmium. To je však vylúčené, pretože obe udalosti oddeľuje 30 rokov. CASSIODORUS, *Variae* XI. 1; CASSIODORUS, *Orationum reliquiae*, s. 473-477. K tomu pozri BÓNA, I.: The Dawn, s. 17; WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 322-323 a 332-337; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 264-267.

596 PROCOPIUS, De bello Gothico I. 3. SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 534 s pozn. 6).

Jordanes, Ennodius, Marcellinus, Malalas a Theofanes, do druhej, ktoré zachytili jeho život po roku 529, *Prokopios, Marcellinus* a navzájom si podobné kroniky *Malalu* a *Theofana*. Iba na základe posledných troch môžeme predpokladať, že išlo o jedného a toho istého Munda.⁵⁹⁷ Čo však celý ten čas robil a kde bol, zostáva záhadou. Možno sa stále zdržiaval v Panónii II, kde zastával nejakú vojenskú funkciu, možno stál na čele tých Gepidov, ktorých Theodorich v roku 523 presídlil na západ, kde mali chrániť hranice Ostrogótskeho kráľovstva,⁵⁹⁸ alebo sa zdržiaval v Itálii, kde sa niektorí Gepidi, napríklad Vela, stali neskôr telesnými strážcami gótskych kráľov.⁵⁹⁹ Po smrti Theodoricha v roku 526⁶⁰⁰ od Ostrogótov odišiel a požiadal Justiniána, aby prijal jeho služby. Mundo mal nielen urodzený pôvod, ale iste aj dobrú reputáciu, pretože cisár súhlasil a v roku 529 ho vymenoval za *magistra militum per Illyricum*.⁶⁰¹ V rokoch 529 a 530 úspešne odvracal útoky Bulharov (Hunov) a „Gétov“ (Slovanov). Vyznamenal sa viacerými skvelými víťazstvami, do hlavného mesta posielal bohatú korisť a raz dokonca zajal aj akéhosi barbarského „kráľa“.⁶⁰² Hranice cisárstva chránil s prestávkami až do vypuknutia vojny s Ostrogótmí. *Prokopios* sa o ňom vyjadroval vždy pochvalne,⁶⁰³ čo potvrdzuje výnimočné postavenie, ktoré tento Gepid v cisárskych službách dosiahol.

V roku 531 Mundo odišiel na východ, aby vystriedal Belisaria po neúspechu pri Kalliniku.⁶⁰⁴ O vystriedaní Belisaria Mundom sa *Prokopios*, ktorý vojnu proti Peržanom opísal najpodrobnejšie, nezmiel a vieme o ňom iba od *Malalu*. Spomenul síce odvolanie Belisaria, ale nezaznamenal príchod Munda. Velenie po Belisariovi podľa neho prevzal Sittas. Mundo, ak vôbec na východe bol, tak len krátko. Dôvod, prečo Munda *Prokopios* nespomína, môže byť celkom jednoduchý. V roku 531 perzský kráľ Kabad I. (488 – 531) zomrel a o rok neskôr Justinián uzavrel s Perziou mier. Mierové rokovania zrejme začali v čase, keď bol už Mundo na ceste, a keďže vyhliadky na mier boli nádejné, mal sa vrátiť do Ilýrie, kde ho cisár potreboval viac. V roku 532 bol totiž Mundo iste nie náhodou v Konštantínopole, kde sa zúčastnil na potlačení povstania Niká.⁶⁰⁵ Povstanie nadobudlo také rozmery, že Justinián už neveril nikomu a svoju poslednú nádej vkladal do veliteľov osobnej stráže, verných senátorov a vojvodcov Konstantiola, Belisaria a Munda, ktorého už sprevádzal aj syn Maurikios.⁶⁰⁶ Počas bojov s povstalcami sa Mundo dostal do povedomia mnohých, pretože spolu s Belisariom nemilosrdne pozabýjali v hipodróme tisíce Hypatiových stúpenecov.

597 O totožnosti Munda pochybuje napríklad SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen s. 310 a 314. Podobne BURY, J. B.: History of the Later Roman Empire I, s. 460.

598 CASSIODORUS, *Variae* V. 10. Pozri DICULESCU, C. C.: Die Gepiden, s. 118; SEVIN, H.: Die Gebiden, s. 134-135; CSALLÁNY, D.: Archäologische Denkmäler, s. 12; BÓNA, I.: The Dawn, s. 17.

599 PROCOPIUS, *De bello Gotico* III. 1 píše, že počas vojny v Itálii slúžili v ostrogótskom vojsku Gepidi a Gepid Vela zabil ostrogótskeho kráľa Hildebada v roku 541.

600 CEDRENUS GEORGIUS, *Compendium historiarum*, s. 625 spomína Munda a jeho syna Maurikia práve v roku 526.

601 MALALAS, *Chronographia*, s. 450; THEOPHANES, *Chronographia* 6032; ANASTASIUS, *Historia ecclesiastica*.

602 MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 530; MALALAS, *Chronographia* XVIII, s. 450-451. O vpádoch Herulov, Gepidov a Bulharov do Ilýrie sa zmienil aj IORDANES, *Romana* 363.

603 PROCOPIUS, *De bello Persico* I. 24; PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 5.

604 MALALAS, *Chronographia*, s. 466. K bitke pri Kalliniku v roku 531 pozri PROCOPIUS, *De bello Persico* I. 18 a I. 21-22; VICTOR TONNENNENSIS EPISCOPUS, *Chronica* sub a. 532.

605 PROCOPIUS, *De bello Persico* I. 24; PROCOPIUS, *Historia Arcana* 19; MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 532; IOANNES MALALAS, *Chronographia*, s. 474-475; *Chronicon Paschale*, s. 620; THEOPHANES, *Chronographia* 6024. K povstaniu pozri GREATREX, G.: The Nika Riot: A Reappraisal, In: *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 117, 1997, s. 60-86. K prameňom pozri BURY, J. B.: The Nika Riot, In: *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 17, 1897, s. 92-119.

606 PROCOPIUS, *De bello Persico* I. 24; MALALAS, *Chronographia*, s. 476; *Chronicon paschale* CCCXXVIII Olympias (s. 625-626); THEOPHANES, *Chronographia* 6024 a 6032.

Amalasuintha a Theodahad

Po roku 532 boli z pohľadu Justiniána okolnosti začať územnú obnovu Rímskej ríše priaznivejšie ako kedykoľvek predtým. Povstanie Niká potlačil spôsobom, že na mnoho rokov utlmil akékoľvek myšlienky na ozbrojený odpor. Vďaka majetku, ktorý si privlastnil po povstaní⁶⁰⁷ a vďaka plnej pokladni, ktorú zdedil po svojich predchodcoch,⁶⁰⁸ mohol popri vojnách a uplácení barbarov pokračovať v nákladnej výstavbe, ktorá zahŕňala veľkolepý chrám Hagia Sofia v Konštantínopole i obnovu a opravu mnohých zanedbaných a poškodených pevností a mestských hradieb.⁶⁰⁹ Priala mu aj situácia za hranicami. S perzským kráľom Chosroom (531 – 579) uzavrel – či presnejšie kúpil – „večný mier“, ktorý však vydržal len do roku 540.⁶¹⁰

Prvou obeťou jeho plánu sa stali Vandali. V roku 533 sa na africkom pobreží vylodil Belisarios a Vandalská ríša sa na prekvapenie mnohých zrútila v priebehu niekoľkých mesiacov. Ešte ani nestačili utíchnuť oslavy víťazstva a cisár už pripravoval vojnu s Ostrogótmami. Čakal iba na zámienku a čoskoro ju dostal. Pozícia Amalasuinthy, ktorá vládla za svojho malého syna Athalaricha, bola veľmi neistá. V germánskych kráľovstvách nebolo obvyklé, aby vládli ženy, a Amalasuintha sa ani netešila takej úcte ako jej otec. Čelila silnému tlaku časti veľmožov, ktorým sa nepáčilo preberanie rímskeho spôsobu života a usilovali sa o samostatnejšiu politiku.⁶¹¹ Tvrdili, že aj Theodorich zastával názor, že vzdelávať sa mali iba Rimania, pretože hrozba trestu a výchova starcami vedie iba k strachu a slabosti. Naliehali, aby Athalarich nedostal rímske vzdelanie ani pod dohľadom starších Ostrogótov. Amalasuintha súhlasila a chlapec odvtedy trávil čas so svojimi gótskymi rovesníkmi. Vedela však, že jej vláda závisí od života jej chorlavého syna, a v zásadných veciach musela jednať tvrdo. Keď proti nej otvorene vystúpili niektorí vplyvní Ostrogóti, rozhodla sa ich zbaviť. V prípade, že by to nevyšlo, bola pripravená utiecť do Konštantínopola a „odovzdať“ cisárovi vládu nad celou Itáliou. Všetko nakoniec prebehlo hladko, opozíciu zastrašila a svoju vládu upevnila. Avšak jej syn krátko nato zomrel a jeho smrťou skončilo aj jej regenstvo. Aby si udržala vládu aj naďalej, ponúkla korunu svojmu staršiemu bratrancovi Theodahadovi. Theodahad bol synom Amalafridy a po Athalarichovej predčasnej smrti bol jediným dospelým mužským príbuzným Theodoricha:

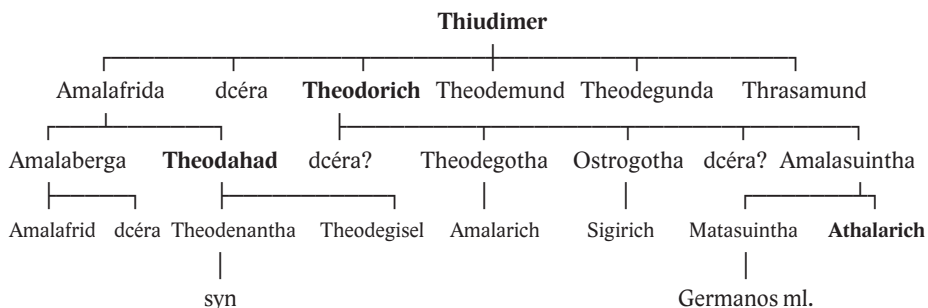
607 PROCOPIUS, *Historia Arcana* 12.

608 PROCOPIUS, *Historia Arcana* 19.

609 O tom PROCOPIUS, *De aedificiis I-VI*. V prvej knihe sa venuje výstavbe v Konštantínopole a jeho blízkosti, v ďalších piatich knihách budovaniu najmä pevností v ostatných častiach ríše. K tomu pozri DOWNEY, G.: Justinian as a Builder, In: *The Art Bulletin*, Vol. 32, No. 4, 1950, s. 262-266. Pozri tiež BURY, J. B.: *History of the Later Roman Empire II*, s. 308-310; KULAKOVSKIJ, J.: *Istorija Vizantii II*, s. 212.

610 PROCOPIUS, *De bello Persico I*. 22; IOANNES MALALAS, *Chronographia*, s. 477; MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 533.

611 POHL, W.: *The politics of change*, s. 282.

Theodahad bol ukázkovým príkladom romanizovaného Ostrogóta. Venoval sa latinskej literatúre, Platónovej filozofii a poľnohospodárstvu. Mal veľké majetky v Etrúrii, pričom niektoré z nich získal nezákonne. Patril k Amalasuinthiným protivníkom, dokonca ju údajne až nenávidel a chcel odovzdať Etrúriu cisárovi za peňažnú odmenu a hodnosť senátora. Theodahad kontaktoval poslov z Byzantskej ríše, biskupov Hypatia a Demetria, ktorí mali v Itálii jednať o vieroučných sporoch, aby Justiniana informovali o jeho ponuke.

Amalasuinthin plán uspokojiť mocenské ambície jej odporcov nakoniec nevyšiel. Prv, než stihli poslovia oznámiť Justinianovi nový stav v Itálii, Theodahad prikázal Amalasuinthu uväzniť na malom ostrove (dnes Marta) vo Vulsinskom jazere (Bolsano) a neskôr zabiť. Cisár situáciu v Ostrogótskej ríši pozorne sledoval a zdá sa, že dovtedy nebol celkom rozhodnutý, ktorú stranu podporí, pretože len nedávno Amalasuinthin vyčítal drobný incident o sicílsky mys Lilybaeum a ohrozovanie Gratiany. Jej smrť mu teraz ponúkla skvelú príležitosť zmiest zo sveta ďalšie germánske kráľovstvo. Theodahad sa chcel vojne za každú cenu vyhnúť, ale cisár o spravodlivú dohodu nemal záujem.⁶¹²

Proti Theodahadovi postupovali dve armády z dvoch strán. Kým úlohou Munda bolo vytlačiť Ostrogótov z Dalmácie, aby vytvoril, či už pre seba alebo iného veliteľa, predmostie pre útok do Itálie, Belisarios sa mal vylodiť na Sicílii a ak by narazil na silný odpor, mal ustúpiť. V opačnom prípade mal postupovať ďalej do Itálie z juhu.⁶¹³ Niet pochyb, že obaja vojvodcovia dostali vrchné velenie nielen vďaka svojim schopnostiam, ale najmä za svoje zásluhy na potlačení povstania Niká. Rozhodnutie vylodiť sa na juhu Itálie nebolo z čisto vojenského hľadiska najlepšie, pretože to pre Belisaria znamenalo najdlhšiu možnú cestu k Ravenne. Cisár však bol veľmi opatrný, ostrogótske posádky na Sicílii neboli početné a tamojšie obyvateľstvo bolo stále naklonené cisárstvu. Belisarios velil vyše sedemtisícovej armáde, početný stav Mundovej nie je známy. Prvou úlohou Munda bolo dobyť a obsadiť prístavné mesto Salona (Solin pri Spliti), ktoré by sa v prípade úspechu stalo dôležitou základňou k vedeniu ďalších akcií, podobne ako Sicília pre Belisaria. Justinian sa súbežne s prípravou vojny snažil získať si podporu Frankov a ostatných germánskych kráľovstiev darmi a sľubmi ďalšej odmeny. Frankovia sa v odpovedi cisárovi zaviazali bojovať proti spoločnému nepriateľovi, ale skutočnosť bola nakoniec iná, pretože o ich pomoc sa uchádzal aj Theodahad. Ponúkal im časť

612 PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 3-4; Continuator Marcellini, *Chronicon* sub a. 534; IORDANES, *Romana* 368; *Gesta episcoporum Neapolitanorum*, pars I. 17; AGNELLUS, *Liber pontificalis Ecclesiae Ravennatis*, *De sancto Ursicino* XXIII. 62. WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 332-341; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 267; BEDNÁŘKOVÁ, J.: *Stěhování*, s. 131-132.

613 PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 5; VICTOR TONNENNENSIS EPISCOPUS, *Chronica* sub a. 534.

južnej Galie a poplatky v zlate.⁶¹⁴ Hoci k naplneniu dohody s Theodahadom už nedošlo, Frankovia súhlasili bojovať aj po boku Ostrogótov. Do Itálie nakoniec predsa len prišli, ale sledovali svoje záujmy a prospech z ich prítomnosti nemali ani Ostrogóti ani Byzantínci.

Mundo niekedy medzi letom 535 a začiatkom roku 536 odišiel do Dalmácie, tamojších Ostrogótov ľahko porazil a zmocnil sa Salony. Belisarios bol rovnako úspešný a takmer bez odporu obsadil celú Sicíliu.⁶¹⁵ Theodahada sa zmocnil strach, a keďže ho desil osud vandalského kráľa Gelimera, bol ochotný vyjednávať. Ústupky, ktoré navrhoval, boli také veľké, že by v podstate viedli k obnove vlády cisára v celej Itálii. A keby ani to vojnu neodvrátilo, údajne slúbil vydať seba i celú ríšu bez boja, ak by mal zaručený život a aspoň časť pozemkov. Justinián už ale o kompromise neuvažoval, pretože sa zdalo, že Ostrogótske kráľovstvo sa zrúti rovnako rýchlo ako Vandalské. Ostrogóti sa však po ústupe v Dalmácii odhodlali na jar alebo v lete roku 536 k protiútok. Neďaleko Salony narazili na malý prieskumný oddiel a v šarvátke zabili Mundovho syna Maurikia. Mundo bol touto správou vraj natolko rozrušený, že okamžite bez prípravy vyrazil s vojskom do boja. V bitke, ktorá nasledovala, sa mu síce podarilo zvíťaziť, ale pri prenasledovaní ustupujúcich Ostrogótov utrpel smrteľné zranenia.⁶¹⁶ V jeden deň tak prišli Byzantínci o dvoch veliteľov, Munda i jeho syna Maurikia. Ako napísal *Prokopios*, niektorí si vtedy spomenuli na jednu starú Sibyllinu veštbu: „*Africa capta Mundus cum nato peribit*,“ ktorej význam im vraj dovtedy unikal. Keďže Afriku len nedávno dobyl Belisarios, obávali sa, že čoskoro zhynie svet aj s celým ľudstvom. Nakoniec všetkým odľahlo, keď sa „ukázalo“, že táto nejasná veštba sa nevzťahuje na svet, ktorý sa po latinsky povie *mundus*, ale na Munda a jeho syna. Aj táto pre nás dnes úsmevná príhoda dokazuje, aké významné postavenie Mundo dosiahol, keď ho považovali za takého dôležitého, že v jeho smrti videli naplnenie tohto zlovestného proroctva. Mundo spolu s Belisariom patril k najlepším, najúspešnejším, najviac využívaným a najvernejším vojvodcom, ktorých Justinián v 30. rokoch mal. Okrem toho bol prvým gepidským vojvodcom od dôb Ardaricha, ktorý dosiahol významné vojenské úspechy. Všetci ostatní gepidskí velители a králi, vrátane Fastidu, totiž všetky známe bitky prehrali.⁶¹⁷

Po jeho synovi Maurikiovi zostali dve malé deti, Theodemund⁶¹⁸ a dcéra, ktorú si niekedy pred rokom 552 vzal za manželku romanizovaný herulský veliteľ Aruth.⁶¹⁹ Týmto sobášom si zrejme upevnil svoju pozíciu medzi bývalými Mundovými bojovníkmi. Keď Mundovým Herulom v roku 540 velil Vitalios, malý Theodemund ich sprevádzal do Venetie, kde mali poraziť ostrogótskeho kráľa Hildebada (540 – 541) prv, než zosilnie. Neďaleko mesta Tarvisium (Treviso) však Vitalios utrpel združujúcu porážku a stratil aj väčšinu vojska. Keď zahynul herulský veliteľ Visand, život Mundovho vnuka sa dostal do veľkého nebezpečenstva. Spolu s Vitaliom a ďalšími šťastlivcami sa mu nakoniec podarilo uniknúť. V roku 552, keď *Prokopios* zakončil svoje dejiny, sa stráca aj stopa po Mundových potomkoch.

614 PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 5 a I. 13.

615 PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 5. BURY, J. B.: *History of the Later Roman Empire* II, s. 170; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 339; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 267.

616 PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 7.

617 BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 17.

618 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 1.

619 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 26.

Vitigis

Úspech protiofenzívy v Dalmácii Theodahada povzbudil a od svojich návrhov opustil. *Prokopiove* hodnotenie, že bol bezzásadový a nečestný, je však prehnané. Skôr bol iba bezradný či nerozhodný a predovšetkým stále veril, že konflikt sa dá vyriešiť diplomaticky. Lenže smrť Munda nemohla cisára prinútiť k rokovaniam, najmä ak ju Ostrogóti nedokázali včas využiť. Vojvodca Konstantinos, ktorý možno prevzal aj časť Mundovho vojska, Ostrogótoť vytlačil od Salony a obsadil celú Dalmáciu a Liburniu. K zlým správam pre Theodahada z východu sa pripájali ešte horšie z juhu. Jeho zať Ebermud, ktorý mal v okolí Regia brániť Belisariovi v postupe zo Sicílie, sa pridal k Byzantíncom, za čo ho cisár odmenil majetkami i patricijskou hodnosťou.⁶²⁰ Príležitosť chopiť sa iniciatívy sa naskytila, keď Belisarios po počiatočnom rýchlom postupe južnou Itáliou začal strácať čas obliehaním Neapola. Nerozhodný Theodahad však ako vojvodca úplne zlyhal a k ničomu sa neodhodlal. Keď Neapol po dvadsiatich dňoch padol, kráľ a zároveň vrchný veliteľ stratil dôveru a úctu úplne. Jeho vojsko, ktoré zostávalo nečinné v blízkosti Ríma, za nového kráľa zvolilo úspešného veliteľa a kráľovho zbrojnoša (*armiger*) Vitigisa (536 – 540). Theodahad, ktorý nikdy nemal veľkú podporu, sa snažil najšť záchranu v Ravenne, ale skôr, ako sa dostal za jej bezpečné múry, bol zavraždený. Jeho syn Theodegisel, ktorý bol teraz jediným mužským príbuzným Theodoricha v Itálii, skončil vo väzení. Keďže Vitigis nebol Amalovcom, svoju voľbu potvrdil svadbou s Amalasuinthinou dcérou Matasuinthou napriek jej nesúhlasu.⁶²¹ Sama neskôr bez jeho vedomia nadviazala kontakt s Belisariom a chcela sa dohodnúť. Dokonca vraj dovolila zapáliť sklady obilia v obliehanej Ravenne, aby sa hladujúci Ostrogóti vzdali. Aj tento príklad ukazuje, že najväčšou slabinou Ostrogótoť neboli zlí velitelia, ale príslušníci vládnuceho rodu a vysokej aristokracie. Amalasuintha, Theodahad, Ebermud i Matasuintha, ktorým malo najviac záležať na zachovaní nezávislosti a vlastnej moci, boli prívelmi opatrní, málo rozhodní a ochotní k ústupkom už v čase, keď vojna nebola stratená. Najväčší odpor Ostrogótoť je spojený nie s Amalovcami, ale s menej urodzenými, ale zato vojensky zdatnými kráľmi, ku ktorým patrila aj Vitigis.⁶²²

Jedným z prvých krokov Vitigisa bol pokus o dohodu s cisárom.⁶²³ Keď neuspel, stiahol sa na sever, kde ležalo jadro ostrogótskej moci, aby tam sústredil svoje sily. Na pomoc Vizigótoť, ktorí sa po roku 531 museli z Galie úplne stiahnuť, sa spoliehať nemohol, preto rovnako ako Theodahad ponúkol Frankom južnú Galiu, aby si zaistil chrbát a uvoľnil ďalších bojovníkov.⁶²⁴ Frankovia ponuku pochopiteľne prijali a zaviazali sa, že Ostrogótoť poskytnú vojenskú pomoc. Keďže však súhlasili aj s návrhom cisára, nemohli vraj posielat svoje vojsko, ale iba svojich spojencov Burgundov. Na opačnom konci Vitigisovej ríše, v roku 536 alebo 537, sa Gepidom za nejasných okolností podarilo obsadiť nielen Sirmium a jeho okolie, ale aj časť provincie *Dacia Aureliana*, ktorá ležala

620 PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 8; IORDANES, *Getica* 309; IORDANES, *Romana* 370; Continuator Marcellini, *Chronicon* sub a. 536. Ďalším z popredných Gótoť, ktorý prebehol k Byzantíncom, bol Pítza (Batza) v Samnitsku, pozri PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 15 a Continuator Marcellini, *Chronicon* sub a. 536 et 538.

621 PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 11, II. 10 a II. 28; IORDANES, *Getica* 311; IORDANES, *Romana* 373; Continuator Marcellini, *Chronicon* sub a. 536; *Gesta episcoporum Neapolitanorum*, pars I. 17. WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 341-349; HEATHER, P. J.: *Gótoť*, s. 268; BEDNÁŘÍKOVÁ, J.: *Stěhování*, s. 132. Pozri tiež CASSIODORUS, *Variae* X. 32.

622 K tomu pozri HEATHER, P. J.: *Gótoť*, s. 246 a 278-280.

623 CASSIODORUS, *Variae* X. 32.

624 PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 11 a I. 13.

na južnej strane Dunaja.⁶²⁵ Hoci je možné, že sa Sirmia zmocnili silou a Ostrogótoz z neho vytlačili, pravdepodobnejšie je, že sa z neho Ostrogóti bez boja stiahli, keď im hrozilo, že budú po neúspechoch v Dalmácii odrezaní od Itálie. Vitigis ho mohol Gepidom prepustiť za prísľub spojenectva alebo neutrality podobne ako južnú Galii Frankom. Justiniána by takáto dohoda určite nepotešila, ale stále bolo lepšie, keď mesto a jeho okolie kontrolujú jeho spojenci ako nepriatelia. Po roku 537 sa centrum Gepidskej ríše znovu presunulo do Sirmia.⁶²⁶ Jeho opätovné ovládnutie im však do budúcnosti prinieslo iba starosti a stalo sa príčinou ich záhuby.

Keď sa Belisariove vojsko dostalo k Pádu, príležitosť vycítil franský kráľ Theudebert I. (533 – 548) a v roku 538 poslal do Ligúrie údajne až 10 000 Burgundov, aby bojovali po boku Ostrogótoz.⁶²⁷ Spojené vojská pod velením Vitigisovho synovca Uraju začali obliehať Mediolanum, ktoré prešlo na stranu Byzantíncov. Mesto sa vzdalo na jar 539, ale Ostrogóti sa mešťanom za ich zradu nemilosrdne pomstili. Mesto zničili, hodnosťárov popravili, bojaschopných mužov pozabýjali a ženy ako vojnovú korisť si so sebou odviedli Burgundi.⁶²⁸ Podobná krutosť voči Itolorimanom však bola výnimočná a mala ostatné mestá iba varovať, aby nepodporovali nepriateľa. Úspech Burgundov povzbudil Theudeberta k ďalšej výprave, ktorej aj osobne velil. Franskému vojsku po prekročení Álp v roku 539 Ostrogóti vo viere, že im ide na pomoc, ochotne pomáhali prekonať prírodné prekážky. Keď však Frankovia prekročili Pád pri Ticine, svoje zbrane otočili proti Urajovým oddielom aj Byzantíncom, ktorí si naopak mysleli, že prišli ich hlavné sily. Belisarios nemohol viesť vojnu ešte aj proti Frankom, preto sa ich snažil prinútiť k odchodu hrozbami, že ich môže stihnúť rovnaký osud ako Ostrogótoz. Ťaženie Frankov na rozdiel od burgundského netrvalo dlho a skončilo neslávne. Vojaci začali v močaristom prostredí trpieť úplavicou a tretina ich údajne zomrela. Theudebertova výprava zrejme bola pripravená a koordinovaná s Gepidmi, ktorí v tom istom roku vpadli na územie Byzantskej ríše.⁶²⁹ Zdá sa, že Frankovia boli jedinými a poslednými spojencami Gepidov. Hoci boli od seba ďaleko, teraz, keď sa jedni zmocnili Sirmia a druhí zvyšovali záujem o severnú Itáliu, ich spojenectvo mohlo mať hrozivé dôsledky.

Keď sa ukázala nespoľahlivosť Frankov, Vitigis, čoraz viac tiesnený Belisariom, hľadal iného spojencu. Pokúsil sa uzavrieť spojenectvo s Longobardmi a ich kráľovi ponúkol veľké dary. Predbehol ho však cisár, ktorý Longobardom nepochybne ponúkol viac.⁶³⁰ Okrem hmotných darov im dodatočne odobril držbu všetkých rímskych území. Za to od nich očakával ich neutralitu a možno

625 PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 15 a III. 33; PROCOPIUS, *Historia Arcana* 18; IOANNES LAURENTIUS LYDUS, *De magistratibus populi Romani* III. 32; THEOPHANES, *Chronographia* 5931. DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 122-132; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 137; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 534-535; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 12 a 135; POHL, W.: *Die Gepiden*, s. 299; TODD, M.: *Germáni*, s. 223; CSALÁNY, D.: *Archäologische Denkmäler*, s. 12-13; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 17.

626 *Prosperi Tironis auctarium Havniense extrema* 4. BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 70.

627 PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 12., II. 18. a II. 21; MARIUS, *Chronica* sub a. 538 et 539; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* II. 2.

628 K tomu pozri POHL, W.: *Perceptions of Barbarian Violence*. In: *Violence in Late Antiquity: Perceptions and Practices*, ed. H. A. Drake, Burlington 2006, s. 16 a 20-21.

629 GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* III. 32; PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 25; IORDANES, *Romana* 375. DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 129; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 138; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 536; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 136; POHL, W.: *Die Gepiden*, s. 299; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 237.

630 *Continuator Marcellini, Chronicon* sub a. 539; PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 22. WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 346; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 269; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 25; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 10 a 136; DROBERJAR, E.: *Věk barbarů*, s. 165.

aj vojenskú pomoc proti Ostrogótom, i Gepídom a Frankom, ak bude treba. Toto spojenectvo však museli uzavrieť iba nedávno, pretože inak by Vitigis k Longobardom nevysielal posolstvo. Keď nenašiel spojenca blízko, obrátil sa na Peržanov a presvedčil ich kráľa Chosroa, aby porušil „večný“ mier. Justinián, ktorý nebol schopný bojovať súčasne na východe i západe, sa teraz mohol buď s Ostrogótmi dohodnúť, alebo vojnu s nimi čím skôr ukončiť.

7. LONGOBARDSKÁ RÍŠA

VACHO

Longobardi po víťazstve nad Herulmi už neboli malým kmeňom, akým boli v čase *Tacita* ani akým ich robila ich vlastná tradícia. Vzopriet sa Herulom a poraziť ich Longobardom zrejme umožnil príchod ďalších skupín, ktoré mohli prísť napríklad z Čiech a trebárs aj pod vedením zabudnutého Pera.

Po pohltení zostávajúcich Herulov a prípadne iných kmeňov dôšlo k ich „sekundárnej etnogenéze“.⁶³¹ Už v Rugilande alebo na Felde sa možno zjednotili dovtedy nezávislé polabské kmene, a aby sa toto zjednotenie upevnilo, spojili sa aj ich vládnuce rody. Spojenie rodov naznačujú niektoré mladšie pramene, podľa ktorých Klaffo vládol 28 rokov. Je to takmer dvakrát tak dlho, ako Longobardi sídlili v Rugilande, kde sa vystriedali traja ich králi. Ak by bol tento údaj správny, čo však asi nie je, Klaffo by musel byť nielen nástupcom Godehoka, ale aj jeho rovesníkom. To by vysvetľovalo aj jeho krátku vládu po Godehokovi vyplývajúcu z *Origo* a *Pavla*. Obaja králi mohli spočiatku vládnuť súčasne, ale každý iba svojej časti. Po Godehokovej smrti by Klaffo vládu nad všetkými Longobardmi zdedil alebo získal dohodou. Ak však longobardské pramene uvádzajú, že Klaffo bol synom Godehoka, asi ním naozaj bol. O zmene dynastie v longobardských prameňoch totiž žiadnu zmienku nenájdem. To sa dá vysvetliť tak, že Klaffovou matkou mohla byť Perova dcéra alebo sestra a Perov rod sa medzi Lethingovcami presadil a prijal aj ich kráľovskú tradíciu.⁶³² Longobardi to potom ako zmenu vládnucej dynastie nemuseli vnímať.

Risiulf a Hildiges

Mocenský rast Longobardov však neprišiel s víťazným kráľom Tatom. Krátko po jeho víťazstve nad Herulmi, asi v roku 510, ho spolu so Zuchilom (Vinsilo) zavraždil jeho príbuzný Vacho (Vakes) a nastúpil namiesto neho. Vacho je prvý kráľ, o ktorom sa zmienili aj pramene nezávislé na longobardskej tradícii. Podľa Rothariho zákonníka, *Origo* a *Gótskeho kódexu* bol Vacho synom Vinigesa (Unichis) a Viniges bratom Tata.⁶³³ Kto bol Zuchilo, prečo ho Vacho zabil a čím si zaslúžil, že sa udržal v inak stručných longobardských dejinách, nie je známe.

Vacho, ak chcel, aby jeho vládu už nikto nespochybnil, sa musel zbaviť aj Hildigesa (Ildichis, Ildigisal), podľa longobardských prameňov Tatovho syna. Hildiges s Vachom boj o moc prehral a život si zachránil útekem ku Gepidom, kde zostal až do smrti. Jeho vyhnanstvo viedlo k nepriateľstvu medzi Longobardmi a Gepidmi. *Prokopios*⁶³⁴ tieto udalosti zaznamenal tiež, ale trochu inak. Nevedel síce, ako sa Vacho dostal k moci, vedel však, že po jeho smrti sa mal stať kráľom Risiulf, jeho bratranec

631 WOLFRAM, H.: Österreichische Geschichte, s. 69; HAUPTFELD, G.: Die Gentes, s. 124-125 s pozn. 27); TŘEŠTÍK, D.: Příchod, s. 264 s pozn. 131).

632 HAUPTFELD, G.: Die Gentes, s. 124.

633 Edictum Rothari, Prologus; Origo gentis Langobardorum 4; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 21; Historia Langobardorum codicis Gothani 4. *Pavol* dokonca zle pochopil *Origo* a zo Zuchila spravil Vachovho otca a teda Tatovho brata. Viniges sa z jeho verzie stráca úplne.

634 PROCOPIUS, De bello Gothico III. 35.

(*anepsios*) alebo v širšom zmysle bližší príbuzný. Vacho sa ale krátko pred smrťou rozhodol, že jeho nástupcom sa stane jeho maloletý syn Valthari a Risiulf vyhnal. Risiulf odišiel k Varnom, ale Vachovi to nestačilo a Varnov podplatil, aby ho zabili. Risiulf mal dvoch synov, ktorých zanechal doma. Prvý, ktorého meno nie je známe, zomrel asi prirodzeným spôsobom, druhý syn, Hildiges, utiekol krátko pred Vachovou smrťou k Slovanom a potom ku Gepidom. Nie je prekvapením, že *Prokopios* zachytil Hildigesove osudy lepšie. Nielenže bol súčasníkom týchto udalostí, ale vďaka svojmu postaveniu zrejme mal niektoré informácie o jeho živote priamo od ľudí, ktorí ho poznali. Nemuselo ich byť vôbec málo, pretože Hildiges sa dokonca stal veliteľom jedného z palácových oddielov.

Ak bol Risiulf Vachovým bratrancom, mal byť synom Tata. Zdá sa, že longobardská tradícia preskočila jednu generáciu a z Hildigesa, Tatovho vnuka, spravila jeho syna. Ako však mohli Longobardi zabudnúť na Risiulfa, ktorý sa podľa *Prokopia* mal dokonca stať ich kráľom? Aby sme mohli na túto otázku odpovedať, musíme sa vrátiť k Zuchilovi. Keďže sa z longobardskej tradície Risiulf vytratil, zdá sa, že Zuchilo/Vinsilo a Risiulf je tá istá osoba. Po malej úprave jedného alebo druhého mena je určitá podobnosť celkom zjavná.⁶³⁵ Longobardský tvar Zuchilo/Vinsilo môže byť domácou podobou alebo zdobneninou mena, ktoré zachytil *Prokopios* ako Risiulf. Okrem podobných mien je však ešte niečo, čo naznačuje ich totožnosť. Zuchilo aj Risiulf boli zabíjajúci Vachom alebo za jeho peniaze. Keďže *Origo* ani *Pavol*, ktorý v tejto časti iba opisoval, už nespomenuli, kde a za akých okolností Vacho Zuchila zabil, nie je vylúčené, že Zuchilo zomrel až medzi Varnami, ako píše *Prokopios*.

Druhou možnosťou, ako objasniť Risiulfov pôvod a jeho nároky na trón, je vrátiť sa k príbehu o Rumetrude. Koncovka *-ulf* naznačuje, že tým nemenovaným Rodulfovým bratom bol Risiulf. To by ale znamenalo, že Risiulf bol Herul.⁶³⁶ V prospech tohto predpokladu hovorí *Prokopiova* správa, podľa ktorej Risiulf odišiel k Varnom, cez územie ktorých prešla časť Herulov po svojej porážke. Keďže Varni Risiulfa zabili, nie je známe, či chcel u nich zostať alebo pokračovať ďalej v ceste. Je dokonca možné, že odchod Herulov na Thule a Risiulfovo vyhnanstvo je tá istá udalosť, čo ale *Prokopios* nepostrehol a zmiešal dve rôzne udalosti, Risiulfovú smrť a útek jeho syna. Keďže podľa longobardských prameňov sa vôbec nedá určiť presný čas ani sled týchto udalostí, je možné, že Risiulf utiekol krátko po Vachovej uzurpácii, zatiaľ čo Hildiges až po narodení Valthariho, teda niekedy po roku 535.⁶³⁷ Ak sa však *Prokopios* nemýlil, Risiulf odišiel k Varnom spolu s Hildigesom, ktorý po jeho vražde našiel záchranu medzi Slovanmi.

Ak Tato po Rodulfovi prevzal vládu nad zjednoteným longobardsko-herulským kráľovstvom a Risiulf sa do jeho rodiny priženil, vysvetľovalo by to, prečo mal podľa *Prokopia* „zo zákona“ väčšie právo na korunu. Tento zákon zrejme hovoril, že nástupcom kráľa sa mal stať manžel kráľovej dcéry a nie vnuk kráľovho brata. To by znamenalo, že dedenie koruny z otca na syna nebolo ešte pravidlom a Vacho by až dvakrát porušil zaužívaný spôsob voľby kráľa a nástupníckeho práva príbuzných. Ak

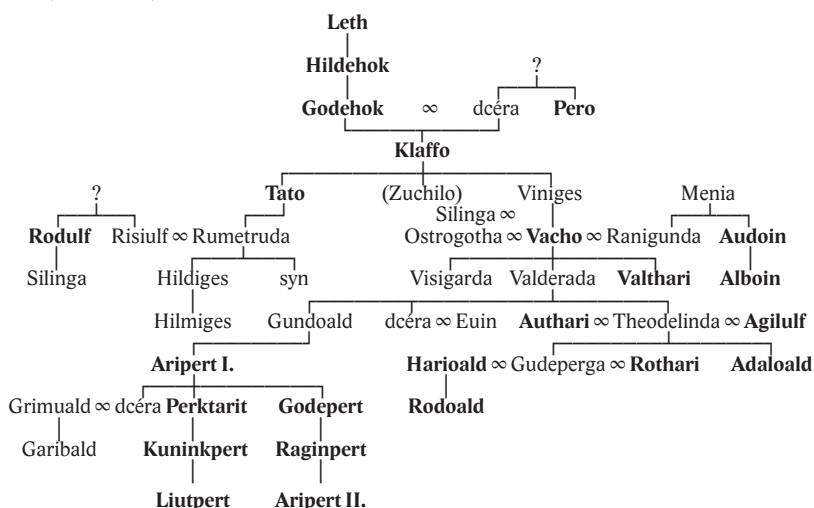
635 K identifikácii Zuchila s Risiulfom pozri SCMHDIT, L.: Die Ostgermanen, s. 578 s pozn. 3). Skomolenie mien je v rukopisoch pomerne časté. Napríklad franský kráľ Theudebald sa v longobardských textoch objavuje ako Scusald a Cusald. Nebyť zmienky, že išlo o franského kráľa a nezávislej správy *Gregora z Tours*, totožnosť Scusalda s Theudebaldom by bola neistá.

636 HAUPTFELD, G.: Die Gentes, s. 125; TŘEŠTÍK, D.: Příchod, s. 263; DROBERJAR, E.: Věk barbarů, s. 165; STEINHÜBEL, J.: Původ, s. 377 s pozn. 41).

637 HAUPTFELD, G.: Die Gentes, s. 125-126 s pozn. 44); TŘEŠTÍK, D.: Příchod, s. 263 a 269.

kráľa muselo potvrdiť ešte aj kmeňové zhromaždenie,⁶³⁸ Vacho si zjavne poradil aj s touto formálnou procedúrou.

Longobardské a byzantské pramene si v otázke príbuzenstva viac protirečia ako sa dopĺňajú. S istotou môžeme povedať iba to, že všetci boli príbuzní. V akom príbuzenskom vzťahu však boli presne, sa z prameňov zistiť nedá. Podľa *Origo* boli Tato a Viniges bratia a teda Vacho a Hildiges bratrance, ale iba Rothariho zákonník uvádza, že Tato a Viniges boli synmi Klaffa. *Origo* vyjadrila Vachov vzťah k Tatovi longobardským slovom *barba(n)*, ktoré sa prekladá ako otcov brat (*patruus*). Keďže spomína aj Zuchila, ktorého si *Pavol* navyše zamenil s Vinigesom, je možné, že aj on bol synom Klaffa. To by vysvetľovalo, prečo ich Vacho zabil oboch. Rodokmeň longobardských kráľov až do 8. storočia môže vyzeráť nasledovne (králi sú zvýraznení). Ak bol Gundoald synom Vachovej dcéry Valderady, Vachovi potomkovia vládli s prestávkami až do roku 712:⁶³⁹

638 Funkcie germánskych kráľov (**kuningaz*) boli spočiatku obmedzené a súviseli najmä so súdnictvom a kultom. Vo-jenské funkcie mali volení veliteľia, ktorí nemuseli pochádzať z urodzenej rodiny. V nepokojnom období stahovania národov, keď sa Germáni usádzali na území Rímskej ríše a stávali sa kresťanmi, boli už králi predovšetkým vojvodcami. Hoci úrad kráľa bol dedičný, nového kráľa muselo ešte stále potvrdiť kmeňové zhromaždenie. K tomu pozri TODD, M.: Germáni, s. 32 a 34-35; MIŽIČKO, M.: Náčrt, s. 58-60. Pozri tiež CHADWICK, H. M.: The Ancient Teutonic Priesthood, s. 274-277.

639 HAUPTFELD, G.: Die Gentes, s. 126 predpokladá, že Vacho mohol byť synom Tato, Hildiges synom Viniges a Hilmiges synom Hildiges. Viniges a Hildiges mohli patriť k lethingovským Longobardom, ktorí sa snažili obnoviť svoju moc nad celým longobardským zväzom v dnešnom Dolnom Rakúsku. Ak bol Hildiges synom Viniges a nie Risiulfa, mohol byť v čase, keď sa Vacho stal kráľom, ešte chlapec, ktorý neznamenal výraznejšiu hrozbu. Preto utiekol ku Gepidom až vtedy, keď sa Vachovi narodil syn. V roku 568 sa časť Gepidov aj s Hildigesovou družinou pripojila k Longobardom odchádzajúcim do Talie. Na čele Hildigesových Longobardov mohol podľa *G. Hauptfelda* stáť Hilmiges, ktorý bol podľa *Pavla* štítonošom (*skilpor*, porovnaj anglické *shield a bear*) a nevlastným bratom Alboina alebo blízkym rodinným priateľom (*conlactaneus*), čo dokazuje jeho urodzený pôvod. Ak bol Hildigesovým synom, ktorého Alboin bez ohľadu na minulosť prijal do svojej družiny, jeho túžba vládnuť by sa dala chápať ako posledný pokus Lethingovcov získať naspäť korunu, ktorá im podľa práva patrila. Mená niektorých Lethingovcov sa končili na *-o* (Klaffo, Tato a Vacho) a iných na *-ges(-gisel)/-chis* (Viniges a Hildiges, ku ktorým môžeme ešte pridať aj Hilmiges). Naproti tomu aliterácia, jedno z dvoch pravidiel, ktoré sa používali pri výbere mien v germánskych kráľovských rodoch, svedčí v prospech longobardských prameňov. K tomu pozri FLOM, G. T.: Alliteration and Variation in Old Germanic Name-Giving. In: *Modern Language Notes*, Vol. 32, No. 1, 1917, s. 7-8. Pozri tiež SONDEREGGER, E.: Prinzipien germanischer Personennamengebung. In: *Nomen et gens. Zur historischen Aussagekraft frühmittelalterlicher Personennamen*, herausg. v. D. Geuenich / W. Haubrichs / J. Jarnut, Berlin - New-York 1997, s. 1-29.

Vachova ríša

Z prameňov nevieme, prečo sa Vacho zmocnil koruny. Ak pripustíme, že longobardské pramene sú, najmä pokiaľ ide o príbuzenstvo, nedôveryhodné a budeme predpokladať, že Longobardom vládli alebo chceli vládnuť dva rody, smrťou Tata a nástupom Vacha mohol vyvrcholiť ich boj o moc. Dôvodom k násilnej zmene mohla byť aj nespokojnosť mnohých Longobardov, ktorým sa nepáčilo, že ich kráľom sa má stať Herul Risiulf. V prípade, že Vacho konal v ich záujme a mal aj ich podporu, stačilo mu, aby sa zbavil iba tých, ktorí sa mu postavili alebo mohli jeho vládu ohroziť. Ak ho však viedli iba vlastné mocenské ambície, je zrejme, že si poslušnosť a vernosť veľmožov musel vynútiť alebo získať. Počas jeho vlády sa tak mohli dostať do popredia nové a nie iba longobardské rody. Jedným z nich mohli byť aj Gausovci, ktorí mali blízko k Bisinovej rodine.⁶⁴⁰ Skutočnosť, že sa Vacho zmocnil trónu, sa prejavila aj na spôsobe, ako sa k jeho vláde stavala longobardská tradícia. *Origo* pri jeho mene nepoužila slovo „vládol“ (*regnavit*),⁶⁴¹ ktoré sa inak objavuje pri všetkých kráľoch. *Pavol* ako siedmeho kráľa uviedol Tata, ale ako ôsmeho chybné Valthariho. Vacha vynechal asi nechtiac, avšak mohol to urobiť zámerne. Správne poradie má Rothariho zákonník, na ktorý *Pavol* paradoxne práve v časti, kde uviedol nesprávny údaj, odkázal všetkých, ktorí o pravosti jeho slov pochybujú.⁶⁴² S Vachom sa na rozdiel od jeho predchodcu i nástupcu nespájajú ani žiadne hrdinské ságy.⁶⁴³ Z celých tridsať rokov jeho vlády je z longobardských prameňov známe iba to, že si podrobil Svébov.⁶⁴⁴ Je to naozaj málo, ak uvážime, že Vacho, jeden z najväčších longobardských kráľov, stál pri zrode ríše, o ktorej podporu sa uchádzali Germáni i Byzantská ríša.⁶⁴⁵ Longobardi napríklad úplne zabudli na posolstvo kráľa Vitigisa i na spojenectvo, ktoré s Vachom uzavrel Justinián. Namiesto toho si pamätali na bezvýznamných Svébov.

Z ich histórie sa o Svéboch už nič viac nedozvieme. Vacho zrejme ovládol tých, ktorí na území Slovenska zostali aj po odchode kráľa Hunimunda k Alamanom. Niektorí bádatelia si však myslia, že títo Svébi už nežili na Slovensku, ale na pravom brehu Dunaja, či dokonca na Morave, kam odišli po odchode Ostrogótov na Balkán alebo pred Slovanmi.⁶⁴⁶ Vylúčené to nie je, pretože archeologický výskum potvrdil prítomnosť Longobardov iba na slovenskom Záhorí. V 60. rokoch minulého storočia sa pri Devínskom jazere odkryli dve pohrebiská. Obe mali pôvodne asi 15 až 20 kostrových hrobov orientovaných v smere severovýchod-juhozápad alebo západ-východ. Pohrebiská boli podľa inventára pripísané Longobardom. Hoci telá ležali v pomerne hlbokých jamách, hroby boli porušené a vykradnuté. Skrývali tak už len málo pamiatok, z ktorých väčšinu tvorili zbrane a časti

640 To naznačuje, že boli Daringmi. Pozri SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 579; HAUPTFELD, G.: Die Gentes, s. 131. BÓNA, I.: The Dawn, s. 26 sa nazdáva, že boli Svébi a k moci sa dostali vďaka ich podpore.

641 *Origo gentis Langobardorum* 4.

642 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 21.

643 TŘEŠTÍK, D.: Příchod, s. 263; MOISL, H.: Kingship, s. 114.

644 *Origo gentis Langobardorum* 4; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 21; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 4.

645 Mocenský vzostup Longobardov dokazujú aj archeologické nálezy, pozri TEJRAL, J.: K langobardskému odkazu, s. 430; DROBERJAR, E.: Věk barbarů, s. 177.

646 K Svébov pozri HODGKIN, Th.: Italy and Her Invaders V, s. 119; SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 578; WERNER, J.: Die Langobarden, s. 134; GÜNTHER, R. – KORSUNSKIJ, A. R.: Germanen, s. 209; WOLFRAM, H.: Österreichische Geschichte, s. 66; WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 267, 318-320; KRÜGER, B.: Die Germanen II, s. 590; POHL, W.: Die Gepiden, s. 298; BÓNA, I.: Die Langobarden, s. 233; BÓNA, I.: The Dawn, s. 25; DOBIÁŠ, J.: Dějiny, s. 308; TEJRAL, J.: Morava, s. 196 s pozn. 63) a 64).

výzbroje. Na prvom pohrebisku sa v hrobe A našla železná kopija, v hrobch 1, 3 a 7 okrem hline-nej nádoby zlomky železných nožov. Najväčší hrob 9 obsahoval železnú puklicu zo štítu a kopiju a hrob 10 železný sax. Tento druh krátkého meča sa vyskytuje prevažne v alamanskej a bavorskej oblasti. Kým v Maďarsku sa nenašiel ani jeden, podobný sa odkryl na Morave v Šaraticiach. Kopije sú podobné tým, ktoré *I. Bóna* označil za longobardské. Štít z hrobu 9 má svoju paralelu so štítmí z Rakúska, Maďarska a Moravy. Nádoba má typický tvar tzv. svébskeho hrnca, ktorý bol jedným z troch základných typov longobardskej keramiky. Neďaleko týchto hrobov sa nachádza druhé, menšie pohrebisko s 15 hrobmi. Malý počet hrobov ukazuje na menšie samostatné skupiny obyvatelstva. Hroby boli tiež vykradnuté, avšak zachované nádoby považuje *E. Beninger* a *I. Bóna* tiež za longobardské. Okrem nich sa našli ešte listové strelky s tuľajkou, nože a kopije, ktoré sa podobajú nálezom z rakúskeho Poysdorfu a maďarských lokalít Bezenye, Várpalota alebo Pilisvörösvár. Všetky nálezy pri Devínskom jazere archeológovia datujú do prvej polovice 6. storočia. Dôvod oddeleného pochovávaní na dvoch pohrebiskách nie je známy. Zrejme však išlo o dve samostatné osady s longobardským obyvateľstvom. Do rovnakého obdobia sa datuje aj kostrový hrob zo Zohora. Nedávnym výskumom v Tesárskych Mlyňanoch sa odkrylo pohrebisko z doby sťahovania národov, ktoré je najväčšie svojho druhu na území Slovenska severne od Dunaja. Relatívne veľký počet hrobov ukazuje, že pohrebisko patrilo k osade obývanej minimálne niekoľko desaťročí. Pohrebisko založili okolo polovice 5. storočia a používali ho prinajmenšom v prvej polovici 6. storočia. To by znamenalo, že stredné Ponitrie bolo osídlené germánskymi kmeňmi pomerne dlho. Archeológ *M. Ruttkay* predpokladá, že Slovania nemohli do nitrianskeho sídliskového priestoru preniknúť už v 5. storočí a že najstaršie skupiny Slovanov zrejme začali postupovať do priestoru stredného Považia a až následne postupne osídľovali Ponitrie. Nedávno preskúmaná germánska nekropola v Rusovciach, zrejme longobardská, používaná od začiatku 6. storočia, súhlasí s písomnými prameňmi o odchode Longobardov z Panónie. Objav týchto dvoch pohrebísk podľa *M. Ruttkaya* zásadne mení pohľad na historické procesy prebiehajúce v strednom Podunajsku v 6. storočí, respektíve spochybňuje zaužívané a možno zjednodušené teórie o presunoch kmeňov a etnických skupín.⁶⁴⁷ Ak by aj boli jeho závery správne, je stále veľmi nepravdepodobné, že toto germánske obyvateľstvo prijalo nadvládu Longobardov, hoci naopak, veľmi pravdepodobné, že s nimi odišlo. Juhozápadné Slovensko však nebolo cieľom longobardských výbojov a osídľovania.⁶⁴⁸ Longobardi sa uspokojili s územím patriacim Herulom a strategickým okolím Devína. K zakladaniu osád a oporných bodov ďalej od Dunaja nemali dôvod. Dunaj je prirodzenou hranicou a záujmy Longobardov neboli na severe.

Ovládnutie Svébov na pravej strane Dunaja mohlo súvisieť s prienikom Longobardov do Panónie. Rozširovanie ich ríše do tejto rímskej provincie naznačuje údaj *Origo* a *Pavla*, podľa ktorého žili v Panónii 42 rokov. *Gótsky kódex* však uvádza iba 22 rokov.⁶⁴⁹ Keďže Longobardi odišli do Talie

647 KRASKOVSKÁ, L.: Hroby z doby sťahovania národov pri Devínskom jazere. In: *Archeologické rozhledy*, roč. 20, 1968, s. 209-211; KRASKOVSKÁ, L.: Nálezy z doby sťahovania národov na západnom Slovensku. In: *Archeologické rozhledy*, roč. 15, 1963, s. 693-700; TEJRAL, J.: K langobardskému odkazu, s. 399-402; STEINHÜBEL, J.: Pôvod, s. 376; RUTTKAY, M.: Niektoré nové objavy v Nitre a okolí zo včasného a vrcholného stredoveku. In: *Dávne dejiny Nitry a okolia*, ed. M. Ruttkay, Nitra 2005, s. 55-76; ŠTEFANOVIČOVÁ, T. a kol.: Najstaršie dejiny Bratislavy, Bratislava 1993, s. 267-269; RUTTKAY, M.: Vývoj osídlenia na strednom Dunaji v 6.-12. stor. Slovensko vo včasnom stredoveku, Nitra 2002, s. 41-56.

648 ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: Osudy, s. 29; STEINHÜBEL, J.: Pôvod, s. 376-377.

649 *Origo gentis Langobardorum* 5; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* II. 7; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 3.

v roku 568, nie je ťažké vypočítať, že Panóniu ovládli buď v roku 526/527 alebo 546/547. Jeden z týchto údajov je teda chybný. Keďže *Gótsky kódex* je najmladší a obsahuje aj iné nepresnosti, zdá sa, že nepozorný bol opäť jeho autor alebo pisár. Avšak nemusel to byť on, kto sa pomýlil, pretože *Origo* a *Pavol* sú v rozpore s vlastným údajom, podľa ktorého Longobardov do Panónie priviedol až Audoin (Aduin), ktorý sa stal kráľom najskôr v roku 545. Tento rozpor bádatelia vysvetľovali rôzne. Napríklad *László Várady*⁶⁵⁰ po rozbere rukopisov dospel k záveru, že už veľmi skoro došlo k rozdvojeniu písárskej tradície. Jedna časť textov uvádzala správne XXII rokov, druhá chybné XLII rokov. Autor *Gótskeho kódexu* použil predlohu, kde k tomuto písárskemu omylu nedošlo. Rok 526 by sme však nemali odmietnuť iba preto, že vychádza z chybného údaje. V roku 526 totiž zomrel ostrogótsky kráľ Theodorich a o rok neskôr sa stal cisárom Justinian. Je možné, že Longobardi využili situáciu a už za Vachovej vlády prenikali do Panónie I a Valérie.⁶⁵¹ Panónie II a Sávie sa nedotkli, inak by riskovali vojnu s Ostrogóti rovnako ako Gepidi. Skorší, ale postupný prienik longobardských skupín do severných oblastí Panónie zastávajú *I. Bóna* a *J. Werner*, ktorí sa opierajú o archeologické nálezy.⁶⁵²

Za Vachovej vlády Longobardi udržiavali so všetkými svojimi susedmi priateľské vzťahy. Ich zárukou boli dynastické sobáše, ktoré Vacho uzatváral cielavedome akoby po vzore Theodoricha. Vacho však nedohadoval manželstvá iba preto, aby posilnil svoju ríšu. Ako uzurpátor si chcel nimi poistiť aj svoje postavenie v rámci kmeňa. S touto jeho snahou zrejme súvisí aj jeho spojenectvo s Justinianom, za čo si nechal dobre zaplatiť. Časť z cisárových peňazí sa zaiste ušla aj longobardským veľmožom, ktorí keď videli, že Vacho je schopný zveľadiť ich majetok, nemali už dôvod ho odstrániť. Cisárovi stačilo, aby Longobardi zostali neutrálni, a ani Vacho sa nehrnul do vojny s Vitigisom.

Vachovou prvou manželkou, zrejme krátko po tom, ako sa zmocnil trónu, sa stala Ranigunda (Radegunda, Raicunda), dcéra kráľa Duringov Bisina (Bissin, Basin, Pisen, Fisud) a Menie.⁶⁵³ Rodokmeň Bisinovej rodiny sa dá zostaviť na základe longobardských prameňov, *Životopisu svätej Radegundy* a básní od *Venantia Fortunata*⁶⁵⁴ a *Histórie Frankov* od *Gregora z Tours*.⁶⁵⁵ Všetky pramene sa navzájom dopĺňajú, ale i protirečia. Podľa *Gregora* bola napríklad Basina manželkou Bisina, ktorého opustila a odišla za franským kráľom Childerichom. Z tohto zväzku sa im narodil Chlodvig a Audofleda. Avšak podobnosť mien Bisin – Basina napovedá, že išlo skôr o súrodencov

650 VÁRADY, L.: Epochenwechsel, s. 114-119; TŘEŠTÍK, D.: Příchod, s. 263.

651 WOLFRAM, H.: Österreichische Geschichte, s. 66-67; KRÜGER, B.: Die Germanen II, s. 591 s pozn. 256); BÓNA, I.: Die Langobarden, s. 233-237; WERNER, J.: Die Langobarden, s. 10-13, 131 a 142-143; POHL, W.: Die Langobarden in Pannonien und Justinians Gotenkrieg. In: *Ethnische und kulturelle Verhältnisse an der mittleren Donau vom 6. bis zum 11. Jahrhundert*, Symposium Nitra 6.-10. November 1994, herausg. D. Bialeková a J. Zábajník, Bratislava 1996, s. 28-29; TEJRAL, J.: K langobardskému odkazu, s. 380; BEDNÁŘIKOVÁ, J.: Stěhování, s. 273; DROBERJAR, E.: Věk barbarů, s. 167.

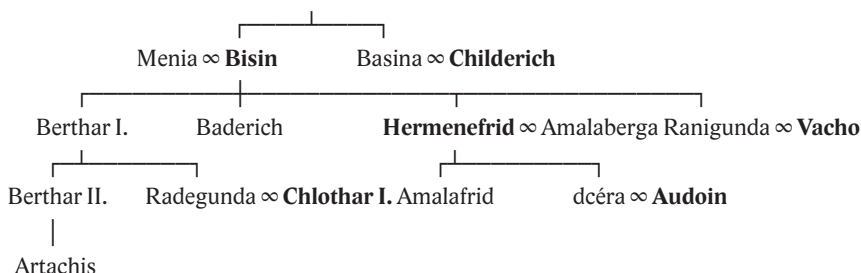
652 BÓNA, I.: Die Langobarden, s. 236 s pozn. 211); BÓNA, I.: The Dawn, s. 31-32; WERNER, J.: Die Langobarden, s. 12 a 131-132.

653 Origo gentis Langobardorum 4; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 21; Historia Langobardorum codicis Gothani 4. SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 579; WERNER, J.: Die Langobarden, s. 133; WOLFRAM, H.: Österreichische Geschichte, s. 66-67; GÜNTHER, R. – KORSUNSKIJ, A. R.: Germanen, s. 209; SCHMIDT, B.: Das Königreich, s. 476; HAUPTFELD, G.: Die Gentes, s. 124.

654 VENANTIUS FORTUNATUS, Vita Sanctae Radegundis 3; VENANTIUS FORTUNATUS, De excidio Thoringiae, Ad Artachin.

655 GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum II. 12, III. 4 a 7-8; FREDEGARIUS, Chronica III. 12 a 32.

alebo otca a dcéru ako manželov.⁶⁵⁶ Pravdepodobný rodokmeň Bisinovcov vyzerať nasledovne (králi sú zvýraznení):

Nevyriešenou otázkou zostáva, odkedy Čechy, a či vôbec, patrili Longobardom. Niektorí bádatelia zastávajú názor, že Longobardi Čechy nikdy neovládli, podľa iných ich ovládli hneď po porážke Herulov alebo ich Vacho vyženil s Ranigundou. Najpravdepodobnejšie však je, že až do zániku svojej ríše v roku 534 si Čechy udržali Duringovia a Longobardi sa ich zmocnili až potom. Mohli ich dostať ako odmenu za svoj tichý súhlas s dobytčnými úmyslami Frankov.⁶⁵⁷

Longobardi sa nestali súčasťou Theodorichovho spojeneckého systému. Zdá sa, že Herulov mali nahradiť Duringovia, pretože okolo roku 510 si ich kráľ Hermenefrid vzal za manželku Theodorichovu neter Amalabergu.⁶⁵⁸ Keďže Duringovia mali s Longobardmi dobré vzťahy, je možné, že sa vďaka svadbe s Ranigundou aj Vacho stal, hoci len nepriamo, Theodorichovým spojencom. Manželstvo s Ranigundou však netrvalo dlho a nevzišli z neho ani potomkovia. Jeho koniec sa dá vysvetliť dvojako. Buď Ranigunda zomrela alebo sa jej Vacho vzdal preto, že sa Hermenefrid oženil s Amalabergou a spojil sa s Ostrogótmami, zatiaľ čo Longobardi dávali prednosť Frankom. Je možné ešte aj to, že jej smrť okamžite využil Theodorich a sobáš s Hermenefridom dohodol preto, aby Duringov dostal na svoju stranu. S tým nepochybne súvisí aj smrť Hermenefridových bratov, za ktorými podľa *Gregora* stála „zlá a krutá“ Amalaberga.⁶⁵⁹

Druhou Vachovou manželkou sa okolo roku 519 stala Ostrogótha, dcéra gepidského kráľa Elemunda. Ak boli Gepidi ešte stále znepriatelení s Ostrogótmami, bol by to Vachov zásadný politický obrat. Z tohto manželstva sa mu narodili dve dcéry, Visigarda a Valderada (Vuldetrada). Asi okolo roku 530 sa Vacho dohodol s franským kráľom Theuderichom I. (511 – 533), že staršiu vydá za jeho

656 Na pohrebisku neďaleko Weimaru sa v pomerne jednoduchom ženskom hrobe (č. 52) našla strieborná lyžica s nápisom *Basenae*. Tento predmet sa neskôr stratil, k tomu pozri BEHM-BLANCKE, G.: *Gesellschaft und Kunst der Germanen. Die Thüringer und ihre Welt*, Dresden 1973; Gregorii episcopi Turonensis *Historiarum libri X*, MGH, *Scriptores rerum Merovingicarum*, s. 61 s pozn. 6).

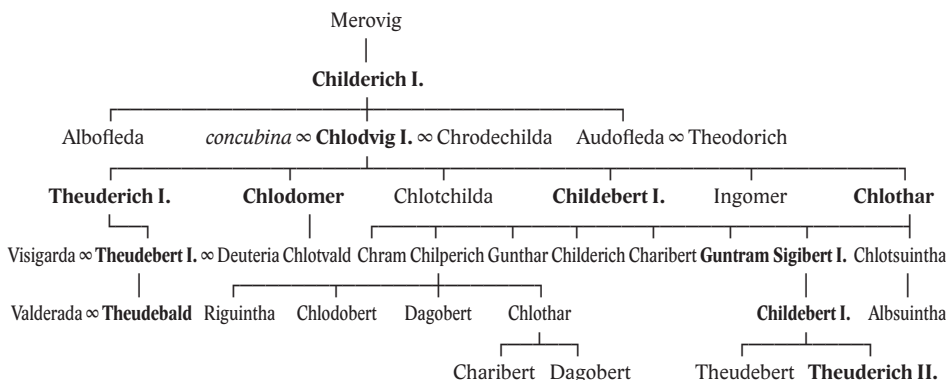
657 SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 578-579; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 13, 132, 134 a 139; WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 67; LOTTER, F.: *Die germanischen Stammesverbände*, s. 57; SCHMIDT, B.: *Das Königreich*, s. 476; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 233; DOBIÁŠ, J.: *Dějiny*, s. 308; SVOBODA, B.: *Čechy*, s. 236; TEJRAL, J.: *K langobardskému odkazu*, s. 380-381, 429-430 a 432; TŘEŠTÍK, D.: *Příchod*, s. 277-278; DROBERJAR, E.: *Věk barbarů*, s. 163-164.

658 WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 133 a 136; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 319 a 395; SCHMIDT, B.: *Das Königreich*, s. 476; HAUPTFELD, G.: *Die Gentes*, s. 126-127.

659 GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* III. 4.

syna Theudeberta.⁶⁶⁰ Ich zasnuby sa kryli s rastúcim franským tlakom na Duringov a táto časová blízkosť oboch udalostí iste nebola náhodná. O tomto sobáši sa zmienil aj *Gregor*. Netušil, či dcéra bola Visigarda, na rozdiel od Longobardov, ktorí dobre vedeli, že Theudebert bol kráľom Frankov, a uspokojil sa s údajom, že bola dcérou „nejakého kráľa“ (*cuiusdam regis*). Keď však malo dôjsť k svadbe, objavila sa neprijemnosť. Theudebert sa počas jednej vojenskej výpravy okolo roku 533 do južnej Galie zamiloval do Rimanky Deuterie a odmietal sa s Visigardou oženiť. Keď už prešlo sedem rokov od zasnub, začali byť Frankovia nespokojní, čo dokazuje, aké bolo priateľstvo s Longobardmi pre nich dôležité. Theudebert nakoniec ustúpil a dal prednosť potrebám štátu pred svojimi citmi.⁶⁶¹ Deuteriu, s ktorou mal syna Theudebald (548 – 555), opustil a oženil sa s Visigardou. Aby sa spojenectvo ešte upevnilo, Vacho dal svoju mladšiu dcéru Valderadu Theudebaldovi.⁶⁶² Zdalo sa, že Visigarda zasahujúca do vnútorných franských záležitostí nebude kráľovnou len na ozdobu.⁶⁶³ Zomrela však pomerne mladá a jej smrť padla vhod nielen niektorým vplyvným Frankom, ale aj Theudebertovi, ktorý sa vrátil k Deuterii.

Osud Valderady bol pestrejší. Jej manžel Theudebald vládol iba sedem rokov a po jeho smrti získal jeho časť kráľovstva i manželku jeho prastrýc Chlothar I. (511 – 561), najmladší Chlodvigo syn. Je to ten istý Chlothar, ktorý sa oženil aj s Radegundou, neterou kráľa Hermenefrida. Dokopy zrejme vystriedal až sedem manželiek. Svadbou s Valderadou však pohoršil cirkev a musel sa jej vzdať. Prenechal ju Garibaldovi, bavorskému vojvodovi z rodu Agilolfingovcov.⁶⁶⁴ Rodokmeň Merovingovcov:

660 Origo gentis Langobardorum 4; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 21; Historia Langobardorum codicis Gothani 4; GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum III. 20; FREDEGARIUS, Chronica III. 38-39.

661 GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum III. 27.

662 Origo gentis Langobardorum 4; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 21; Historia Langobardorum codicis Gothani 4; GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum IV. 9; FREDEGARIUS, Chronica III. 49. K tomu pozri WERNER, J.: Die Langobarden, s. 134-136.

663 GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum III. 33.

664 Garibald je prvý po mene známy bavorský vojvoda. GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum IV. 9; FREDEGARIUS, Chronica III. 50; Origo gentis Langobardorum 4; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 21. SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 582; WERNER, J.: Die Langobarden, s. 140; HAUPTFELD, G.: Die Gentes, s. 128 a 131.

Valderade sa až z tohto posledného manželstva narodil potomok. Jej dcéra, ktorej dali meno Theodelinda, neskôr zohrala významnú úlohu v dejinách Longobardov. Najprv ju zasnúbili s franským kráľom Childebertom I. (511 – 558), ale oženil sa s ňou až longobardský kráľ Authari (584 – 590), syn kráľa Klefa (572 – 574) z rodu Beleosovcov. Po smrti Authariho sa jej druhým manželom stal Agilulf (590 – 615). Do Itálie prišla spolu s bratom Gundoadom,⁶⁶⁵ ktorého syn Aripert (653 – 661) sa stal kráľom Longobardov a založil tak bavorskú (agilolfingovskú) dynastiu. Nie je známe, kedy Ostrogotha zomrela, ale jej smrť urýchlila koniec priateľstva medzi Longobardmi a Gepidmi. Po Elemundovej smrti okolo roku 548 mal nastúpiť jeho mladý syn Ostrogoth, ale o vládu ho pripravil Thurisind (Turisind, Thorisin), možno jeho poručník. Ostrogoth utiekol k Longobardom, ktorí v tom čase už boli spojencami cisára a nepriateľmi Gepidov.⁶⁶⁶

Vachovou poslednou manželkou sa stala Silinga (Salinga), ktorá bola podľa longobardských prameňov dcérou herulského kráľa.⁶⁶⁷ Keďže sa všetky zhodujú v tom, že po smrti Rodulfa už Heruli kráľa nemali, zdá sa, že jej otcom bol práve on. Avšak celkom isté to nie je, pretože jeho meno nespomínajú. Z byzantských prameňov vieme, že sa Longobardi, pokiaľ išlo o herulských kráľov, mýlili. *Malalas* a *Theofanes* poznali kráľa Greta a *Prokopios* spomenul ešte ďalších štyroch. Dokonca aj *Pavol* písal o Sindualdovi, i keď nie ako o kráľovi Herulov. Ak bola Silinga dcérou Rodulfa, je možné, že aj s Risiulfom patrila k tým, ktorí zostali s Longobardmi.

AUDOIN

Vacho svadbou so Silingou, dcérou mŕtveho kráľa a princeznou zo zničeného kráľovstva, nezískal žiadnych nových spojencov. Dostal však to, čo pre neho znamenalo najviac. Pred rokom 540 sa mu narodil jediný syn. Vacho zomrel okolo roku 540 a svojmu nedospelému synovi Valtharimu (Valdarus) zanechal veľkú a mocnú ríšu.

Vitigisova porážka a Totilove úspechy

V čase Vachovej smrti došlo aj k zásadnej zmene v Itálii. Belisarios uzavrel Vitigisa v Ravenne a chcel ho donútiť, aby sa vzdal. Keď za nejasných okolností zhorela v Ravenne obecná sýpka, zrejme so súhlasom Matasuinthy, a nepodarilo sa dovieť obilie po rieke, mesto začalo trpieť nedostatkom potravín. Frankovia vtedy k Vitigisovi vyslali posolstvo s návrhom, že mu pomôžu, ak si potom medzi sebou rozdelia vládu nad krajinou.⁶⁶⁸ Ostrogóti dávali prednosť dohode s cisárom, ale obávali sa, že ich zbaví slobody a donúti ich vysťahovať sa z Itálie. Preto bez Vitigisovho vedomia Belisariovi navrhli, že sa vzdajú, ak sa stane cisárom Západu a ich kráľom. Keď sa o tom Vitigis dozvedel, uznal,

665 Origo gentis Langobardorum 6; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum III. 30 a IV. 48; Historia Langobardorum codicis Gothani 6; FREDEGARIUS, Chronica III. 54; WERNER, J.: Die Langobarden, s. 141-142; HAUPTFELD, G.: Die Gentes, s. 132-133; TODD, M.: Germáni, s. 229.

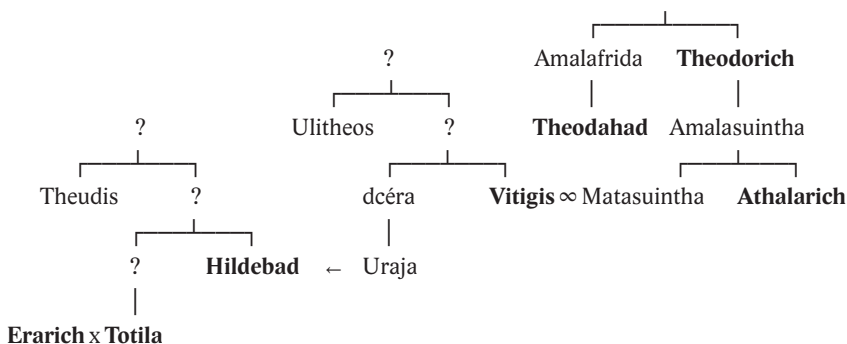
666 PROCOPIUS, De bello Gothico IV. 27. WERNER, J.: Die Langobarden, s. 140.

667 Origo gentis Langobardorum 4; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 21; Historia Langobardorum codicis Gothani 4.

668 PROCOPIUS, De bello Gothico II. 28.

že je to asi najlepšia možnosť, a súhlasil. Lenže Belisarios nemal v úmysle stať sa cisárom. Svoj záujem iba predstieral a Ostrogóti sa nechali oklamať jeho prisahou. Nedokázali si vôbec predstaviť, že by niekto takú ponuku odmietol. Belisarios vstúpil do Ravenny a zajaľ Vitigisa aj Amalafrida, ktorý po zničení ríše Daringov odišiel k Ostrogótom. Amalafrid bol synom Hermenefrida a vnukom Amalafridy, Theodorichovej sestry.⁶⁶⁹ Keď bolo Ostrogótom jasné, že Belisarios sa nestane ich kráľom a pripravuje sa na odchod do Konštantínopola aj so zajatým Vitigisom a celým kráľovským pokladom, ponúkli korunu Urajovi. Uraja to odmietol aj s úcty k svojmu strýcovi a na jeho radu zvolili novým kráľom Hildebada z Verony. Hildebad mal na rozdiel od Vitigisa urodzený pôvod, hoci nebol veľmi bohatý. Od voľby úspešného veliteľa za kráľa Ostrogóti očakávali, že pod jeho vedením zvíťazia a uniknú osudu, ktorého sa báli. Keďže Hildebad bol navyše synovcom vizigótskeho kráľa Theuda (531 – 548), dúfali, že sa mu podarí presvedčiť ho, aby im pomohol. Ešte raz však Belisariovi ponúkli vládu s tým, že sa mu podvoľí aj Hildebad. Keď opäť odmietol, vzbura bola neodvratná. Belisarios sa vrátil do Konštantínopola s veľkou slávou, hoci Justinián mu nepovolil triumf. Vitigis dožil na nejakom statku a zomrel pred rokom 550.

Riadenie Itálie prevzali noví veliteľia a úradníci. Hildebad splnil očakávania a v roku 540 porazil Vitalia. Bolo to však jeho jediné veľké víťazstvo, pretože počas nejakej hostiny ho zabil jeho osobný strážca Gepid Vela. Dôvod nie je známy, podľa *Prokopia* ním bola – ako inak – opäť žena, Velova snúbenica. Keďže krátko predtým nechal Hildebad zabiť Uraju, údajne kvôli sporom ich manželiek, mohli ísť o pomstu. Po Hildebadovej smrti využili situáciu Rugovia a za kráľa vyhlásili Eraricha,⁶⁷⁰ ktorý tajne obnovil rozhovory o mieri. Zdá sa, že Ostrogóti neboli jednotní v otázke, či ďalej bojovať alebo uzavrieť mier, pretože po šiestich mesiacoch Eraricha pripravil o život Hildebadov synovec Totila (Tutilla, Baduila) (541 – 552), ktorého hneď potom zvolili Ostrogóti za kráľa.⁶⁷¹ Pohyb kráľovskej koruny znázorňuje rodokmeň (králi sú zvýraznení):

669 PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 13 a II. 28; MARIUS, *Chronica* sub a. 540, 2; Continuator Marcellini, *Chronica* sub a. 540, 3; IORDANES, *Getica* 313; IORDANES, *Romana* 375; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XVI. 19; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 25.

670 PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 30 a III. 1-2; IORDANES, *Romana* 378; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XVI. 22; Continuator Marcellini, *Chronicon* sub a. 540 et 541. WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 349-352; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 271-272.

671 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 3; IORDANES, *Romana* 378; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XVI. 22; Continuator Marcellini, *Chronicon* sub a. 542, 2. WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 352-356; HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 271-276.

Vynikajúci obraz úpadku morálky Byzantíncov v Itálii, ktorý nastal po nástupe Totilu, zachytil *Prokopios*. Keď Totila, hodný svojho mena (Baduila znamená Bojachtivý), dosiahol prvé víťazstvá, cisárska armáda sa dostala do hlbokej krízy. Na vine však neboli iba jeho úspechy. Cisár bol ďaleko a veliteľia, ktorí vystriedali rešpektovaného Belisaria, zabúdali na svoje poslanie a namiesto plnenia povinností hľadali spôsoby, ako sa obohatiť na úkor domáceho obyvateľstva i vlastných vojakov. Vojaci ukrátení o žold sa tak dopúšťali rôznych zločinov na obyvateľoch, ktorých mali pôvodne ochraňovať. Tí boli nakoniec radšej, keď videli prichádzať Ostrogótov ako cisársku armádu. Presne opačný prístup zvolil Totila, ktorý sa k nim na rozdiel od Vitigisa začal správať vládne a niektoré jeho kroky pripomínajú Theodoricha. Mnohí byzantskí veliteľia sa radšej zdržiavali v bezpečí miest, kde si krátili čas s milenkami a hostinami. Tí, ktorí aj chceli bojovať, prepadali beznádeji a strácali vieru vo víťazstvo. Porazenecké nálady sa širili aj medzi vojakmi, ktorí preto čoraz častejšie odopierali poslušnosť.⁶⁷² Dokonca sa začali objavovať názory, že vojna v Itálii sa už nedá vyhrať. Za tejto situácie vyslal v roku 544 Justinián do Itálie opäť Belisaria. Keďže mu však neposkytol dosť vojakov a peňazí,⁶⁷³ jeho druhá výprava bola už vopred odsúdená na neúspech. V roku 548 ho bez toho, že by niečo dosiahol, odvolal. Ostrogóti však neboli jediným problémom, ktorý musel cisár riešiť. Frankovia sa tlačili stále viac na východ a dá sa povedať, že jediným, kto vo vojne medzi Ostrogótmí a Justiniánom víťazil, bol Theudebert.

Spojenectvo s cisárom

Za nedospelého Valthariho⁶⁷⁴ (540 – 546) vládol ako regent Audoin. Audoinovi sa longobardské pramene venovali ešte menej ako Vachovi. Ako zhrnul *Hermann Moisl*, všetko, čo o ňom vieme, vieme iba z tzv. ságy o Thurisindovi, ktorú prerozprával *Pavol*.⁶⁷⁵ Podľa *Gótskeho kódexu* bola jeho matkou Menia, ktorá sa po smrti svojho manžela kráľa Bisina vydala za niekoho z Gausovcov. Audoin tak bol polovičným bratom Ranigundy a teda Vachovým švagrom.⁶⁷⁶ Je možné, že Audoin prišiel k Longobardom spolu s Ranigundou a matkou Meniou, ak ešte žila. Keďže nie je známe, prečo sa stal poručníkom práve on, rozhodlo zrejme to, že bol najbližší Vachov žijúci príbuzný, samozrejme okrem vydedeného Hildigesa. Audoin si vzal za manželku Rodelindu. Nie je známe, či bola dcérou. Z tohto manželstva sa mu narodil syn Alboin. Že mal možno aj dcéru, sa

672 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 1, III. 8-12 a inde.

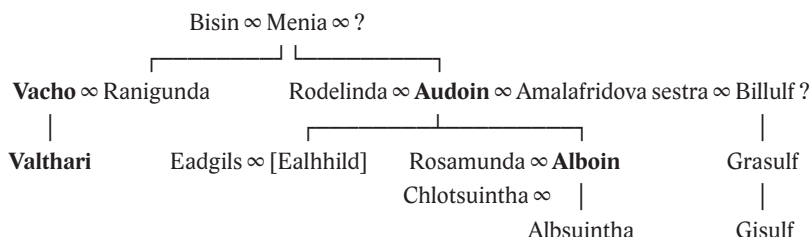
673 Nedostatok vojakov mal aj iné dôvody než Justiniánova podozrievavosť. Byzantskú ríšu postihol v rokoch 541 až 543 mor, ktorý sa rozšíril z Egypta. Nákaza spolu s pokračujúcimi dobytými i obrannými vojnami dočasne vyčerpala ľudský potenciál ríše. Úbytok obyvateľstva následne viedol cisára k čoraz častejšiemu najímaniu barbarov. K morovej náказе pozri RUSSELL, J. C.: That Earlier Plague. In: *Demography*, Vol. 5, No. 1, 1968, s. 174-184. K jej dôsledkom na vedenie vojny a barbarizáciu armády pozri TEALL, J. L.: The Barbarians in Justinian's Armies. In: *Speculum*, Vol. 40, No. 2, 1965, s. 305-308. Podľa odhadov len v Konštantínopole chorobe podľahlo až 300 000 obyvateľov. O vylúdení celých oblastí píše PROCOPIUS, *Historia arcana* 18 a 23 a *De bello Gothico* III. 34 v reči gepidského vyslanca. Dokladajú ju aj málopočetné posily, ktoré do Itálie prichádzali.

674 *Origo gentis Langobardorum* 4; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 22; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 4; PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 35.

675 MOISL, H.: *Kingship*, s. 114.

676 *Historia Langobardorum codicis Gothani* 5. SCHMIDT, L.: *Ostgermanen*, s. 530, 579-580; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 141.

dozvedáme z básne *Widsith*,⁶⁷⁷ kde sa hovorí o Ealhilde ako o „Eadwinovej⁶⁷⁸ dcére“. ⁶⁷⁹ Alboin mal nejakých príbuzných aj podľa *Pavla*, pretože Gisulfa, vojvodu Friaulska (Forum Iulii), označuje za jeho synovca (*nepos*).⁶⁸⁰ Je však otázne, či ním naozaj bol, pretože okrem tohto *Pavlovo* údaju sa zachovali listy, v ktorých sa spomína Gisulf, syn Grasulfa, vojvoda provincie Iстриe, a Grasulfov otec Billulf.⁶⁸¹ Rodokmeň Gausovcov mohol v takom prípade vyzeráť aj takto:

Audoinova regentská zahraničná politika nie je známa. Zrejme udržiaval dobré vzťahy s Frankmi, keďže Valthari bol bratom Theudebertovej manželky i manželky jeho syna. Na druhej strane, spojenectvo s Justinianom asi ochablo, pretože cisárovi sa po zajatí Vitigisa zrejme zdalo, že vojna sa

677 *Widsith* 97-98.

678 Keďže *Widsith* 70-75 ako Eadwinovho syna uvádza Aelfwina, vládcu Itálie, niet pochýb, že Eadwine je Audoin a Aelfwine Alboin. Vzťah Ealhildy a Aelfwina sa však v básni neuvádza. LAWRENCE, W. W.: *Structure and Interpretation of „Widsith“*. In: *Modern Philology*, Vol. 4, No. 2, 1906, s. 344 s pozn. 1).

679 V básni potulný pevec rozpráva, ako odišiel ku Gótom spolu s Ealhildou (verše 5-8) a zostal u Ermanaricha (Ermanric), ktorý mu dal zlatý náhrdelník (88-92). Túto cennosť dal svojmu pánovi, myrgingskému kniežatu Eadgilsovi (93-96). Od Ealhildy potom dostal druhý (97-102). Pozri SCHMIDT, L.: *Ostgermanen*, s. 574 a 580; MOISL, H.: *Kingship*, s. 115. K identifikácii Ealhildy ako manželky gótskeho kráľa Ermanaricha pozri BRADY, C.: *Innwerud Earmannices*. In: *Speculum*, Vol. 15, No. 4, 1940, s. 454 s pozn. 2). Ak má byť Ealhild Audoinovou dcérou, je jasné, že nemohla byť družkou Ermanaricha žijúceho v 4. storočí. Môže však ísť o „literárne“ manželstvo, ktoré malo ukázať, že Ealhild je rodom vhodná, aby sa stala jeho manželkou. *Widsith* je predovšetkým básňou založená na fikcii a predstavivosti, nie historické dielo. Podobným spôsobom sa v severskej a nemeckej epike presunulo do času, keď žil Attila, napríklad aj ostrogótsky kráľ Theodorich (ako Dietrich z Bernu), ktorý je v niektorých príbehoch dokonca Ermanarichovým synovcom. K tomu pozri LAWRENCE, W. W.: *Structure and Interpretation of „Widsith“*, s. 353-355. Stojí tiež za zmienku, že *Sága o Völsungoch* (*Völsungasaga*) 27 a 41; *Edda*, Tretia pieseň o Sigurdovi Fafnibjörvi (*Sigurþarkviða Fafnisbana Þriðja*) 53 a 61, *Skaza Niflungov* (*Drap Niflunga*), *Gudrunin nárek* (*Guðrunarhvöt*), *Pieseň o Hamdim* (*Hamðismal*) 2-3 a SNORRI STURLUSON, *Edda*, *Jazyk básnický* (*Skáldskaparmál*) 48-49 uvádzajú, že manželkou Ermanaricha (*Jörmunrek*) sa stala Svanhild, dcéra Sigurda a Gudrun. Bola sestrou Gunnara (burgundský kráľ Gundahar, ktorý vládol približne od 407 do 437) a vnučkou kráľa Gjukiho (*Gebika*). Svanhild preto nemohla byť manželkou Ermanaricha, ktorý zomrel okolo roku 376, o nič viac, ako Ealhild. Keďže však mená Svanhild a Ealhild sú si podobné, je možné, že k ich výmene v básni došlo buď nechtiac alebo možno aj zámerne. Rovnako, ako môžeme stotožniť Kriemhildu s Ildikou, poslednou Attilovou manželkou, aj Svanhild skutočne žila, dokonca v rovnakom čase ako Ermanarich. IORDANES, *Getica* 129 píše, ako dal Ermanarich zabiť ženu menom Sunilda z kmeňa Rosomonov, aby tak potrestal zradu jej manžela. Sunilda roztrhli divoké kone, ku ktorým bola priviazaná. Jej smrť mali pomstiť jej bratia Sarius a Ammius, Ermanaricha sa im však podarilo iba zranit. V severskej epike po krásnu Svanhild poslal *Jörmunrek* svojho syna Radveho, ktorý si ju však chcel nechať pre seba. *Jörmunrek* svojho syna nechal popraviť a Svanhildu udupali jeho kone. Keď sa to Gudrun dozvedela, poslala svojich troch synov Sörliho (*Jordanov Sarius*), Hamdira (*Ammius*) a Erpa, aby *Jörmunrek* zabili. Keďže sa však Sörla a Hamdir cestou Erpa zbavili, *Jörmunrek* sa im zabiť nepodarilo. Zmrzačený *Jörmunrek* zavolať pomoc a obaja bratia padli v boji, čím Gjukiho rod vyhynul. Určitú podobnosť nachádzame aj so Sunigildou, Odoakarovou manželkou, ktorú Theodorich nechal vo väzení zomrieť hladom.

680 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* II. 9.

681 *Epistolae Austrasiacae* 41 a 48. Pozri CANUSSIO, N.: *On the Restoration of the Fatherland* (*De restitutione patriae*), translated with a commentary by A. F. Stone, Padova 2005, s. 16 s pozn. 73).

skončila a Longobardov už nepotrebuje. Zmena nastala až potom, čo Theudebert porazil a podrobil si Alamanov, Burgundov, Daringov i Vizigótov a asi v roku 545 dostal od Totilu Venetiu, aby naďalej zostal neutrálny.⁶⁸² Franská ríša siahala až k Panónii,⁶⁸³ ale Theudebert mal v germánskom svete ešte väčšie mocenské ambície ako kedysi ostrogótsky kráľ Theodorich. Plánoval veľkú výpravu do Trácie a vyslal poslov k Longobardom, Gepidom a ďalším národom. Ako dôvod uvádzal, že je neprijateľné, aby sa cisár bez príčin a bez zásluh, len tak zo samolúbosti a veľikášstva, pýšil prívlastkom Franský, Gepidský, Alamanský a Longobardský.⁶⁸⁴ Starostlivé prípravy naznačujú, že cieľom výpravy bolo čosi viac než len koristi. Spolupráca s Longobardmi a Gepidmi dokazuje, že v tom čase museli mať ich kráľovstvá dobré vzťahy nielen s Frankmi, ale aj medzi sebou. Toto odvážne ťaženie sa však neuskutočnilo. Theudebert nešťastnou náhodou pri love utrpel ťažké zranenie hlavy, ktorému ešte v ten deň podľahol. Podľa iných prameňov zomrel po dlhej chorobe a v horúčke. Táto verzia smrti je pravdepodobnejšie a vysvetľovala by aj odloženie výpravy.⁶⁸⁵ O Theudebertových plánoch sa zmienil iba *Agathias*. *Prokopios* o nich nič nevedel, ale rokov 547 a 548 sa týka jeho 33. kapitola tretej knihy, ktorej úvod je veľmi podobný ponurej nálade jeho *Tajnej histórie*, plnej sklamaní, frustrácie a kritiky cisára Justiniana, jeho manželky i Belisaria.⁶⁸⁶ Nie je isté, či výprava naozaj hrozila alebo to bola len fáma. Avšak aj to, že táto fáma vznikla, ukazuje ak nie na pretrvávajúce priateľstvo medzi Frankmi, Gepidmi a Longobardmi, tak aspoň na to, že neboli nepriateľmi. *Agathias* tejto akcii nedával veľké šance na úspech a veril, že barbari by boli porazení a vrátili by sa domov bez slávy. Jeho optimizmus však cisár, ktorý si možno spomenul na vpády Frankov a Gepidov v roku 538 a 539, nezdieľal. Rozhodol sa čeliť spojenectvu germánskych kráľov jediným spôsobom, ktorým mohol – naklonil si jedného z nich. Bol to osvedčený postup a Justinian ho využíval proti rôznym barbarským kmeňom po celú dobu svojej dlhej vlády. Jeho východiská boli jednoduché – jednak musel mať barbarov pod kontrolou, aby ochránil v podstate nechránené hranice pred ich vpádmi a jednak potreboval ich bojovníkov pre svoje vojny. Premennivá priazeň a ustavičné sriedanie spojencov však dôkazuje, že išlo iba o núdzové riešenia a krátkodobú stratégiu.⁶⁸⁷ Prečo si teraz vybral Longobardov, nie je ťažké si domyslieť. Frankovia sa tlačili zo západu a vernosť Gepidov ovládajúcich už oba brehy Dunaja bola neistá.⁶⁸⁸ Jedinou prekážkou k uzavretiu zmluvy mohol byť Valthari, ale ten našťastie pre cisára

682 PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 13, III. 33 a IV. 24. HEATHER, P. J.: *Gótové*, s. 273; HAUPTFELD, G.: *Die Gentes*, s. 127-128.

683 *Epistolae Austrasiacae* 20. WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 68; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 11 a 137; HAUPTFELD, G.: *Die Gentes*, s. 128; POHL, W.: *Die Langobarden*, s. 31.

684 AGATHIAS, *Historiae* I. 4 však tieto tituly uvádza inak ako napríklad PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 25.

685 K Theuderichovej smrti pozri AGATHIAS, *Historia* I. 4; PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 24; GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* III. 36; FREDEGARIUS, *Chronica* III. 45; MARIUS, *Chronica* sub a. 548. Je možné, že Longobardi vôbec neboli súčasťou Theudebertovho plánu, pretože svoju vernosť neskôr vyzdvihli vo svojej reči pred cisárom, aby sa priklonil na ich stranu vo vojne s Gepidmi, pozri tiež DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 126-128; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 137 a 147; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 536 s pozn. 3); WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 140; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 236-237.

686 K tomu pozri EVANS, J. A. S.: *Justinian and the Historian Procopius*. In: *Greece & Rome*, 2nd Ser., Vol. 17, No. 2, 1970, s. 222-223; SCOTT, R. D.: *Malalas, The Secret History, and Justinian's Propaganda*. In: *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 39, 1985, s. 99-109; POHL, W.: *The Empire and the Lombards: Treaties and negotiations in the sixth century*. In: *The transformation of the Roman World vol. 1, Kingdoms of the Empire*, Leiden-New York-Köln 1997, s. 85.

687 SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 536-537; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 10-11; POHL, W.: *The Empire*, s. 87-88; POHL, W.: *Die Langobarden*, s. 28-31.

688 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 33; PROCOPIUS, *Arcana* 18; AGATHIAS, *Historia* I. 4.

vládol iba sedem rokov. Keď sa dozvedel, že sa novým kráľom stal Audoin (546 – 560),⁶⁸⁹ chopil sa príležitosti. Audoinove dôvody k spojenectvu s cisárom boli celkom iné. Ak Gausovci utiekli k Longobardom pred Frankmi, je ich dôvod k nepriateľstvu pochopiteľný. Nevieme presne, kedy Valthari zomrel a čo bolo príčinou jeho náhle a predčasnej smrti, ktorou sa zaiste pretrhlo posledné puto Longobardov s Frankmi. Audoin, ktorý korunu získal možno nie celkom zákonne,⁶⁹⁰ si rýchlo spočítal, od koho získa viac. Keďže ako nový kráľ si musel svoje postavenie upevniť, cisárova ponuka mu prišla veľmi vhod. Pre jeho rodinu, veľmožov a družinu znamenala na určitý čas stály prísun peňazí. Za spojenectvo zaplatil cisár na prvý pohľad pomerne veľa. Longobardom odstúpil východ Vnútrozemského Norika a západ Panónie medzi Drávou a Sávou.⁶⁹¹ V skutočnosti to až taká veľká strata nebola, pretože im dal to, čo nemal. „Daroval“ im iba to, odkiaľ sa už Ostrogóti sťahli a čo ešte neovládali Gepidi alebo neobsadili Frankovia.

Datovať uzavretie spojeneckej zmluvy sa podľa *Prokopia* nedá, pretože v 33. kapitole zhrnul rôzne udalosti, ktoré sa stali od začiatku vojny do roku 548. Theudebert a Elemund zomreli v roku 547 a Justinián mohol uzavrieť spojenectvo s Audoinom aj v roku 547 alebo 548.⁶⁹² Je možné, že Longobardi do týchto provincií začali prenikať už skôr a Justinián to len dodatočne potvrdil. Nebolo by to nakoniec prvýkrát, čo by rímsky cisár už len po právnej a diplomatickej stránke uznal stratu nejakého územia. Frankom takto potvrdil držbu južnej Galie, ktorú im ale na začiatku vojny prepustili Ostrogóti.⁶⁹³ K dohode s Audoinom mohlo teda dôjsť kedykoľvek medzi rokmi 543 a 548, keď cisárska armáda v Itálii zažívala najhoršie časy a keď sa časť singidunských Herulov pridala ku Gepidom. Je možné, že cisár sa rozhodol pre Longobardov krátko potom, ako mu nevyšli plány s herulským kráľom Suartom.

Prokopios stratu Posávia opísal takto: cisár Longobardom „daroval mesto Norikon, pevnosti v Panónii a mnoho ďalších miest“. Najväčšou záhadou je mesto Norikon, pretože žiadne také mesto nebolo. Nепрекvaпuje, že za mesto považoval Panóniu autor *Gótskeho kódexu*, ani to, že sa v dielku *Descriptio totius mundi et gentium*⁶⁹⁴ medzi najvýznamnejšími mestami Panónie tiež uviedlo Norikum, podľa ktorého sa vraj nazýva aj akýsi odev. Ale prečo sa pomýlil *Prokopios*, okrem iného aj autor diela *O stavbách*? Iste, bol nepresný, keď opisoval barbarský svet ďaleko za hranicami ríše. Norikum bolo rímskou provinciou, hoci je možné, že v tom čase už malo aj iný význam. Najjednoduchším riešením je však držať sa vydaného textu a preložiť *Nórikón polis* ako mesto Noričanov.

689 Origo gentis Langobardorum 5; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 22; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 5; PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 35. Keď sa novým franským kráľom stal Theudebald, Justinián sa ho pokúsil zlákať rovnako ako predtým Audoina na svoju stranu, pozri PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 24.

690 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 27. BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 9-10; TŘEŠTÍK, D.: *Přichod*, s. 269.

691 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 33; Origo gentis Langobardorum 5; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 22; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XVI. 20; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 5. K tomu pozri DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 134; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 140-141; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 536-537 a 580; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 11; KRÜGER, B.: *Die Germanen II*, s. 591-592; GÜNTHER, R. – KORSUNSKIJ, A. R.: *Germanen*, s. 210; POHL, W.: *The Empire*, s. 88-89; POHL, W.: *Die Langobarden*, s. 29; TODD, M.: *Germáni*, s. 223-224 a 226; CSALLÁNY, D.: *Archäologische Denkmäler*, s. 13; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 233-234; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 10 a 26; AVENARIUS, A.: *Die Awaren*, s. 72; TŘEŠTÍK, D.: *Přichod*, s. 269; STEINHÜBEL, J.: *Pövod*, s. 377-378; BEDNAŘÍKOVÁ, J.: *Stěhování*, s. 273; DROBERJAR, E.: *Věk barbarů*, s. 167.

692 WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 140; POHL, W.: *The Empire*, s. 89.

693 POHL, W.: *The Empire*, s. 86; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 235-236 s pozn. 241).

694 *Descriptio totius mundi et gentium* A 57.

Ktoré to však bolo, je záhadou. Najčastejšie sa stretieme s Poetoviom alebo Emonou a ako mesto Panónia z *Gótskeho kódexu* sa predpokladá Celeia (Cilli).⁶⁹⁵ Nie je vylúčené, že zúženie provincií na mestá a pevnosti *Prokopiom* bolo zámerné, pretože strata, či darovanie, ak použijeme jeho slová, „mnohých miest“ vyzerá lepšie ako strata celých provincií.⁶⁹⁶

K ďalším mestám, ktoré Longobardi zrejme obdržali, patrili Mursa a Cibalae. Krajina medzi nimi je močaristá a zodpovedá aj *Ennodiovej* rieke Ulca, kde v roku 489 Gepidi bránili Ostrogótom v ceste do Itálie. V Cibalách sa hlavná cesta vedúca zo Sirmia rozvetvila na tri. Prvá smerovala k Murse a Aquincu, druhá k Poetoviu a tretia viedla cez Sisciu (Sisak) a Celeiu do Itálie. Justinian Longobardov ako svojich nových spojencov vkladil medzi Frankov a Gepidov, čím dosiahol, že tieto dôležité cesty zostali stále, aj keď nepriamo, pod jeho kontrolou. *Walter Pohl*⁶⁹⁷ upozornil, že po odvolaní Belisaria v roku 548/549 sa všetky výpravy do Itálie začínali v Trácii a Ilýrii, kde veliteľia verbovali vojsko. Odtiaľ sa mali do Itálie dostať po súši alebo na lodiach zo Salony. Tým vzrástla dôležitosť južnej Panónie, čo zároveň vysvetľuje, prečo konfliktu medzi Longobardmi a Gepidmi venoval *Prokopios* toľko miesta, až sa z neho stáva akási protiváha k vojne proti Totilovi. Justinianova neustála, i keď viac slovná ako vojenská podpora Longobardov, ktorí sa sami cítili slabší ako Gepidi, naznačuje, že sa v Panónii neuchytili natoľko pevne, aby ju nestratili.

Oficiálne sa odstúpenie týchto provincií zdôvodňovalo tým, že Gepidi obsadili Sirmium a podnikali lúpežné výpravy na byzantské územie, napríklad v roku 539. Samotné obsadenie mesta v roku 536, keď sa cisárskym vojskám podarilo vytlačiť Ostrogótov z Dalmácie, však nebolo skutočným dôvodom, pretože cisár uzavrel spojenectvo s Audoinom až o desať rokov neskôr. Obsadenie Sirmia Gepidmi teraz iba obaja využili. Justinian Audoinovi možno slúbil aj Sirmium s podmienkou, že si ho dobyje sám. Dôkazy o tom síce nemáme, ale mesto sa v tejto časti *Prokopiových* dejín objavuje viac než kedykoľvek predtým. Longobardi v jeho okolí navyše nemali s Gepidmi žiadnu pevnú hranicu, ktorú by tvorila nejaká prírodná prekážka. Táto predpokladaná časť dohody sa napokon nenaplnila. Krátko po obsadení Panónie Longobardi síce podnikli výpravu, ktorá možno mala pôvodne smerovať proti Gepidom, skončila však hlboko vo vnútrozemí cisárstva. Vyplienili Dalmáciu a Ilýriu a odviekli so sebou mnoho obyvateľov. Dôvodom k tejto výprave preto mohla byť nielen túžba po koristi, vyludnená Panónia, ktorá ich nemohla dostatočne užiť, ale aj snaha vydierať cisára. Justinian Longobardov potreboval a tento ich prehrešok mlčky strpel. Za rovnaké porušenie zmluvy však Gepidi o jeho podporu prišli.⁶⁹⁸ Zmenu politickej orientácie Longobardov neskôr ešte pois-

695 K mestu Noriku pozri EGGER, R.: Civitas Noricum. In: *Wiener Studien*, 47, 1929, s. 146-154; SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 580; WERNER, J.: Die Langobarden, s. 11-12 a 134; KRÜGER, B.: Die Germanen II, s. 592; WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 320; WOLFRAM, H.: Österreichische Geschichte, s. 68; POHL, W.: The Empire, s. 88-89; HAUPTFELD, G.: Die Gentes, s. 131; BÓNA, I.: Die Langobarden, s. 237; BÓNA, I.: The Dawn, s. 26 a 33; AVENARIUS, A.: Začiatky Slovanov na strednom Dunaji: autochtonistická teória vo svetle súčasného bádania. In: *Historický časopis*, roč. 40, č. 2, 1992, s. 6; AVENARIUS, A.: Die Awaren, s. 72 a 79; TRÉŠTÍK, D.: Príchod, s. 262-263 a 278.

696 POHL, W.: Die Langobarden, s. 29.

697 POHL, W.: POHL, W.: The Empire, s. 75 a 91. K významu tejto oblasti pozri aj WERNER, J.: Die Langobarden, s. 11; BÓNA, I.: The Dawn, s. 32-33.

698 PROCOPIUS, De bello Gothico III. 34; PROCOPIUS, Arcana 18.

til sobáš Audoina s Amalafriidovou sestrou. Kráľovstvo jeho otca Hermenefrida zničili Frankovia a spojenie jeho rodu s longobardským ukazuje, čo tým cisár sledoval.⁶⁹⁹

V polovici 6. storočia už Longobardov nachádzame v úplne inej situácii. V južnej Panónii kontroľujú dôležitú križovatku ciest, v Noriku hraničia s Frankmi, na Dunaji s Gepidmi a približne na Sáve s cisárstvom. Vachom tak starostlivo budované spojenectvá sú minulosťou a Longobardi budú čoskoro bojovať proti Gepidom, stanú sa „najväčšími“ nepriateľmi Frankov a cisárovi poskytnú početné oddiely. Cisárovi jeho zámer predsa len vyšiel a podarilo sa mu obrátiť Longobardov proti Gepidom, čím rozoštvá dovtedy priateľské kmene, ktoré vykrvávajú vo vzájomných bojoch. Nemal však záujem na úplnom zničení ktoréhokoľvek z nich a bol pripravený zasiahnuť, ak by to jednému hrozilo.

Vojna s Gepidmi

V rokoch 549 až 552 došlo medzi Longobardmi a Gepidmi k trom vojnám. *Pavol* ich všetky zhrnul do jedinej bitky, *Origo* a podľa nej aj *Gótsky kódex* ich zmiešali ešte aj s vojnou z roku 567. Všetkým troch vojnám sa venoval iba *Prokopios*.⁷⁰⁰ V roku 549, len 3 roky po uzavretí spojenectva, nastali podľa *Prokopia* medzi Gepidmi a Longobardmi „veľké nezhody“ a oba kmene ich chceli vyriešiť vojnou.⁷⁰¹ O príčinách nezhôd sa nedozvieme veľa ani z *Pavla*, podľa ktorého ich korene siahali až kdesi do minulosti.⁷⁰² Podľa *Origo* bol tým dôvodom Hildiges, ale ten sa medzi Gepidmi v čase vojny nenachádzal. Vraj si už aj dohodli čas bitky, ale Longobardi, keďže boli početne slabší a necítili sa dosť silní, usúdili, že prišiel čas využiť spojenectvo a požiadali cisára o pomoc. Keď sa o ich poslanstve dozvedel gepidský kráľ Thurisind (o. 548 – o. 560), tiež vyslal poslov do Konštantínopola, aby, ak sa im nepodarí dostať cisára na svoju stranu, dosiahli aspoň jeho nestrannosť. Justinián sa rozhodol vypočúť si obe strany, ale nie naraz. Longobardi mali výhodu, že mohli predstúpiť ako prví. *Prokopios* následne prerozprával obe poslanstvá. Sčasti nepochybne ide o útržky skutočných prejavov a sčasti o jeho vlastnú tvorbu, kde zužitkoval svoje vedomosti o konflikte.⁷⁰³ Longobardski posli o sebe vôbec nehovorili. Namiesto toho očierňovali Gepidov, zdôrazňovali ich nevďačnosť, vierolomnosť, nadutosť a zbabelosť. Nezabudli pripomenúť obsadenie Sirmia a lúpežné výpravy, čo bolo podľa nich porušením spojenectva. V závere dodali, že ak Gepidi prichádzajú vrátiť to, čo vzali, cisár by nemal zabudnúť, že tak robia zo strachu z Longobardov. Vyzvali ho, aby všetko dobre zväzil a urobil, čo je najlepšie pre neho a „jeho“ Longobardov.⁷⁰⁴ Nakoniec, ak by sa predsa len chcel

699 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 25; IORDANES, *Romana* 386. WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 140-142; WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 68; POHL, W.: *The Empire*, s. 94; HAUPTFELD, G.: *Die Gentes*, s. 131; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 10-11 a 26; TRĚŠTÍK, D.: *Přichod*, s. 274.

700 *Origo gentis Langobardorum* 5; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 23; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 5. Niektorí historici datujú prvú vojnu k roku 547, druhú k roku 549 a tretiu k roku 551. Pozri DI-CULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 136-140; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 141-147; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 581; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 140-141; POHL, W.: *The Empire*, s. 90-91; CSALLÁNY, D.: *Archäologische Denkmäler*, s. 13; TRĚŠTÍK, D.: *Přichod*, s. 270.

701 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 34.

702 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 23.

703 K tomu pozri POHL, W.: *The Empire*, s. s. 75-76 a 87; BEDNARÍKOVÁ, J.: *Stěhování*, s. 133.

704 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 34. HODGKIN, Th.: *Italy and Her Invaders* V, s. 122-126; POHL, W.: *The Empire*, s. 88-89; POHL, W.: *Die Langobarden*, s. 30.

spojiť s Gepidmi, pokúsili sa ovplyvniť jeho rozhodnutie ešte zmienkou o spoločnej viere a ariánstve Gepidov.

Gepidská reč je hneď na prvý pohľad iná a až z nej sa dozvedáme viac o pozadí sporu. Podľa nich boli pôvodcami nezhôd (lat. *rixa*, gr. *diafora*) Longobardi, ale čo za nezhody to boli, sa nezmienili. Uviedli len, že ich chceli riešiť pomocou súdu niekoľkokrát, ale Longobardi to vždy odmietli, čo má byť dôkazom, že nie oni si želajú vojnu, ktorá je podľa nich zbytočná. Cisára upozornili, že je nerozumné spájať sa so slabším a navyše s niekým, kto je jeho spojencom len krátko. Ovládnutie Sirmia obhajovali príkladmi osídľovania iných vyludnených území barbarským obyvateľstvom. Vraj urobili iba to, čo si sám žela.

Justinián sa vraj po veľkom rozmýšľaní rozhodol podporiť Longobardov a k spojenectvu sa dokonca zaviazal prísahou. Je však isté, že sa rozhodol ešte predtým, než si obe strany vypočul. Longobardom na pomoc skutočne vyslal silné vojsko. Údajne viac než 10 000 jazdcom velili Konstantianos, Buzes a Aratios.⁷⁰⁵ K nim sa ešte pripojil Ioannes, veliteľ vojsk v Ilýrii, a 1 500 Filimuthových Herulov. Keď sa Gepidi dozvedeli, že cisárske vojsko je blízko, rýchlo uzavreli s Longobardmi mier. Jediní, kto tak preliat krv v prvej vojne, boli na oboch stranách iba spojenci znepriatelených strán, Aordovi Heruli a cisárski vojaci, ktorí na seba náhodou narazili. Mier byzantských veliteľov zaskočil a zostali stáť na mieste pokým nedostanú nové rozkazy. Je však otáznne, či sa cisárovi vojaci mali naozaj zapojiť do vojny medzi dvoma barbarskými kmeňmi, ktoré ríšu neohrozovali. Skôr sa zdá, že sa mali iba ukázať a priamemu boju sa vyhnúť, pretože cieľom Ioanna a Filimutha bola Itália. Možno práve preto zostali velitelia bezradní, keď na nich zaútočili Heruli. Napriek tomu, že k ďalším bojom nedošlo, Audoin v roku 550 prisľúbil Justiniánovmu synovcovi Germanovi vyslať do Itálie 1 500 bojovníkov. Zdá sa, že práve to bolo jediným cieľom Justiniána. Ak by Longobardi zvíťazili, čo sa napokon nestalo, jeho armáda za priaznivých okolností mohla Sirmium obsadiť sama.⁷⁰⁶

Nepriateľstvo medzi Longobardmi a Gepidmi chcel využiť aj Hildiges, ktorý doteraz so svojou družinou žil u Slovanov. Posilnený mnohými Slovanmi prišiel ku Gepidom a chcel im pomôcť v nádeji, že mu potom pomôžu získať longobardskú korunu. Avšak prv, než sa mohol zapojiť, Audoin a Thurisind uzavreli mier. Ak ale podľa *Prokopia* dúfal, že si ho Gepidi zvolia za svojho kráľa, možno práve to bol jeden z dôvodov, prečo obaja králi uzavreli mier tak rýchlo. Audoin si Hildigesa vyžiadala, ale Gepidi ho odmietli vydať. Požiadali ho však, aby odišiel. Nechceli, aby sa jeho prítomnosť stala zámenkou k novej vojne. Hildiges sa vrátil aj s niekoľkými gepidskými dobrovoľníkmi k Slovanom, odkiaľ sa čoskoro vydal na novú výpravu. Smeroval do Itálie, kde chcel so svojím šesťtisícovým vojskom pomôcť Totilovi. Nakoniec sa s ním ale nespojil, hoci už bol vo Venetii, a vrátil sa k Slovanom. Je možné, že Slovania, ktorí od tejto výpravy očakávali niečo iné, odmietli ďalej pokračovať.⁷⁰⁷

O rok neskôr sa vzťahy medzi Longobardmi a Gepidmi opäť vyostřili. Nepodarilo sa im odstrániť všetky nezhody a opäť sa ich rozhodli riešiť zbraňami. Keď už obaja králi vyvedli svoje početné armády na bojové pole, ich vojaci začali v hrôze utekať preč. *Prokopios* nevedel, čo ich vystrašilo. Zrejme išlo o nejaký prírodný úkaz, ktorý obe strany chápali ako zlé znamenie. Na bojisku zostali iba králi a zopár bojovníkov. Audoin navrhol Thurisindovi mier so slovami, že ak Boh chce, aby nebo-

705 Konstantianos, Buzes a Aratios sú tí istí velitelia, ktorých v roku 550 porazili Slovania v Astike.

706 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 39.

707 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 35. TRÉŠTÍK, D.: Príchod, s. 271 a 276; STEINHÜBEL, J.: Pôvod, s. 377-378; DROBERJAR, E.: Věk barbarů, s. 167.

jovali, nemá zmysel sa protiviť jeho vôli. Mier dohodli na dva roky, počas ktorých mali nájsť pokojné riešenie svojich sporov. To sa im však nepodarilo a opäť hľadali spojencov pre novú vojnu. Koho si našli Longobardi, nie je známe. Zrejme sa opäť spoliehali na podporu cisára. Gepidi sa tentoraz ani nepokúsili si ho nakloniť a obrátili sa na bulharský kmeň Kutrigurov sídliači za Azovským morom. Čo malo byť odmenou za pomoc, si môžeme domyslieť podľa zmluvy, ktorú neskôr uzavreli Longobardi s Avarmi. Pravdepodobne išlo o časť dobytky a nemalý podiel na koristi. Kutrigurskí náčelníci vyslali 12 000 jazdcov pod velením Chinialona, ale o rok skôr, ako mali. Keďže sa Gepidi neželali, aby vojna začala už teraz a ich vinou, previedli ich cez Dunaj, aby zatiaľ vyplienili byzantské územie. Justinianovi sa nakoniec podarilo dosiahnuť, aby odišli. Časť z nich usídlil v Trácii.⁷⁰⁸

ALBOIN

Justinianov slabnúci záujem o dlhotrvajúcu vojnu v Itálii vyvrcholil odvolaním Belisaria. Avšak keď Totila obsadil Rím a Sicíliu, na naliehanie rímskeho biskupa Vigilia a iných vplyvných Rimanov, ktorí boli v Konštantínopole, sa rozhodol vo vojne pokračovať. V roku 549 za vrchného veliteľa vymenoval najprv Liberia, ale hneď potom si vybral Germana, ktorý sa z politických dôvodov oženil s Matasuinthou. Po Germanovej náhlej smrti touto úlohou poveril jeho zaťa Ioanna,⁷⁰⁹ ale keďže sa obával, že ho ostatní velители nebudú rešpektovať, v roku 551 sa stal nakoniec vrchným veliteľom Narses. Narses však vyhlásil, že tento rozkaz odmietne, ak nedostane dostatočne silné vojsko. Justinian mu vyhovel a dal mu nielen vojsko, ale aj peniaze, za ktoré mal naverbovať vojakov, prilákať naspäť prebehlíkov a poplatiť dlžoby na zolde. K jeho armáde sa mal pripojiť aj Ioannes, Filimuth a Aruth. Podľa *Prokopia* bola Narsova armáda konečne hodná veľkosti ríše.⁷¹⁰

Víťazstvo nad Gepidmi

Zatiaľ čo Narses verboval vojsko v Trácii a Ilýrii a pomaly smeroval do Salony, kde ho už čakal Ioannes, mier medzi Longobardmi a Gepidmi uzavretý na dva roky sa chýlil ku koncu. Gepidi sa po zlyhaní plánu s Kutrigurmi opäť obrátili na cisára. Tentoraz Longobardov predbehli a pred Justiniana predstúpili ako prví. Cisár, neschopný ochrániť vlastnú krajinu pred ničivými nájazdmi Slovanov a Hunov (Bulharov), bol ochotný k ústupkom a s Gepidmi obnovil nielen spojenectvo, ale slúbil im aj peniaze a vojenskú pomoc. Na ich žiadosť túto dohodu ešte potvrdilo dvanásť senátorov, pravdepodobne podľa germánskeho zvyku. Gepidom sa mohlo zdať, že Justinianova podpora Longobardov je už minulosťou. Keď však do Konštantínopola o niečo neskôr prišli longobardskí posli, cisár zrušil spojenectvo s Gepidmi s vysvetlením, že aj napriek nedávno uzavretej dohode naďalej „prevádzali“ Slovanov cez Dunaj. Gepidi im predtým naozaj pomáhali, ale teraz to už nebola

708 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 18-19. DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 140-142; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 147-157; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 538; POHL, W.: *The Empire*, s. 92-93; AVENARIUS, A.: *Die Awaren*, s. 73-74; TRÉŠTÍK, D.: *Příchod*, s. 271-273; STEINHÜBEL, J.: *Pövod*, s. 378-379.

709 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 37, 39-40; IORDANES, *Romana* 383; IORDANES, *Getica* 314; Continuator Marcellini, *Chronicon* sub a. 547 et 548; MARIUS, *Chronica* sub a. 547.

710 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 26.

pravda, pretože to nebolo v ich záujme.⁷¹¹ Longobardom sľúbil silné vojsko a Audoin na oplátku poslal Narsovi smerujúcemu do Itálie svojich 2 500 jazdcov, ktorých sprevádzalo ešte ďalších 3 000 mužov.⁷¹² V Narsovom vojsku bol aj mladý Gepid Asbad so 400 bojovníkmi, avšak nie je známe, či ich vyslal Thurisind na základe spojeneckej zmluvy rovnako ako Audoin, alebo išlo o žoldnierov. Asbadov oddiel nebol v porovnaní s longobardským veľký, ale *Prokopios* mal dobrý dôvod, prečo si ho zapamätal.

Cisár poslal Longobardom silné vojsko pod velením Germanových synov. K nim sa ešte pripojil Suarta a Amalafriid, ktorého cisár menoval za veliteľa. S Amalafriidom bola aj jeho sestra, ktorá sa mala vydať za Audoina. Gepidi znovu zostali sami. Opäť ale môžeme pochybovať, či Justinian myslel túto pomoc vážne, pretože k Longobardom sa nakoniec dostal iba Amalafriid so sestrou a svojou družinou. Väčšina vojska zostala pri Ulpiane, kde velitelia údajne neplánovane museli riešiť vieroučné rozpory medzi tamojšími kresťanmi. Keď sa longobardské vojsko dostalo na gepidské územie, došlo k veľkej bitke, v ktorej početne slabší Longobardi zvíťazili. Audoin potom vyslal do Konštantínopola poslov, aby cisárovi oznámili jeho víťazstvo a zároveň predniesli sťažnosť, že cisárske vojsko neprišlo, pričom on sa musel zaobísť bez tisícov svojich vojakov, ktorých ako spojenec poslal do Itálie.⁷¹³

O tejto krvavej bitke sa dozvedáme aj zo ságy o Thurisindovi. Nakoniec sa *Pavol* až tak veľmi nemýlil, keď všetky tri vojny zhrnul do jednej bitky, pretože aj podľa *Prokopia* došlo medzi Longobardmi a Gepidmi vlastne iba k jedinej. Dokonca ani rozlišovať tri vojny nie je celkom presné, pretože stále išlo o ten istý konflikt a tie isté nevyriešené nezhody. Podľa *Pavla* obe armády bojovali udatne až do chvíle, keď na seba narazili synovia oboch kráľov, Alboin a Thurismod.⁷¹⁴ Kde boli počas bitky kráľi Audoin a Thurisind, už povest nespomína. Alboin Thurismoda prebodol mečom, zrazil z koňa a zabil. Keď Gepidi videli, že kráľov syn je mŕtvy, dali sa na bezhlavý útek. Longobardi ich začali prenasledovať, mnoho ich zabilo a domov sa vracali s bohatou korisťou.⁷¹⁵ Nasledujúca povest rozpráva o návšteve Alboina u Thurisinda. Na skutočný dôvod, prečo k nemu išiel, sa však zabudlo. Celá sága oslavuje Alboinove hrdinstvo a dôvod návštevy je vymyslený. Keď po bitke Longobardi navrhli Audoinovi, aby Alboin za svoje hrdinstvo a zásluhy na víťazstve mohol stolovať spolu s ním, Audoin im odpovedal, že by to urobil. Je však zvykom ich kmeňa, že kráľ nemôže sedieť za jedným stolom spolu so synom, pokiaľ nedostane zbrane od kráľa cudzieho kmeňa. Na tomto zvyku môže byť niečo pravdivé, ale spôsob, ako zbrane získal Alboin, pripomína niečo iné. Alboin tieto otcove slová počul a so svojou malou družinou sa vydal k Thurisindovi. Prečo práve k Thurisindovi, ktorý len nedávno stratil syna, a nie inému kráľovi, o tom už povest nehovorí. Kráľ Gepidov ho prijal a pozval ho na hostinu. Posadil ho po svojej pravici na miesto, kde predtým sedával Thurismod, so slovami, že toto miesto mu je drahé, ale pohľad na človeka, ktorý na ňom teraz sedí, mu spôsobuje bolesť. Druhý Thurisindov syn, ktorého *Pavol* nemenuje, si tento otcov povzdych zle vysvetlil a začal

711 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 25. K tomu pozri POHL, W.: *The Empire*, s. 93-94; TŘEŠTÍK, D.: *Příchod*, s. 273-274; STEINHÜBEL, J.: *Původ*, s. 379.

712 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 25-26.

713 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 25; IORDANES, *Romana* 386. DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 142-150; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 538-539 a 581; POHL, W.: *The Empire*, s. 90-91 a 94-95. Keďže *Jordanes* skončil svoju *Rímsku históriu* pred bitkou medzi Totilom a Narsom, je zrejme, že bitka medzi Longobardmi a Gepidmi jej predchádzala.

714 Alebo Thurismund (Thorismund), ako sa volal aj gótsky kráľ, ktorý porazil Gepidov, i vizigótsky kráľ. *Prokopios* pozná byzantského veliteľa menom Thurimuth.

715 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 23; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XVI. 20.

Longobardov urážať, že so svojimi nohami omotanými bielou látkou vyzerajú ako kobyly. Jeden bojovník z Alboinovej družiny odpovedal, nech sa ide pozrieť na pole Asfeld, kde ležia rozhádzané kosti jeho brata, ako vedia tí, ktorých nazýva kobylami, kopat.⁷¹⁶ Asfeld nie je názov tohto poľa, ale synonymom pre bojisko, teda „pole Asov“, čomu rozumeli Longobardi i Gepidi. Pravdepodobne sa nachádzalo v blízkosti Sirmia.⁷¹⁷ Táto poznámka Gepidov rozhnevala. Keď už tasili meče, Thurisind vstal a postavil sa medzi znepriatelené strany. Upokojil rozvášnených mladíkov a svojich varoval, že ako prvý potrestá toho, kto ublíži jeho hosťovi. Potom sa všetci znovu usadili a Thurisind priniesol Thurismodovu zbroj a odovzdal ju Alboinovi. Alboin sa bezpečne vrátil domov a od toho času smel stolovať spolu s otcom. Všetci, ktorí potom počuli Alboina na hostine otcovi rozprávať, čo zažil u Gepidov, boli „ohromení a obdivovali jeho odvahu a zároveň chválili Thurisinda“.⁷¹⁸

Zo všetkých príbehov zapísaných *Pavlom* je tento nielen najpôsobivejší, ale má aj najväčšiu historickú hodnotu. Jednoznačne išlo o mierové posolstvo a Audoin tým, že prijal zbrane od cudzieho kráľa, sa stal Thurisindovým synom v zbrani⁷¹⁹ rovnako, ako sa stal Hunimund synom Thiudimera, Rodulf synom Theodoricha, Theodorich synom Zenona a Eutharich synom Justina I. Alboinova adopcia zrejme zodpovedá slávnostným prisahám potvrdzujúcim zachovanie „večného“ priateľstva, o ktorých hovorí *Prokopios*⁷²⁰ a Alboin túto zmluvu neporušil, kým Thurisind žil. Nezavazovala ho však už voči jeho nástupcovi, čo napokon viedlo o 15 rokov neskôr k ďalšej vojne. Stojí tiež za zmienku, že ani v tomto príbehu, rovnako ako v ságe o Rumetrude, nie je známe meno jednej z postáv. Druhý Thurisindov syn však nepochybne žil a bol ním zrejme Kunimund, posledný gepidský kráľ.⁷²¹

Hildigesova smrť

Longobardi a Gepidi uzavreli mier aj podľa *Prokopia*, ktorý nezabudol ani na osudy Hildigesy. Zaznamenal, že Hildiges so svojou asi 30 člennou družinou prišiel do Konštantínopola. Prečo a kedy opustil Slovanov a prišiel k cisárovi, už nespomenul, ale keďže sa nevzdával nádeje na trón, bol pravdepodobne ochotný hľadať pomoc u kohokoľvek, Slovanov, Gepidov i Ostrogótov. Tentoraz skúsil šťastie u cisára. Justinián vedel, že Hildiges je právoplatným dedičom longobardskej koruny, prijal ho a vymenoval za veliteľa elitného palácového oddielu *scholai*. Keď sa Audoin dozvedel, že Hildiges je v Konštantínopole, odvolal sa na spojenectvo a požiadal cisára, aby mu Hildigesy vydal. Justinián to odmietol, pretože kým bol Hildiges v jeho blízkosti, mohol si byť istý Audoinovou vernosťou. Ak by sa vzťahy medzi ním a Audoinom niekedy zhoršili, Hildigesy mohol urobiť kráľom Longobardov podobne ako Suartu kráľom Herulov. Hildiges však nebol spokojný a sťažoval si, že sa mu nedostávajú pocty hodné jeho rodu a postavenia. Hoci toto mal byť dôvod, prečo v roku 552 ušiel, skutočným

716 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 24.

717 BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 8-9.

718 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 24. DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 140-142; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 147-157; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 539 a 583; POHL, W.: *Die Langobarden*, s. 33; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 237-238; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 7-9 a 32-33.

719 SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 582; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 11.

720 *Pavol* hovorí o večnej zmluve (*foedus perpetuum*) s Avarmi, pozri POHL, W.: *The Empire*, s. 94 a 98.

721 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 24. BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 8.

dôvodom bolo asi obnovenie vojny medzi Longobardmi a Gepidmi. Hildiges musel byť sklamaný, keď cisár zrušil spojenectvo s Gepidmi a vojenskú pomoc opäť prisľúbil Longobardom. S Gótom Goarom opustil hlavné mesto a v tráckom meste Apron (Ainardjik) sa spojil s Longobardmi, ktorí boli buď členmi jeho družiny alebo najatou posádkou mesta. Všetci spolu potom vnikli do cisárskych stajní, ukradli kone a pokračovali v úteku. Cisár vydal rozkazy všetkým veliteľom a vojakom v Trácii a Ilýrii, aby ich zastavili. Ešte v Trácii sa o to neúspešne pokúsili Kutriguri, v Ilýrii sa proti nim zhromaždilo silné vojsko, ale Hildigesovi muži prepadli a zabili jeho veliteľov, ktorí sa príliš vzdialili. Vojaci po ich smrti ustúpili a Hildigesovi už nikto nebránil v návrate ku Gepidom.⁷²² Do vojny už ale nezasiahol, pretože podľa *Prokopia* práve v tom čase uzavreli Gepidi s Longobardmi i cisárom mier. Justinian týmto mierom vtedy síce veľa nezískal, ale keďže sa obe strany vojnou značne vyčerpali, až do konca svojej vlády mal od nich pokoj.

Krátko po uzavretí mieru Audoin, teraz už aj so súhlasom cisára, opäť požiadal Thurisinda, aby mu vydal Hildigesu. Jeho vydanie vraj bude prvým dôkazom ich večného priateľstva. Thurisind zvolal popredných Gepidov, aby sa s nimi poradil. Rada mu odporučila nevydať Hildigesu so slovami, že radšej nech zhyie celý ich kmeň, než aby sa poškvrnili takým zločinom. Thurisind sa obával, že túto odpoveď Audoin a cisár využijú ako zámienku k novej vojne. Vtedy si spomenul na Ostrogotha⁷²³ a vyslal poslov k Audoinovi, aby mu ho tiež vydali. Longobardi to však odmietli. Zrejme to súviselo so zvykom rozšíreným medzi Germánmi i Slovanmi, že ak raz niekoho prijali ako hosťa, nesmeli ho vydať jeho nepriateľom alebo mu inak ublížiť. To by vysvetľovalo, prečo *Prokopios* vydanie Hildigesu nazval bezbožnosťou (*asebéma*), a prečo chcel Thurisind na hostine ako prvý potrestať toho, kto začne boj, pretože zabíť hosťa v jeho dome je vraj víťazstvo, ktoré sa Bohu nepáči. V *Pavlovej* dobe už išlo samozrejme o kresťanského Boha, tento zvyk má však korene ešte v pohanstve. Audoin a Thurisind nakoniec svojich hostov Hildigesu i Ostrogotha síce nevydali, ale tajne sa dohodli, že ich dajú zavraždiť. Obaja králi už po ich smrti mohli bez obáv zanechať vládu svojim synom, Alboinovi a Kunimundovi. *Prokopios* uviedol, že vie, ako došlo k zavraždeniu Ostrogotha a Hildigesu, ale nechce o tom hovoriť, pretože správy sa údajne rôznili,⁷²⁴ čo je, samozrejme, škoda. Z jeho poznámky je však jasné, že tento zločin sa nepodarilo až tak dobre utajiť.⁷²⁵

Totilova porážka

V čase, keď vrcholila vojna medzi Longobardmi a Gepidmi, Narses prišiel do Venetie, kde mu v ďalšej ceste bránili Frankovia, ktorí ako dôvod uviedli, že v jeho vojsku sú Longobardi, ich „najväčší“ nepriatelia.⁷²⁶ *Prokopiovi* sa tento dôvod nezdal dosť presvedčivý, ale celkom nezmyselný

722 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 27. DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 148-149; POHL, W.: *Die Langobarden*, s. 33-34; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 12 a 25; STEINHÜBEL, J.: *Pôvod*, s. 378-379.

723 Ak Ostrogoth utiekol k Langobardom už v roku 548, je zaujímavé, prečo už vtedy Audoin nenavrhol jeho výmenu za Hildigesu. *Prokopios* spomína Thurisinda až v súvislosti s druhou vojnou v roku 550.

724 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 27.

725 K zavraždeniu Ostrogotha a Hildigesu pozri SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 539 a 581-582; POHL, W.: *The Empire*, s. 95-96; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 238-239; TŘEŠTÍK, *Příchod*, s. 274; STEINHÜBEL, J.: *Pôvod*, s. 378-380; DROBERJAR, E.: *Věk barbarů*, s. 168.

726 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 26. Pozri WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 141; POHL, W.: *Die Langobarden*, s. 29; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 27.

tiež nebol. Narses Frankov požiadal, aby pamätali na priazeň cisára a nezabudli, že nevedú vojnu s nimi a umožnili mu pokračovať do Itálie. Totila zatiaľ zhromaždil vojsko a časť poslal pod velením Teju k Verone. Tejovi sa vďaka členitému terénu, močiarom, priekopám, zátarasám a odhodlanému odporu podarilo znemožniť Narsovi ďalší postup týmto smerom. Narses musel pochodovať pozdĺž pobrežia do Raveny,⁷²⁷ odkiaľ sa po deviatich dňoch vydal s celým vojskom opäť na pochod. Nenechal sa zatiahnuť do bežvýchnamného obliehania miest a namiesto prenasledovania sa snažil donútiť Totilu k bitke, čo sa mu nakoniec podarilo. Na rozdiel od Belisaria, ktorý nemal dostatok vojakov ani peňazí, si to však mohol dovoliť. Keď sa Totila dozvedel, že Narses obišiel Teju a postupuje na juh, rozhodol sa ho zastaviť sám. Spojil sa s Tejom, prešiel Etrúriou a utáboril sa neďaleko dediny Taginae. Narses tam dorazil o čosi neskôr a takisto rozložil tábor. Na druhý deň sa obe vojská zoradili a pripravili k boju.⁷²⁸

Narses do stredu umiestnil Longobardov, Herulov a ostatných barbarov. Hoci boli všetci jazdci, prikázal im zosadnúť a bojovať ako pešiaci. Či tým chcel naozaj dosiahnuť, aby počas útoku neprepadli strachu a nedali sa na ústup, ako si myslel *Prokopios*, nie je isté.⁷²⁹ Skôr sa zdá, že ako pešiaci mali väčšiu šancu zadržať útok Ostrogótov, alebo, čo je ešte pravdepodobnejšie, Narses z nich urobil návnadu, aby Totila zaútočil presne tam, kde chcel. V reči, ktorú *Prokopios* vložil do úst Totilovi, totiž kráľ Ostrogótov stred byzantského vojska považoval za najslabšie miesto práve preto, že tam boli najatí barbari.⁷³⁰ Na obe krídla Narses umiestnil okrem jazdy, ktorej velil spolu s Valerianom a Ioanom, ešte 8 000 peších lukostrelcov. Ako zálohu si ponechal 1 500 jazdcov rozdelených do dvoch oddielov. Podobne vraj rozostavil svoje vojsko aj Totila. Ani jeden vojvodca sa však nechystal zaútočiť ako prvý. Totila stále čakal na 2 000 jazdcov, ktorí mali doraziť každú chvíľu. Keď však prišli, Ostrogóti opustili bojisko a vrátili sa do tábora. Po obede sa vrátili a chceli Narsa premôcť v boji nepripraveného. Mysleli si, že aj protivník sa vrátil do tábora. Lenže Narses nedovolil svojim vojakom opustiť miesta a ani len vyzliecť si brnenie a odložiť zbrane. Keď Totilovi tento plán nevyšiel, opäť rozostavil svoje vojsko, ale tentokrát inak. Do čela postavil jazdcov, ktorých úlohou bolo prudkým útokom preraziť nepriateľské línie a rozhodnúť tak bitku. S pechotou veľmi nepočítal a umiestnil ju do tyla, aby v prípade neúspechu poskytla ustupujúcim jazdcom bezpečie a prípadne potom zaútočili spolu. Jazdcom aj pešiakom vraj navyše prikázal, aby odložili luky a šípy a použili len kopije. Keď Narses spozoroval zmeny v gótskom rozostavení, lukostrelcov na krídlach vysunul dopredu a pootočil. Oddiely lukostrelcov museli byť na vyvýšenom teréne, pretože inak by sa stali ľahkým cieľom ostrogótskej jazdy, ktorá by ich bez problémov zmietla. Totila tento manáver buď nebral na vedomie alebo si Narsov zámer proste neuvedomil, čo preňho malo tragické následky.⁷³¹ Ostrogótska jazda cvalom vyrazila do útoku a rýchlo smerovala k cisárskej armáde. Keď bola na dostrel, 8 000 lukostrelcov ju zasypalo šípmi a jazdci utrpeli veľké straty prv, než vôbec mohli ohroziť barbarských vojakov v predných radoch. Podobnú taktiku použili aj Angličania počas storočnej vojny v roku 1415 pri Agincourte, bez toho, aby vedeli nič o bitke pri Taginách, avšak s rovnakým výsledkom.⁷³² Ostrogótska pechota, ktorá sa na boj iba prizerala, namiesto toho, aby ustupujúcu

727 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 28.

728 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 29. K bitke pozri DELBRÚCK, H.: *Geschichte der Kriegskunst* II, s. 413-426.

729 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 31.

730 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 30.

731 K tomu pozri THOMPSON, E. A.: *Early Germanic Warfare*, s. 8-9.

732 FEATHERSTONE, D.: *Válečníci a války ve starověku a středověku*, s. 96-98.

jazdu kryla, sa tiež nechala strhnúť k úteku. Ostrogóti utekali z bojiska a Byzantínci ich začali prenasledovať. Do večera bolo o výsledku bitky, v ktorej Góti stratili 6 000 mužov, rozhodnuté. Jedným z prenasledovaných bol aj Totila, ktorého sprevádzalo iba päť jazdcov. V päťách mali päť cisárskych vojakov vrátane Gepida Asbada, ktorí vraj vôbec netušili, že naháňajú kráľa. Keď sa priblížili, Asbad prebodol Totilu kopijou a sám pri tom utrpel zranenie. Zranený Asbad a jeho druhovia už potom Ostrogótov neprenasledovali a vrátili sa naspäť. Totila zomrel o niekoľko hodín neskôr. Podľa iných však utrpel smrteľné zranenie už počas útoku, keď ho zasiahol šíp. Z bojiska sa stiahol a vraj práve jeho neprítomnosť spôsobila, že ostrogótske vojsko zachvátila panika. Jeho nástupcom sa stal Teja (552),⁷³³ ale vojna v Itálii neskončila ani jeho smrťou. Narses si musel poradiť nielen s izolovanými ohniskami odporu húževnatých Ostrogótov, ale poraziť aj Sindualda, vytlačiť Frankov zo severnej Itálie a zastaviť bratov Buccelina a Leutharia v čele Alamanov, ktorí plienili Itáliu v roku 554. Boje v Itálii trvali až do roku 567.⁷³⁴

Barbarskí žoldnieri v Narsovom vojsku sa vraj v bitke pri Taginách držali statočne a ich odvahu ocenil aj *Prokopios*. Avšak po bitke sa ukázala divokosť a nedisciplinovanosť Longobardov, možno práve preto, že ako jediní ešte v Itálii nikdy neboli. Niet pochýb, že ich vyspelá Itália uchvátila a brali všetko, čo ešte zostalo po vojne trvajúcej 18 rokov. Začali sa správať ako dobyvatelia a zmocňovali sa majetku, vypalovali obydľia a znásilňovali ženy, ktoré pred nimi nenašli bezpečné útočisko údajne ani v kostoloch. Keď sa ich prítomnosť stala viac príťažou ako pomocou, Narses sa rozhodol poslať ich domov čo najskôr. Formálne ich prepustil zo služby a vyplatil veľkou sumou peňazí. Longobardi tak na vojne proti Ostrogótom zarobili dvakrát, najprv za pomoc, teraz za odchod. Súhlasili, že odídu, lenže Narses neveril, že by sa správali slušne. Poveril Valeriana a svojho synovca Damiana, aby ich sprevádzali až k hraniciam.⁷³⁵ Zmienku o účasti Longobardov v Narsovom vojsku nachádzame aj u *Pavla*. Podľa neho Narses poslal k Alboinovi vyslancov, aby mu pomohli vo vojne s Totilom, vraj preto, že chýry o jeho víťazstvách sa už rozšírili na všetky strany. Alboin vybral vojsko, ktoré do Itálie prepravili cez záliv. Po Totilovej porážke sa vrátili domov „ako víťazi obdarení mnohými darmi“. Dôvody, prečo sa vrátili domov, *Pavol* pochopiteľne nepoznal. To však nie je jediná jeho nepresnosť. V skutočnosti išlo o Audoina, nie Alboina.⁷³⁶ Tento *Pavlov* omyl je však názorný príklad, ako sa okolo úspešného a silného kráľa zhromažďovali aj slávne skutky jeho predchodcov.

Keď hlavné boje s Ostrogótmí v roku 552 skončili, Justinián už Longobardov nepotreboval tak veľmi ako predtým. Obojstranné spojenectvo skončilo krátko po roku 555, keď *Agathias* ešte spo-

733 PROCOPIUS, De bello Gothico IV. 32; AGNELLUS, Liber pontificalis Ecclesiae Ravennatis, De sancto Ursicino XXIII. 62; Prosperi Tironis auctarium Havniense extrema 3; MARIUS, Chronica sub a. 553 et 554; PAULUS DIACONUS, Historia Romana CVI. 23; BEDA, Chronica IIII DXXVIII 522; HYDATIUS LEMICUS, Continuatio Chronicorum Hieronymianorum, Continuatio epitomae Hispanae; VICTOR TONNENSIS EPISCOPUS, Chronica sub a. 554. BURY, J. B.: History of the Later Roman Empire II, s. 266; WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 358-360; HEATHER, P. J.: Gótové, s. 274-276; BEDNÁŘIKOVÁ, J.: Stěhování, s. 132.

734 PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum II. 2-3; GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum III. 32 a IV. 9; FREDEGARIUS, Chronica II. 62, III. 44 a 50; MARIUS, Chronica sub a. 568; Gesta episcoporum Neapolitanorum pars I, 20; AGNELLUS, Liber pontificalis Ecclesiae Ravennatis, De sancto Agnello XXVII. 90; Excerpta Sangallensia sub a. 567.

735 PROCOPIUS, De bello Gothico IV. 33.

736 PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum II. 1.

menul oddiel Longobardov vo vojne proti Perzii.⁷³⁷ Ukončil ho možno aj sám Audoin, ktorý nemal veľa dôvodov k spokojnosti s plnením zmluvy zo strany cisára, ktorému vyčítal, že zatiaľ čo on vyslal tisíce bojovníkov do Itálie, cisárska armáda ani raz neprišla. Sklamany musel byť aj jeho prístupom, keď mu odmietol vydať Hildigesu. Na druhej strane, po Theudebaldovej smrti v roku 555 sa nepochybne zlepšili vzťahy s Frankmi. S Valderadou, vdovou po Theudebaldovi, sa možno práve preto, i keď nakrátko, oženil Chlothar, ktorý s Audoinom dohodol svadbu svojej dcéry Chlotsuinthy s Alboinom.⁷³⁸ Bolo to práve v čase, keď Frankovia bojovali s cisárom o Itáliu. Z tohto zväzku sa Alboinovi narodila jediná dcéra Albsuintha. Kedy nastúpil Alboin po svojom otcovi, nie je známe. Ak sa dá spoľahnúť na *Pavlovu* chronológiu, Audoin zomrel o čosi skôr ako Thurisind, čo nebolo pred rokom 560.⁷³⁹ Chlotsuintha zomrela asi v roku 567 a Alboin sa mohol rozhliadať po novej manželke.

737 AGATHIAS, *Historiae* III. 20; PAULUS DIACONUS II. 1 tvrdí, že spojencami boli celý čas, pokým žili v Panónii, teda do roku 568. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 582; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 141; POHL, W.: *Die Langobarden*, s. 29.

738 GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* IV. 3 a 41; FREDEGARIUS, *Chronica* III. 65; *Origo gentis Langobardorum* 5; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 27; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 5.

739 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 27. WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 141.

8. SLOVANIA

DOBOVÉ SPRÁVY O SLOVANOCH

V prvej polovici 6. storočia výpravy Slovanov neboli znakom ich nepriateľstva proti Byzantskej ríši ani prejavom dlhodobej vojny. Nešlo ani o stret dvoch civilizácií na nerovnakom stupni vývoja, pretože útočníkov lákalo predovšetkým materiálne bohatstvo, či už skutočné alebo predpokladané, ku ktorému sa mohli ľahko dostať, a ktoré muselo vyvážiť aj prípadné riziká. Charakter výprav bol koristnícky a ich cieľom nebolo osídliť nové kraje, obsadiť územie patriace ríši, zničiť ju, oslabiť jej moc či poškodiť hospodárstvo. Niektoré z kmeňov, ktoré podnikali tieto výpravy, sa neskôr stali, samozrejme za peniaze alebo iné výhody, spojencami cisárstva. Opakované vpády však znemožňovali populačný rast, viaceré oblasti sa dokonca vyľudňovali, čo nakoniec uľahčilo prenikanie Slovanov na Balkán a jeho rýchle a trvalé slovanské osídlenie.

Bolo veľkým úspechom cisárskej diplomacie, keď sa podarilo sľubmi, darmi a hlavne peniazmi udržiavať priateľstvo s barbarmi, rozbiť ich jednotu alebo poštvať jedného proti druhému. Hoci *Prokopios* spomínal len neochotu a strach vojakov bojovať proti útočníkom, dôvodov, prečo boli ich výpravy úspešné, bolo viac. Ťažkosti v bojoch so Slovanmi spočívali už v samotnom charaktere ich výprav, ktorých konečným cieľom nebolo dobývať a víťaziť, ale vrátiť sa živí domov, či už s korisťou alebo bez nej. Základným predpokladom úspechu bola preto nie početná prevaha, ale pohyblivosť a rýchlosť. Slovania sa rovnako ako Bulhari vyhýbali otvorenému boju s cisárskou armádou a pristúpili k nemu až vtedy, keď už nevideli inú možnosť úniku. Ak to však bolo aspoň trochu možné, sami si vyberali miesto a čas boja, snažili sa uchovať iniciatívu a moment prekvapenia na svojej strane a nedať sa vyprovokovať k neuváženému útoku. Trasy a ciele vpádov si nevyberali náhodne, ale určovali vopred na základe nadobudnutých skúseností a informácií. Výpravy boli úspešné aj preto, že hoci byzantská armáda mohla nadviazať na to najlepšie z rímskeho vojenského umenia, keďže zdedila bohaté skúsenosti a teoretické poznatky nahromadené generáciami rímskych i gréckych vojvodcov, poznala strategické plánovanie, členenie na taktické jednotky, taktické manévry a efektívne zásobovanie a vedela i pohotovejšie uplatniť technické novinky, realita bola úplne iná. Vo vojsku slúžili nielen celé barbarské oddiely, ale aj početní barbarskí velitelia, ktorým chýbalo akékoľvek vzdelanie. Cudzcinci sa navyše nikdy celkom nestotožnili so záujmami ríše a o ich oddanosti často rozhodoval len žold a podiel na koristi.⁷⁴⁰

Prv než pristúpime k bulharským a slovanským vpádom,⁷⁴¹ pokúsime sa zmapovať slovanské osídlenie na severnej strane Dunaja v 6. storočí na základe písomných prameňov. Po neistých správach o Slovanoch na východ od Visly u *Tacita*, *Plinia* a *Ptolemaia*⁷⁴² môžeme uvažovať o Slovanoch na strednom Dunaji až v súvislosti s príchodom Hunov do Karpatskej kotliny začiatkom 5. storočia. Je pravdepodobné, že presun hunských kmeňov na západ a zánik ríše Greutungov spôsobil aj pohyb Slovanov, aj keď sa nedá presne určiť, do akej miery. Výskyt niekoľkých slov v hunskom prostredí,

740 MALALAS, Chronographia s. 405-406. K charakteristike byzantskej armády a taktike pozri FEATHERSTONE, D. Válečníci, s. 144-150.

741 Naposledy sa etnogenéze a najstarším dejinám Slovanov venoval CURTA, F.: The Making of the Slavs, Cambridge 2001.

742 TACITUS, Germania 46; PLINIUS SECUNDUS, Naturalis historia IV. 97; PTOLEMAEUS, Cosmographia III. 5. Ani jedna zmienka sa nemusí ešte týkať Slovanov.

z ktorých pôvod jedného je navyše sporný, nie je dôkazom ich prítomnosti a už vôbec nie dokladom kompaktného slovanského osídlenia strednej Európy.⁷⁴³ Naproti tomu *Priskova* zmienka o štvrtom, domácom jazyku ponúka viaceré interpretácie.⁷⁴⁴ *Povešť vremennych let*, dielo mnícha *Nestora* z 12. storočia, zachytáva neskoršie rozsídlenie Slovanov až z oblastí pri strednom Dunaji (okolía Sirmia) a teda nie z najstarších sídiel, pravlasti.⁷⁴⁵ K rokom 510 – 512 sa viaže *Prokopiova* správa o putovaní porazených Herulov z Rugilandu ku Gepidom. Po konfliktoch s Gepidmi jedna časť dostala od cisára Anastasia povolenie usídlíť sa na byzantskom území, druhá prešla „všetkými slovanskými kmeňmi“ a pustým územím až k Dánom.⁷⁴⁶ Správa o putovaní tejto herulskej skupiny je veľmi všeobecná. Má malú výpovednú hodnotu a musíme ju považovať skôr za vyjadrenie dlhej púte Herulov *Prokopiovi* nie celkom známymi krajinami. Keďže nie je známe, kde presne pri Gepidoch sa Heruli dočasne usadili, a čo bol *Prokopiov* „krajný koniec obývaného sveta“, nie je až do ich príchodu k Varnom a Dánom možné rekonštruovať trasu ich cesty. Môžeme len predpokladať, že ak sa chceli vyhnúť Longobardom, obišli dnešné Rakúsko, Moravu a Čechy a prešli západným Slovenskom, alebo ak išli proti prúdu Tisy, tak východným. Pre určenie rozsahu slovanského osídlenia je oveľa zaujímavejšia ako nejasné indície skutočnosť, že Longobardi po zničení Herulskej ríše pevnejšie neovládli a dlhodobejšie neosídlili slovenskú stranu Dunaja. Na západnom Slovensku sú archeologické nálezy prisudzované Longobardom oveľa vzácnejšie ako v susednom Rakúsku (Rugilande), Morave a v Maďarsku. Slovanov – Venedov v blízkosti Gepidov spomína aj *Widsith*. Hoci autor básne bol viazaný časomierou, nedbal na chronológiu a nemal nijaké dejepisecké ambície, je zjavné, že sa snažil zoradiť jednotlivé národy a kmene, ktorými mal potulný pevec prejsť, podľa určitej zemepisnej postupnosti.⁷⁴⁷ Hoci Slovania (Venedi) a Gepidi ležali na samej hranici jeho vedomostí o etnickej mape na východ od karpatského oblúka, je isté, že išlo o Slovanov pri Dunaji, Tise alebo v dnešnom Poľsku, a nie o južných Slovanov. Pomerne dobrú predstavu o osídlení strednej Európy si môžeme urobiť aj na základe veršov *Martina z Dumia* zo 6. storočia.⁷⁴⁸ Autor umiestnil Slovanov medzi Panóncov, Rugov, Norikov, Sarmatov a Datov (Gepidov?). Národy menoval od východu na západ

743 IORDANES, *Getica* 258. I keď slovo *strava* je s najväčšou pravdepodobnosťou slovanské, nedá sa to isté povedať o slove *medos*, keďže Huni sa dostali do kontaktu s viacerými indoeurópskymi národmi, a už vôbec nie o *kamos*, ktoré pripomína *kumys*. K tomu pozri MAENCHEN-HELFFEN, O. J.: *The World of the Huns*, s. 425; NIEDERLE, L.: *Slovanské starožitnosti II*, s. 135-138; NIEDERLE, L.: *Rukovět*, s. 53; AVENARIUS, A.: *Začiatky*, s. 7-8.

744 PRISCUS, fr. 8. AVENARIUS, A.: Prví Slovania na území Bratislavskej brány vo svedectve písomných prameňov. In: *Najstaršie dejiny Bratislavy*, referáty zo sympózia 28.-30. 10. 1986, zost. Horváth, V., Bratislava 1987, s. 129-120; AVENARIUS, A.: Stav, problémy a možnosti historického bádania o slovanskom období dejín Slovenska. In: *Študijné zvesti*, roč. 22, 1986, s. 21-26; AVENARIUS, A.: *Začiatky*, s. 8.

745 AVENARIUS, A.: *Začiatky*, s. 1-15; ŁOWMIAŃSKI, H.: *Początki II*, s. 352-353. K autochtónnej a migračnej teórii pozri MAČALA, P.: *Etnogenéza Slovanov v archeológii*, Košice 1995; FUSEK, G.: *Pôvodné alebo prisťahované obyvateľstvo*. In: *Historická Olomouc XII*. Sborník příspěvků ze sympózia Historická Olomouc XII, 6.-7. října 1998, Olomouc 2001, s. 71-89.

746 PROCOPIUS, *De bello Gothico II*. 14. TŘEŠTÍK, D.: *Příchod*, s. 264; AVENARIUS, A.: *Začiatky*, s. 9; ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: *Osudy*, s. 25; ŁOWMIAŃSKI, H.: *Początki II*, s. 303-310; SEDOV, V. V.: *Proischozhenie i rannaja istorija slavian*, Moskva 1979; EISNER, J.: *Rukovět slovanské archeologie*, Praha 1960, s. 92; GODEŁOWSKI, K.: *Europa barbarzyńska*, s. 45; GODEŁOWSKI, K.: *Zanik kultur germańskich w basenie śródkowego Dunaju a problem ekspansji Słowian* (1980). In: *Pierwotne siedziby Słowian*, Spis treści, Krakow 2000, s. 194-205; FUSEK, G.: „Slawen“ oder Slawen? Eine polemische Auseinandersetzung über eine wertvolle Monographie. In: *Slovenská archeológia*, roč. 52, č. 1, 2004, s. 177; STANCIU, I.: Die ältesten Slawen in der Gegend der oberen Theiß. In: *Zbornik na počēt Dariny Bialekovej*, Nitra 2004, s. 354.

747 *Widsith* 60.

748 Alcimi Ecdicii Aviti Viennensis episcopi epistulae homiliae carmina: Versus Martini Dumiensis episcopi in basilica v. 11-16.

a po veršoch zoradil od severu na juh. Hoci kmeňové názvy zmiešal s obyvateľmi provincií a anachronicky uvádzal aj staré a zaniknuté etniká, význam jeho básne to nezmenšuje.

Podľa *Jordana* žili Slovania na sever od Karpát a na východ od Visly, čo zodpovedá členitosti terénu a prírodným prekážkam, ktoré tvorí Dunaj a karpatský oblúk, otočený k východu ako podkova. Slovanov nazval Venedmi (*Venethi*), ktorí sa nazývajú najmä Slovanmi (*Sclaventi*) a Antmi (*Antes*). Anti sídlili pri Čiernom mori medzi Dneprom a Dnestrom, Slovania od mesta Noviodunum a Mursianskeho jazera (*lacus Mursianus*) až k Dnestru a na severe k Visle.⁷⁴⁹ Zatiaľ sa nepodarilo uspokojivo objasniť, či ide o priestorové vymedzenie rozsahu osídlenia Slovanov, štyri svetové strany alebo nejaké pomyselné línie.⁷⁵⁰ Keďže však Mursianske jazero ležalo v močaristom ústí Drávy do Dunaja,⁷⁵¹ zdá sa, že *Jordanes* mal na mysli Noviodunum v dunajskej delte a nie Noviedunum v dnešnom Slovinsku.⁷⁵² Takto opísané sídla Slovanov vytvárajú poloblúk od jazera cez Noviodunum a Dnester až k Visle.

Trvalé osídlenie ľavého brehu dolného Dunaja Slovanmi už začiatkom 6. storočia spomína aj *Prokopios*. Slovania, ktorí žili na ľavom brehu Dunaja, ovládali na tejto strane rieky väčšinu pôdy už pred rokom 530. O Slovanoch na dolnom Dunaji hovoria aj iné jeho správy. Napríklad veliteľia Martinos a Valerianos prišli Belisariovi do Ríma na pomoc so stovkami jazdcov hunského, antského a slovanského pôvodu, ktorí žili hneď na druhom brehu dolného Dunaja,⁷⁵³ vojvodcovi Germanovi sa do armády prihlásilo veľa barbarov, ktorí žili pri Dunaji, medzi nimi istotne aj Slovania, a v okolí dunajských pevností Adína a Ulmetum Slovania sídlili už dlhší čas.⁷⁵⁴

SLOVANSKÉ A BULHARSKÉ VPÁDY DO ROKU 559

Prvé vpády turkických Bulharov na východorímske územie začali už koncom 5. storočia, keď Méziu opustili Ostrogóti. Už v roku 493 vtrhli Bulhari cez Méziu do Trácie a v nočnej šarvátke padol

749 IORDANES, *Getica* 34-35 a 119. Pozri tiež EISNER, J. Rukovět, s. 32-33 a 90-93; NIEDERLE, L.: Rukovět, s. 38-40 a 145; ŁOWMIANŃSKI, H.: Początki II, s. 18-50; SEDOV, V. V.: Proischozhenie, s. 29-33 a 63-101. Pozri aj LEMERLE, P.: Les plus anciens recueils des miracles de Saint Démétrius II, Paris 1981, s. 219-234; ŽIAK, J.: Problematik der westlichen Ausbreitung der Westslawen zu Beginn des Frühmittelalters (5./6.-7. Jh.). In: *Rapports du IIIe Congrès International d'Archéologie Slave*, Tome I, Bratislava 1979, s. 917-941. Kráľ Ermanarich údajne po porážke Herulov začal bojovať aj s Venedmi. Venedov, i keď nie nutne slovanského pôvodu, uvádza aj Peutingerova mapa, segment VII. K tomu pozri NIEDERLE, L.: Slovanské starožitnosti II, s. 123-141; NIEDERLE, L.: Rukovět, s. 55; ŁOWMIANŃSKI, H.: Początki II, s. 224-226.

750 Naopak TŘEŠTÍK, D.: Příchod, s. 257-258.

751 IORDANES, *Getica* 30-33 polohu jazera ešte upresnil. *Stagnus Mursianus* ležalo na hranici medzi Skýtiou a Germániou, v mieste, kde sa začína Ister, t. j. dolný tok Dunaja, pozri IORDANES, *Getica* 119. NIEDERLE, L.: Slovanské starožitnosti II, s. 292-293, s pozn. 1); NIEDERLE, L.: Rukovět, s. 49; ŁOWMIANŃSKI, H.: Początki II, s. 257-260 a 267.

752 Naopak, TŘEŠTÍK, D.: Příchod, s. 255 sa prikláňa k názoru, že Noviedunum treba stotožniť s dnešným Drnovom neďaleko Lubľany. Podobne aj SEDOV, A. A.: Proischozhenie, s. 33.

753 Zrejme išlo o ľahkú slovanskú jazdu. O vojenskom umení a taktike Slovanov pozri PROCOPIUS, *De bello Gothico* II. 14, II. 26 a III. 22; PSEUDOMAURIKIOS, *Strategikon*; *Miracula Sancti Demetrii* XII, 98 a XIII, 111.

754 PROCOPIUS, *De bello Gothico* I. 27, III. 14 a III. 39; PROCOPIUS, *De aedificiis* IV. 7. Pozri NIEDERLE, L.: Slovanské starožitnosti II, s. 186-187; NIEDERLE, L.: Rukovět, s. 60-61; KULAKOVSKIJ, J.: *Istorija Vizantii* I, s. 492; ŁOWMIANŃSKI, H.: Początki II, s. 268; HARDT, M.: *Aspekte der Herrschaftsbildung*, s. 251-252.

vrchný veliteľ pre Tráciu Iulianus.⁷⁵⁵ V roku 499 stihla cisársku armádu ďalšia, ešte väčšia pohroma. Vojvodca Aristus veliaci obrovskej armáde smeroval do Trácie, aby zastavil plieniacich útočníkov. Bulhari ho však v boji porazili a mnohí z jeho vojakov padli na úteku alebo zahynuli vo vodách rieky Tzurta pri pokuse dostať sa na druhý breh. Keď Bulhari vpadli do Trácie v roku 502, už sa im vraj nikto nesnažil odporovať.⁷⁵⁶ Keďže niektoré provincie boli od konca 5. storočia čiastočne vyludnené, nájazdníci museli prenikať čoraz hlbšie do oblastí, ktoré boli predošlými vpádmi alebo vojnami postihnuté menej. Keď sa dostávali až ku Konštantínopolu, cisár Anastasios dal vybudovať takzvané Dlhé hradby, ktoré mali chrániť hlavné mesto a jeho bezprostredné okolie.⁷⁵⁷ Hoci z prameňov vôbec nevyplýva, či sa na bulharských (hunských) vpádoch nejako podieľali alebo sa na nich zúčastňovali aj Slovania, je možné, že sa niektoré slovanské kmene nechali týmito akciami strhnúť, inšpirovať alebo povzbudiť, pretože Bulhari sa vracali domov práve cez kraje, ktoré už Slovania obývali.⁷⁵⁸

O ďalšom vpadе máme správy až k roku 517. Vtedy však vyplienili provincie Macedóniu a Tesáliu Gėti,⁷⁵⁹ ktorí sa spomínajú už k roku 513 v súvislosti s Vitalianovou vzburou.⁷⁶⁰ Útočníci napáchali veľké škody a do otroctva zobrali mnoho obyvateľov. Cisár Anastasios vyčlenil značnú sumu peňazí,⁷⁶¹ za ktoré mali vyslanci zajatcov vykúpiť. Väčšinu z nich sa aj podarilo vymeniť za zlato, ale keďže peňazí nebolo dosť, Gėti zvyšných zajatcov upálili alebo rozsekali priamo pred očami ostatných. Gėti, sídliači voľakedy na ľavom brehu dolného Dunaja, boli príbuzní s Dákmi, najsevernejšou vetvou Trákov. V 6. storočí už pochopiteľne nemohlo ísť o etnických Gétov, ale o Slovanov alebo Gepidov, ktorí však v tom čase boli spojencami ríše. *Marcellinus* nazval nový národ podľa kraja,

755 MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 493. Hoci sa tu Bulhari priamo nespomínajú, nie je dôvod pochybovať, že išlo práve o nich. Spojenie *Scythico ferro* nemôžeme brať doslovne. Podobné umelecké spojenie *Marcellinus* použil aj na inom mieste (*cultro Getico*). Všeobecný prehľad pozri LEMÉRLE, P.: *Invasions et migrations dans les Balkans depuis la fin de L' époque romaine jusqu' au VIIIe siècle*. In: *Révue historique*, 211, 1954. BURY, J. B.: *History of the Later Roman Empire* I, s. 435; KULAKOVSKIJ, J.: *Istoriija Vizantii* I, s. 491.

756 MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 499 et 502. IORDANES, *Romana* 356. Koristníckymi výpravami hunských kmeňov však trpela aj východná časť ríše. Okolo roku 515 sa uskutočnil mohutný vpád Hunov, ktorí strašne spustošili rozľahlé oblasti v Malej Ázii, pozri VICTOR TONNENENSIS EPISCOPUS, *Chronica* sub a. 515; MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 515.

757 *Chronicon Paschale*, CCCXXI. Olympias; EUAGRIUS, *Historia ecclesiastica* III. 38. K datovaniu výstavby pozri BURY, J. B.: *History of the Later Roman Empire* I, s. 435-436; KULAKOVSKIJ, J.: *Istoriija Vizantii* I, s. 491.

758 Podobne KULAKOVSKIJ, J.: *Istoriija Vizantii* II, s. 222; ŁOWMIANŃSKI, H.: *Początki* II, s. 264.

759 MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 517.

760 MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 514 uvádza Gétov medzi Vitalianovými stúpcami ako jediný, a aj to nie priamo. O Vitalianovej vzbure sa zmieňujú viacerí historici a kronikári: *Ioannes Antiochenus*, *Ioannes Malalas*, *Ioannes Laurentius Lidus*, *Prokopios*, *Euagrios*, *Theofanes*, *Zacharias*. Vitalianos „Skýt“, pôvodom pravdepodobne Germán, zastávajúci funkciu *comes foederatorum*, sa v roku 513 postavil na čelo početných nespokojencov a vďaka svojim schopnostiam, využívajúc vieroučné spory, avšak sledujúc vlastné ambície, dosiahol výrazné úspechy. Keď ovládol veľké oblasti v Trácii a Mézii a ohrozoval hlavné mesto, cisár Anastasios sa ho rozhodol zničiť. Vyslal proti nemu svojho synovca Hypatia, ktorý Vitaliana porazil. Lenže keď Hypatios náhodou padol do zajatia, cisár bol ochotný vyjednávať a uzmieriť si Vitaliana pomocou zlata, darov a vysokej funkcie. Mier bol uzavretý a Vitalianos sa na krátku dobu stal vrchným veliteľom. V oblastiach, ktoré ovládal, však vládol úplne nezávisle a cisár tento stav rešpektoval. Keď sa novým cisárom stal Justinos I., Vitalianos v roku 519 opäť získal vojenskú hodnosť *magister militum* a v roku 520 bol dokonca menovaný za konzula. V siedmom mesiaci po nastúpení do úradu bol za nejasných okolností zavraždený. Z jeho násilnej smrti podozrievali Justiniana, neskoršieho cisára.

761 MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 517.

v ktorom sa usadil,⁷⁶² ale nemal na mysli ani Bulharov ani Góto. V roku 530 sa totiž uskutočnili dva rôzne vpády, najprv „gétsky“ a potom bulharský. U *Marcellina* pojmy *Scythia* a *Geta* nie sú totožné a to, že používal oba, je dôkazom, že ich rozlišoval. Podľa *Prokopia* boli Góti, Vandali aj Gepidi nazývaní Gétmi, mali svetlé vlasy, bielu pleť a boli vysokí.⁷⁶³ Slovania zasa vysokí, ryšaví a ich pleť nebola príliš biela. To znamená, že aj fyzická podobnosť mohla viesť *Marcellina* i *Prokopia* k tomu, že Gétmi nazval Slovanov a Germánov, ale nie Bulharov (či Hunov), ktorí boli „Skýtmi“. Po roku 517 nie sú až do roku 527 žiadne správy o slovanských alebo bulharských vpádoch. To však neznamená, že vôbec žiadne ani neboli, pretože Justinova vláda bola krátka a málo výrazná.

Jeho nástupca Justinian v prvých rokoch svojej dlhej vlády venoval značnú pozornosť obrane hraníc, obnove a oprave pevností, ktorá sa realizovala na základe určitého plánu.⁷⁶⁴ Postaral sa o posilnenie Dlhých hradieb, opevňovanie miest a pevností a výstavbu nových veží. Nie všetky uskutočnené prestavby dosahovali rovnakú kvalitu, pretože okrem financií rozhodoval aj význam a strategická poloha objektu. Pri opravách a prestavbách pevností a miest sa zohľadňovala aj členitosť terénu, pretože hory, priesmyky a husté lesy samy o sebe znamenali dostatočnú prekážku pre útočníkov a oporu pre obrancov, i cestná sieť, pretože práve vďaka nej mohli nájazdníci postupovať veľmi rýchlo. Niektoré pevnosti boli opravené preto, že chránili prístup k hlavnému mestu. Zvýšenú obranyschopnosť krajiny chcel cisár dosiahnuť aj opätovným umiestnením posádok v obnovených pevnostiach na ľavom brehu Dunaja, avšak bez trvalejšieho úžitku.

Od nového a ambiciózneho panovníka sa aj očakávalo, že sa postará o bezpečnosť obyvateľov svojej krajiny. Možno ho k týmto opatreniam prinútila nepríjemná okolnosť hneď na začiatku jeho vlády, keď vpadli Anti cez Dunaj.⁷⁶⁵ Anti sa od ostatných Slovanov v ničom nelíšili – hovorili tým istým jazykom, modlili sa k spoločným bohom a zachovávali rovnaké zvyky a spôsob života. Avšak Anti, pravdepodobne už kmeňový zväz alebo aspoň pevnejšie spoločenstvo slovanských kmeňov, boli podľa svedectiev súdobých dejepiscov zo všetkých Slovanov najzdatnejší, aktívnejší a lepšie organizovaní.⁷⁶⁶ Podľa názoru niektorých bádateľov ich meno nie je slovanské, ale zdedené po nejakom neznámom kočovnom národe, pravdepodobne Alanoch alebo iných Sarmatoch, ktorí kedysi žili pri Azovskom mori. Tito neslovanskí Anti mohli ovládnuť a zjednotiť niektoré slovanské kmene a časom sa, podobne ako neskôr turkickí Bulhari a škandinávski Rusi, úplne asimilovať a zanik-

762 *Marcellinus* vo svojej kronike vôbec nepoužíval kmeňové názvy Slovania alebo Anti, pretože v čase, keď písal, tieto mená neboli bežné a zaužívané. Aj iní historici píšuci neskôr ešte pod Gétmi rozumeli Slovanov, porovnaj THEOPHYLACTUS SIMOCATTA, *Historiae* III. 4, ktorý takisto nazval Slovanov Gétmi. K tomu pozri MORAVCSIK, G.: *Byzantinoturcica* II, s. 111. NIEDERLE, L.: *Slovanské starožitnosti* II, s. 187-190; NIEDERLE, L.: *Rukov'ěť*, s. 60; FUSEK, G.: *Slovensko*, s. 120; UZUNOV, Ch.: *Jugoiztočnite slavjani i njakoi čerti na tjachnata strategija i taktika*. In: *Voenno istoričeski sbornik*, roč., XLVII, č. 3, 1979, s. 59.

763 PROCOPPIUS, *De bello Vandalico* I. 2.

764 O výstavbe PROCOPPIUS, *De aedificiis*. BURY, J. B.: *History of the Later Roman Empire* II, s. 308-310; KULAKOVSKII, J.: *Istorija Vizantii* II, s. 212.

765 PROCOPPIUS, *De bello Gothico* III. 40; PROCOPPIUS, *Historia arcana* 18. Justinian nastúpil na trón v roku 527, hoci už predtým ho strýc Justinos spravil svojim spoluvládcom. SETTON, K. M.: *The Bulgars in the Balkans*, s. 506. K datovaniu vpádu pozri NIEDERLE, L.: *Slovanské starožitnosti* II, s. 190-191; ŁOWMIANŃSKI, H.: *Początki* II, s. 262.

766 IORDANES, *Getica* 35; PROCOPPIUS, *De bello Gothico* IV. 4. Anti boli nositelia kultúry Peňkovka, k tomu pozri SEDOV, V. V.: *Proischoždenie*, s. 119-133; SEDOV, V. V.: *Vostočnyje slavjane v VI-XIII vv*, Moskva 1982, s. 19-29, ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: *Osudy*, s. 21-24.

núť.⁷⁶⁷ Nech už to bolo akokoľvek, v 6. storočí už po tejto predpokladanej skupine medzi Slovanmi nezostalo ani stopy. Cisár proti útočiacim Antom vyslal Germana, ktorého krátko predtým vymenoval za nového vrchného veliteľa v Trácii. Germanos uštedril Antom zdrvivú porážku a jeho meno sa údajne vrylo všetkým Slovanom hlboko do pamäti. Určite to bolo veľké a slávne víťazstvo, ktorým vtedy ešte mladý Germanos začal svoju skvelú vojenskú kariéru. Ďalší z významných veliteľov, ktorý sa v tridsiatych rokoch staral o bezpečnosť severných provincií, bol už spomínaný Gepid Mundo. Ešte väčší strach ako Germanos vraj vzbudzoval u Slovanov Chilbudios,⁷⁶⁸ menovaný za vrchného veliteľa pre Tráciu v roku 531. Dostal od cisára priamy rozkaz strážiť Dunaj tak, aby ho nikto nemohol ani len prekonať. Menovanie Chilbudia sa ukázalo byť šťastnou voľbou. Bol odvážny a svoju povinnosť si plnil veľmi zodpovedne. Pristúpil k aktívnej obrane dunajskej hranice, čo znamenalo, že nevyčkával iba na kroky nepriateľa, ale viackrát prešiel na druhý breh a znepokojoval Slovanov. Prepadával ich na ich vlastnom území a počas týchto bleskových akcií veľa Slovanov prišlo o život alebo padlo do zajatia. U Slovanov si týmito smelými výpravami získal nesmierny rešpekt. Hoci v roku 534 pri jednom takomto výpade na druhú stranu Dunaja narazil na veľké slovanské vojsko a v krvavom boji zahynul on i väčšina jeho armády, Chilbudiovo meno desilo Slovanov ešte aj po smrti.⁷⁶⁹ Je možné, že prítomnosť veľkého slovanského vojska nebola náhodná. Mohlo ísť o vopred pripravenú pascu alebo sústredenie síl na koristnícku výpravu.

Väčšina výprav do roku 536, keď sa Gepidi zmocnili Sirmia, či už ich organizovali Slovania alebo Bulhari, smerovala do Trácie cez Méziu a na byzantské územie prenikali po prekročení dolného Dunaja. Ich vpády výrazne zosilneli v čase, keď sa cisár Justinian odhodlal uskutočniť svoj ambiciózny plán teritoriálnej obnovy Rímskej ríše. V roku 534 začal vojnu na západe a zároveň musel ponechať časť vojska na východe, kde napäté vzťahy s Perziou nedovoľovali poľaviť v ostražitosti. Ochrana dunajskej hranice sa stala záležitosťou druhoradého významu. Najlepšie a najskúsenejšie jednotky aj so svojimi veliteľmi postupne odchádzali na proti Perzii alebo do Afriky proti Vandalom, do Itálie proti Ostrogótom a neskôr do Hispánie proti Vizigótom. Dobyvačná a obranná vojna ako aj vykupovaný mier s ostatnými susedmi odčerpávala nielen vojakov potrebných inde, ale aj peniaze.⁷⁷⁰

767 K tomu pozri VERNADSKY, G.: On the Origins of the Antae, s. 57-66; SEDOV, V. V.: Vostočnye Slavjane, s. 29; SEDOV, V. V.: Proischozhenie, s. 131-133; POHL, W.: Die Awaren, s. 96 s pozn. 17); DVORNIK, F.: The Making of Central & Eastern Europe, London 1949, s. 13; WOLFRAM, H.: Die Goten, s. 254. Anti by neboli len vládnucou a vojenskou zložkou, ale hlavne integrujúcou. Je možné, že Slovania zámerne prenechávali vedenie neslovanským kmeňom alebo družinám, pokiaľ to bolo pre nich výhodné. Keď sa dostavili neúspechy alebo začali prevažovať nevýhody nad výhodami, cudzej nadvlády sa zbavili. K tomu pozri URBAŇCZYK, P.: Foreign leaders in early Slavic societies. In: *Integration und Herrschaft, Ethnische Identitäten und soziale Organisation im Frühmittelalter*, hg. W. Pohl, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters 3, Wien 2002, s. 257-268.

768 Nie je pravdepodobné, že tento Chilbudios bol Slovan, ako predpokladal NIEDERLE, L.: Slovanské starozitnosti II, s. 196. Chilbudios mohol byť Slovanom rovnako ako Germánom, Hunom alebo Arménom. Možnosti je veľa. Ani pokus rekonštruovať jeho pogrécštené meno a meno jeho otca ako slovanské neumožňuje bezpečne určiť jeho pôvod.

769 PROCOPIUS, De bello Gothico III. 14. KULAKOVSKIJ, Istorija Vizantii II, s. 219; ŁOWMIANŃSKI, H.: Początki II, s. 263; HARDT, M.: Aspekte der Herrschaftsbildung bei den frühen Slawen. In: *Integration und Herrschaft, Ethnische Identitäten und soziale Organisation im Frühmittelalter*, hg. W. Pohl, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters 3, Wien 2002, s. 249-251; IRMSCHER, J.: Die Slawen und das Justinianische Reich. In: *Rapports du IIIe Congrès International d'Archéologie Slave*, Bratislava 7-14 septembre 1975, Tome II, ed. B. Chropovský, Bratislava 1980, s. 158-159.

770 V posledných rokoch Justinianovej vlády bola situácia naozaj povážlivá. Viaceré pohraničné oblasti zostali nechránené a posádkam meškali výplaty až niekoľko rokov. Hoci peňazi na vyplácanie žoldu bol nedostatok, ako dokladá PROCOPIUS, De bello Gothico IV. 5, IV. 19 a Historia arcana 11. 5. 7, našlo sa ich dosť na uplácenie barbarských kráľov a Perzie. KULAKOVSKIJ, J.: Istorija Vizantii II, s. 294 Justinianovu politiku veľmi výstižne nazval kontrastom sily (na západe) a bezmocnosti (na východe a severe).

Už v roku 538 – 540 vpadli Bulhari v niekoľkých prúdoch a v niekoľkých vlnách za sebou do Skýtie, Mézie a Trácie. V potýčke s útočníkmi padol aj *magister militum* pre Méziu Iustinos. Jeho nástupca si nepočínal o nič lepšie. Padol do zajatia a Bulhari za jeho prepustenie dostali bohaté výkupné.⁷⁷¹ Bulhari porazili oddiely určené k ochrane tráckeho Chersonesu, dostali sa až ku Konštantínopolu a dokonca prešli cez úžinu aj na ázijskú stranu. Iný prúd plienil jednu ilýrsku pevnosť za druhou, avšak najväčším úspechom bolo dobytie mesta Kassandreia. Hoci aj predtým viackrát spustošili byzantské provincie, nikdy vraj ešte nespôsobili toľko škody ako tentokrát. So sebou odvedli údajne až 120 000 zajatcov a nestretli sa pritom s nijakým vážnejším odporom. Aj keď je počet odvedených prehnaný, naznačuje, že v tomto prípade muselo ísť o neobvykle veľkú a pustošivú výpravu, a že škody napáchané miestnemu obyvateľstvu a hospodárstvu boli značné. Ďalším útočníkom sa podarilo preniknúť cez Termopylský priesmyk do slabo chráneného Grécka.⁷⁷² V tom istom čase vpadli aj Gepidi na územie ríše cez Dunaj a Theudebert, kráľ Frankov, s veľkým vojskom do Itálie.⁷⁷³

Niekedy pred rokom 544, najneskôr však v roku 545, sa uskutočnil ďalší vpád Hunov – Bulharov, ktorého cieľom bola Ilýria. Keďže tamojšie oddiely im nedokázali zabrániť v plienení severných provincií, vojaci v Itálii, pochádzajúci práve z týchto postihnutých oblastí, a ktorým navyše meškali peniaze za dlhoročnú službu, odmietli ďalej bojovať proti Ostrogótom a vrátili sa domov. Cisár Justinián, keď zvažil všetky okolnosti, im vraj nakoniec odpustil.⁷⁷⁴

V rovnakom čase zavládli medzi Slovanmi a Antmi nezhody. Spory, ktorých príčiny nie sú známe, nakoniec vyústili do vojny. Je možné, že za nepriateľstvom medzi Antmi a Slovanmi bola byzantská diplomacia. Anti boli porazení a Justiniánovi sa naskytla skvelá príležitosť, aby využil ich nepriateľstvo a vzájomnú rivalitu vo svoj prospech. Podľa starej a mnohokrát osvedčenej zásady „rozdeľuj a panuj“ uprednostnil porazených Antov pred Slovanmi. Ponúkol im, aby sa „všetci“ usadili na pravom brehu Dunaja v okolí mesta Turrus.⁷⁷⁵ Sľúbil im tiež, že im daruje pôdu a aj mesto, ktoré dá opäť vybudovať a zaviazal sa platiť aj nemalé finančné čiastky, aby odtiaľ ako spojenci ríše chránili hranice pred vpádmi ostatných barbarov, najmä Bulharov. Táto lákavá ponuka sa pochopiteľne netýkala všetkých Antov. Hoci nešlo o presídlenie celého kmeňa ani jeho malej časti, môže to byť dôkaz zlepšujúcich sa vzťahov s ríšou, nadviazaných zrejme už skôr, čím sa už vtedy mohol položiť základ neskoršieho priateľstva a spojenectva. Nie je však známe, či k tomuto presídleniu aj naozaj došlo, pretože Anti si za svojho veliteľa želali Chilbudia, ktorému mala byť vrátená veliteľská hodnosť. Verili, že nie je mŕtvy, ale od roku 534 žil u nich ako otrok.⁷⁷⁶ Lenže namiesto toho bol Ant, ktorý sa za mŕtveho vojvodu vydával, zadržaný, vypočúvaný a prevezený do hlavného mesta. Či už k presídleniu došlo alebo nie, je to prvý známy prípad, kedy nejakí Slovania vstúpili do spojenec-

771 MALALAS, Chronographia s. 437-438; THEOPHANES, Chronographia 6031. Niektoré z týchto výprav opísal aj PROCOPIUS, De bello Persico II. 4. SETTON, K. M: The Bulgars in the Balkans, s. 507.

772 PROCOPIUS, De bello Persico II. 4; Continuator Marcellini, Chronicon sub a. 539.

773 O tomto gepidskom vpáde možno píše PROCOPIUS, De bello Gothico III. 33. Pozri tiež PROCOPIUS, De bello Gothico II. 25 a IV. 24.

774 PROCOPIUS, De bello Gothico III. 11.

775 PROCOPIUS, De bello Gothico III. 14. Podľa *Prokopia* ležala táto opustená pevnosť na ľavom brehu Dunaja. NIEDERLE, L.: Slovanské starožitnosti II, s. 294 predpokladá, že išlo o pevnosť Turrus, ležiacu na dôležitej ceste medzi pri Serdike. Pozri tiež KULAKOVSKIJ, Istorija Vizantii II, s. 220; ŁOWMIAŃSKI, H.: Początki II, s. 263; SETTON, K. M: The Bulgars in the Balkans, s. 507.

776 K postaveniu otroka u Slovanov pozri PSEUDOMAURIKIOS, Strategikon (Izвори III, s. 281-289).

kého zväzku s cisárstvom na základe dohody. Hoci krátko potom Anti vpadli do Trácie a odvedli so sebou veľký počet obyvateľov do zajatia, po tomto roku už zmienky o vyslovene antských vpádoch nie sú časté. *Prokopios* opisuje už len vpády Slovanov a nemáme dôvod sa domnievať, že začal tieto dve slovanské vetvy stotožňovať alebo nemal presné informácie, pretože v iných situáciách Antov a Slovanov stále rozlišuje.

V roku 545 prekračili Slovania Dunaj, spustošili rozľahlé územia, zajali a do otroctva odvedli mnoho obyvateľov. Cestou naspäť však narazili na Herulov, ktorí práve zimovali niekde v Trácii. Ich konečným cieľom cesty bola Itália, kde sa mali na jar zapojiť do vojny proti Ostrogótom. Hoci Slovania Herulov počtom prevyšovali, utrpeli porážku a oslobodení zajatci sa vrátili domov.⁷⁷⁷ V zime roku 547 alebo 548 Slovania prebrodili Dunaj, pravdepodobne v okolí Sirmia, a zrejme po prvýkrát vpadli do Ilýrie, ktorú vyplienili až k Dyrrachiu. Bez boja sa zmocnili mnohých pevností, pretože vojenské posádky ich zo strachu radšej včas opustili. Velitelia v Ilýrii, ktorí dokopy velili až 15 000 vojakom, ich iba prenasledovali, a aj to len z bezpečnej vzdialenosti. Slovania cestou rabovali hospodárstva, lúpili majetok, odvádzali dobytok a dospelých mužov zabíjali a brali do otroctva.⁷⁷⁸

V roku 549 alebo 550 sa uskutočnila jedna z najničivejších slovanských výprav za Justiniárovej vlády. Údajne len 3 000 slovanských jazdcov bez odporu prebrodilo Dunaj aj riekou Maricu v dnešnom Bulharsku a rozdelili sa na dve časti. Väčšia časť smerovala do Ilýrie, menšia do Trácie. Hoci sa tentoraz viacerí vojvodcovia snažili Slovanov zastaviť, boli rýchlo porazení. Ako zaznamenal *Prokopios*, Slovania dokonca zničili aj silný oddiel skúsených jazdcov z pevnosti Tzurullum, nachádzajúcej sa na ceste medzi Hadrianopolom a Konštantínopolom. V krátkej bitke ho rozprášili a väčšinu jazdcov pozabíjali na úteku. Ich veliteľa Asbada zajali a umučili obzvlášť surovým spôsobom – z kože na jeho chrbte si najprv vyrezali remene a potom ho hodili do ohňa a zaživa upálili. Po tomto hroznom čine sa už Slovanom nikto nestaval do cesty. Dokonca vraj vtedy prvýkrát zostúpili z hornatých oblastí do nížin a zmocnili sa značného množstva menších pevností, hoci s útokom na hradby nemali veľké skúsenosti. Útoky na pevnosti však neboli vôbec náhodné. Slovania si zrejme zaistovali svoj tyľ proti náhlemu útoku z týchto oporných bodov. Hoci sa pritom dopúšťali strašných násilností, ktoré svojou krutosťou prekonávali všetko, čo bolo kedysi zaznamenané o vpádoch Hunov, zmena dovtedajšej taktiky je badateľná. Škody sú možno zveličené, niet však pochyb, že svedkovi týchto udalostí sa musel naskytnúť naozaj smutný pohľad na krajinu, ktorou Slovania prešli.⁷⁷⁹ Slovania sa dostali až k Egejskému moru a z prístavu Toperos, najvýznamnejšieho mesta v okolí, klamlivým ústupom vylákali pred brány početnú posádku. Väčšinu zaskočených vojakov v otvorenom boji pozabíjali a potom obrátili svoju pozornosť na hradby, ktoré museli brániť obyvatelia zbavení ozbrojenej ochrany sami. Hoci ich bránili najlepšie ako vedeli, Slovania počas útoku na opevnenie preukázali dostatok odvahy a nápaditosti, do mesta sa dostali a spôsobili tam veľké krviprelieanie. Na mieste pozabíjali údajne tisíce mužov, získali nemalú korisť a ženy s deťmi vzali do otroctva.⁷⁸⁰ Dobytie Toperu, ktorý patrili medzi veľké a dobre opevnené mestá, muselo istotne otriasť občanmi

777 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 13.

778 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 29.

779 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 38. NIEDERLE, L.: Slovanské starožitnosti II, s. 198; KULAKOVSKIJ, J.: *Istoriija Vizantii* II, s. 220; JONOV, M.: Podvižnost i manevrenost vv voennoto delo na Slavjanite (V-VII v.). In: *Voенno istoričeski sbornik*, roč. XLVII, č. 3, 1979, s. 70; SETTON, K. M.: *The Bulgars in the Balkans*, s. 507; IRMSCHER, J.: *Die Slawen*, s. 162.

780 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 38; PROCOPIUS, *De aedificiis* IV. 11.

ostatných miest. Vyčítanie Slovanov však nekončilo ani cestou naspäť. Koho chytili, toho pripravili o život mimoriadne kruto – obeť napichávali na zahrotené koly, zarazené do zeme. Iným zajatcom priviazali údy o štyri koly a bili ich palicami priamo do hlavy. A tých, ktorých už z rôznych dôvodov nemohli alebo v časovej tiesni nestihli dostať za Dunaj, nahnali spolu s dobytkom do okolitých domov a zaživa upálili. Nešetrili nikoho, nebrali ohľad ani na pohlavie ani na vek a kadiaľ prešli, zanechávali za sebou spúšť a celé oblasti boli pokryté nespočetnými mŕtvolami. Hoci Slovanom, ktorí zamierili do Ilýrie, sa už *Prokopios* nevenoval, je pravdepodobné, že si počínali rovnako kruto.

V roku 550 prešlo Dunaj obrovské vojsko Slovanov, ktoré sa pohybovalo smerom k Naissu.⁷⁸¹ Keďže cisárski vojaci sa púšťali do boja iba s menšími slovanskými oddielmi, občas sa im niektorých podarilo chytiť. Drancujúci Slovania boli totiž veľmi nedisciplinovaní a často sa menšie skupiny nechali zlákať vidinou ľahkej koristi, zabudli na riziká a vzdialili od hlavného prúdu. Neradi sa podriaďovali jednotnému veleniu, najmä nie vtedy, keď sa naskytla veľká príležitosť získať nejaký majetok.⁷⁸² Z vypočúvania jedného zajatca chyteného pri takejto príležitosti sa zistilo, že sa vraj Slovania chystajú dobyť Solún. Či to bol ich skutočný zámer alebo len šikovný úskok, ktorý mal viazať byzantskú armádu na jednom mieste, nie je isté, avšak po vyplnení Topera už veliteľia nemohli Slovanov podceňiť. Cisár okamžite odložil Germanov odchod do Itálie, kde mal prevziať vedenie vojny proti Ostrogótom, a nariadil mu, aby zastavil postup Slovanov k mestu za každú cenu. Slovania však ešte mali v živej pamäti porážku, ktorú im Germanos spôsobil okolo roku 527, a keď sa dopočuli, že už je v Serdike (Sofia), zneisteli a nakoniec od plánu dobyť Solún ustúpili. Otočili sa a prešli na sever až do Dalmácie.

Blížila sa zima a po Germanovej náhlejš smrti sa nikomu nepodarilo Slovanov vytlačiť. Keďže sa ich nikto nesnažil ani zastaviť, všade sa pohybovali úplne voľne. Medzitým prekročili Dunaj ďalší Slovania a bez odporu prechádzali slabo chránenými krajinami. Podarilo sa im spojiť sa s tými, čo už boli na území ríše. Slovania povzbudení novými posilami odložili svoj návrat domov, rozdelili sa na tri prúdy a všetci na území ríše nerušene prezimovali. Toto prezimovanie nemôžeme považovať za začiatok osídľovania Balkánskeho polostrova, pretože aj v tomto prípade išlo len o korisnícku výpravu slovanských jazdcov. Avšak to, že bez problémov prečkali zimu na nepriateľskom území, znamená, že mali ľahký prístup k potravinám a krmivu. Proti jednej z týchto slovanských skupín vyslal cisár silné vojsko, ktoré viedli viacerí skúsení vojvodcovia. So Slovanmi sa stretlo pri Hadrianoполе, len päť dní cesty od hlavného mesta. Keď Slovania, spomaľovaní množstvom zajatcov, dobytkom a nahromadenej koristi, spozorovali početné cisárske oddiely, rozhodli sa radšej zviať bitku tam, kde boli. Na boj sa pripravovali nenápadne, aby si Byzantínci nič nevšimli. Utáborili sa na nejakom kopci, zatiaľ čo byzantské vojsko rozložilo tábor neďaleko na rovine. Slovania nehybne zotrvali v tomto postavení a trpezlivo vyčkávali. Keď cisárski vojaci začali reptáť a sťažovať sa na nečinnosť a mŕňajúce sa zásoby, veliteľia pod tlakom vydali rozkaz k útoku. V krvavej bitke však byzantská armáda utrpela drvivú porážku a stratila najlepších vojakov, ktorí útok viedli. Veliteľia sa so zvyškom vojska zachránili útekem, keď im hrozilo, že sa dostanú do obklúčenia. Slovania získali Konstantianovu zástavu a utekajúcich vojakov nechali tak. Bolo to veľké slovanské víťazstvo, pre-

781 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 40. NIEDERLE, L.: *Slovanské starožitnosti* II, s. 198; SETTON, K. M.: *The Bulgars in the Balkans*, s. 507-508; UZUNOV, Ch.: *Jugoiztočnéne slavjani*, s. 59-67; JONOV, M.: *Podvižnost i manevrenost*, s. 68-78.

782 PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 14.

tože strata alebo ukoristenie zástavy bolo ešte hanebnejšie ako prehra na bojovom poli. Slovania potom vyplienili Astiku, kraj ležiaci medzi Hadrianopolom a Konštantínopolom, ktorá bola dovtedy vystavená barbarským nájzdom len minimálne. Dostali sa až k Dlhým hradbám, predsunutej prvej línii obrany hlavného mesta. Zhodou okolností sa byzantskému vojsku podarilo získať stratenú zástavu a oslobodiť zajatcov, keď zaútočili na časť tej skupiny, ktorá mala na svedomí nedávnu porážku. Keďže tieto vpády boli mimoriadne mohutné a ničivé, začalo sa povrávať, že Slovanov podplatil Totila, aby viazali značné sily priamo na území ríše, spôsobovali čo najväčšie škody a cisárovi tak znemožnili, aby viedol vojnu v Itálii.⁷⁸³

V roku 550 Gepidi, ktorí sa dostali do konfliktu s ríšou, presvedčili bulharský kmeň Kutrigurov, aby v dohodnutý čas vpadli na územie Longobardov. Keďže sa však kočovníci dostavili oveľa skôr ako mali, Gepidi ich nahovorili, aby zatiaľ vpadli na územie cisárstva. Aby im uľahčili prechod cez Dunaj, v blízkosti Sirmia ich previedli na druhý breh. Kutriguri nenarazili na odpor a drancovali tak dlho, až kým ich cisár neprinútil ľstvou vrátiť sa domov. Justinián vyslal poslov k Utigurovi, naklonil si ich a zaistil si ich pomoc, keď v nich prebudil závišť a hnev. Kutriguri vraj ako byzantskí spojenci dostávali každoročne peniaze, ale bez rozpakov podnikali vpády, zatiaľ čo Utiguri, označení teraz za priateľov, nikdy nezakročili. Viac ako slová však zabrali peniaze a dary. Utiguri ihneď vpadli na územie Kutrigurov, kutrigurských bojovníkov zahnali na útek a ich ženy a deti zobrali do otroctva. Keď Justinián dostal správu, že boje prebehli podľa jeho predstáv, Kutrigurov ešte stále rabujúcich na území ríše prostredníctvom veliteľa Aratia informoval o udalostiach u nich doma bez toho, aby prezradil, že za nimi stojí on. Kutriguri, Aratiom slušne vyplatení, sa okamžite rozhodli pre návrat domov a sľúbili, že už na územie ríše nikdy nevpadnú. Justinián zároveň dovolil usadiť sa v Trácii 2 000 Kutrigurov so ženami a deťmi. Toto veľkorysé gesto však údajne pobúrilo Utigurov, pretože, ako uviedli v posolstve, oni, ktorí pomstili spáchané krivdy, nakoniec získali najmenej. Cisár ich preto ešte dostatočne uzmieril ďalšími darmi. Avšak ešte aj ďalší rok vraj na nejakých Hunov, zrejme Kutrigurov, narazil pri meste Philippopolis (Plovdiv) vojvodca Narses smerujúci do Itálie.⁷⁸⁴ Kutriguri bojovali s Belisariom už proti Vandalom v Afrike. Boli teda spojencami ríše už dlhší čas, hoci ich vernosť a spoľahlivosť sa ukázala neistá. Naproti tomu Utiguri, ktorí spojencami ríše neboli, poslúžili byzantskej diplomacii ako posledná, a treba povedať, veľmi účinná zbraň.

V roku 552 Slovania opäť vpadli do Ilýrie a podľa slov *Prokopia* tam spôsobili „neopísateľnú hrôzu“. Cisár proti nim vyslal vojsko, ktorému velili Germanovi synovia. Neodvážili sa však so Slovanmi stretnúť v otvorenom boji, a iste nielen preto, že ich bolo menej. Sledovali drancujúcich Slovanov z bezpečnej vzdialenosti, likvidovali a chytali roztrúsené skupinky, ktoré sa zdržali plienením okolitých usadlostí. Hoci Slovanov neustále znepokojovali, priamo ich neohrozili. Aj táto koristnícka výprava tak trvala pomerne dlho. Popri cestách ležalo veľa mŕtvych tiel a ešte väčší počet obyvateľov odvádzali do otroctva. Byzantíncom sa nepodarilo zaskočiť Slovanov ani pri prechode cez Dunaj, pretože im Gepidi pomohli rýchlo sa dostať na druhý breh. Gepidská pomoc však nebola lacná, pretože Slovania im museli zaplatiť údajne až jeden stratér za každú hlavu. Cisár vedel, že dunajská hranica je pomerne dobre zabezpečená, len v okolí Sirmia je diera, ktorou akoby otvo-

783 PROCOPIUS, De bello Gothico III. 40. K tomu pozri TRĚŠTÍK, D.: Příchod, s. 272.

784 PROCOPIUS, De bello Gothico IV. 18 a IV. 22. Pozri tiež AVENARIUS, A.: Prabalhari, s. 188-195.

renou bránou prúdili množstvá barbarov.⁷⁸⁵ Preto hneď, ako ukončil vojnu s Ostrogótmami, dohodol medzi Longobardmi a Gepidmi mier.

Po roku 552 bola Byzantská ríša dlhší čas ušetrená od veľkých ničivých vpádov. Avšak v roku 558 alebo 559 sa uskutočnila spojená výprava Bulharov a Slovanov, ktorú viedol bulharský veliteľ Zabergan.⁷⁸⁶ Kutriguri sa dokázali rýchlo vzchopiť po prehratej vojne s Utigurmami a v plnej sile vpadli na územie ríše. Spolu so Slovanmi prekročili zamrznutý Dunaj a postupne prenikali cez Skýtiu a Méziu až do Trácie. Mohutný vpád nemohol nikto, alebo lepšie povedané, nemal kto, zastaviť. V Trácii rozdelil Zabergan svoje vojsko na tri časti. Jedna sa mala dostať do Grécka, druhá mala vyplniť okolie tráckeho Chersonesu a najväčšiu časť, tvorenú až 7 000 mužmi, viedol Zabergan proti hlavnému mestu. Všetky tri prúdy nemilosrdne plienili a bezbranných obyvateľov brali do otroctva. Hlavný voj prešiel aj cez Dlhé múry v tých miestach, ktoré poškodilo nedávne zemetrasenie.⁷⁸⁷ Čím viac sa Zabergan približoval ku Konštantínopolu, tým viac v meste rástla panika. Obavy mnohých o svoj osud boli oprávnené, pretože v okolí mesta, ktoré bolo sídlom cisára, neboli rozmiestnené v podstate žiadne bojaschopné oddiely. Justinian sa pokúsil s poslednými vojakmi, čo mal k dispozícii, zastaviť Bulharov na hradbách postavených za cisára Theodosia II. Keď všetky snahy poraziť ich zlyhali, cisár prepadajúci čoraz väčšej beznádeji si spomenul na svojho vojvodu Belisaria. Starý Belisarios namiesto odpočinku opäť vyrazil do boja, lenže už nie ako dobyvateľ, ale spasiteľ, ktorý nevelil obrovskej armáde, ale iba niekoľkým stovkám svojich veteránov, ktorí ho sprevádzali v minulých vojnách. K nim síce pridala ešte ďalších, ale spoľahnúť sa na nich nemohol. Svoju „armádu“ posilnil ešte miestnymi obyvateľmi a utečencami, zrekvíroval všetky kone z mesta, postavil tábor pri dedine Chitos, dal vykopať priekopu a čakal. Keď sa dozvedel, že Zabergan vyslal skupinu svojich jazdcov, aby ho zničili, rozostavil vojakov tak, aby vyvolal zdanie obrovského vojska, čo sa mu nakoniec podarilo. Zámerne vybral také miesto „bitky“, ktoré bolo stiesnené a veľmi prašné, aby bola ilúzia ešte pôsobivejšia. V zmatku bolo zabitých až 400 kutrigurských jazdcov, zatiaľ čo na byzantskej strane boli len ranení. Zaskočení Bulhari v zmatku stratili prehľad a začali ustupovať. Belisariova odvaha, dôvtip a duchaplná leť zachránila hlavné mesto od najhoršieho. Belisarios dosiahol svoje posledné a vzhľadom na okolnosti môžeme povedať, že aj najväčšie. Zabergan, ktorý si myslel, že ho Belisarios stále prenasleduje, upustil od plánu dobyť Konštantínopol a vrátil sa domov. Ani ostatné dva prúdy nedosiahli svoje ciele. Prvý narazil na húževnatý odpor pri Chersonese, keď stroskotal aj útok vedený z mora, ktorý nemohol podniknúť nik iní iba Slovania, druhý sa dostal len po dobre bránený Termopylský priesmyk. Útočníci sa však na území ríše zdržali dostatočne dlho, aby spôsobili obrovské škody a jediným hmatateľným výsledkom ich prítomnosti bola spustošená krajina. Justinian nakoniec našiel dostatok peňazí, aby vykúpil zajatcov a zároveň plánoval využiť svoju najsilnejšiu zbraň, vlastne jedínú a poslednú, ako Kutrigurov poraziť – diplomaciou. Sľubmi, odmenami a vydieraním dosiahol, aby Sandilchos, náčelník Utigurov, zaútočil na Kutrigurov. Opäť sa zopakovala situácia spred ôsmich rokov, keď cisár potrestal neverného spojencu verným priateľom.

785 PROCOPIUS, *De bello Gothico* IV. 25. NIEDERLE, L.: *Slovanské starožitnosti II*, s. 199; ŁOWMIANŃSKI, H.: *Początki II*, s. 265, 267 a pozn. 816); IRMSCHER, J.: *Die Slawen*, s. 163; TRĚŠTÍK, D.: *Příchod*, s. 273.

786 AGATHIAS, *Historiae* V. 11-13 a 16. MALALAS, *Chronographia* s. 490, spomína okrem Hunov aj Slovanov. Podobne aj THEOPHANES, *Chronographia* 6051. NIEDERLE, L.: *Slovanské starožitnosti II*, s. 199-200; ŁOWMIANŃSKI, H.: *Początki II*, s. 265; SETTON, K. M.: *The Bulgars in the Balkans*, s. 508; IRMSCHER, J.: *Die Slawen*, s. 163-164; AVENARIUS, A.: *Prabulhari*, s. 195-196.

787 MALALAS, *Chronographia* s. 490. Porovnaj THEOPHANES, *Chronographia* 6051.

Je možné, že odvetný útok už nevedli Utiguri, ale noví kočovníci, Avari. Tak či onak, nie je až také podstatné, kto sa stal predĺženou rukou byzantskej politiky.⁷⁸⁸ Na dlhú dobu to bol posledný nelen bulharský, ale aj slovanský vpád, o ktorom máme správy. Bulharských Utigurov a Kutrigurov, ktorých vyčerpali bratovražedné vojny, vystriedali Avari, ktorí sa čoskoro stali vážnym a dokonca väčším problémom ako boli Bulhari.

ZHODNOTENIE VPÁDOV

V písomných prameňoch je badateľné striedanie kratších období výraznej aktivity Slovanov i Bulharov s dlhšími obdobiami relatívneho pokoja. Všetky naše poznatky o ich vpádoch sú však čiastkové a príliš útržkovité na to, aby sme mohli zmapovať do úplnej šírky všetky nájazdy a určiť, z ktorých oblastí vychádzali a kto konkrétny vpád pripravil a viedol. Starovekí historici, ak neboli priamymi svedkami týchto útokov, boli celkom závislí na svojich spravodajcoch a predlohách. Vzhľadom na zameranie svojich diel zväčša zachytili len tie najväčšie a najpustošivejšie vpády, kým menšie, kratšie a lokálne výpravy alebo len neúspešné pokusy o prienik, ktoré boli zrejme dosť časté, vôbec nezaznamenali. Za naše vedomosti o bulharských vpádoch na prelome 5. a 6. storočia a prvom slovanskom vďačíme len *Marcellinovi*, za správy o vlnách hunských (bulharských) výprav v 30. rokoch 6. storočia a o slovanských a bulharských v polovici 6. storočia len dôkladnému *Prokopiovi*, a nakoniec o bulharsko-slovanskom vpáde v roku 558 vieme najmä z diel *Theofana* a *Agathia*, ktorý tento vpád opísal podrobne, ale o účasti Slovanov sa nezmienil. Záležalo len na samotnom autorovi, ktoré udalosti si vybral a ktoré si nevsímal, pretože ich nepovažoval za podstatné alebo sa mu nezdali byť dostatočne zaujímavé pre čitateľa. Často sú tak jediným svedectvom o nespomenutých ťaženiach len tu a tam strohé a všeobecné konštatovania a náreky historikov o neustálych vpádoch, veľkých škodách a krutostiach plieniacich barbarov,⁷⁸⁹ či dokonca iba doplňujúce poznámky k určitým udalostiam, ktoré sa buď nedajú datovať vôbec alebo len veľmi približne.

Z nášho pohľadu je pozoruhodná najmä vlna slovanských vpádov na byzantské územie v rokoch 548 až 552. Zrejme najzaujímavejšou otázkou, ktorú si môžeme položiť, je, či tieto výpravy boli dôsledkom úspešnej diplomatickej aktivity nepriateľov Konštantínopola, ktorá Slovanov vtiahla do vtedajšej politiky, a ak áno, či všetky, a či boli súčasťou vojny medzi Longobardmi a Gepidmi alebo len najhmatateľnejším dôsledkom neschopnosti Byzantskej ríše efektívne sa brániť. Je niekoľko náznakov, že išlo o viac než len koristnícke výpravy. Už samotný priestor, ktorý im *Prokopios* venoval a množstvo podrobností, do ktorých čoraz častejšie zachádzal, tento predpoklad podporuje. Nielen pri týchto výpravách, ale vlastne pri všetkých počas vojny s Ostrogótmi a Peržanmi, je pozoruhodná ničivosť a surovosť, ktorá vraj dovtedy nebola bežná. Pôvodcovia slovanských a bulharských vpádov mohli byť dvaja, Ostrogóti a Gepidi. Dôvody Ostrogótov, ktorí boli vo vojne s Byzantskou ríšou a s Peržanmi udržiavali vzájomné kontakty, sú jasné. Aj podľa *Prokopia* treba za slovanskými výpravami hľadať Totilove peniaze. Či však slovanské a prípadne aj bulharské výpravy naozaj súviseli s dianím v Itálii, teda či popud k nim naozaj dal ostrogótsky kráľ, aby znemožnil byzantským armádam

788 AGATHIAS, *Historiae* V. 24-25; MENANDER, fragmenta 3; THEOPHANES, *Chronographia* 6051.

789 IORDANES, *Romana* 388; PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 14; PROCOPIUS, *De bello Gothico* III. 33; PROCOPIUS, *Historia arcana* 11. 11, 18. 20 a 23. 6; AGATHIAS, *Historiae* V. 11.

účinnejšie operovať v Itálii, je otázne. Totila bol totiž v rokoch 548 do 552 na vrchole moci a zrejme nepotreboval podporu v tejto forme. Najmä vtedy nie, ak sa mu mohlo zdať, že cisár, u ktorého bolo badať náznaky rezignácie a straty záujmu o Itáliu, už nemá dosť síl ani vôle, aby ho porazil. Totilova porážka v jedinej bitke bola skôr dôsledkom chybné zvolenej taktiky ako prejavom vojenskej vyčerpanosti Ostrogótov. Ak aj stál za niektorými výpravami, jeho zámer sa ukázal byť nereálny. Na celkové zhodnotenie podielu Totilu na slovanských vpádoch nám chýbajú niektoré dôležité informácie. Prečo však Gepidi? Keď Longobardi získali podporu cisára, a nielen morálnu, Gepidom sa za prísľub podielu na koristi podarilo nakloniť si vzdialených Kutrigurov, ktorí však nakoniec vpadli nie na longobardské, ale na byzantské územie. Pôvodne Byzantská ríša teda nemala byť cieľom výpravy a ich skutočný zámer môžeme len hádať. Možno Gepidi naozaj chceli vojensky oslabiť cisára, pretože mohutný vpád mohol odvieť jeho pozornosť na vnútorné ťažkosti a jeho armádu nasmerovať úplne inde, možno mu chceli predviesť, aké ničivé sú dôsledky jeho priateľstva s Longobardmi, a možno že bol novozískaný spojenec od Azovského mora pre nich taký cenný, že sa ho neodvážili, asi aj zo strachu, len tak poslať domov. Gepidi však pomáhali dostať sa na druhý breh Dunaja aj Slovanom, alebo aspoň Justinian podľa *Prokopia* využil prenikanie Slovanov cez Gepidmi kontrolovaný úsek Dunaj ako zámienku, prečo sa rozhodol prikloniť sa na stranu Longobardov. Zlú obranu dunajskej hranice im preto nielen vyčítal, ale zdôvodňoval ňou i zamietanie žiadostí o obnovu spojenectva. Nechával ich však v neistote a v nádeji, že jeho postoj sa raz môže zmeniť. Keďže sledoval iba svoje ciele a hájil vlastné záujmy, bol ochotný odvrátiť sa, hoci dočasne, od starého spojenca a prikloniť sa na stranu Longobardov, ktorých vkladil okolo roku 546 medzi Frankov a Gepidov. Slovanské vpády boli teda veľmi pravdepodobne sprievodným javom vojny medzi Germánmi a dôsledkom angažovanosti Konštantínopola. Hoci sa Slovania, práve preto, že boli susedmi oboch, gepidsko-longobardskej vojny priamo nezúčastnili, na podnet Gepidov podnikali výpravy hlboko do vnútrozemia Byzantskej ríše. Týmito akciami mali cisára zastrašiť a prinútiť ho k obnoveniu odmietnutých dohôd a starých sponeckých záväzkov.⁷⁹⁰ Práve Gepidi utobili z týchto podstatou koristníckych výprav nástroj politickeho vydierania a môžeme povedať, že s úspechom. Iniciatívu Gepidov pri podnecovaní vpádov by sme však nemali preceňovať, pretože záujem Slovanov o korisť musel vychádzať predovšetkým z ich strany. Slovanské výpravy teda neboli namierené proti Byzantskej ríši, až kým ich nepriateľskými nespravili Gepidi. Ich podiel sa obmedzoval len na viac-menej tichú podporu pri prechode cez svoje územia a Dunaj. Hoci prvé dve slovanské výpravy v rokoch 545 a 547/548 sa uskutočnili ešte pred vojnou medzi Gepidmi a Longobardmi, intenzita slovanských vpádov očividne poklesla po roku 552, keď germánske ríše uzavreli mier, s ktorým bol spokojný aj Justinian.⁷⁹¹

Niet pochyb, že prevažná väčšina z týchto slovanských ťažení, ak nie všetky, prechádzali cez Sirmium. Blízkosť Slovanov, ich vojenské prednosti, schopnosť ľahko preniknúť na nepriateľské územie, spôsobiť tam obrovské škody a zároveň sa vďaka vzdialenosti a odľahlosti vlastných sídiel vyhnúť akejkolvek odвете, boli dôvodmi, prečo je pravdepodobné, že sa Slovania nechali vtiahnuť do politických hier a mocenských kalkulácií svojich susedov. Ak je tento predpoklad správny, podobne budeme musieť hodnotiť aj bulharské vpády, ku ktorým dochádzalo v rovnakom čase. Z opisov slovanských výprav je zrejme, že ich, keďže neboli prejavom živelnosti, mohol podnikáť iba

790 TŘEŠTÍK, D.: Příchod, s. 275; STEINHÜBEL, J.: Původ, s. 380.

791 PROCOPIUS, De bello Gothico IV. 27; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 24.

niekto, kto bol nielen vojensky dostatočne silný a mal za sebou aj silné zázemie, ale dosiahol aj vyšší stupeň svojej vnútornej organizácie.⁷⁹² Zatiaľ čo väčšinu skorších vpádov ako aj Zaberganov v roku 558/559 nepochybne pripravovali a organizovali predovšetkým Slovania sídliači na dolnom Dunaji, výpravy v rokoch 548 – 552 už vychádzali od stredného Dunaja, možno aj z územia dnešného Slovenska alebo severného Potisia.⁷⁹³

792 STEINHÜBEL, J.: Pôvod, s. 380; STEINHÜBEL, J.: Nitriansko a Slovensko, Odkedy môžeme hovoriť o Slovensku a Slovákoch. In: *Zborník na počesť Dariny Bielikovej*, Nitra 2004, s. 357. Nie je možné povedať, či slovanskí bojovníci, ktorí sa dopúšťali týchto krutostí, pochádzali z nejakého divokého horského kmeňa, alebo ich osobitne vyberali do špeciálnych družín, aby šírili hrôzu a strach. Pozri NIEDERLE, L.: *Slovanské starožitnosti II*, s. 198; TŘEŠTÍK, D.: Příchod, s. 274-275.

793 TŘEŠTÍK, D.: Příchod, s. 275-276; STEINHÜBEL, J.: Pôvod, s. 380.

9. AVARI, KONIEC SŤAHOVANIA NÁRODOV

Kým Justinián žil, Longobardi a Gepidi udržiavali mier. Ich vzájomné vzťahy sa zhoršili až potom, ako sa longobardským kráľom stal Alboin (po 560 – 572), gepidským Kunimund a cisárom Justinos II., ktorý nemienil pokračovať v politike uplácania barbarov.⁷⁹⁴ Jedným z prvých, kto doplatil na túto zmenu politiky, boli Avari. V roku 565 cisár odstúpil od nevýhodnej zmluvy, ktorú s nimi uzavrel jeho predchodca pred tromi rokmi. Justinián im vtedy okrem iného ponúkol aj územie v Panónii II, kde predtým sídlili Heruli. Avari sa vtedy ešte nechceli presídliť.⁷⁹⁵

V roku 565 Longobardi a Gepidi vstúpili do vojny, ktorej príčina opäť nie je známa. Podľa *Theofylakta* ňou bol únos Kunimundovej dcéry Rosamundy⁷⁹⁶ a prerozprával príbeh jedného nie veľmi dôveryhodného Gepida, ako sa do nej Alboin zamiloval a chcel sa s ňou oženiť. Keď to Kunimund odmietol, Alboin Rosamundu uniesol. Iné pramene⁷⁹⁷ hovoria o bližšie neurčených predošlých sporoch alebo krivdách (*iurgia, iniuriae*), čo je pravdepodobnejšie. Možno išlo o tie isté nevyriešené nezhody, ktoré viedli už k vojne v rokoch 549 až 552. *Pavol* ani *Prokopios* totiž nehovoria, že by sa longobardským víťazstvom nejakým odstránili. Pre Gepidov tou krivdou mohla byť aj smrť Kunimundovho brata Thurismoda, ktorého Alboin zabil v roku 552. Zrejme však išlo znovu o Sirmium.⁷⁹⁸ Priame dôkazy síce chýbajú, ale ďalšie udalosti to naznačujú. Zdá sa, že Alboin len čakal na smrť Thurisinda, po ktorej prestal byť jeho synom v zbrani a skončilo sa aj „večné“ priateľstvo medzi Longobardmi a Gepidmi. *Pavol*⁷⁹⁹ vinil z vypuknutia vojny Gepidov, ktorí vraj porušili zmluvy s Longobardmi, *Menander*,⁸⁰⁰ ktorý je ako prameň dôveryhodnejší, naopak Longobardov. Spočiatku mali prevahu Longobardi a Gepidov porazili. Kunimund sa potom obrátil na cisára a tentoraz sa spojenectvá obrátili, pretože Justinos sa za prísľub Sirmia rozhodol pomôcť Gepidom a vyslal k nim aj vojsko pod velením Baduaria. Keď sa Baduarios blížil, Alboin chcel rýchlo uzavrieť mier, ktorý mala spečatiť svadba s Rosamundou. Kunimund jeho návrh opäť odmietol a Longobardov spolu s Baduariom porazil.⁸⁰¹ Po víťazstve sa však dopustil chyby, pre ktorú najskôr prišiel o podporu cisára a nakoniec ho stála aj život – odmietol sa vzdať Sirmia ako sa v dohode zaviazal. Je to celkom pochopiteľné, keďže mesto bolo kráľovským sídlom. Justinos sa od Gepidov odvrátil, ale nepridal sa ani k Longobardom, ktorí ho tiež žiadali o spojenectvo.⁸⁰² Alboin, ktorému vraj už išlo o úplné zničenie Gepidskej ríše, našiel pomoc u Avarov. Avari boli vtedy nepriateľmi cisára, pretože im zastavil zmluvné poplatky, a keďže v roku 562 alebo 563⁸⁰³ utrpeli porážku od franského kráľa Sigiberta (561

794 CORIPPUS, In laudem Iustini Augusti Minoris III. 231-236. Pozri SETTON, K. M: The Bulgars in the Balkans, s. 508; POHL, W: Die Awaren, s. 48-50; POHL, W: Die Langobarden, s. 34-35; POHL, W: Kingdoms, s. 96-97.

795 MENANDER, fr. 9 a 24. HODGKIN, Th.: Italy and Her Invaders V, s. 137; BÓNA, I.: The Dawn, s. 94-95.

796 THEOPHYLACTUS, Historiae VI. 10. SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 540.

797 Prosperi Tironis auctarium Havniense extrema 4; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 27.

798 BÓNA, I.: The Dawn, s. 93.

799 PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 27.

800 MENANDER, fr. 12.

801 CORIPPUS, In laudem Iustini Augusti Minoris, Praefatio 12-18; THEOPHYLACTUS, Historiae VI. 10; MENANDER, fr. 28. SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 540-541 a 583; BÓNA, I.: The Dawn, s. 94.

802 MENANDER, fr. 24. BÓNA, I.: Die Langobarden, s. 239; BÓNA, I.: The Dawn, s. 96; AVENARIUS, A.: Die Awaren, s. 75; BEDNÁŘÍKOVÁ, J.: Sťahování, s. 304.

803 Presný rok bitky nie je známy. Rovnako neisté je aj datovanie druhej vojny, keď Sigibert utrpel porážku, padol do zajatia a slobodu a mier s Avarmi si vykúpil. Mier so Sigibertom však zrejme predchádzal zničeniu Gepidskej ríše, pretože inak by sa Avari sotva pustili do ďalšej vojny.

– 575),⁸⁰⁴ ich náčelník Bajan bol ochotný vypočuť si Alboinove posolstvo. Uzavreli spolu „večnú zmluvu“ (*foedus perpetuum*),⁸⁰⁵ ale Bajan si za svoju pomoc nepýtal málo. Okrem polovice koristi, ktorú získajú, si vyžiadal aj celé územie Gepidov a desatinu dobytka Longobardov. Podmienky, ktoré si dával, boli tvrdé, ale Alboin nemal inú možnosť a prijal ich.⁸⁰⁶ Keď sa o spojenectve medzi Alboinom a Bajanom dozvedel Kunimund, obrátil sa na cisára, ktorému za pomoc zase sľúbil Sirmium. Justinos odpovedal, že hoci je jeho vojsko rozptýlené po rôznych provinciách, nariadi, aby sa zhromaždilo a čo najrýchlejšie prišlo. Jeho vojsko sa pri Sirmiu nakoniec ocitlo, ale pomoc nemyslel vážne.⁸⁰⁷ Vybral si úlohu diváka, lenže nie neustranného. Avarom dovolil prekročiť Dunaj v dnešnej Dobruždi a presunúť sa po pravom brehu Dunaja. V roku 567 Kunimund v bitke proti Alboinovi padol a jeho ríšu podľa dohody obsadili Avari.⁸⁰⁸ Pravdepodobne vďaka tomuto víťazstvu sa Alboin dostal do povestí a hrdinských piesní, o ktorých hovorí *Pavol* a dokazuje aj *Widsith*.⁸⁰⁹

Po smrti kráľa Gepidi Sirmium radšej odovzdali cisárovi, akoby ho mali vydať Longobardom alebo Avarom. Gepidský biskup Thrasarich spolu s Reptilom, synovcom alebo vnukom kráľa Kunimunda, odtiaľ potom odniesol kráľovský poklad do Konštantínopola.⁸¹⁰ Pred Avarmi utekali na územie cisárstva aj iní Gepidi, napríklad Usdibad. Zrejme patril k mocným a urodzeným Gepidom, pretože Avari neskôr vyžadovali jeho vydanie.⁸¹¹ Alboin si po víťazstve okrem bohatej koristi a mnohých zajatcov odnášal ešte niečo: Rosamundu.⁸¹² Nakoniec urobil to isté, čo Vacho zhruba pred 30 rokmi – oženil sa s dcérou mŕtveho kráľa a princeznou zo zničeného kráľovstva. Avšak na rozdiel od Vacha, ktorému sa z tohto manželstva narodil vytúžený syn a následník trónu, Alboin za tento krok čoskoro zaplatil životom.

Avari sa pokúsili dobyť Sirmium ešte v tom istom roku.⁸¹³ Hoci neuspeli, Alboin zrejme pochopil, že Bajan sa neuspokojil iba s obsadením Gepidie. Avari iste nepatrili k tým, ktorých by chcel mať niekto za susedov. Bojovať proti nim však bolo tiež dosť ťažké, ako ukázala vojna s Gepidmi i druhá vojna so Sigibertom. Na rozdiel od Hunov jadro avarskej armády tvorili jazdci chránení brnením a ozbrojení nielen reflexnými lukmi, ale aj kopijami a jednosečnými mečmi, ktoré boli dlhšie ako

804 GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum*, IV. 23 a 29; MENANDER, fr. 23. WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 13; POHL, W.: *Die Awaren*, s. 48; AVENARIUS, A.: *Die Awaren*, s. 59.

805 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 27; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 5. POHL, W.: *Kingdoms*, s. 98.

806 MENANDER, fr. 24.

807 MENANDER, fr. 24 a 25. WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 14 s pozn. 1).

808 *Origo gentis langobardorum* 5; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 27; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 5; ANDREAS BERGOMAS, *Historia*; *Prosperi Tironis auctarium* Havniene extrema 4; VICTOR TONNENSIS EPISCOPUS, *Chronica* sub a. 572; ISIDORUS, *Chronica* 401; THEOPHANES, *Chronographia* 5931; MENANDER, fr. 24-25; EUAGRIUS, *Historia ecclesiastica* V. 4; IOHANNES ABBAS BICLARENSIS, *Chronica* sub a. 572; IOHANNES EPHESIUS, *Historiae ecclesiasticae pars tertia* VI. 24. K tomu pozri DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 155-164; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 165-173; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 541-542 a 584; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 14; POHL, W.: *Die Gepiden*, s. 299; POHL, W.: *Die Awaren*, s. 58-60; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 239-242; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 103-104; AVENARIUS, A.: *Die Awaren*, s. 75-76; BEDNÁŘÍKOVÁ, J.: *Stěhování*, s. 274-275.

809 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 27; *Widsith* 117. K tomu pozri MOISL, H.: *Kingship*, s. 114-115.

810 IOHANNES ABBAS BICLARENSIS, *Chronica* sub a. 572; EUAGRIUS, *Historia ecclesiastica* V. 12.

811 MENANDER, fr. 28. BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 96 a 103.

812 *Origo gentis Langobardorum* 5; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 27; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 5; GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* IV. 41; FREDEGARIUS, *Chronica* III. 65.

813 MENANDER, fr. 26-28. DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 166; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 170 a 176-177; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 542; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 242.

európske. Hrot avarského šipu bol asi dvakrát ťažší ako hroty používané v Európe a v rukách skúsených lukostrelcov to bola smrteľná zbraň. Najväčšou výhodou však boli strmene, ktoré práve vtedy prišli s Avarmi do Európy. Vďaka nim mali avarskí jazdci v sedle oveľa lepšiu stabilitu.⁸¹⁴ Jedinou obranou proti avarskej taktike bolo stiahnuť sa do hôr a lesov alebo pevností a miest. Takéto možnosti však nížinatá a zanedbaná Panónia neposkytovala. Longobardi si uvedomovali, že prípadná vojna s Avarmi, ktorí ako pomocné oddiely využívali už aj podmanených Kutrigurov a Slovanov, môže viesť k rovnakému koncu, aký postihol Gepidov.

Veľkú noc v apríli roku 568 si Longobardi pripomínali v Panónii naposledy.⁸¹⁵ Podľa longobardských prameňov uzavrel Alboin s „priateľmi“ (*amici*) Avarmi „priateľskú dohodu a zmluvu“ (*pactum et foedus amicitiae*), podľa ktorej im ponechajú Panóniu s podmienkou, že ak budú musieť z Itálie kedykoľvek odísť, Avari im ju vrátia. Podľa *Gótskeho kódexu*⁸¹⁶ mala táto podmienka platiť iba dvesto rokov. Povrávalo sa však,⁸¹⁷ že Longobardov pozval do Itálie Narses. Urobil to vraj preto, že vďaka svojim úspechom mal mnohých nepriateľov, ktorí dosiahli, že ho Justinos v roku 567 z Itálie odvolal do Konštantínopola. Justinova manželka Sofia, ktorá k týmto jeho neprajníkom patrila, mu údajne (*fertur*) odkázala, keďže bol eunuch, že mu v paláci prideli vlnu na pradenie s dievčatami. Narses jej odpovedal, že jej utká takú látku, akú by ona nedokázala za celý život. Podľa *Fredegara* mu dokonca poslala zlatý nástroj, ktorý používali ženy na pradenie, so slovami, že môže vládnuť priadkam a nie národom. Po týchto urážkach vraj potom Narses vyslal poslov k Longobardom, aby prišli do Itálie. Poslal im aj mnoho druhov ovocia na ochutnanie a ďalšie veci, na ktoré bola Itália bohatá. Táto pozornosť však ani nebola potrebná, pretože Longobardi určite nezabudli na Itáliu, hoci bola poničená dlhotrvajúcou vojnou a plieniacimi armádami. Teraz, keď im už na chrbát dýchali Avari, ich nemusel Narses pozývať dvakrát.⁸¹⁸ Je však nepravdepodobné, že ich Narses naozaj pozval. Skôr naopak, ak mali o Itáliu záujem už dlhšie, nechceli sa presídliť preto, že ju spravoval práve on. Možno si ho naozaj vážili, ako sa zdá z *Pavla*, ale skôr sa ho báli. Ak za ich príchodom predsa len stál Narses, mohol tak urobiť preto, aby zlepšil obranyschopnosť severnej Itálie pred Frankmi. Keďže Justinos na jeho miesto vymenoval Longina, nie je vylúčené, že Longobardov pozval aj preto, aby sa ukázala Longinova neschopnosť jednať alebo bojovať s barbarmi a nepriamo tak donútil cisára, aby mu funkciu vrátil. To sa však nestalo a Narses aj po svojom odvolaní odmietol opustiť Itáliu. Zostal v Ríme, kde v roku 573 aj zomrel.⁸¹⁹

814 BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 99-101. Pozri tiež DVORÁKOVÁ, D.: *Kôň a človek v stredoveku*, Budmerice 2007, s. 29-31.

815 *Origo gentis Langobardorum* 5; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* II. 7; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 5; AGNELLUS, *Liber pontificalis ecclesiae Ravennatis, De sancto Petro Seniori* XXVIII. 94; *Gesta episcoporum Neapolitanorum pars I*, 20; BEDA, *Chronica* III. DXXVIII. 527; GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* IV. 41; FREDEGARIUS, *Chronica* III. 65; MARIUS, *Chronica* sub a. 569; *Prosperi Tironis Aquitani auctarium Havniense extrema* 4; *Excerpta Sangallensia* 712.

816 *Historia Langobardorum codicis Gothani* 5.

817 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* II. 5; FREDEGARIUS, *Chronica* III. 65; *Gesta episcoporum Neapolitanorum pars I*, 20; *Prosperi Tironis Aquitani auctarium Havniense extrema* 4; ISIDORUS, *Chronica* 402; BEDA, *Chronica* III. DXXVIII. 523.

818 K tomu pozri HODGKIN, Th.: *Italy and Her Invaders* V, s. 62; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 27; BEDNAŘÍKOVÁ, J.: *Stěhování*, s. 274.

819 AGNELLUS, *Liber pontificalis ecclesiae Ravennatis, De sancto Petro Seniori* XXVIII. 95; *Gesta episcoporum Neapolitanorum pars I*, 20.

Vysťahovanie Longobardov z Panónie nieslo známky totálneho a rýchleho vysťahovania či dokonca úteku pred Avarmi. Ak predpokladáme, že sa v zime nebojovalo, ich odchod z Panónie v roku 568 delí od ich víťazstva nad Gepidmi v roku 567 len niekoľko mesiacov. Longobardi odchádzali s celým vojskom a ženami a za sebou zanechali Panóniu v plameňoch. Do Itálie okrem Longobardov a Gepidov, ktorých Longobardi odviekli ako zajatcov už po víťazstve v roku 567, smerovali aj obyvatelia Panónie a Norika, ďalej Svébi a Daringovia. Pridali sa dokonca aj Sarmati a Bulhari, ktorí zrejme využili jednu z posledných príležitostí utiecť od Avarov. Alboin pozval aj svojich „starých priateľov“ (*amici vetuli*) Sasov, ktorí sa k nemu pripojili v nezanedbateľnom počte. Údajne ich bolo až 20 000.⁸²⁰ Je možné, že to boli tí Sasi, ktorých knieža si vzal za manželku jeho sestru Ealhildu. Po Alboinovej smrti však Itáliu, kde sa ich Longobardi snažili podriaďiť svojim vojvodom a zákonom, opustili. Cestou domov (*ad suam patriam*) ich porazili Svébi, ktorí zatiaľ s povolením Frankov obsadili ich niekdajšie sídla.⁸²¹

Prítomnosť kmeňov, ktoré uvádzajú písomné pramene, dokladajú dnes početné miestne názvy, prevažne v údolí Pádu. V stredovekom Toskánsku sa spomína *vicus Turingus*, po Svéboch dostalo meno napríklad Soave, po Sasoch Commune di Sassinoro, po Bulharoch Bulgania, Burgania, Bulgarogrosso, Borgaro Torinese, Borgarello, Bulgarello di Cadorago, Bulgaro, Bólgare, po Sarmatoch Sàrmede, Sermete a Sarmataro de `Burgondi. S Longobardmi zrejme odišli aj skupiny Avarov, ako môžeme usudzovať podľa názvov Avero, Averara, Abrania a Avrera. Najviac miestnych názvov však po sebe zanechali Gepidi. Okrem *Coguzza Gepidasca*, ktoré sa spomína na konci 10. storočia pri Páde, sú to Zèveto, Zèbedo, Zibido, Zevio, Zibio, Zivedo, Zivido, Zivid, Ghevio, Ghivio, Zebadasco, Zebedassi. Niektoré z týchto názvov sa vyskytujú viackrát.⁸²² A napokon, aj Lombardia, kraj v severnom Taliansku ležiaci medzi Alpami a Pádou, stále nesie meno tých, kto sa tam usídlil.

Alboin si vládu v Itálii dlho neužil. Tri a pol roka po odchode z Panónie ho zabil Hilmiges s Rosamundou. Jeho smrť je zachytená v prameňoch⁸²³ pomerne dobre, i keď treba povedať, že najmä vďaka neobvyklému spôsobu, akým prišiel o život. Dôvodom vraj bolo, že Alboin, ktorý si údajne z lebky⁸²⁴ Kunimunda nechal urobiť čašu (v longobardčine *scala*, ktoré môže byť príbuzné s nem. *Schale* šálka i *Schadel* lebka),⁸²⁵ Rosamundu ponížoval. S Hilmigesom sa spojila, aby pomstila smrť svojho otca. Pravdepodobnejšie je však to, že sprisahanie súviselo s bojom o moc, pretože po vražde Alboina sa chcel vlády ujať Hilmiges, ale medzi Longobardmi nenašiel podporu. S Rosamundou, Albsuinthou,

820 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* II. 6; MARIUS, *Chronica* sub a. 569. K Sasom, ktorí sa pridali k Longobardom, pozri SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 542, 579 a 584-585; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 14; WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 69-70; HAUPTFELD, G.: *Die Gentes*, s. 128-129; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 242; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 105; SVOBODA, B.: *Čechy*, s. 235-236.

821 PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* II. 6 a III. 6-7; GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* V. 15. Keďže títo Svébi boli zrejme Alamani, zdá sa, že Sasi, ktorí odišli do Itálie, sídlili už v južnom Nemecku. HODGKIN, Th.: *Italy and Her Invaders* V, s. 156; HAUPTFELD, G.: *Die Gentes*, s. 131-132; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 26.

822 BROZZI, M.: *Longobardi*, s. 191-192; CSALLÁNY, D.: *Archäologische Denkmäler*, s. 346; SVOBODA, B.: *Čechy*, s. 236.

823 *Origo gentis Langobardorum* 5; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* II. 28-30; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 5; ANDREAS BERGOMAS, *Historia*; AGNELUS, *Liber pontificalis ecclesiae Ravennatis*, De sancto Petro senioris XXVIII. 96; GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* IV. 41.

824 Hoci tento pohár *Paulus* údajne videl, je nepravdepodobné, že si ho Alboin naozaj urobil z lebky mŕtveho protivníka. V eddickej básni Grónska pieseň o Atlim (Atlmal in Groenlenzku) 80 Gudrun urobila poháre z lebiek zabitých Attilových synov.

825 DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden*, s. 211-213; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 173-175; HODGKIN, Th.: *Italy and Her Invaders* V, s. 139; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 541.

„mnohými“ Gepidmi a kráľovským pokladom preto utiekol k Longinovi do Ravenny,⁸²⁶ kde napokon on i Rosamunda zomreli tragickou smrťou. Príbeh o Rosamunde a Alboinovi, ktorý pripomína osudy Kriemhildy a Attilu, sa stal oblúbenou témou nielen pre dejepiscov, ale aj neskorších básnikov a dramatikov. Dánsky básnik a historik A. S. *Vedel* (1542 – 1616) prebásnil dejiny Longobardov, ktoré sa stali súčasťou jeho *Hundredevisebog*, V. *Alfieri* (1749 – 1803) napísal tragédiu *Rosamunda* a A. G. *Swinburn* (1837 – 1909) takisto tragédiu *Rosamunda, kráľovná Longobardov*.

Bajan, hoci už mal územia oboch kráľovstiev, stále túžil po Sirmiu. Svoje požiadavky odôvodňoval veľmi jednoducho. Keďže ovládol kmene, ktoré od cisárstva dovtedy ako spojenci dostávali finančnú podporu, má nárok nielen na ňu, ale aj na kraje, ktoré im patrili, vrátane Sirmia. Cisár Tiberios (578 – 582) jeho požiadavky odmietol so slovami, že radšej mu dá jednu zo svojich dcér za rukojemníka, ako by mu mal odovzdať mesto dobrovoľne. Keď sa Bajanovi nepodarilo Sirmium získať nátlakom, dostal ho zbraňami. Pádom Sirmia v roku 581/582⁸²⁷ sa skončilo antické obdobie dejín mesta a začala sa nadvláda Avarov.

Iné osudy mali Gepidi podmanení Avarmi, ktorí im už nedovolili mať nového kráľa.⁸²⁸ Aj napriek odchodu časti kmeňa do Itálie ich zostalo stále dosť, aby ich mohli Avari podobne ako Slovanov využívať na svojich výpravách proti Byzantskej ríši, za čo sa ich územie stávalo terčom odvetných výprav Byzantíncov.⁸²⁹ V roku 626 sa Gepidi podieľali aj na obliehaní Konštantínopola. Hoci sa o ich účasti zmienil iba *Theofanes*, je veľmi pravdepodobná,⁸³⁰ pretože v Panónii žili ešte okolo roku 850⁸³¹ a názov Gepidia sa používal rovnako dlho.⁸³² Zaujímavou správou je aj zmienka o Gepidoch, ktorí sa v neznámom počte v roku 732 zúčastnili ťaženia franského kráľa Karola Martela (690 – 741) proti Arabom.⁸³³ Ich meno sa objavuje aj v epose *Beowulf*, avšak títo Gepidi zrejme sídlili v susedstve Dánov.⁸³⁴ Po rozpade Avarskej ríše v roku 795, na rozdiel od situácie spred 350 rokov, už ale Gepidi neboli dostatočne silní alebo jednotní, aby dokázali obnoviť svoje kráľovstvo. Je veľmi pravdepodobné, že ich zvyšky postupne splynuli so Slovanmi. V tom čase však už neexistovalo ani Longobardské kráľovstvo v Itálii. V roku 774 ho dobyl Karol Veľký, len šesť rokov potom, ako Avarom vypršal údadný dvestoročný prenájom Panónie.

826 Origo gentis Langobardorum 5; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum II. 28-29; Historia Langobardorum codicis Gothani 5; ANDREAS BERGOMAS, Historia; GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum IV. 41; FREDEGARIUS, Chronica III. 66; MARIUS, Chronica sub a. 572; AGNELLIUS, Liber pontificalis ecclesiae Ravennatis, De sancto Petro Seniori XXVIII. 96; IOHANNES ABBAS BICLARENSIS, Chronica sub a. 573, 1; Prosperi Tironis Aquitani auctarium Havniense extrema 5; Excerpta Sangallensia 717.

827 MENANDER, fr. 64, 65 a 66; THEOPHYLACTUS, Historiae I. 20; EUAGRIUS, Historia ecclesiastica V. 12 a VI. 30-33. K pádu Sirmia pozri AVENARIUS, A.: Die Awaren, s. 90-91; POHL, W.: Die Awaren, s. 70-76.

828 MARIUS, Chronica sub a. 569; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 27; Historia Langobardorum codicis Gothani; GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum IV. 41. BÓNA, I.: The Dawn, s. 98-105; WERNER, J.: Die Langobarden, s. 14.

829 THEOPHANES, Chronographia 6085 a 6093; THEOPHYLACTUS, Historiae I. 8, VI. 8-9 a VIII. 3.

830 THEOPHANES, Chronographia 6117. K účasti Gepidov pozri HURBANIČ, M.: Avarské vojsko počas obliehania Konštantínopola. In: *Vojenská história*, roč. 11, č. 3, 2007, s. 28. K prameňom pozri HURBANIČ, M.: Obliehanie Konštantínopolu roku 626 v byzantskej historiografii I. In: *Byzantinoslovaca I*, Bratislava 2006, s. 52-85. K datovaniu a celkovej situácii pozri HURBANIČ, M.: Byzancia a Avarský kaganát v rokoch 623 – 624. In: *Historický časopis*, roč. 55, č. 2, 2007, s. 229-248.

831 *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* 3 a 6.

832 ANONYMUS RAVENNENSIS, *Cosmographia* I. 11 a IV. 14.

833 RODERICUS TOLETANUS, *Historia Arabum* 14.

834 *Beowulf* 2494.

ZÁVER

Stahovanie národov je doba, v ktorej zanikol antický svet a položili sa základy stredoveku. Stredná Európa vrátane Slovenska nezostala mimo tohto diania, ba naopak, bola viac než len jeho súčasťou. Udalosti, ktoré sa tu po rozpade Attilovej ríše odohrávali, ovplyvňovali vývoj vo veľkej časti Európy. Nie však preto, že tu bola ríša podobná Franskej, ktorá by ničila a pohlcovala svojich susedov jedného po druhom, alebo preto, že sa z nej šírili kultúrne podnety, ale preto, že bola veľmi nestabilná. Nestabilná bola preto, že sa tu krížili nielen záujmy miestnych kráľovstiev, ale aj záujmy Byzantskej ríše, Ostrogótov a neskôr aj Frankov. Len rok po Attilovej smrti tu vzniklo sedem kráľovstiev, ale o dvadsať rokov neskôr z nich zostali iba štyri a o ďalších pätnásť už iba dve, Herulské a Gepidské. Herulov o ďalších 20 rokov neskôr vystriedali Longobardi, ktorí o 60 rokov zničili aj to posledné. Podobne búrlivý vývoj nebol zaznamenaný už nikde inde v Európe.

Hoci všetky germánske kmene, ktoré v sledovanom období sídlili na území ohraničenom Karpatmi, Alpami a Sávou, nakoniec celé alebo čiastočne odišli do Itálie, príbeh každého z nich je jedinečný. Viedli ich velitelia a králi, ktorých mená ani dnes nie sú známe. V Panónii sa narodil ostrogótsky kráľ Theodorich, ktorý napriek víťazstvám nad nepriateľskými Skírmii, Svébmii a Sarmatmi odvedol v roku 473 väčšinu panónskych Gótov do Trácie. Menšia časť pod vedením jeho bratranca Vidimera najprv odišla do Itálie a odtiaľ ďalej do Galie, kde sa spojila s Vizigótmii. Panónčanom bol aj Riman Orestes, ktorý Attilovi slúžil ako diplomat a po jeho smrti odišiel do Itálie, kde svojho syna vyhlásil za cisára. Ešte v čase, keď pracoval pre Attilu, sa zoznámil s Edikom, jedným z najvýznamnejších mužov na Attilovom dvore. Edika, ktorý sa stal kráľom Skírov, mal dvoch synov. Mladší Odoakar po smrti otca odišiel do Itálie, kde v roku 476 Oresta porazil a jeho syna zosadil, starší Hunulf sa najprv stal vrchným veliteľom Ilýrie a neskôr, už ako Odoakarov veliteľ, zničil podunajskú ríšu Rugov. Časť Rugov vrátane kráľovskej rodiny odvedol so sebou do Itálie, časť sa pod vedením ich princa Fridericha pridala k Theodorichovým Ostrogótom sídliacim v Mézii. Aj títo Rugovia však nakoniec skončili v Itálii, kam odišli spolu s Ostrogótmii. Príchod Ostrogótov znamenal Odoakarov koniec. Theodorich po jeho smrti založil v Itálii jedno z najmocnejších germánskych kráľovstiev. Územie, ktoré Rugovia opustili, nezostalo dlho neobývané. Obsadili ho Longobardi, ktorí prišli zo severného Nemecka, a v roku 508 zničili ríšu Herulov. Keď v roku 536 začala vojna v Itálii, z dovtedy prehliadaných Longobardov sa stal dôležitý hráč na strednom Dunaji, o ktorého priazeň sa usilovali cisár, Ostrogóti i Frankovia. Z porazených Herulov sa naopak stali žoldnieri, ktorí bojovali v mnohých bitkách proti i na strane Byzantskej ríše. V službách cisára Justiniána chránili hranice v okolí Belehradu alebo bojovali proti Peržanom a Ostrogótom. Po porážke Ostrogótov niektorí zostali v Itálii, kde v roku 567 povstali. V strednej Európe sa narodil aj Gepid Mundo, ktorý svoje služby ponúkol najprv Theodorichovi a po jeho smrti Justiniánovi. Úspešne chránil hranice proti Bulharom a Slovanom, s Belisariom potlačil povstanie Niká a na začiatku vojny proti Ostrogótom bojoval v Dalmácii.

O Sirmium zápasili cisári i germánski králi navzájom a v priebehu 115 rokov zmenilo svojho majiteľa prinajmenšom päťkrát. Mesto sa napokon stalo aj jednou z príčin zániku ríše Gepidov, najstabilnejšieho štátneho útvaru v strednej Európe. Gepidov, ktorí neušli ani pred Hunmi ani pred Avarmi, zničili Longobardi, ktorí napriek víťazstvu, rovnako ako Ostrogóti takmer pred sto rokmi,

Panóniu opustili. Spolu s Longobardmi odišli do Itálie aj mnohí Gepidi, Svébi, Duringovia a Sasi. Strednú Európu na dve storočia ovládli Avari, ktorí sa obklopili poddanými slovanskými a bulharskými kmeňmi rovnako ako predtým Huni germánskymi a sarmatskými.

Germánske ríše boli v tomto období veľmi krehké. O ich osude rozhodla spravidla jedna veľká bitka. Ak v bitke padol kráľ s väčšinou kmeňovej elity a ak kmeň tieto straty nemohol nahradiť, nezamkol, ale stratil samostatnosť. Urodzení, ktorí prezili, zväčša vstúpili do služieb víťaza alebo pred ním utiekli. To bol aj prípad Gepidov, ktorých výkvet padol v boji s Longobardmi alebo ušiel pred Avarmi. Po zániku Avarskej ríše svoju ríšu neobnovili aj preto, že ich elita už nebola dostatočne silná a početná. Jediná bitka znamenala aj koniec ríše Hunov, Rugov, Svébov, Skírov i Sarmatov. Huni sa rozprchlili po jedinej známej porážke pri Nedau, ríša Skírov sa rozpadla po smrti ich kráľa Ediku, ktorý padol v bitke s Ostrogótmí, a ani podunajskí Svébi po odchode Hunimunda už nemali ďalšieho kráľa. Ríša Sarmatov zanikla zabitím ich kráľa Babaja a zajatím jeho rodiny. Ríšu Rugov po porážke ich kráľa Fevu síce ešte dokázal obnoviť jeho syn Friderich, po jeho porážke však už skončila úplne. Len dve bitky znamenali koniec aj pre africkú ríšu Vandalov. Frankovia by po smrti Alaricha II. Vizigótov z Galie celkom vytlačili, keby sa do vojny nezapojili Ostrogóti. Herulov nečakane porazili Longobardi a po smrti ich kráľa Rodulfa sa rozpadla nielen ich ríša, ale aj jednota kmeňa.

Najviac dokázali vzdorovať ríše, ktoré vznikli na území Rímskej ríše a najmä v Itálii, pretože sa mohli oprieť o opevnené mestá a sústavu ciest. Túto výhodu kráľovstvá v strednej Európe až na niekoľko výnimiek nemali. Barbarom sa síce občas podarilo dobyť mestá, avšak vo väčšine prípadov sa ich zmocnili úskokom, zradou, alebo sa im mestá vzdali. Odoakar, hoci s Theodorichom prehral všetky tri bitky, dokázal v Ravenne vzdorovať ešte tri roky. Justinián bojoval s Ostrogótmí dlhých 17 rokov a nebyť nešťastného Totilovho rozhodnutia zviať bitku s Narsom, vojna by zrejme trvala ešte dlhšie. Ak Frankov nepostihol rovnaký osud ako ostatných Germánov, ktorí si založili kráľovstvo na území Rímskej ríše, nebolo to preto, že boli schopnejší alebo silnejší. Ich ríša nezankla preto, že bola príliš ďaleko, aby sa stali obeťou Justiniánovho plánu ako Ostrogóti a Vandali, alebo aby ich zničili Avari ako Gepidov. V čase, keď mohla zaniknúť, sa ani z Germánov nenašiel nikto, kto by si chcel Frankov podmaniť alebo ich Frankovia porazili prv, než mohli oni ich.

Germáni nechceli zničiť Rímsku ríšu ani ju rozkúskovať, naopak, chceli využívať výhody, ktoré ponúkala. Kmene odchádzali do Itálie a iných častí ríše s nádejou na lepší a bezpečnejší život, ich vodcov a kráľov zase lákali rímske úrady a hodnosti. Niektorí z nich dokonca bránili Rímsku ríšu pred ostatnými barbarmi a iní, napríklad Odoakar a Theodorich, Itálii vládli lepšie ako poslední západorímski cisári. Odoakar nebol prvým Germánom, ktorý zvrhol cisára. Nezvrhol ho preto, že chcel vládnuť sám, ale iba preto, že Orestes, ktorý vládol namiesto svojho syna Romula Augustula, nemal dosť peňazí, aby si udržal vernosť vojakov. Odoakar a po ňom ani Theodorich však nedosadili nového cisára a ani sa za cisára nenechali vyhlásiť, i keď mohli. Naopak, uznávali autoritu východorímskeho cisára, čím formálne Rímska ríša v Itálii existovala aj naďalej.

Aj keď obdobie sťahovania národov vnímame najmä ako dejiny kráľov a kmeňov, nemali by sme prehliadať význam družiny. Zdá sa, že to boli práve družiny, prekračujúce rámec kmeňa a rodín, ktoré umožnili, aby od konca 2. storočia vznikali mohutné kmeňové zväzy. Spočiatku boli družiny integrujúcim a stabilizujúcim faktorom,⁸³⁵ pretože králi a urodzení jedinci do nich prijímali nielen

835 TODD, M.: Germáni, s. 33.

svojich súkmeňovcov, ale aj bojovníkov z iných kmeňov. Čím boli ako velitelia úspešnejší, tým viac k nim prichádzali mladí a ctíziadostiví muži a ponúkali im svoje služby. V tomto období však už družiny kmene a kmeňové zväzy ako organizačnú jednotku spoločnosti podkopávali. Kmene oslaboval nielen odchod najlepších bojovníkov, ale aj to, že družiny boli verné viac svojmu veliteľovi ako kmeňu, najmä vtedy, ak sa ich záujmy a ciele rozchádzali. Veliteľ si vernosť svojej družiny mohol zabezpečiť dvoma spôsobmi: buď získal dlhodobé alebo jednorazové platby za spojenectvo, neutralitu, vernosť a vojenskú pomoc cisárovi, ako napríklad longobardský kráľ Vacho a Audoin, alebo viedol koristnícke a dobytvačné výpravy proti svojim susedom a vymáhal od nich poplatky ako Heruli. To bola zrejme príčina, ktorú *Prokopios* nemohol postrehnúť, prečo herulský kráľ Rodulf začal vojnu proti Longobardom. Kým bol kráľ schopný zaistiť nové zdroje bohatstva bez ohľadu na spôsob, družina ho nasledovala. Ak však zlyhal, nebolo ťažké ho zradiť alebo opustiť. Neboli to však len peniaze, prečo bojovníci nasledovali svojho veliteľa. Nepochybne išlo aj o česť a slávu či túžbu po víťazstvách. Vlastných, ale slabých, nerozhodných a dosadených kráľov, napríklad Suartu, Theodahada, Hildebada alebo Eraricha ich vlastná rodina, telesná stráž alebo bojovníci opustili alebo zabili. Tak si môžeme vysvetliť, prečo boli napríklad Heruli ochotní bojovať pod velením úspešných byzantských vojvodcov Belisaria a Narsa, kým iných do vojny nasledovať odmietali. Veľkosť družín bola rôzna, len zriedka ju však tvorilo viac než 300 mužov. Aordus mal 200 člennú družinu, Alboin odišiel k Thurisindovi iba so 40 mužmi a Hildigesa sprevádzali okrem Longobardov aj niekoľkí Gepidi a početní Slovania. Je pravdepodobné, že družinu si vydržovali aj tí urodzení Germáni, ktorí slúžili v byzantskej armáde, napríklad Mundo. Byzantská armáda bola otvorená každému, kto bol ochotný ponúknuť svoje služby cisárovi. Nehľadela na pôvod, vierovyznanie, minulosť a nezriedka ani na previnenia, a tak každý, kto do nej vstúpil, mohol urobiť skvelú vojenskú kariéru, nadobudnúť značný majetok, dosiahnuť vysokú hodnosť a získať vážené postavenie v spoločnosti. Inou otázkou je, či mohol cisár týchto žoldnierov vždy a načas vyplatiť. Zdá sa, že bolo lacnejšie najímať si priamo barbarských veliteľov, ktorí už sami podľa kmeňových zvykov rozdelili peniaze svojim bojovníkom, ako platiť každého tohto bojovníka zvlášť.

Už v tomto období môžeme badať aj zásadnú zmenu vo vojenstve. Pechota, hlavná zbraň antiky, ustupovala do pozadia a rástol význam ľahkej a neskôr aj ťažkej jazdy, a to nielen v Byzantskej ríši, ale aj medzi Germánmi. Z nich ako prví začali ťažkú jazdu používať už Ostrogóti a v 7. storočí ju mali iba Longobardi. Na formovanie ťažkoodeného jazdectva a s tým súvisiacej taktiky mali vplyv nielen domáce germánske vojenské tradície, styky s kočovnými národmi a početné vojny s Rimanmi, ale najmä ovládnutie vyspelej Itálie a jej dielni. Zničenie Ostrogótskej ríše Byzantíncami však znemožnilo, aby sa ostrogótska jazda mohla vyvinúť až do takej podoby ako u Frankov. Družiny, vznik a rozšírenie ťažkej jazdy neskôr umožnil vznik a rozvoj vazalských vzťahov a spolu s upevnením dedičnej funkcie kráľa, prijatím kresťanstva a novými spoločenskými vzťahmi otvorili cestu k stredoveku a feudalizmu.

BIBLIOGRAFIA

PRAMENE

ADAM BREMENSIS

Magistri Adam Bremensis Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum, herausg. von B. Schmeidler, Monumenta Germaniae Historica (MGH), Scriptores rerum Germanicarum in usum Scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis separatim editi (SS. rer. Germ.) 2, Hannoverae et Lipsiae 1917

ÆTHELWEARD

Chronicon Æthelwardi or The Chronicle of Æthelward, ed. & trans. A. Campbell, London 1962

AETHICUS ISTRICUS

Die Kosmographie des Aethicus, herausg. von Otto Prinz, MGH, Quellen zur Geistesgeschichte des Mittelalters, Bd. 14, München 1993

AGATHIAS MYRINAEUS

Agathiae Historiarum, ed. L. Dindorfius, Historici Graeci minores vol. II, Lipsiae 1861

AGNELUS

Agnelli qui et Andreas Liber pontificalis ecclesiae Ravennatis, ed. O. Holder-Egger, MGH, Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI.-IX. (SS rer. Lang.), Hannoverae 1878

AMMIANUS MARCELLINUS

Ammiani Marcellini Rerum gestarum libri qui supersunt, herausg. von W. Seyfarth, Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana, Leipzig 1978

ANASTASIUS BIBLIOTHECARIUS

Historia ecclesiastica vol. II, con. B. G. Niebuhr, Corpus scriptorum historiae Byzantinae (CSHB), Bonnae 1841

ANDREAS BERGOMAS

Andreae Bergomatis Historia, ed. G. Waitz, MGH, SS rer. Lang., Hannoverae 1878

THE ANGLO-SAXON CHRONICLE

Anglo-Saxon Chronicle, trans. by Rev. J. Ingram, Everyman Press, London 1912

ANNALES REGNI FRANCORUM

Annales regni Francorum inde ab a. 741 usque ad a. 829, qui dicuntur Annales Laurissenses maiores et Einhardi, hg. von F. Kurze, MGH, (SS. rer. Germ.) 6, Hannoverae 1895

ANONYMUS RAVENNAS

Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica, ed. J. Schnetz, *Itineraria Romana* vol. II, Lipsiae 1940

ANONYMUS VALESIANUS

Consularia Italica, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. I, ed. Th. Mommsen, MGH, *Auctores Antiquissimi* (AA) IX, Berolini 1892

ASSERIUS MENEVENSIS

Asser's Life of King Alfred, ed. W. H. Stevenson, Oxford 1904

Alfred the Great. Asser's Life of Alfred and other Contemporary Sources, trans. S. Keynes and M. Lapidge, London 1983

BEDA

Bedae Chronica Maiora ad a. DCCXXV et eiusdem Chronica minora ad a. DCCIII, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. III, ed. Th. Mommsen, MGH, AA XIII, Berolini 1897

Bede: Historical Works, Vol. I & II, ed. G. P. Goold, Loeb Classical Library, Harvard-Cambridge-London 1993

BOETHIUS, Anicius Manlius Severinus

Boethius: Theological Tractates and The Consolation of Philosophy, trans. by H. F. Stewart, E. K. Rand & S. J. Tester, Loeb Classical Library, Harvard-Cambridge-London 1997

BEOWULF

Béowulf, přeložil J. Čermák, Praha 2003

BURGUNDIONUM LEGES

Leges Alamannorum. Leges Baiuvariorum. Leges Burgundionum. Lex Frisionum, ed. L. R. De Salis, MGH, Leges (LL) I, Hannoverae 1892

CAESAR, Gaius Iulius

C. Iulii Caesaris Commentarii rerum gestarum, vol. I, Bellum Gallicum, ed. O. Seel, Leipzig, B. G. Teubner, 1968

CANDIDUS

Candidi fragmenta, ed. L. Dindorfius, *Historici Graeci minores* vol. I, Lipsiae 1860

CASSIODORUS SENATOR

Cassiodori Senatoris Chronica ad a. DXIX, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. II, ed. Th. Mommsen, MGH, AA XI, Berolini 1894

Cassiodori Senatoris Variae, rec. Th. Mommsen, MGH, AA XII, Berolini 1894

Epistulae Theodericianae variae

CASSIUS DIO

Dio Cassius: Roman History, Vol. VII, Books 56-60, trans. by E. Cary, Loeb Classical Library, Harvard University Press 1924

Dio Cassius: Roman History, Vol. VIII, Books 61-70, trans. by E. Cary, Loeb Classical Library, Harvard University Press 1925

Dio Cassius: Roman History, Vol. IX, Books 71-80, trans. by E. Cary, Loeb Classical Library, Harvard University Press 1927

CEDRENUS, Georgius

Georgius Cedrenus Ioannis Scylitzae ope ab I. Bekkero suppletus et emendatus, CSHB, Compendium historiarum, vol. I, Bonnae 1838

CLAUDIUS MAMERTINUS

Mamertini panegyricus genethliacus Maximiano Augusto dictus – Panégyriques Latins Tome I. Texte établi et traduit par Édouard Gallatier, Paris 1949 (podľa Quellenbuch zur Geschichte der Gepiden, Antiqua et Archaeologica tomus XVII, zost. P. Lakatos, Szeged 1973)

CONVERSIO BAGOARIORUM ET CARANTANORUM

Conversio Bagoariorum et Carantanorum, Das Weißbuch der Salzburger Kirche über die erfolgreiche Mission in Karantanien und Pannonien ed. H. Wolfram, Wien 1979

CORIPPUS FLAVIUS CRESCONIUS

Corippi In laudem Iustini Augusti minoris libri IV, Corippi Africani grammatici Libri qui supersunt, ed. J. Patsch, MGH, AA III/2, Berolini 1879

DE ORIGINE GENTIS SWEVORUM

De origine gentis Svevorum, rec. P. Hirsch, MGH, SS. rer. Germ. 60, Anhang, Hannoverae 1935

DE REGIBUS QUI PRAEFUERUNT WINOLIS ET STATIONE EORUM

Epitomae ex Pauli Historia tactae, ed. G. Waitz, MGH, SS rer. Lang., Hannoverae 1878

DEOR

Deor, podľa <http://www.heorot.dk/deor.html>

DESCRIPTIO TOTIUS MUNDI ET GENTIUM

Geographi Graeci minores vol. II, ed. G. Müllerus, Parisiis 1862

DEXIPPUS

Excerpta, con. B. G. Niebuhr, CSHB, Bonnae 1829

EDDA

Edda, bohatýrské písně, přel. E. Walter, Praha 1942

Edda, Praha 2004

Poetic Edda, Trans. By B. Thorpe, The Northvegr Foundation Press – Laaper, Michigan, 2004, http://www.northvegr.org/lore/pdf/poetic_edda_thorpe_web.pdf

EDICTUS LANGOBARDORUM

Leges Langobardorum, ed. W. Bluhme, MGH, LL IV, Hannoverae 1868

ENNODIUS, Magnus Felix

Descriptio vitae beatissimi Antoni monachi, Magni Felicis Ennodi opera, rec. F. Vogel, MGH, AA VII, Berolini 1885

Vita Epiphani, Magni Felicis Ennodi opera, rec. F. Vogel, MGH, AA VII, Berolini 1885

Panegyricus dictus Theoderico regi, Magni Felicis Ennodi opera, rec. F. Vogel, MGH, AA VII, Berolini 1885

EPISTOLAE AUSTRASIACAE

Epistolae Merowingici et Karolini aevi I, ed. W. Gundlach, MGH, Epistolae III, Berolini 1892

ERCHEMPERT

Erchemperti Historia Langobardorum Beneventanorum, ed. G. Waitz, MGH, SS rer. Lang., Hannoverae 1878

ETYMOLOGICON MAGNUM

Etymologicon magnum seu verius Lexicon saepiss. vocabulorum origines indagans ex pluribus lexicis scholiasticis et grammaticis anonymi cusiudam opera concinnatum. Rec. Th. Gaisford, Oxford 1848

EUAGRIUS SCHOLASTICUS

The Ecclesiastical History of Evagrius Scholasticus, tr. M. Whitley, Liverpool 2000

EUGIPPIUS

Eugipii vita Sancti Severini, rec. H. Sauppe, MGH, AA I/1, Berolini 1877

EUSTATHIUS EPIPHANIENSIS

Eustathi fragmenta, ed. L. Dindorfius, Historici Graeci minores I, Lipsiae 1870

EXCERPTA SANGALLENSIA

Consularia Italica, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. I, ed. Th. Mommsen, MGH, AA IX, Berolini 1892

FASTI VINDOBONENSES

Consularia Italica, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. I, ed. Th. Mommsen, MGH, AA IX, Berolini 1892

FREDEGARIUS

Fredegarii et aliorum Chronica & Vitae Sanctorum, ed. B. Krusch, MGH, Scriptores rerum Merovingicarum (SS rer. Merov.) II, Hannoverae 1888

GEORGIUS SYNCELLUS

Chronographia, vol. I & vol. II, rec. G. Dindorf, CSHB, Bonnae 1829

GESTA EPISCOPARUM NEAPOLITANORUM

Gesta episcoporum Neapolitanorum, ed. G. Waitz, MGH, SS rer. Lang., Hannoverae 1878

GESTA THEODERICI REGIS

Vita Fuldensis, Fredegarii et aliorum chronica & Vitae Sanctorum, ed. B. Krusch, MGH, SS rer. Merov. II, Hannoverae 1888

Vita ex Aimoino hausta, Fredegarii et aliorum chronica & Vitae Sanctorum, ed. B. Krusch, MGH, SS rer. Merov. II, Hannoverae 1888

GREGORIUS EPISCOPUS TURONENSIS

Libri historiarum X, Gregorii Turonensis opera pars I, cur. B. Krusch, MGH, SS rer. Merov. I, Hannoverae 1885

Miracula et Opera minora, Gregorii Turonensis opera pars II, ed. W. Arndt et B. Krusch, MGH, SS rer. Merov. I, Hannoverae 1885

HIERONYMUS

Saint Jérôme, Lettres, vol. I-IV, trad. J. Labourt, Paris 1954

HISTORIA LANGOBARDORUM CODICIS GOTHANI

Historia Langobardorum codicis Gothani, ed. G. Waitz, MGH, SS rer. Lang., Hannoverae 1878

HYDATIUS LEMICUS

Hydatii Lemici Continuatio chronicorum Hieronymianorum, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. II, ed. Th. Mommsen, MGH, AA XI, Berolini 1894

CHRONICA GALLICA a. CCCCLII et a. DXI

Chronica Gallica, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. I, ed. Th. Mommsen, MGH, AA IX, Berolini 1892

CHRONICON CAESARAUGUSTANORUM RELIQUIAE

Chronicorum Caesaraugustanorum reliquiae, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. II, ed. Th. Mommsen, MGH, AA XI, Berolini 1894

CHRONICON LETHRENSE

<http://www.oe.eclipse.co.uk/nom/lejre.html>, trans. Peter Tunstall, 2005

CHRONICON PASCHALE

Chronicon Paschale, vol. I, rec. L. Dindorf, CSHB, Bonnae 1832

IOANNES ANTIOCHENUS

Chronicorum fragmenta, Fragmenta Historicorum Graecorum, col. C. Müller, Parisiis 1868

IOANNES MALALAS

Ioannis Malalae Chronographia, rec. L. Dindorf, CSHB, Bonnae 1831

IOANNES LAURENTIUS LYDUS

De magistratibus populi Romani, con. B. G. Niebuhr, CSHB, Bonnae 1837

Liber de ostentis, con. B. G. Niebuhr, CSHB, Bonnae 1837

IOHANNES ABBAS MONASTERII BICLARENSIS

Iohannis abbatis Biclarensis Chronica, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. II, ed. Th. Mommsen, MGH, AA XI, Berolini 1894

IOHANNES EPHESIUS

Iohannis Ephesini historiae ecclesiasticae pars tercia, int. E. W. Brooks, Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium 106, Scriptorum Syri 55, Louvain 1964

IOHANNES EPISCOPUS OPPIDI NIKIU

The Chronicle of John, Bishop of Nikiu, trans. from Zotenberg's Ethiopic Text by R. H. Charles, London and Oxford 1916

IORDANES

Iordanis Romana et Getica, rec. Th. Mommsen, MGH, AA V/1, Berolini 1882

O proischozdenii i dejanijach Getov. Getica, ed. E. Č. Skržinskaja, Moskva 1960

ISIDORUS IUNIOR EPISCOPUS HISPALENSIS

Isidori Hispalensis episcopi Etymologiarum sive originum libri XX vol I & II, rec. W. M. Lindsay, Oxonii 1911

Isidori Iunioris episcopi Hispalensis Historia Gothorum Wandalorum Sueborum ad a. DCXXIV, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. II, ed. Th. Mommsen, MGH, AA XI, Berolini 1894

Isidori Iunioris episcopi Hispalensis Chronica Maiora, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. II, ed. Th. Mommsen, MGH, AA XI, Berolini 1894

ISTORIA LANGOBARDORUM

Epitomae ex Pauli Historia tactae, ed. G. Waitz, MGH, SS rer. Lang., Hannoverae 1878

IULIUS HONORIUS

Iulii Honorii Cosmographia, Excerpta eius sphaerae vel continentia, Geographi latini minores, coll. et rec. A. Riese, Heilbronnae 1878

LEGES LANGOBARDORUM

Leges, quas Ahistulf rex adiunxit, Leges Langobardorum, ed. W. Bluhme, MGH, LL IV, Hannoverae 1868

LIBER HISTORIAE FRANCORUM

Liber Historiae Francorum, Fredegarii et aliorum Chronica & Vitae Sanctorum, ed. B. Krusch, MGH, SS rer. Merov. II, Hannoverae 1888

MALCHUS

Malchi Fragmenta, ed. L. Dindorfius, Historici Graeci minores vol. I, Lipsiae 1860

MARCELLINUS V. C. COMES

Marcellini v. c. comitis Chronicon, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. II, ed. Th. Mommsen, MGH, AA XI, Berolini 1894

MARIUS EPISCOPUS AVENTICENSIS

Marii Episcopi Aventicensis Chronica, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. II, ed. Th. Mommsen, MGH, AA IX, Berolini 1894

MARTIN DUMIENSIS EPISCOPUS

Versus Martini Dumiensis episcopi in basilica, Alcimi Ecdicii Aviti Viennensis episcopi Opera quae supersunt, rec. R. Peiper, MGH, AA VI/2, Berolini 1883

MENANDER PROTECTOR

Menandri fragmenta, ed. L. Dindorfius, Historici Graeci minores vol. II, Lipsiae 1861

MICHAEL SYRUS

Chronique de Michel de Syrien patriarche Jacobite de' Antioche, ed. et trad. J. B. Chabot, Tome II/1, Paris 1901

MIRACULA SANCTI DEMETRII

Les plus anciens recueils des miracles de Saint Démétrius et la pénétration des Slaves dans les Balkans, 2 vol., ed. Paul Lemerle, Paris 1979/1981

NENNIUS

Historia Brittonum cum additamentis Nennii, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. III, ed. Th. Mommsen, MGH, AA XIII, Berolini 1897

OLYMPIODORUS

The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire: Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus, ed. & trans. R. C. Blockley, 1981-1983

ORIGO GENTIS LANGOBARDORUM

Origo gentis Langobardorum, ed. G. Waitz, MGH, SS rer. Lang., Hannoverae 1878

OROSIUS, Paulus

Rose, Histoire III, Livre VII, par Marie-Pierre Arnaud-Lindet, Paris 1991

PASCHALE CAMPANUM

Consularia Italica, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. I, ed. Th. Mommsen, MGH, AA IX, Berolini 1892

PAULI CONTINUATIO TERTIA

Pauli Continuationes, ed. G. Waitz, MGH, SS rer. Lang., Hannoverae 1878

PAULUS DIACONUS

Pauli Historia Langobardorum, herausg. von Georg Waitz, MGH, SS. rer. Germ. 48, Hannoverae/Lipsiae 1878

Pauli Historia Langobardorum, ed. L. Berthmann et G. Waitz, MGH, SS rer. Lang., Hannoverae 1878

Pauli Historia Romana, Eutropi Breviarium ab urbe condita cum versionibus Graecis et Pauli Landolfique additamentis, rec. H. Droysen, MGH, AA II, Berolini 1879

PIESEŇ O NIBELUNGOCH

Piseň o Nibelunzích, Praha 1974

PLINIUS SECUNDUS, Gaius

Pliny: Natural History, Vol. II, Books 3-7, trans. by H. Rackham, ed. G. P. Goold, Loeb Classical Library, Harvard-Cambridge-London 1997

POLEMIUS SILVIUS

Polemii Silvii Laterculus a. CCCCLXIX, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. I, ed. Th. Mommsen, MGH, AA IX, Berolini 1894

POMPONIUS MELA

De chorographia libri tres, rec. C. Frick, Stutgardiae 1968

POVEŠŤ O DÁVNÝCH ČASOCH

Povešť vremennych let zv. I a II, ed. S. D. Lichačev, Moskva 1950

PRISCUS

Prisci fragmenta, ed. L. Dindorfius, Historici Graeci minores vol. I, Lipsiae 1860

PROCOPIUS

De bello Gothico, Procopii Caesarensis opera omnia vol. II, De bellis libri V-VIII, ed. J. Haury, Lipsiae 1963

De bello Persico, Procopii Caesarensis opera omnia vol. I, De bellis libri I-IV, ed. J. Haury, Lipsiae 1962

De bello Vandalico, Procopii Caesarensis opera omnia vol. I, De bellis libri I-IV, ed. J. Haury, Lipsiae 1962

Historia arcana, Procopii Caesarensis opera omnia vol. III, Historia quae dicitur arcana, ed. J. Haury, Lipsiae 1963

De aedificiis libri VI, Procopii Caesarensis opera omnia vol. IV, ed. J. Haury, Lipsiae 1964

PROSPER TIRO AQUITANUS

Prosperi Tironis Epitoma chronicon, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. I, ed. Th. Mommsen, MGH, AA IX, Berolini 1892

Prosperi Tironis auctarium Havniense, Consularia Italica, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. I, ed. Th. Mommsen, MGH, AA IX, Berolini 1892

Continuatio Havniensis Prosperi, Consularia Italica, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. I, ed. Th. Mommsen, MGH, AA IX, Berolini 1892

Addamenta ad Prosperum, Consularia Italica, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. I, ed. Th. Mommsen, MGH, AA IX, Berolini 1892

PTOLEMAEUS, Claudius

Claudii Ptolemaei opera quae extant omnia, 3 vol., ed. F. Boll et Ae. Boer, Lipsiae, B. G. Teubner 1954

PSEUDOAEETHICUS

Cosmographia olim Aethici dicta, Geographi latini minores, rec. A. Riese, Heilbronnae 1878

PSEUDOMAURIKIOS

Artis militaris libri duodecim, Izvori za blgarskata istorija zv. III, ed. I. Dujčev, Sofija 1958

RODERICUS TOLETANUS

Historia Arabum, Quellenbuch zur Geschichte der Gepiden, Acta Antiqua et Archaeologica tomus XVII, zost. P. Lakatos, Szeged 1973, podľa: Recueil des Historiens des Gaules et de la France. Tome second. Ex Chronico Isidori episcopi Pacensis. Par. M. Bouquet, Paris 1739

RURICIUS

Fausti aliorumque epistula ad Ruricium aliosque Ruricii epistulae, rec. B. Krusch, MGH AA VIII, Gai Solii Apollinaris Sidonii Epistulae et carmina, rec. Ch. Lütjohann, Berlin 1887

RÖK STONE

<http://home.earthlink.net/~norsemyths/wildhunt/rokstone.html>

SÁGA O EGILOVI

The story of Egil Skallagrimsson, transl. by Rev. W. C. Green, London 1893

SÁGA O GRETTIROVI

Grettis Saga: The Story of Grettir the Strong, trans. by W. Morris and E. Magnusson, London 1869

SÁGA O GOTLANDANOCH

Gutasaga, The History of the Gotlanders, <http://www.northvegr.org/lore/gutasaga/index.php>, trans. Peter Tunstall, 2004

SÁGA O BOSIM A HERRAUDOVI

The Saga of Bosi and Herraud, <http://www.northvegr.org/lore/oldheathen/068.php>, trans. by George L. Hardman

SÁGA O HERVORE A KRÁLOVI HEIDREKOVI MÚDROM

The Saga of Hervor & King Heidrek the Wise, <http://www.northvegr.org/lore/oldheathen/018.php>, trans. by P. Tunstall, 2003

SÁGA O HROLFOVI KRAKIM

The Saga of Hrolf Kraki and his Champions, <http://www.northvegr.org/lore/oldheathen/034.php>, trans. by P. Tunstall, 2003

SÁGA O THIDREKOVI

Die Thidreks saga, oder Dietrich von Bern und die Niflungen, uebersetzt durch Friedrich Heinrich von der Hagen. Otto Reichl Verlag, St.-Goar, 1989

SÁGA O VÖLSUNGOCH

Völsunga Saga: The Story of the Volsungs & Niblungs, with Certain Songs from the Elder Edda, trans. by W. Morris and E. Magnusson, London 1888

SALVIANUS

De gubernatione Dei, Salviani presbyteri Massiliensis libri qui supersunt, rec. C. Halm, MGH, Berolini 1877

SAXO GRAMMATICUS

Saxonis Grammatici Gesta Danorum, ed. A. Holder, Strassburg 1886

SCRIPTORES HISTORIAE AUGUSTAE

Scriptores Historiae Augustae, vol. I & II, ed. E. Hohl, addenda et corrigenda adiecerunt C. Samberger et W. Seyfarth, Lipsiae 1965

SEXTUS AURELIUS VICTOR, Liber de Caesaribus, rec. F. Pichlmayr, Lipsiae 1961

SIDONIUS APOLLINARIS

Gaii Solii Apollinaris Sidonii epistulae et carmina, rec. Ch. Leutjohann, MGH, AA VIII, Berolini 1887

SNORRI STURLUSON

Heimskringla: The sagas of the Viking kings of Norway. Snorri Sturluson, trans. L. M. Hollander, ed. F. Hødnebo & K. A. Lie, Oslo 1987

Heimskringla or The Chronicle of the Kings of Norway, trans. S. Laing, London, 1844, <http://omacl.org/Heimskringla/>

Edda a Sága o Ynglinzich, Praha 2003

The Prose Edda. Snorri Sturluson, trans. by A. G. Brodeur, New York 1916, dostupné na http://www.northvegr.org/lore/pdf/prose_brodeur.pdf

STRABO

Strabo: Geography, Vol. III, trans. H. L. Jones, Loeb Classical Library, Harvard University Press 1924

TACITUS, Publius Cornelius

Cornelii Taciti Ab excessu divi Augusti, Leipzig 1965

Cornelii Taciti Germania, Agricola, Dialogus de orationibus, scholarum in usum, rec. R. Novák, Praha 1889

THEOPHANES CONFESSOR

Theophanis Chronographia, vol. I, rec. J. Classen, CSHB, Bonnae 1839

THEOPHYLACTUS SIMOCATTA

Theophylacti Simocattae Historiae, ed. C. De Boor, Lipsiae 1883

VEDEL, ANDERS SØRENSEN

Anders Sørensen Vedels Folkevisesbog, bind 1-2, udgivet af Anders Sørensen, København, Udg. af Holbergselskabet 1926

VEGETIUS, Flavius Renatus

Flavi Vegeti Renati Epitoma rei militaris. Editio altera, ed. C. Lang, Lipsiae: Teubner 1885

VELLEIUS, Gaius Paterculus

Velleius Paterculus: Compendium of Roman History. *Res Gestae Divi Augusti*, trans. by F. W. Shipley, Loeb Classical Library, Harvard University Press 1998

VENANTIUS FORTUNATUS

De excidio Thoringiae, Venanti Honori Clementiani Fortunati Presbyteri Italici Opera poetica, rec. F. Leo, MGH, AA IV/1, Berolini 1881

Vita Sanctae Radegundis, Venanti Honori Clementiani Fortunati Presbyteri Italici Opera pedestria, Vitae Sanctorum, rec. B. Krusch, MGH AA IV/2, Berolini 1885

VICTOR TONNENNENSIS EPISCOPUS

Victoris Tonnennensis episcopi Chronica, Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. vol. II, ed. Th. Mommsen, MGH, AA XI, Berolini 1894

WALAHFRID STRABO

Vita Galli confessoris auctore Walahfrido, *Passiones vitaeque sanctorum aevi Merovingici II*, ed. B. Krusch, MGH, SS rer. Merov. IV, Hannoverae/Lipsiae 1902

WALTHARIUS

<http://www.thelatinlibrary.com/waltarius.html>

<http://www.northvegr.org/lore/waltharius/001.php>, trans. Abram Ring © 2005

WIDSITH

Widsith, ed. K. Malone, Copenhagen 1962

WIDUKIND

Widukindi Monachi Corbeiensis *Rerum gestarum Saxoniarum libri tres*, rec. P. Hirsch, MGH, SS. rer. Germ. 60, Hannoverae 1935

WILLIAM OF MALMESBURY

Gesta regum Anglorum / The history of the English kings, ed. and trans. R. A. B. Mynors, R. M. Thomson and M. Winterbottom, 2 vols., OMT 1998

ZOSIMUS

Zosimi *Historia Nova*, rec. I. Bekker, CSHB, Bonnae 1837

LITERATÚRA

- ALFÖLDI, A.: Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien Bd. II, Berlin-Leipzig 1924-1926
- ALTHEIM, F.: Attila und die Hunnen, Baden-Baden 1951
- ALTHEIM, F.: Geschichte der Hunnen I-V, Berlin 1959-1962
- ARCAMONE, M. G.: Die langobardischen Personennamen in Italien: nomen und gens aus der Sicht der linguistischen Analyse. In: *Nomen et gens. Zur historischen Aussagekraft frühmittelalterlicher Personennamen*, herausg. v. D. Geuenich / W. Haubrichs / J. Jarnut, Berlin - New-York 1997, s. 157-175
- AULD, R. L.: The Psychological and Mythic Unity of the God, Ödiinn. In: *Numen*, Vol. 23, Fasc. 2, 1976, s. 145-160
- AVENARIUS, A.: Die Awaren in Europa, Bratislava 1974
- AVENARIUS, A.: Prabhari v prameňoch 6.-7. storočia. In: *Slovenské štúdie*, roč. VIII, 1996, s. 185-204
- AVENARIUS, A.: Prví Slovania na území Bratislavskej brány vo svedectve písomných prameňov. In: *Najstaršie dejiny Bratislavy*, referáty zo sympózia 28.-30. 10. 1986, zost. V. Horváth, Bratislava 1987, s. 129-136
- AVENARIUS, A.: Stav, problémy a možnosti historického bádania o slovanskom období dejín Slovenska. In: *Študijné zvesti*, roč. 22, 1986, s. 21-26
- AVENARIUS, A.: Začiatky Slovanov na strednom Dunaji: autochtonistická teória vo svetle súčasného bádania, In: *Historický časopis*, roč. 40, 1992/40, č. 2, s. 1-17
- BARK, W.: Theodorici vs. Boethius: Vindication and Apology. In: *The American Historical Review*, Vol. 49, No. 3, 1944, s. 410-426
- BAYLESS, W. N.: The Treaty with the Huns of 443. In: *The American Journal of Philology*, Vol. 97, No. 2, 1976, s. 176-179
- BEDNAŘÍKOVÁ, J.: Stěhování národů, Praha 2003
- BEDNAŘÍKOVÁ, J.: Úloha svätce ve společnosti 5. – 8. století. In: *Svätec a jeho funkcie v spoločnosti I*, zost. R. Koziak a J. Nemeš, Bratislava 2006, s. 55-68
- BENINGER, E.- MITSCHA-MÄRHEIM, H.: Der Langobardfriedhof von Poysdorf, In: *Archaeologica Austriaca*, 40, 1966, s. 167-187
- BENINGER, E.- MITSCHA-MÄRHEIM, H.: Das langobardische Gräberfeld von Nikitsch, Burgenland, Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland 43, Eisenstadt, 1970
- BEYERLE, F.: Süddeutschland in der politischen Konzeption Theoderichs des Großen. In: *Grundfragen der Alemannischen Geschichte*, Sigmaringen 1970, s. 65-83
- BIALEKOVÁ, D.: Nové včasnoslovanské nálezy z juhozápadného Slovenska, In: *Slovenská archeológia*, roč. 10, 1962, s. 97-148
- BLUHME, F.: Die gens Langobardorum und ihre Herkunft, Bonn 1868
- BOCK, S.: Los Hunos: Tradición e Historia, Antigüedad y Christianismo IX, Murcia 1992
- BÓNA, I.: Das Hunnenreich, Budapest-Stuttgart 1991
- BÓNA, I.: Die Langobarden in Ungarn, In: *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 1956, s. 183-242
- BÓNA, I.: The Dawn of the Dark Ages – The Gepids and Lombards in the Carpathian Basin, Budapest 1976
- BÓNA, I.: Völkerwanderung und Frühmittelalter (271-895). In: *Kurze Geschichte Siebenbürgens*, hg. B. Köpeczi, Budapest 1990

- BRADY, C.: Innweorud Earmannices. In: *Speculum*, Vol. 15, No. 4, 1940, 454-459
- BRANDT, T. J.: The Roek Stone - Riddles and answers, <http://www.gedevasen.dk/roekstone.html>, 2004
- BRANDT, T. J.: The Heruls, <http://www.gedevasen.dk/heruleng.html>, 2007
- BROOCKS, E. W.: The Emperor Zenon and the Izaurians. In: *The English Historical Review*, Vol. 8, No. 30, 1893, s. 209-238
- BROZZI, M. & kol.: Longobardi, Milano 1980
- BRUCKNER, W.: Die Sprache der Langobarden, Strassburg 1895
- BUDANOVA, V. P.: Germancy v epochu velikogo pereselenija narodov. In: *Velikoe Pereselenie narodov*, Moskva 1999
- BUGGE, S.: Der Runenstein von Rök in Östergötland, Schweden, Stockholm 1910
- BURY, J. B.: History of the Later Roman Empire, vol. I & vol. II, London 1923
- BURY, J. B.: Justa Grata Honoria. In: *The Journal of Roman Studies*, Vol. 9, 1919, s. 1-13
- BURY, J. B.: The Cambridge Medieval History, vol. II, Cambridge 1913
- BURY, J. B.: The Invasion of Europe by the Barbarians, New York 1963
- BURY, J. B.: The Nika Riot, In: *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 17, 1897, s. 92-119
- CANUSSIO, N.: On the Restoration of the Fatherland (De restitutione patriae), translated with a commentary by A. F. Stone, Padova 2005
- CROKE, B.: Cassiodorus and the *Getica* of Jordanes. In: *Classical Philology*, Vol. 82, No. 2, 1987, s. 117-134
- CSALÁNY, D.: Archäologische Denkmäler der Gepiden im Mitteldonaubecken (454-568 u. Z.), Budapest 1961
- CURTA, F.: The Making of the Slavs, Cambridge 2001
- ČIŽMÁR, M.: Langobardský sídlištní objekt z Podpolí, okr. Brno –Venkov. In: *Archeologické rozhledy*, roč. XLIX, 1997, s. 634-642
- DALY, W. M.: Clovis: How Barbaric, How Pagan?. In: *Speculum*, Vol. 69, No. 3, 1994, s. 619-664
- DELBRÜCK, H.: Geschichte der Kriegskunst, Band 2, Die Germanen, Walter de Gruyter-Berlin-New York 2000
- DICULESCU, C. C.: Die Gepiden I, Halle a. d. Saale 1922
- DOBIÁŠ, J.: Dějiny československého území před vystoupením Slovanů, Praha 1964
- DOWNEY, G.: Justinian as a Builder, In: *The Art Bulletin*, Vol. 32, No. 4, 1950, s. 262-266
- DOWNEY, G.: Paganism and Christianity in Procopius. In: *Church History*, Vol. 18, No. 2, 1949, s. 89-102
- DROBERJAR, E.: Věk barbarů, Praha 2005
- DVORNIK, F.: The Making of Central & Eastern Europe, London 1949
- DVORNIK, F.: Metodova diecéza a boj o Illyricum. In: *Riša Velkomoravská*, sborník vedeckých prác, zost. J. Stanislav, Praha 1935, s. 162-225
- DVOŘÁKOVÁ, D.: Kôň a člověk v stredoveku, Budmerice 2007
- EBERL, B.: Die Bajuwaren. Feststellungen und Fragenstellungen zur Frugeschichte des Baiernvolkes, Augsburg 1966
- EGGER, R.: Civitas Noricum. In: *Wiener Studien*, 47, 1929, s. 146-154
- EGGERS, M.: Das siebenbürgische „Omharus“-Grab (Aphaida 1) und seine Beziehungen zur altenglischen und altnordischen Heldensage. In: *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*, 22, Heft 2, 1999, s. 157-174
- EISNER, J.: Rukověť slovanské archeologie, Praha 1960
- ELIADE, M.: Šamanizmus a nejstarší techniky extáze, Praha 1997

- EVANS, J. A. S.: Justinian and the Historian Procopius. In: *Greece & Rome*, 2nd Ser., Vol. 17, No. 2, 1970, s. 218-223
- FABING, H. D.: On Going Berserk: A Neurochemical Inquiry. In: *The Scientific Monthly*, Vol. 83, No. 5, 1956), s. 232-237
- FANNING, S. C.: Lombard Arianism Reconsidered. In: *Speculum*, Vol. 56, No. 2, 1981, s. 241-258
- FEATHERSTONE, D.: Válečníci a války ve starověku a středověku, Praha 2000
- FLINDERS PETRIE, W. M.: Migrations. (The Huxley Lecture for 1906). In: *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol. 36, Jul. - Dec. 1906, s. 189-232
- FLOM, G. T.: Alliteration and Variation in Old Germanic Name-Giving. In: *Modern Language Notes*, Vol. 32, No. 1, 1917, s. 7-17
- FRIESEN von, O.: Rökstenen, Uppsala 1920
- FULK, R. D.: An Eddic Analogue to the Scyld Scefing Story. In: *The Review of English Studies*, New Series, Vol. 40, No. 159, 1989, s. 313-322
- FUSEK, G.: Původné alebo prisťahované obyvateľstvo. In: *Historická Olomouc XII*. Sborník příspěvků ze sympózia Historická Olomouc XII, 6.-7. října 1998, Olomouc 2001, s. 71-89
- FUSEK, G.: „Slawen“ oder Slawen? Eine polemische Auseinandersetzung über eine wertvolle Monographie, In: *Slovenská archeológia*, roč. 52, č. 1, 2004, 161-186
- FUSEK, G.: Slovensko vo včasnოსlovenskom období, Nitra 1994
- FUSEK, G.: Zur Problematik der frühslawischen Besiedlung in der West- und Mittelslowakai. In: *Interaktionen der Mitteleuropäischen Slawen und anderen Ethnika im 6.-10. Jahrhundert*, Symposium Nove Vozokany 3.-7. Oktober 1983, Nitra 1984, s. 105-109
- GASSOWSKI, J.: The early Slavs – nation or religion?. In: *Integration und Herrschaft, Ethnische Identitäten und soziale Organisation im Frühmittelalter*, hg. W. Pohl, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters, Band 3, Wien 2002, s. 269-272
- GEUENICH, D.-KELLER, H.: Alamannen, Alamanien, alamanisch in frühen Mittelalter. Möglichkeiten und Schwierigkeiten des Historikers beim Versuch der Eingrenzung. In: *Die Bayern und ihre Nachbarn I*, hg. von H. Wolfram und A. Schwarcz, Wien 1985, s. 135-158
- GIESECKE, H. E.: Die Ostgermanen und der Arianismus, Leipzig-Berlin 1939
- GODŁOWSKI, K.: Die Kulturumwandlung in nördlichen Mitteleuropa während des 5. bis 7. Jh. und das Problem der großen Wanderung der Slawen. In: *Rapports du IIIe Congrès International d'Archéologie Slave, Tome I*, Bratislava 1979, s. 321-334
- GODŁOWSKI, K.: Europa barbarzyńska od IV. w. p.n.e. do VI w.n.e. w świetle źródeł pisanych. In: *Pierwotne siedziby Słowian*, Spis treści, Krakow 2000, s. 15-45
- GODŁOWSKI, K.: W sprawie lokalizacji siedzib Słowian przed ich wielką wędrówką w V-VII w. (1986). In: *Pierwotne siedziby Słowian*, Spis treści, Krakow 2000, s. 270-290
- GODŁOWSKI, K.: Zanik kultur germańskich w basenie środkowego Dunaju a problem ekspansji Słowian (1980). In: *Pierwotne siedziby Słowian*, Spis treści, Krakow 2000, s. 194-205
- GODŁOWSKI, K.: Ziemia Polski południowej i środkowej w ostatnich stuleciach epoki starożytnej (1985). In: *Pierwotne siedziby Słowian*, Spis treści, Krakow 2000, s. 237-259
- GOFFART, W.: Does The Vita Severini Have an Underside. In: *Eugipius und Severin*, hg. von Walter Pohl/ Maximilian Diesenberger, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters, Band 2, Wien 2001, s. 33-39

- GOFFART, W.: Rome, Constantinople, and the Barbarians. In: *The American Historical Review*, Vol. 86, No. 2, Apr. 1981, s. 275-306
- GOFFART, A.: *Barbarian Tides: The Migration Age and the Later Roman Empire*, Philadelphia 2006
- GREATREX, G.: The Nika Riot: A Reappraisal, In: *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 117, 1997, s. 60-86
- GRIERSON, P.: Election and Inheritance in Early Germanic Kingship. In: *Cambridge Historical Journal*, Vol. 7, No. 1, 1941, s. 1-22
- GRIMM, J.: *Teutonic Mythology*, 4 vols, trans. J. S. Stallybrass, George Bell and Sons, London 1882, 1883, 1888, Vol. I, s. 351-355
- GSCHWANTLER, O.: Die Heldensage von Alboin und Rosimund, Festgabe für Otto Höfler, ed. H. Birkhan, Wien 1976
- GSCHWANTLER, O.: Formen langobardischen mündlicher Überlieferung. In: *Jahrbuch für internationale Germanistik*, 11, 1979, s. 58-85
- GÜNTHER, R. – KORSUNSKIJ, A. R.: *Germanen erobern Rom*, Berlin 1986
- HAMP, E. P.: Negau harigasti. In: *Language*, Vol. 31, No. 1, 1955, s. 1-3
- HARDT, M.: Aspekte der Herrschaftsbildung bei den frühen Slawen. In: *Integration und Herrschaft, Ethnische Identitäten und soziale Organisation im Frühmittelalter*, hg. W. Pohl, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters, Band 3, Wien 2002, s. 249-256
- HARDT, M.: Royal treasures and representation in the early Middleages. In: *Strategies of Distinction, The Construction of Ethnic Communities, 300-800*, ed. W. Pohl with H. Reinitz, Leiden-Boston-Köln 1998, s. 255-281
- HARHOIU, R.: Der Schatzfund von Szilágysomlyó/Şimleu Silvanei und die Schlacht von Nedao. In: *European Archaeology – online*, May 2003, s. 1-11 (dostupné na internete: <http://www.archaeology.ro/harhoiu.htm>)
- HARRISON, D.: Political rhetoric and political ideology in Lombard Italy. In: *Strategies of Distinction, The Construction of Ethnic Communities, 300-800*, ed. W. Pohl with H. Reinitz, Leiden-Boston-Köln 1998, s. 241-255
- HAUGAARD, W. P.: Arius: Twice a Heretic? Arius and the Human Soul of Jesus Christ. In: *Church History*, Vol. 29, No. 3, 1960, s. 251-263
- HAUPTFELD, G.: Die Gentes im Vorfeld von Ostgoten und Franken im sechsten Jahrhundert. In: *Die Bayern und ihre Nachbarn I*, hg. von H. Wolfram und A. Schwarcz, Wien 1985, s. 122-134
- HEATHER, P. J.: Cassiodorus and the Rise of the Amals: Genealogy and the Goths under Hun domination. In: *The Journal of Roman Studies*, Vol. 79, 1989, s. 103-128
- HEATHER, P. J.: Disappearing and Reappearing Tribes. In: *Strategies of Distinction, The Construction of Ethnic Communities, 300-800*, ed. W. Pohl with H. Reinitz, Leiden-Boston-Köln 1998, s. 95-113
- HEATHER, P. J.: *Goths and Romans 332-489*, Oxford 1994
- HEATHER, P. J.: *Gótové*, Praha 2002
- HEATHER, P. J.: The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe. In: *The English Historical Review*, Vol. 110, No. 435, 1995, s. 4-41
- HILL, Th. D.: The Myth of the Ark-Born Son of Noe and the West-Saxon Royal Genealogical Tables. In: *The Harvard Theological Review*, Vol. 80, No. 3, 1987, s. 379-383
- HODGKIN, Th.: *Italy and Her Invaders* in 8 volumes, Oxford 1880-1899
- HODGKIN, Th.: Visigothic Spain. In: *The English Historical Review*, Vol. 2, No. 6, 1887, s. 209-234

- HOLOTOVÁ-SZINEK, J.: Prvá stepná ríša a jej význam v dejinách Eurázie. In: *Historický časopis*, roč. 54, č. 1, 2006, s. 25-44
- HOREDT, K.-PROTASE, D.: Das zweite Fürsterngrab von Apahida (Siebenbürgen). In: *Germania*, 50, 1972, s. 174-200
- HURBANIČ, M.: Avarské vojsko počas obliehania Konštantínopola. In: *Vojenská história*, roč. 11, č. 3, 2007, s. 16-38
- HURBANIČ, M.: Byzancia a Avarský kaganát v rokoch 623 – 624. In: *Historický časopis*, roč. 55, č. 2, 2007, s. 229-248
- HURBANIČ, M.: Obliehanie Konštantínopolu roku 626 v byzantskej historiografii I. In: *Byzantinoslovaca I*, Bratislava 2006, s. 52-85
- CHADWICK, H. M.: The Ancient Teutonic Priesthood. In: *Folklore*, Vol. 11, No. 3, 1900, s. 268-300
- CHADWICK, H. M.: The Oak and the Thunder-God. In: *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol. 30, 1900, s. 22-44
- CHROPOVSKÝ, B.: Slovensko v protohistorickom období. In: *Dejiny Slovenska I*, zost. R. Marsina, Bratislava 1986, s. 41-61
- CHRYSOS, E.: The empire in east and west. In: *The Transformation of the Roman World*, London 1997
- IRMSCHER, J.: Die Slawen und das Justinianische Reich. In: *Rapports du IIIe Congrès International d'Archéologie Slave*, Bratislava 7-14 septembre 1975, Tome II, ed. B. Chropovský, Bratislava 1980, s. 157-168
- JAMES, E.: Frankové, Praha 1997
- JERMOLOVA, I. E.: Kočevníci evropejskichstepej epochi velikogo pereselenija narodov. In: *Velikoe Pereselenie narodov*, Moskva 1999
- JOHNSON, M. J.: Toward a History of Theoderic's Building Program. In: *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 42, 1988, s. 73-96
- JONES, A. H. M.: The Constitutional Position of Odoacer and Theoderic. In: *The Journal of Roman Studies*, Vol. 52, Parts 1 and 2, 1962, s. 126-130
- JONOV, M.: Podvižnosť i manevrenosť v voennoto delo na Slavjanite (V-VII v.). In: *Voенno istoričeski sbornik*, roč. XLVII, č. 3, 1979, s. 68-78
- KAHL, H. D.: Die Bayern und ihre Nachbarn bis zum Tode des Herzogs Theodo (717/18). In: *Die Bayern und ihre Nachbarn I*, hg. von H. Wolfram und A. Schwarcz, Wien 1985, s. 160-225
- KAZANSKI, M.: Le royaume de Vinitharius: Le récit de Jordanès et les données archéologiques. In: *Strategies of Distinction, The Construction of Ethnic Communities, 300-800*, ed. W. Pohl with H. Reinitz, Leiden-Boston-Köln 1998, s. 221-240
- KENDRICK, T. D.: A History of the Vikings, New York 1930
- KISS, A.: Die Funde u. d. Siedlungsgebiet der Ostgoten in Pannonien zwischen 456 u. 471. In: *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 31, 1979, s. 329-339
- KISS, A.: Heruler in Nordserbien. In: *Interaktionen der Mitteleuropäischen Slawen und anderen Ethnika im 6.-10. Jahrhundert*, Symposium, Nitra 1984, s. 133-138
- KÖBLER, G.: Wörterverzeichnis zu den Leges Langobardorum. In: *Arbeiten zur Rechts- und Sprachwissenschaft* 8, Gießen-Lahn 1977
- KOLNÍK, T.: Doba rímska a doba sťahovania národov. In: *Slovenská archeológia*, roč. 28, č. 1, 1980, s. 197-212
- KOLNÍK, T.: Doba rímska a sťahovanie národov. In: *Slovensko – Dejiny*, Bratislava 1978, s. 126-159

- KOLNÍK, T.: Kontakty raného kresťanstva s územiami strednej Európy vo svetle archeologických a historických prameňov. In: *Studia archaeologica slovacae mediaevalia*, č. 3-4, 2000-2001, s. 51-92
- KOLNÍK, T.: Prehľad a stav bádania o dobe rímskej a sťahovaní národov. In: *Slovenská archeológia*, roč. 19, č. 2, 1971 s. 499-558
- KRASKOVSKÁ, L.: Hroby z doby sťahovania národov pri Devínskom jazere. In: *Archeologické rozhledy*, roč. 20, 1968, s. 209-211
- KRASKOVSKÁ, L.: Nález z doby sťahovania národov na Západnom Slovensku. In: *Archeologické rozhledy*, roč. 15, 1963, s. 693-700
- KRÜGER, B.: Die Germanen I, Berlin 1978
- KRÜGER, B.: Die Germanen II, Berlin 1983
- KRUPA, V. – GENZOR, J.: Pisma sveta, Bratislava 1989
- KULAKOVSKIJ, J.: Istorija Vizantii zv. I, Kiev 1913
- KULAKOVSKIJ, J.: Istorija Vizantii zv. II, Kiev 1912
- KULIKOWSKI, M.: Barbarians in Gaul, Usurpers in Britain. In: *Britannia*, Vol. 31, 2000, s. 325-345
- LABUDA, G.: Fragmenty dziejów Słowiańszczyzny Zachodniej, t. I. Poznań 1960
- LAWRENCE, W. W.: Structure and Interpretation of „Widsith“. In: *Modern Philology*, Vol. 4, No. 2, 1906, s. 329-374
- LAWRENCE, W. W.: The Song of Deor. In: *Modern Philology*, Vol. 9, No. 1, 1911, s. 23-45
- LEARNED, M. D.: Origin and Development of the Walther Saga. In: *PMLA*, Vol. 7, No. 1, The Saga of Walther of Aquitaine, 1892, s. 131-195
- LEBECQ, S.: The two faces of king Childeric: History, archaeology, historiography. In: *Integration und Herrschaft, Ethnische Identitäten und soziale Organisation im Frühmittelalter*, hg. W. Pohl, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters, Band 3, Wien 2002, s. 119-132
- LEMÉRLE, P.: Invasions et migrations dans les Balkans depuis la fin de L' époque romaine jusqu' au VIIIe siècle. In: *Révue historique*, 211, 1954
- LENSKI, N.: Initium mali Romano imperio: Contemporary Reactions to the Battle of Adrianople. In: *Transactions of the American Philological Association*, Vol. 127, 1997, s. 129-168
- LINDNER, R. P.: Nomadism, horses and Huns. In: *Past and Present*, No. 92, Aug. 1981, s. 3-19
- LÖFSTEDT, B.: Studien über die Sprache der Langobardischen Gesetze, Stockholm-Göteborg-Uppsala 1961
- LOOIJENGA, J. H.: Runes around the North Sea and on the Continent ad 150-700; Texts & Contexts, Doctoral Dissertation, Groningen 1997
- LOTTER, F.: Die germanischen Stammesverbände im Umkreis des Ostalpen-Mitteldonau-Raumes nach der literarischen Überlieferung zum Zeitalter Severins. In: *Die Bayern und ihre Nachbarn I*, hg. von H. Wolfram und A. Schwarcz, Wien 1985, s. 29-60
- ŁOWMIAŃSKI, H.: Początki Polski I, Warszawa 1964
- ŁOWMIAŃSKI, H.: Początki Polski II, Warszawa 1964
- MACARTNEY, C. A.: The End of the Huns. In: *Byzantinisch-neugriechisches Jahrbuch*, 10, 1934, s. 106-114
- MAČALA, P.: Etnogenéza Slovanov v archeológii, Košice 1995
- MACBAIN, B.: Odovacer the Hun?. In: *Classical Philology*, Vol. 78, No. 4, 1983, s. 323-327
- MACKENZIE, D. A.: Teutonic Myth and Legend, An Introduction to the Eddas & Sagas, Beowulf, The Nibelungenlied, etc., London 1912

- MAENCHEN-HELFFEN, O. J.: *The World of the Huns. Studies in Their Culture*, Berkeley, Los Angeles - London 1973
- MALINIAK, P. – BOHDAN, U.: Vlk v stredovekej ľudovej kultúre na Slovensku. In: *Pohanstvo a kresťanstvo*. Zost. R. Kožiak a J. Nemeš, Bratislava 2004, s. 235-246
- MALONE, K.: Agelmund and Lamicho. In: *The American Journal of Philology*, Vol. 47, No. 4, 1926, s. 319-346
- MALONE, K.: The Myrgingas of Widsith. In: *Modern Language Notes*, Vol. 55, No. 2, 1940, s. 141-142
- MANN, J.: Attila. Barbarský kráľ, ktorý vyzval na súboj Rím, Bratislava 2007
- MATHISEN, R. W.: Barbarian Bishops and the Churches „in Barbaricis Gentibus“ During Late Antiquity. In: *Speculum*, Vol. 72, No. 3, 1997, s. 664-697
- MARTIN, J. S.: From Godan to Wotan: An examination of two Langobardic mythological texts. In: *Old Norse Myths, Literature and Society*, Proceedings of the 11th International Saga Conference 2-7 July 2000, University of Sydney, ed. by G. Barnes G and M. C. Ross, Sydney 2000, s. 303-315
- MATHISEN, R. W.: Barbarian Bishops and the Churches „in Barbaricis Gentibus“ During Late Antiquity. In: *Speculum*, Vol. 72, No. 3, 1997, s. 664-697
- MELCZAK, R.: *Záhada bolesti*, Praha 1978
- MENGHIN, W.: Die Völkerwanderungszeit im Karpatenbecken. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 15-26
- MEŘÍNSKÝ, Z.: K vývoji osídlení v brněnské oblasti od doby stěhování národů a k nejstarším dějinám Brna do vydání tzv. Zakládacího privilegia v roce 1243. In: *Najstaršie dejiny Bratislavy*, referáty zo sympózia 28. – 30. 10. 1986, zost. V. Horváth, Bratislava 1987, s. 251-268
- MITSCHA-MÄRHEIM, H.: Das langobardische Gräberfeld von Steinbrunn, Festschrift für Alfons, A. Barb, Eisenstadt 1964, s. 102-114
- MITSCHA-MÄRHEIM, H.: Neue Bodenfunde zur Geschichte der Langobarden und Slawen in österreichischen Donaauraum, Beiträge zur älteren europäischen Kulturgeschichte II, Klagenfurt 1953, Festschrift für Rudolf Egger, s. 355-378
- MITSCHA-MÄRHEIM, H.: Dunkler Jahrhunderte - Goldene Spuren, Wien 1963, s. 92-132
- MIŽIČKO, M.: Náčrt sociálnej štruktúry u Ostrogótov. In: *Medea*, roč. VIII, 2004, s. 58-72
- MIŽIČKO, M.: Ostrogóti a ich spoločnosť v písomných prameňoch. In: *Medea*, roč. X, 2006, s. 47-54
- MIŽIČKO, M.: Ostrogóti a situácia na Balkáne počas sťahovania národov. In: *Medea*, roč. V, 2001, s. 6-15
- MOISL, H.: Kingship and orally transmitted „Stammestradition“ among the Lombards and Franks. In: *Die Bayern und ihre Nachbarn I*, hg. von H. Wolfram und A. Schwarcz, Wien 1985, s. 111-120
- MOMMSEN, Th.: Die Quellen der Langobardengeschichte des Paulus Diaconus, In: *Neues Archiv: der Gesellschaft für ältere Geschichte*, Hannover 1880, Vol. 5, s. 53-76
- MORAVCSIK, Gy.: *Byzantinoturcica II, Sprachreste der Türkvölker in den Byzantinischen Quellen*, Berlin 1983
- MOSS, H. st. L. B.: *The Birth of the Middle Ages 395-814*, Oxford 1935
- MOSSLER, G.: Ein frühgeschichtliches Grab mit Spangenhelm aus Steinbrunn, Burgenland, Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, 1970, s. 207-210
- MODZELEWSKI, K.: *Barbarzyńska Europa*, Warszawa 2004
- MUST, G.: The Problem of the Inscription on Helmet B of Negau. In: *Harvard Studies in Classical Philology*, Vol. 62, 1957, s. 51-59

- NEMETH, P.: Frühgedidische Gräberfunde an der oberen Theiss. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 219-255
- NIEDERLE, L.: Původ a počátky Slovanů jižních, Slované starožitnosti díl II, Praha 1906
- NIEDERLE, L.: Rukověť slovanských starožitností, Praha 1953
- NOVOTNÝ, B.: Nové nálezy z doby sťahovania národov na Slovensku. In: *Zborník FFUK Musaica*, roč. 17, 1984, s. 111-117
- PAGE, R. I.: Severské mýty, Levné knihy 2007
- PEŠKE, L.: Osteologické nálezy z langobardského sídlište v Podolí (okr. Brno venkov). In: *Archeologické rozhledy*, roč. XLIX, 1997, s. 643-645
- PHILIPPSON, E. A.: Die Agrarische Religion Der Germanen Nach Den Ergebnissen Der Nordischen Ortsnamenforschung. In: *PMLA*, Vol. 51, No. 2, 1936, s. 313-327
- PIETA, K.: Die Slowakei im 5. Jahrhundert. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 385-417
- PIETA, K.: Osídlenie Slovenska v dobe sťahovania národov. In: *Slovensko vo časnom stredoveku*, ed. A. Ruttkay – M. Ruttkay – P. Šalkovský, Nitra 2002, s. 11-22
- PIETA, K.: Osídlenie z doby rímskej a sťahovania národov v Nitre. In: *Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta*, zost. K. Pieta, Nitra 1993, s. 74-93
- PIETA, K. – RUTTKAY, M.: Germanische Siedlungen aus dem 4. und 5. Jh. in Nitra – Párovské Háje und Problem der Siedlungskontinuität. In: *Neue Beiträge zur Erforschung der Spätantike im mittleren Donauraum*, Brno 1997, s. 145 - 164
- PODOLAN, P.: Pôvod Hunov a ich príchod do Európy. In: *Medea*, roč. VIII, 2004, s. 38-57
- POHL, W.: Die Awaren. Ein Steppenvolk im Mitteleuropa 567-822 n. Ch., München 1988
- POHL, W.: Die Gepiden und die Gentes an der mittleren Donau nach dem Zerfall des Attilareiches. In: *Die Völker an der mittleren und unteren Donau im 5. und 6. Jahrhundert*, ed. Herwig Wolfram/Falko Daim, Denkschriften der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 145, 1980, s. 240-305
- POHL, W.: Die Langobarden in Pannonien und Justinians Gotenkrieg. In: *Ethnische und kulturelle Verhältnisse an der mittleren Donau vom 6. bis zum 11. Jahrhundert*, Symposium Nitra 6.-10. November 1994, herausg. D. Bialeková a J. Zábojník, Bratislava 1996, s. 27-35
- POHL, W.: Introduction: Strategies of distinction. In: *Strategies of Distinction, The Construction of Ethnic Communities, 300-800*, ed. W. Pohl with H. Reinitz, Leiden-Boston-Köln 1998, s. 1-16
- POHL, W.: Introduction: The Empire and the integration of the barbarians. In: *The transformation of the Roman World vol. I, Kingdoms of the Empire*, Leiden-New York-Köln 1997, s. 1-12
- POHL, W.: Memory, identity and power in Lombard Italy. In: *The uses of the past in the early Middle Ages*, ed. by Yitzhak Hen, Cambridge University Press 2000, s. 9-29
- POHL, W.: Telling the Difference: Signs of Ethnic Identity. In: *Strategies of Distinction, The Construction of Ethnic Communities, 300-800*, ed. W. Pohl with H. Reinitz, Leiden-Boston-Köln 1998, s. 17-71
- POHL, W.: The barbarian successor states. In: *The Transformation of the Roman World*, London 1997
- POHL, W.: The Empire and the Lombards: Treaties and negotiations in the sixth century. In: *The transformation of the Roman World vol. I, Kingdoms of the Empire*, Leiden-New York-Köln 1997, s. 75-133

- POHL, W.: The politics of change. Reflections on the transformation of the Roman World. In: *Integration und Herrschaft, Ethnische Identitäten und soziale Organisation im Frühmittelalter*, hg. W. Pohl, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters, Band 3, Wien 2002, s. 275-288
- POHL, W.: Perceptions of Barbarian Violence. In: *Violence in Late Antiquity: Perceptions and Practices*, ed. H. A. Drake, Burlington 2006, s. 15-26
- POHL-RESL, B.: Legal practice and ethnic identity in Lombard Italy. In: *Strategies of Distinction, The Construction of Ethnic Communities, 300-800*, ed. W. Pohl with H. Reinitz, Leiden-Boston-Köln 1998, s. 205-221
- RAŠEV, R.: Prabälgarite prez V-VII vek, Sofija 2005
- REICHARDT, K.: The Inscription on Helmet B of Negau. In: *Language*, Vol. 29, No. 3, 1953, s. 306-316
- REJSNER, I. M. - RUBCOV. B. K.: Novověké dějiny orientálních zemí II, Praha 1961
- REYNOLDS, R. L. – LOPEZ, R. S.: Odoacer: German or Hun?. In: *The American Historical Review*, Vol. 52, No. 1, 1946, s. 36-53
- RUSSELL, J. C.: That Earlier Plague. In: *Demography*, Vol. 5, No. 1, 1968, s. 174-184
- RUTTKAY, M.: Niektoré nové objavy v Nitre a okolí zo včasného a vrcholného stredoveku. In: *Dávne dejiny Nitry a okolia*, ed. M. Ruttkay, Nitra 2005, s. 55-76
- RYDBERG, V.: Teutonic Mythology, Gods and Goddesses of the Northland. Transl. by R. B. Anderson, Stockholm 1887
- SÁGI, K.: Das Langobardische Gräberfeld von Vörs. In: *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Tomus XVI, Fasciculi 3-4, 1964, s. 359-408
- SEDLÁK, V.: Centrálné postavenie Bratislavského hradu do konca 13. storočia. In: *Najstaršie dejiny Bratislavy*, referáty zo sympózia 28. – 30. 10. 1986, zost. V. Horváth, Bratislava 1987, s. 157-168
- SEDOV, V. V.: Proischoždenie i rannaja istorija slavjan, Moskva 1979
- SEDOV, V. V.: Slavjane v rimskuju i rannevizantijskiju epochi. In: *Rapports du IIIe Congrès International d'Archéologie Slave, Tome I*, Bratislava 1979, s. 15-35
- SEDOV, V. V.: Vostočnye slavjane v VI-XIII vv., Moskva 1982
- SETTON, K. M.: The Bulgars in the Balkans and the Occupation of Corinth in the Seventh Century. In: *Speculum*, Vol. 25, No. 4, 1950, s. 502-543
- SEVIN, H.: Die Gebiden, München 1955
- SCOTT, R. D.: Malalas, The Secret History, and Justinian's Propaganda. In: *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 39, 1985, s. 99-109
- SCHMIDT, B.: Das Königreich der Thüringer und seine Provinzen. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 471-481
- SCHMIDT, L.: Geschichte der Deutschen Stämme, Die Ostgermanen, München 1934
- SCHÜTTE, G.: Danish Paganism. In: *Folklore*, Vol. 35, No. 4, 1924, s. 360-371
- SCHWARCZ, A.: Relations between Ostrogoths and Visigoths in the fifth and sixth centuries and the question of Visigothic settlement in Aquitaine and Spain. In: *Integration und Herrschaft, Ethnische Identitäten und soziale Organisation im Frühmittelalter*, hg. W. Pohl, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters, Band 3, Wien 2002, s. 217-226
- SCHWARCZ, A.: Severinus of Noricum Between Fact and Fiction. In: *Eugipius und Severin*, hg. von Walter Pohl/Maximilian Diesenberger, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters, Band 2, Wien 2001, s. 25-31

- SCHWARTZ, E.: Die Herkunft der Alamannen. In: *Grundfragen der Alemannischen Geschichte*, Sigmaringen 1970, s. 37-53
- SIVAN, H.: On Foederati, Hospitalitas, and the Settlement of the Goths in A.D. 418. In: *The American Journal of Philology*, Vol. 108, No. 4, 1987, s. 759-772
- SIVAN, H.: Ulfila's Own Conversion. In: *The Harvard Theological Review*, Vol. 89, No. 4, 1996, s. 373-386
- SONDEREGGER, F.: Prinzipien germanischer Personennamengebung. In: *Nomen et gens. Zur historischen Aussagekraft frühmittelalterlicher Personennamen*, herausg. v. D. Geuenich / W. Haubrichs / J. Jarnut, Berlin - New-York 1997, s. 1-29
- STADLER, P.: Die Bevölkerungsstrukturen nach Eugippius und den archäologischen Quellen. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 297-311
- STANCIU, I.: Die ältesten Slawen in der Gegend der oberen Theiß. In: *Zborník na počesť Dariny Bialekovej*, Nitra 2004, s. 347-356
- STANG, H.: The Naming of Russia, Meddelelser Nr. 77, Oslo 1996
- STARÝ, J.: Věštba a proroctví u starých Germánů. In: *Věštění a prorokování v archaických kulturách*, usp. T. Vítek, J. Starý a D. Antalík, 2006, s. 163-190
- STECHE, Th.: Altgermanien im Erdkundebuch des Cl. Ptolemäus, Leipzig 1937
- STEINHÜBEL, J.: Pôvod a najstaršie dejiny Nitrianskeho kniežatstva. In: *Historický časopis* roč. 46, č. 3, 1998, s. 369-416
- STEINHÜBEL, J.: Nitriansko a Slovensko, Odkedy môžeme hovoriť o Slovensku a Slovákoch. In: *Zborník na počesť Dariny Bialekovej*, Nitra 2004, s. 357-362
- STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo, Bratislava 2004
- SVOBODA, B.: Čechy v době stěhování národů, Praha 1965
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: Osudy starých Slovanov, Martin 1989
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T. a kol.: Najstaršie dejiny Bratislavy, Bratislava 1993
- TALBOT, A.: The Withdrawal of the Fertility God. In: *Folklore*, Vol. 93, No. 1, 1982, s. 31-46
- TEALL, J. L.: The Barbarians in Justinian's Armies. In: *Speculum*, Vol. 40, No. 2, 1965, s. 294-322
- TEJRAL, J.: K langobardskému odkazu v archeologických pramenech na území Československa. In: *Slovenská archeológia*, roč. 23, č. 2, 1975, s. 379-447
- TEJRAL, J.: Morava na sklonku antiky, Monumenta Archaeologica XIX, Praha 1982
- TEJRAL, J.: Probleme der Völkerwanderungszeit nördlich der mittleren Donau. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 351-382
- THOMPSON, E. A.: Britain, A. D. 406-410. In: *Britannia*, Vol. 8, 1977, s. 303-318
- THOMPSON, E. A.: Early Germanic Warfare. In: *Past and Present*, No. 14, 1958, s. 2-29
- THOMPSON, E. A.: Hunové, Praha 1999
- THOMPSON, E. A.: The Settlement of the Barbarians in Southern Gaul. In: *The Journal of Roman Studies*, Vol. 46, Parts 1 and 2, 1956, s. 65-75
- TODD, M.: Germáni, Praha 1999
- TŘEŠTÍK, D.: Mýty kmene Čechů, Praha 2003
- TŘEŠTÍK, D.: Příchod prvních Slovanů do českých zemí v letech 510-535. In: *Český časopis historický*, roč. 94, č. 2, 1996, s. 245-280
- TŘEŠTÍK, D.: Počátky Přemyslovců, Praha 1997

- URBAŇCZYK, P.: Foreign leaders in early Slavic societies. In: *Integration und Herrschaft, Ethnische Identitäten und soziale Organisation im Frühmittelalter*, hg. W. Pohl, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters, Band 3, Wien 2002, s. 257-268
- ULRICH, J.: Nicaea and the West. In: *Vigiliae Christianae*, Vol. 51, No. 1, 1997, s. 10-24
- UZUNOV, Ch.: Jugoiztočnite Slavjani i njakoi čerti na tjachnata strategija i taktika. In: *Voенno istoričeski sbornik*, roč. XLVII, č. 3, 1979, s. 59-67
- VALACHOVIČ, P.: Hospodárske a sociálne problémy miest v Panónii v 4.-5. storočí. In: *Historický časopis*, roč. 30, č. 3, 1982, s. 376-394
- VALACHOVIČ, P.: Kresťanstvo v Panónii v 4. a 5. storočí nášho letopočtu. In: *Kresťanstvo v dejinách Slovenska*, ed. M. Kohútová, Bratislava 2003, s. 7-16
- VÁRADY, L.: Das letzte Jahrhundert Pannoniens 376-476, Budapest 1969
- VÁRADY, L.: Epochenwechsel um 476, Budapest-Bonn 1984
- VÁRADY, L.: Jordanes-Studien. Jordanes und das „Chronicon“ des Marcellinus Comes. Die Selbständigkeit des Jordanes. In: *Ciron*, 6, 1976, s. 441-487
- VERNADSKY, G.: On the Origins of the Antae. In: *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 59, No. 1, 1939, s. 56-66
- VLČKOVÁ, J.: Encyklopedie mytologie germánských a severských národů, Praha 1999
- VÖRÖS, G.: Spätsarmatische Siedlungen und Gräberfelder in der Tiefebene Südostungarns. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 133-137
- WERNER, J.: Die Langobarden in Pannonien, München 1962
- WERNER, J.: Neue Analyse des Childerich - Grabes von Tournai. In: *Rheinische Vierteljahrsblätter*, 35, 1971
- WOOD, I.: Aethicus Ister: An exercise in difference. In: *Grenze und Differenz im frühen Mittelalter*, hg. von W. Pohl und H. Reinitz, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters, Band 1, Wien 2000, s. 197-208
- WOOD, I.: The Monastic Frontiers of The Vita Severini. In: *Eugippius und Severin*, hg. von Walter Pohl/Maximilian Diesenberger, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters, Band 2, Wien 2001, s. 41-51
- WOLFRAM, H.: Die Goten, München 1990
- WOLFRAM, H.: Intitulatio I. Lateinische Königs- und Fürstentitel bis zum Ende des achten Jahrhunderts, *MIÖG Erg.-Bd. 21*, Wien 1967
- WOLFRAM, H.: Österreichische Geschichte 378-907, Wien 1995
- WOLFRAM, H.: The Roman Empire and Its Germanic People, Berkeley-Los Angeles 1997
- WOLFRAM, H.: Vývoj stredoeurópskych národov od neskorej antiky po začiatok 11. storočia. In: *Historický časopis*, roč. 49, č. 1, 2001, s. 3-15
- ZEMAN, J.: Böhmen im 5. und 6. Jahrhundert. In: *Germanen, Hunnen und Awaren, Schätze der Völkerwanderungszeit*, Nürnberg 1987, s. 515-527
- ZEUSS, K.: Die Deutschen und ihre Nachbarstämme, Göttingen 1904
- ŽIAK, J.: Problematik der westlichen Ausbreitung der Westslawen zu Beginn des Frühmittelalters (5./6.-7. Jh.). In: *Rapports du IIIe Congrès International d'Archéologie Slave, Tome I*, Bratislava 1979, s. 917-941
- ŽIRMUNSKIJ, V. N.: O hrdinském eposu (slovanském a středoasijském), Praha 1994

REGISTER

A

- Ablabius**, gótsky historik, 37
Adaloald, longobardský kráľ, 124
Adarich, urodzený Germán, 44
Adua, rieka, bitka pri, 52, 53
Adina, pevnosť, 148
Aeneni, 87
Aetius, Flavius, západorímsky vojvodca, 9, 10, 13, 29, 32, 33, 51, 110
Afrika, 9, 33, 116, 118, 151, 155
Agathias, byzantský historik, 134, 144, 157
Agelmund, bájny longobardský kráľ, 79, 80, 81, 86, 90, 94
Agilolfingovci, bavorský rod, 129
Agilulf, longobardský kráľ, 68, 124, 130
Agio, bájny longobardský vodca, 62, 63, 64, 75, 79
Achiulf, bájny gótsky kráľ, 21, 35
Aistulf, longobardský kráľ, 68
Akvitánia, 109, 110
Alamani, 9, 23, 24, 26, 42, 55, 82, 91, 109, 125, 134, 144
Alani, 8, 9, 13, 16, 23, 25, 36, 150
Alarich I., vizigótsky kráľ, 38, 110
Alarich II., vizigótsky kráľ, 54, 55, 110, 111
Alarich, herulský alebo svébsky kráľ, 41
Alatheus, vodca Greutungov, 8, 32, 35
Alavius, vodca Tervingov, 8
Albinus, rímsky senátor, 112
Albofleda, Chlodvigova sestra, 129
Alboin, longobardský kráľ, 74, 94, 99, 108, 123, 132, 133, 140, 141, 142, 144, 145, 160, 161, 162
 smrť, 163, 164
 v germánskej epike, 133
Albruna, veštkyňa, 63
Albsuintha, Alboinova dcéra, 129, 133, 145, 163
Amal, bájny gótsky kráľ, 21, 36
Amalaberga, Amalafridina dcéra, 55, 117, 128
Amalafrid, Hermenefridov syn, 117, 128, 131, 137, 140
Amalafrida, Theodorichova sestra, 35, 37, 54, 55, 117, 131
Amalarich, vizigótsky kráľ, 55, 110, 111, 117
Amalasuintha, Theodorichova dcéra, 55, 113, 116, 117, 119, 131
Amalovci, gótsky kráľovský rod, 11, 12, 20, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 47, 49, 119
Ambri, bájny vandalský vodca, 63, 64
Ambróni, 58
Ammianus Marcellinus, rímsky historik, 28, 35, 36, 62, 102, 113
Ammius, Sunildin brat, 133
Anagastes, východorímsky veliteľ, 39
Anastasios, byzantský cisár, 48, 53, 94, 97, 99, 101, 110, 111, 147, 149
Anglovia, 58, 60, 63, 70, 71, 74, 87, 93
Angrivariovia, 58
Anthaib, 79, 84, 87, 88, 92
Anthemiolus, Anthemiov syn, 41
Anthemius, západorímsky cisár, 39, 41, 44, 46, 48
Anti, 36, 87, 148, 150, 151, 152, 153
Aordus, Datiov brat, 100, 104, 138
Apron, mesto, 142
Aqua nigra, rieka, 33, 34
Aquileia, mesto, 52
Aquincum, mesto, 23, 31, 41, 136
Aratios, byzantský veliteľ, 138, 155
Ardabur, Asparov syn, 38, 39
Ardarich, gepidský kráľ, 12, 15, 17, 108, 118
 identifikácia s Omhariom, 30
 na čele protihunskej koalície, 15
 postavenie za Attilu, 12
Arelate, mesto, 111
Ariagna, pozri Ostrogotha 2), 54
Aripert I., longobardský kráľ, 124, 130
Aripert II., longobardský kráľ, 124
Aristus, východorímsky veliteľ, 149
Armatus, Basiliscov synovec, 43, 48, 51
Arminius, vodca Cheruskov, 57, 73
Arnegisclus, východorímsky veliteľ, 29
Arrabona, mesto, 58
Aruth, byzantský veliteľ, 104, 108, 118, 139
Asbad 1), byzantský veliteľ, 153
Asbad 2), gepidský veliteľ, 140, 144
Asfeld, bojové pole, 141
Ask, bájny hrdina, 73
Asovia, vetva germánskych bohov, 69, 70, 75, 141
Aspar, východorímsky vojvodca, 38, 41, 45, 48, 49
Assi, bájny vandalský vodca, 63, 64, 75
Assipitti, 75, 76, 78, 86
Astika, kraj, 138, 155
Athal, bájny gótsky kráľ, 21, 36
Athalarich, ostrogótsky kráľ, 95, 112, 113, 114, 116, 117, 131
Athamarich, vodca Tervingov, 8
Athaulf, vizigótsky kráľ, 110
Athesis, rieka, bitka pri, 52
Attila, hunský kráľ, 9, 10-14, 15, 16, 26, 27, 29, 43, 44, 93, 105, 107, 108, 164
 meno, 43, 104
 smrť, 14, 15
 v germánskej epike, 8, 14, 90, 133
Attilovci, Attilovi synovia, 15, 34, 38
Audofleda, Chlodvigova sestra, 54, 127, 129
Audoin, longobardský kráľ, 89, 94, 124, 127, 128, 133, 141, 142, 144
 poručníctvo, 132, 133
 v germánskej epike, 80, 133
 zahraničná politika, 135, 136, 137, 138, 140, 145
Augis, bájny gótsky kráľ, 21

Augustus, rímsky cisár, 64
Aurelianus, rímsky cisár, 23, 28, 80
Aurelius Victor, Sextus, rímsky spisovateľ a politik, 28
Austrigusa, pozri Ostrogotha 3), 55
Authari, longobardský kráľ, 124, 130
Avári, 10, 82, 96, 139, 157, 160-164
Avioni, 74
Avitus, západorímsky cisár, 33

B

Babaj, sarmatský kráľ, 41, 45, 46
Baduarius, byzantský veliteľ, 160
Baduila, pozri Totila, 131, 132
Baetica, 9
Bainaib, 79, 84, 88-90, 91, 92
Bajan, avarský kagan, 160, 161, 164
Balamber, údajný hunský kráľ, 36, 37
Ballomar, markomanský kráľ, 58
Balthovci, gótsky kráľovský rod, 20, 54
Baningovia, 90, 91
Bardengau, 71, 72, 84, 85, 86, 87, 88
Bardo zo Soltau (Loingau), gróf, 71
Basiliscus, východorímsky vojvodca a cisár, 39, 43, 46, 48, 51
Basina, Childerichova manželka, 127, 128
Bassiana, mesto, 33, 39, 47
Bastarnovia, 22, 23, 24
Batavis, mesto, 42
Bavori, 73, 82, 88, 96, 109
Beleosovci, longobardský kráľovský rod, 130
Belisarius, byzantský vojvodca, 114, 115, 116, 117-120, 130, 131, 132, 134, 136, 139, 143, 148, 155, 156
Beovinidi, pozri Venedi, 86
Beowulf, anglosaský epos, 60, 75, 103, 164
Beremund, syn Thorismunda 1), 32, 35, 37, 113
Berig, bájný gótsky kráľ, 19
Berthar I., Bisinov syn, 128
Berthar II., syn Berthara I., 128
Beuka, sarmatský kráľ, 41
Bigelis, gótsky kráľ, 39, 40, 43
Bilimer, pozri aj Vidimer I., 46
Billulf, Grasulfov otec, 133
Bisin, kráľ Duringov, 125, 127, 128, 132, 113
Bleda, Attilov brat, 9, 15, 27, 34
Boethius, Anicius Manlius Severinus, teológ a filozof, 112, 113
Bolia, rieka, bitka pri, 41, 42, 47
Borbetomagus, mesto, 91
Brachila, urodzený Germán, 44
Brigetio, mesto, 58
Británia, 74, 92
Brukteri, 58
Buccelinus, franský veliteľ, 144
Bulhari, 10, 49, 50, 80, 81, 91, 107, 108, 115, 139,

146, 148, 149, 150, 151, 152, 156, 157, 163
Burgundaib, 79, 84, 90, 91, 92, 93, 94
Burgundi, 9, 10, 14, 21, 23, 24, 25, 46, 53, 54, 58, 72, 73, 82, 90, 91, 92, 93, 107, 109, 111, 112, 114, 119, 120, 134
Busa, sarmatský veliteľ, 51
Buzes, byzantský veliteľ, 138

C

Caesar, Gaius Iulius, rímsky vojvodca a politik, 63
Camundus, východorímsky veliteľ, 46
Cassiodorus, Flavius Magnus Aurelius, politik a učenec, 18, 21, 35, 36, 37, 56, 58, 95, 107, 108, 112
Cassius Dio, rímsky historik, 63, 67, 82
Celeia, mesto, 136
Cibalae, mesto, 47, 136
Claudius II., rímsky cisár, 22
Clodius Albinus, rímsky cisár, 21
Constantius II., rímsky spolucisár a cisár, 24, 28
Constantius, Flavius, západorímsky vojvodca, 9
Cremona, mesto, 52

D

Dácia, 18, 22, 23, 24, 29, 49, 106, 119, 120
Dákovia, 24, 149
Dalmácia, 33, 40, 45, 49, 106, 117, 118, 119, 136, 154
Damianos, Narsov synovec, 144
Dáni, 14, 18, 19, 21, 58, 60, 74, 83, 100, 102, 103, 147, 164
Datius, herulský kráľ, 100, 102
Decius, rímsky cisár, 22, 28
Demetrios, biskup, 117
Dengezich, Attilov syn, 15, 33, 39, 40
Deuteria, Theudebertova milienka, 129
Didius Iulianus, rímsky cisár, 21, 22
Dioklecián, rímsky cisár, 28
Donar, germánsky boh, 27, 65, 97
Drusus, Nero Claudius, rímsky politik a vojvodca, 72
Duringovia, 58, 73, 74, 86, 89, 114, 127, 128, 129, 131, 134, 163
Dyrrachium, mesto, 38, 48, 49, 153

E

Eadgils, knieža Myrgingov, 133
Ealhild, Audoinova dcéra, 133
Ebermud, Theodahadov zať, 119
Edda, mladšia, 13, 60, 74
Edda, staršia, 13, 34, 76, 114
Edika, skírsky kráľ, 12, 41, 42, 43, 44
Egypt, 132
Elemund, gepidský kráľ, 55, 56, 108, 128, 130, 135
Ellak, Attilov syn, 15, 16
Emona, mesto, 136

- Ennodius**, Magnus Felix, biskup a spisovateľ, 47, 51, 53, 106, 109, 115, 136
- Epidamnus**, pozri Dyrrachium, 38
- Epiphanius**, milánsky biskup, 44
- Epirus**, 49, 107
- Erak**, rieka, bitka pri, 36
- Erarich**, ostrogótsky kráľ, 131
- Erelieva**, Theodorichova matka, 34, 35
- Ermanarich 1)**, kráľ Greutungov, 8, 25, 32, 35, 36, 90, 104, 113, 133
- Ermanarich 2)**, Asparov syn, 38, 49
- Ermin (Hermino)**, pozri Tiv, 70, 73, 74, 75, 104
- Ernach**, Attilov syn, 15
- Etrúria**, 117, 143
- Eugippius**, životopisec sv. Severína, 42
- Euin**, longobardský vojvoda, 124
- Eurich**, vizigótsky kráľ, 41, 46, 110
- Eutharich**, syn Vidiricha 2), 35, 55, 113, 141
- F**
- Fastida**, bájny gepidský kráľ, 22, 23, 79, 118
- Feld**, 96, 97, 98, 122
- Ferderuch**, Flakcitheov syn, 47, 49
- Feva**, kráľ Rugov, 47, 49, 50, 51
- Filimer**, bájny gótsky kráľ, 21
- Filimuth**, herulský veliteľ, 100, 138, 139
- Fíni**, 60
- Fjörgyn**, Frigin otec, 65
- Fjörgynn**, pozri Jord, 65
- Flakcitheus**, kráľ Rugov, 40, 47
- Frankovia**, 10, 13, 14, 18, 27, 29, 37, 42, 46, 55, 71, 73, 97, 107, 109-111, 117, 118, 119, 120, 121, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 142, 143, 144, 145, 152, 158, 162, 163
- Fredegarova kronika**, 59, 60, 64, 66, 162
- Frej**, germánsky boh, 65, 69, 70, 74, 75
- Freja**, germánska bohyňa, 65, 69, 70, 75
- Friderich**, Fevov syn, 47, 49, 50, 52, 53
- Friga**, germánska bohyňa, 64-66, 68, 69
- Fritigern**, vodca Tervingov, 8
- Frizi**, 67, 70, 74
- G**
- Galerius**, rímsky cisár, 33
- Galia**, 9, 11, 13, 24, 26, 29, 37, 41, 44, 45, 46, 47, 51, 54, 90, 109, 110, 111, 112, 118, 119, 120, 129, 135
- Galindi**, 87, 92
- Gallaecia**, 9
- Galtis**, mesto, 23
- Gambara**, matka Agia a Ibora, 62, 63, 64, 65, 79
- Ganna**, veštkyňa, 63
- Gapt**, bájny gótsky hrdina, pozri Gaut, 19, 21, 61, 70, 75
- Garibald**, bavorský vojvoda, 129
- Gausovci**, longobardský kráľovský rod, 19, 125, 132, 133, 135
- Gaut**, germánsky boh vojny, 19, 70, 75
- Gauti**, kmeň, 19, 102, 104
- Gautigoti**, 19
- Geati**, 19
- Gebika**, burgundský kráľ, 14, 54, 90, 133
- Geiserich**, vandalský kráľ, 46
- Gelimer**, vandalský kráľ, 118
- Gensimund**, pozri Gesimund, 37
- Gepedoios**, 21
- Gepidi**, 11, 16, 17, 18-27, 29, 32, 37, 38, 46, 57, 72, 73, 79, 99, 103, 123, 124, 127, 130, 134, 135, 136, 137, 147, 150, 152, 157, 163, 164
meno, 20, 21, 70
stahovanie, 18-20, 22, 23, 24, 79
kresťanstvo, 25-27, 99
podmanení Hunmi, 11, 25, 27, 29
prekročenie Rýna, 24, 25, 51
víťazstvo nad Hunmi, 16, 17
boje s panónskymi Gótmami, 41
s Ostrogótmami, 115,
Sirmium, 51, 97, 106, 107, 114, 119, 120, 136, 137, 138, 151, 160-162
vzťah k Ostrogótom, 55, 56, 97, 106, 107, 115, 128
vojny s Longobardmi, 122, 136, 137-142, 156, 157, 158, 160-162
- Germanicus**, Nero Claudius, rímsky vojvoda, 58
- Germanos st.**, byzantský vojvoda, 113, 139, 148, 151, 154, 155
- Germanos ml.**, Germanov syn, 113, 117
- Gesalich**, vizigótsky kráľ, 54, 55, 110, 111, 112
- Gesimund**, gótsky vodca, 35, 36, 37
- Géti**, 149, 150
- Giesmos**, Mundov otec, 15, 108
- Giselhar**, burgundský kráľ, 14, 54
- Giso**, Fevova manželka, 47
- Gisulf**, friaulský vojvoda, 68, 133
- Glycerius**, západorímsky cisár, 46, 47, 51
- Goar**, Ostrogót, 142
- Godegisel**, burgundský kráľ, 54
- Godehok**, longobardský kráľ, 81, 94, 95, 122, 124
- Godepert**, longobardský kráľ, 124
- Golaida**, 79, 84, 87, 92
- Gothiscandza**, 20
- Góti**, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 29, 31, 32, 39, 40, 60, 61, 72, 73, kresťanstvo, 25, 26
meno, 19, 70
podmanení Hunmi, 8, 11, 12, 16, 25, 34
stahovanie, 62, 64, 86, 90, 102
v Panónii, 32, 33, 34
- Góti**, panónski, 32-49
boje so susedmi, 39-42, 47
na Balkáne, 46-49, 106
- Góti**, trácki, 38, 39, 41, 46-49

Grasulf, Gisulfov otec, 133
Gratiana, mesto, 114, 117
Gratianus, rímsky cisár, 28
Gregor z Tours, biskup a historik, 18, 68, 110, 123, 127, 128, 129
Gretes, herulský kráľ, 100, 130
Greutungovia, 8, 20, 23, 35, 71, 146
Gudeperga, Theodelindina dcéra, 108, 124
Gugingovci, longobardský kráľovský rod, 79, 80, 81
Gundahar, burgundský kráľ, 14, 54, 133
Gunderich, burgundský kráľ, 44, 54, 81
Gunderith, gepidský vodca, 106, 107, 108
Gundoald, Valderadin syn, 124, 130
Gundobad, burgundský kráľ, 44, 45, 46, 54, 110
Gundomar I., burgundský kráľ, 14, 54
Gundomar II., burgundský kráľ, 54
Gundomar III., burgundský kráľ, 54
Guntram, franský kráľ, 129
Guti, 19

H

Hadrianopol, mesto, 9, 153, 154, 155
Harioald, longobardský kráľ, 124
Hariovia (Hirrovia), 78, 101, 102
Hasdingovia, 9, 22, 67
Hathagat, 19
Heaðbeardi, 58, 69, 103
Herduik, ostrogótsky vojvodca, 106
Hermenefrid, kráľ Duringov, 55, 128, 129, 131, 137
Herminoni, 70, 73, 74, 75
Hermunduri, 57, 58, 73, 86, 90
Herta, pevnosť, 108
Heruli, 11, 16, 22, 30, 31, 43, 46, 47, 50, 52, 57, 60, 72, 92, 94-105, 116, 118, 122, 123, 125, 130, 135, 138, 141, 143, 147, 153, 160
 boje s panónskymi Gótmami, 41
 spojenectvo s Ostrogótmami, 55, 97, 104
 vojna s Longobardmi, 85, 96-98, 122
Hilarianus, východorímsky veliteľ, 47
Hildebad, ostrogótsky kráľ, 115, 118, 131
Hilderich, vandalský kráľ, 55
Hildehok, longobardský kráľ, 81, 94, 124
Hildiges, Tatov alebo Risiulfov syn, 122, 124, 132, 137, 138, 141, 142, 145
Hilmiges, člen Alboinovej družiny, 124, 163
Hisarnis, bájný gótsky kráľ, 21
Hispánia, 8, 24, 42, 91, 109, 110, 111, 112, 151
Historia Langobardorum codicis Gothani, 59, 60, 62, 63, 64, 66, 67, 74, 75, 79, 86, 94, 95, 126, 127, 135, 136, 137, 162
Hiulca paludes, 51
Hlódyn, pozri Jord, 65
Honorina, Iusta Grata, sestra Valentiniana III., 12
Honorius, Iulius, rímsky geograf, 24, 91
Horreum Margi, mesto, 108, 111
Hrothulf, bájný dánsky kráľ, 103

Hulmul, bájný gótsky kráľ, 21
Hundingovci, 76, 78, 81
Hunerich, vandalský kráľ, 40
Hungar, pozri Lamissio, 80
Huni, 8-17, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 39, 40, 64, 81, 82, 89, 91, 93, 103, 147, 149, 153
 porážka pri Nedau, 15, 16
 v germánskej epike, 8, 13, 14, 90, 91
 v Karpatskej kotline, 9, 25, 28
 výpravy, 11, 13, 27, 29
Hunimund 1), gótsky kráľ, 32, 35, 36, 37, 40, 113
Hunimund 2), svébsky kráľ, 33, 40, 41, 125, 141
Hunuil, bájný gótsky kráľ, 21
Hunulf, Odoakarov brat, 40, 41, 43, 44, 50, 54
Hypatios 1), biskup, 117
Hypatios 2), Flavios, Anastasiov synovec, 115, 119

CH

Chamavi, 58
Chatti, 68
Chatuariovia, 58
Chaukovia, 74
Chersonesos, 152, 156
Cheruskovia, 57, 73, 86
Chilbudios, byzantský vojvodca a vodca Slovanov, 151, 152
Childebert I., franský kráľ, 129, 130
Childerich I., franský kráľ, 30, 127, 128
Chilperich I., burgundský kráľ, 54
Chilperich II., burgundský kráľ, 54
Chinialon, kutrigurský náčelník, 139
Chlodomer, franský kráľ, 54, 129
Chlotchilda, Chlodvigova dcéra, 110, 129
Chlodvig I., franský kráľ, 30, 37, 54, 92, 109, 110, 111, 112, 127, 129
Chlothar I., franský kráľ, 128, 129, 145
Chlotsuintha, Chlotharova dcéra, 99, 129, 133, 145
Chosroes, perzský kráľ, 116, 121
Chrodechilda, dcéra Chilpericha II., 54, 99, 129
Chrysaftios, východorímsky úradník, 43

I

Ibor, bájný longobardský vodca, 62, 63, 64, 75, 79
Ildiko, Attilova manželka, 14, 133
Illus, východorímsky vojvodca, 49, 50, 51
Ilýria, 16, 27, 29, 38, 49, 114, 115, 136, 138, 139, 142, 152, 153, 155
Ing, **Ingvi**, pozri Frej, 70, 73, 74, 75
Ingaevoni, 65, 70, 73, 74, 75
Ioannes 1), byzantský veliteľ, 138, 139
Ioannes 2), byzantský vojvodca, 139
Iohannes, ravennský biskup, 53
Ioviaceum, mesto, 47
Istria, 133

Istvaeoni, 73

Itália, 9, 13, 18, 23, 38, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 82, 83, 84, 94, 99, 106, 107, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 126, 130, 131, 132, 135, 136, 138, 139, 140, 143, 144, 145, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 162, 163, 164

Italikus, Arminiov synovec, 57, 86

Iulianus, východorímsky veliteľ, 149

Iulius Nepos, západorímsky cisár, 45

Iustinos, byzantský vojvodca, 152

Izauri, 48

Izidor zo Sevilly, biskup a učenc, 18, 20, 60, 67, 71, 76

J

Jord, germánska bohyňa, 65

Jordanes, gótsky historik, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 46, 50, 56, 59, 60, 61, 63, 72, 78, 80, 82, 101, 102, 103, 107, 108, 113, 115, 148

Justinian I., byzantský cisár, 26, 27, 46, 99, 100, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 125, 127, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 141, 142, 144, 149, 150, 151, 152, 155, 156, 160

Justinos I., byzantský cisár, 55, 113, 114, 141, 149, 150

Justinos II., byzantský cisár, 100, 160, 161, 162

Juthungovia, 73, 91

Juti, 74, 93

K

Kabad I., perzský kráľ, 115

Kallinikos, mesto, 115

Karol Martel, franský kráľ, 164

Karol Veľký, franský kráľ, 86, 164

Karpovia, 22, 23, 24

Kassandraia, mesto, 152

Katalaunské polia, bitka na, 11, 13, 25, 29, 110

Katvalda, urodzený Markoman, 57

Kimbrovia, 63

Klaffo, longobardský kráľ, 94, 95, 96, 122, 124

Klef, longobardský kráľ, 130

Kniva, gótsky vodca, 22, 23

Konstantianos, byzantský veliteľ, 138, 154

Konstantinos, byzantský vojvodca, 119

Konstantiolos, byzantský vojvodca, 115

Konštantín I., rímsky cisár, 24, 28

Konštantínopol, 32, 33, 38, 39, 49, 50, 53, 100, 110, 115, 116, 131, 132, 137, 139, 140, 141, 149, 152, 153, 155, 156, 157, 161, 162, 164

kresťanstvo, 25, 26, 28, 54, 99, 138

Kunikpert, longobardský kráľ, 124

Kunimund, gepidský kráľ, 27, 108, 141, 142, 160, 161

Kutriguri, 139, 142, 155, 156, 157, 158, 162

Kvádi, 11, 28, 30, 73

L

lacus Mursianus, 51, 148

lacus Pelso, 33, 40

Lamissio, bájnny longobardský kráľ, 80, 81, 94

Leon I., východorímsky cisár, 38, 39, 41, 46, 47, 48, 72

Leon II., východorímsky cisár, 49

Leontia, dcéra Leona I., 48

Leontius, východorímsky vojvodca, 49, 50, 51

Leth, longobardský kráľ, 81, 94, 124

Lethingovci, longobardský kráľovský rod, 81, 122

Leutharius, franský veliteľ, 144

Liberios, byzantský vojvodca, 139

Liburnia, 119

Ligúria, 120

Lilybaeum, mys, 55, 117

Liutprant, longobardský kráľ, 124

Longinos, správca Itálie, 162, 164

Longobardi, 18, 19, 26, 27, 30, 56-93, 103, 120, 121, 122-130, 132, 134, 135, 136, 143, 144, 145, 147

markomanské vojny, 58, 73, 86, 91

meno, 64, 67, 68, 69-72

stahovanie, 59-63, 78-80, 83-93

na Felde, 96

v Panónii, 126, 127, 135-137

v Rugilande, 50, 94, 95, 96, 97

vojna s Herulmi, 30, 96, 101, 122

vojny s Gepidmi, 122, 136, 137-142, 156, 157, 158, 160-162

kresťanstvo, 26, 27, 97, 98, 99

Lusitania, 9

M

Macedónia, 47, 48, 149

Maiorianus, západorímsky cisár, 33

Malalas, Ioannes, byzantský kronikár, 107, 108, 115, 130, 149

Mamertinus, Claudius, rímsky politik a spisovateľ, 23

Marcellinus, byzantský kronikár, 34, 109, 115, 149, 150, 157

Marcianopolis, 29

Marcianus 1), východorímsky cisár, 32, 33, 38, 48

Marcianus 2), vnuk Marciana 1), 48, 51

Markomani, 30, 31, 73, 86, 92

markomanské vojny, 21, 58, 73, 86, 91

Marobud, markomanský kráľ, 57, 73

Marsignovia, 85, 86

Martinos, byzantský veliteľ, 148

Marvingovia, 85, 86

Matasuintha, Amalasuinthina dcéra, 113, 117, 119, 130, 131, 139

Mauretania, 9
Maurikios 1), byzantský cisár, 100
Maurikios 2), Mundov syn, 108, 115, 118
Mauringa, 75, 78, 83, 84, 85, 86, 87, 92
Maurungani, 85, 86, 88, 92
Maximianus, rímsky cisár, 24, 28
Mediolanum, mesto, 52, 120
Menander Protector, byzantský historik, 160
Menia, Bisinova manželka a Audoinova matka, 124, 127, 128, 132, 133
Merovig, franský kráľ, 92, 129
Merovingovci, franský kráľovský rod, 14, 67, 68, 91, 114, 129
Mézia, 9, 22, 48, 49, 50, 51, 148, 149, 151, 152, 156
Modares, vizigótsky vodca, 110
Mundiuch, Attilov otec, 15
Mundo, byzantský vojvodca, 43, 99, 107-109, 114, 115, 117, 118, 119, 151
Mursa, mesto, 46, 51, 136
Myrgingovia, 85, 91, 103

N

Naissus, mesto, 22, 47, 154
Narbo, mesto, 111
Narses, byzantský vojvodca, 100, 139, 140, 142, 143, 144, 155, 162
Neapol, 119
Nedao, rieka, bitka pri, 15, 16, 18, 31, 32, 34, 38, 41, 49
Nerthus, germánska bohynia, 65, 66, 67
Nestor, mních a kronikár, 147
Nibelungovia, pozri Burgundi, 14
Nicetius z Treviru, biskup, 99
Niká, povstanie, 115, 116, 117
Njord, germánsky boh, 65, 69, 75
Norikon, mesto, 135
Norikum, 30, 34, 40, 47, 50, 55, 97, 99, 135, 137, 163
Novae, mesto, 48, 50
Noviodunum, mesto, 148
Numídia, 9

O

Obiovia, 58, 86
Odin, pozri Wodan, 19, 43, 63, 65, 69, 70, 74, 76, 77
Odoakar, germánsky kráľ, 43, 44, 45, 47, 49, 50, 52, 53, 54, 94, 102, 133
Odoin, urodzený Ostrogót, 112
Odotheus, gótsky vodca, 9
Odoulf, bájny gótsky kráľ, 21
Ochos, herulský kráľ, 100, 101
Oktar, Attilov strýc, 9, 15
Olybrius, západorímsky cisár, 34
Omharis, 27, 29, 30, 106
Optila, vrah Valentiniana III., 51

Orestes, otec Romula Augustula, 12, 44
Origo gentis Langobardorum, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 69, 75, 78, 79, 80, 84, 85, 87, 89, 90, 91, 94, 95, 98, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 137
Ostrogoth, Elemundov syn, 55, 108, 130, 142
Ostrogotha 1), bájny gótsky kráľ, 21, 22, 23, 36
Ostrogotha 2), Theodorichova dcéra, 54, 117
Ostrogotha 3), Elemundova dcéra, 55, 108, 124, 128, 130
Ostrogóti, 18, 19, 20, 22, 23, 33, 36, 39, 44, 46, 50, 103, 106, 107, 109, 110-121, 125, 127, 128, 131, 135, 141, 148, 157
 zjednotenie, 20, 36, 49
 presun a vojna o Itáliu, 51, 52-54, 136
 vojna s Justinianom, 99, 114, 116-121, 130-144, 151, 152, 153, 154, 156, 158
Ostrys, východorímsky veliteľ, 38, 39
Ovida, vrah Iulia Nepota, 45

P

Panónia, 16, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 39, 40, 41, 46, 47, 55, 57, 58, 86, 87, 94, 96, 97, 106, 107, 115, 126, 127, 134, 135, 136, 137, 160, 162, 163, 164
Paterculus, Gaius Velleius, rímsky veliteľ a historik, 57, 69, 82
Patespruna, mesto, 79, 86
Paulus, Orestov brat, 44
Pavol Diakon, longobardský historik, 18, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 72, 74, 75, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 87, 90, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 130, 132, 133, 137, 140, 141, 160, 161, 162
Perktarit, longobardský kráľ, 124
Pero, longobardský kráľ, 95, 96, 122, 124
Perzia, 99, 115, 121, 145, 151, 157
Philippopolis, mesto, 155
Philippus Arabs, rímsky cisár, 22
Philippus Iunior, rímsky spolucisár, 22
Pictava, mesto, 110
Pieseň o Nibelungoch, nemecký epos, 13, 14, 34, 114
Pipin I., franský kráľ, 96
Pitza (Batza), urodzený Ostrogót, 119
Pitzia, ostrogótsky vojvodca, 106, 107, 108, 109, 112
Plinius Secundus Maior, Gaius, rímsky veliteľ a spisovateľ, 21, 57, 70, 101, 146
Poetovio, mesto, 40, 136
Priskos, grécky historik, 12, 14, 36, 42, 43, 147
Probus, rímsky cisár, 23, 28, 90
Prokopios z Kaisarieie, byzantský historik, 18, 25, 50, 51, 53, 94, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 108, 114, 115, 118, 119, 122, 123, 130, 131, 132, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 149, 150, 153, 155, 157, 158, 160
Prosper Tiro z Akvitánie, spisovateľ a svätec, 15, 37, 113

Ptolemaios, Klaudios, grécky matematik, astronóm a geograf, 21, 58, 60, 78, 85, 86, 87, 89, 91, 146

R

Radagais, gótsky kráľ, 9, 32

Radegunda, dcéra Berthara II., 128, 129

Raetia, 9, 90

Raginpert, longobardský kráľ, 124

Ranigunda, Bisinova dcéra, 124, 127, 128, 132, 133

Raumarikovia, 103

Ravenna, 44, 45, 52, 53, 107, 112, 114, 117, 119, 130, 131, 143, 164

Rekítach, syn Theodoricha Strabona, 38, 49, 51

Reptila, Kunimundov synovec alebo vnuk, 108, 161

Ricimer, západorímsky vojvodca, 44, 45, 46, 54

Rím, 22, 44, 53, 119, 139, 148, 162

Risiulf, Hildigesov otec, 122, 123, 124, 125, 130

Rodelinda, Audoinova manželka, 132, 133

Rodoald, longobardský kráľ, 124

Rodulf, herulský kráľ, 40, 55, 97-99, 101, 102, 103, 104, 124, 130, 141

Romulus Augustulus, západorímsky cisár, 44, 45

Romulus, Orestov svokor, 44

Rosamunda, Kunimundova dcéra, 108, 133, 160, 161, 163, 164

Rosomoni, 133

Rothari, longobardský kráľ, 18, 92, 95, 96, 124

Ruga, Attilov strýc, 9, 15, 29

Rugiland, 30, 50, 83, 84, 92, 94, 96, 97, 99, 122, 147

Rugovia, 11, 16, 21, 30, 33, 40, 43, 47, 57, 72, 92, 96, 99, 147

na Balkáne, 16, 49

boje s panónskymi Gótmami, 41

vojna s Odoakarom, 49, 50, 94

s Ostrogótmami, 50, 52, 53, 131

Rumetruda, Tatova dcéra, 98, 123, 124, 141

Ruricius z Limoges, biskup, 47

S

Sabaria, mesto, 33

Sabinianus st., východorímsky vojvodca, 43, 49, 107

Sabinianus ml., byzantský vojvodca, 107, 108, 109

Sadagovia (Sadagariovia), 39

Safrak, vodca Greutungov, 8, 32, 35

Salona, mesto, 117, 118, 119, 136

Salvanus z Marseille, kresťanský spisovateľ, 26

Samo, slovanský kráľ, 12

Sandilchos, utigurský náčelník, 156

Sapaudia, 9

Sarius, Sunildin brat, 133

Sarmati, 13, 22, 24, 26, 28, 31, 33, 34, 41, 45, 51, 57, 106, 107, 108, 147, 150, 163

Sasi, 14, 18, 58, 61, 63, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 79, 86, 87, 92, 96, 163

Sávia, 31, 33, 34, 127

Saxnot, germánsky boh, 70, 74

Saxo Grammaticus, dánsky historik, 18, 58, 59, 60, 61, 62, 74, 76, 77, 80, 81, 83, 84, 85, 87, 103

Scadinavia (Scadanan/Scatenaue), 59, 60, 79, 84

Scandza, 18, 19, 21

Scarabantia, mesto, 40

Scarniunga, rieka, 33, 34

Sceafa, bájnny kráľ, 59, 60, 63, 74, 75, 80

Scoringa, 63, 75, 84, 85, 87, 92

Scyld, pozri Skjöld

Scyldingovci, pozri Skjöldungovci

Secundus z Tridenta, poradca kráľa Agilulfa, 59

Semnoni, 57, 58, 63, 73

Serdika, mesto, 152, 154

Severín, svätý, 42, 96, 99, 139

Sicília, 53, 55, 112, 117, 118, 119, 139

Sidonius Apollinaris, Gaius Sollius, biskup a básnik, 34

Sigambri, 58, 60, 86

Sigibert I., franský kráľ, 129, 160, 161

Sigirich, Sigismundov syn, 54, 55, 117

Sigismund, burgundský kráľ, 54, 55

Silinga, Rodulfova dcéra, 124, 130

Silingovia, 9

Sinduald, herulský kráľ, 100, 130, 144

Singidunum, mesto, 33, 45, 46, 47, 100

Sirmium, mesto, 22, 26-29, 33, 46, 51, 97, 100, 106-109, 112, 114, 119, 120, 136, 137, 138, 141, 147, 151, 153, 155, 160, 161, 164

Siscia, mesto, 31, 136

Sittas, byzantský veliteľ, 115

Skadi, germánska bohynia, 84

Skelfir, bájnny švédsky kráľ, 75

Skilfingovci, švédsky kráľovský rod, 74

Skiri, 11, 30, 31, 42, 43, 57

boje s panónskymi Gótmami, 40, 41

Skjöld, bájnny dánsky kráľ, 60, 74

Skjöldungovci, dánsky kráľovský rod, 74, 75, 103

Skýtia, 19, 20, 32, 148, 152, 156

Slovania, 12, 13, 25, 72, 77, 82, 86, 87, 102, 123, 125, 126, 138, 139, 141, 142, 146-159, 162, 164

Sofia, manželka Justina II., 162

Solún, 47, 154

Sontius, rieka, bitka pri, 52

Spesis, 21

Stilicho, západorímsky vojvodca, 45

Stobi, mesto, 47, 48

Strabon z Amaseie, grécky historik a geograf, 57, 58, 63, 86

Suerta, herulský kráľ, 100, 101, 135, 141

Suavia, pozri aj Sávia, 31, 33, 42

Suioni, 58, 73

Sunigilda, Odoakarova manželka, 44, 54, 133

Sunilda, z kmeňa Rosomonov, 133

Svébi, podunajskí, 9, 11, 16, 24, 30, 31, 32, 33, 37, 125, 126, 163

prekročenie Rýna, 9, 31

v Hispánii, 9, 24, 42, 110
 boje s panónskymi Gótmí, 40, 41, 42
Svébi, kmeňový zväz, 21, 42, 57, 58, 65, 73, 75, 86, 87, 91
Syagrius, Flavius Afranius, 109
Sycgovia, 87
Symmachus, Quintus Aurelius Memmius, politik a filozof, 112, 113

T

Tabula Peutingeriana, 24
Tacitus, Publius Cornelius, rímsky historik, 21, 57, 60, 62, 63, 65, 67, 69, 70, 72, 73, 76, 78, 79, 82, 86, 101, 122, 146
Taginae, bitka pri, 143, 144
Tajfali, 22, 23, 24, 102
Tarentum, mesto, 111
Tarvisium, mesto, 118
Tato, longobardský kráľ, 94, 96, 98, 103, 122, 123, 124, 125
Tatulus, Orestov otec, 44
Teja, ostrogótsky vojvodca a kráľ, 143, 144
Tenkteri, 75, 86
Tervingovia, 8, 9, 20, 23, 24, 71
Tesália, 149
Thela, Odoakarov syn, 44, 53, 54,
Theodahad, ostrogótsky kráľ, 113, 116, 117, 118, 119, 131
Theodegisel, Theodahadov syn, 117, 119
Theodegotha, Theodorichova dcéra, 54, 117
Theodegunda, Theodorichova sestra, 35, 37, 117
Theodelinda, Valderadina dcéra, 124, 130
Theodemund 1), Thuidimerov syn, 34, 35, 37, 117
Theodemund 2), Maurikiov syn, 108, 118
Theodenantha, Theodahadova dcéra, 117
Theodorich I., vizigótsky kráľ, 37, 110
Theodorich II., vizigótsky kráľ, 110
Theodorich Strabon, vodca tráckych Góto, 37, 38, 47-49
Theodorich, ostrogótsky kráľ, 14, 18, 34, 35, 36, 37, 44, 45, 46, 47, 94, 99, 104, 107, 109, 115, 116, 117, 127, 129, 131, 133, 134
 v Konštantínopole, 39, 41
 cesta k moci, 47, 48, 49
 víťazstvo nad Odoakarom, 50, 52, 53, 54
 zahraničná politika, 54, 55, 56, 97, 106, 107, 109-112, 128
 posledné roky vlády a smrť, 112, 113, 114
 v germánskej epike, 14, 34, 114
Theodosius I., rímsky cisár, 9, 28,
Theodosius II., východorímsky cisár, 27, 156
Theofanes, byzantský kronikár, 42, 108, 115, 130, 149, 157, 164
Theofylaktos, byzantský historik, 160, 165
Theudebald, franský kráľ, 123, 129, 135, 145
Theudebert I., franský kráľ, 120, 129, 132, 133, 134,

135, 152
Theuderich I., franský kráľ, 54, 114, 128, 129
Theuderich II., franský kráľ, 129
Theudis, ostrogótsky vojvodca a vizigótsky kráľ, 112, 131
Thuidimer, kráľ panónskych Góto, 33, 34, 39, 40, 41, 46, 48, 114, 117, 141
Thor, pozri Donar, 69
Thorismund 1), gótsky kráľ, 25, 32, 35, 36, 37, 140
Thorismund 2), vizigótsky kráľ, 25, 110, 140
Thrapstila 1), vrah Valentiniana III., 51, 52
Thrapstila 2), východorímsky vojvodca, 51, 52
Thrapstila 3), gepidský kráľ, 51, 52, 106, 108, 109
Thrasamund 1), vandalský kráľ, 54, 112
Thrasamund 2), Theodorichov brat, 35, 37, 117
Thrasarich 1), gepidský kráľ, 106, 107, 108
Thrasarich 2), gepidský biskup, 161
Thule, 99, 100, 102, 123
Thurisind, gepidský kráľ, 108, 130, 137, 138, 140, 141, 142, 145, 160
Thurismod, Thurisindov syn, 108, 160
Tiberios, byzantský cisár, 164
Tiberius, rímsky cisár, 57, 58
Tiburria, mesto, 40, 42
Ticinum, mesto, 52, 112, 120
Tiv, germánsky boh, 70, 74, 75
Tolosa, mesto, 109, 110
Toluin, ostrogótsky vojvodca, 106
Toperos, prístav, 153, 154
Totila, ostrogótsky kráľ, 131, 132, 134, 136, 138, 139, 143, 144, 155, 157, 158
Trácia, 9, 16, 22, 27, 29, 32, 38, 134, 136, 139, 142, 148, 149, 151, 152, 153, 155, 156
Triarius, otec Theodoricha Strabona, 37, 38, 39
Tridentum, mesto, 52
Tufa, Odoakarov veliteľ, 52, 53, 54
Turkilingovia, 43
Turris, mesto, 152
Tzurta, rieka, bitka pri, 149
Tzurullum, pevnosť, 153

U

Ubiovia, 58
Ulca, rieka, bitka pri, 51, 109, 136
Uldin, hunský vojvodca, 9
Ulmerugovia, 21
Ulmetum, pevnosť, 148
Ulpiana, mesto, 47, 140
Uraja, Vitigisov synovec, 120, 131
Udibad, gepidský veľmož, 161
Usipeti, 75, 86
Utiguri, 155, 156, 157
Utus, rieka, bitka pri, 29

V

Vadamerka, Vinithariova vnučka, 36, 37
Vacho, longobardský kráľ, 89, 94, 103, 108, 124, 128, 132, 133, 161
 uchopenie moci, 122-125
 zahraničná politika, 125, 127, 128, 129, 130
Valamer, kráľ panónskych Gótov, 11, 12, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 114
 identifikácia s Balamberom, 36, 37
 postavenie za Attilu, 11, 12
Valderada, Vachova dcéra, 108, 124, 128, 129, 130, 145
Valens, východorímsky cisár, 9, 24, 25
Valentinianus I., západorímsky cisár, 90
Valentinianus III., západorímsky cisár, 12, 33, 51
Valéria, 28, 31, 34, 55
Valerianos, byzantský veliteľ, 144, 148
Vallia, vizigótsky kráľ, 37
Valthari, longobardský kráľ, 94, 101, 108, 123, 124, 125, 130, 132, 133, 134, 135
Vandalarius, otec Valamera, Thiudimera a Vidimera I., 35, 36, 37
Vandali, 9, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 31, 33, 46, 53, 55, 60, 63, 64, 66, 67, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 91, 114, 116, 118, 150, 151, 155
Váni, vetva germánskych bohov, 65, 69, 70, 147
Varni, 74, 102, 123
Vela, Hildebadov vrah, 115, 131
Veleda, veštkyňa, 63
Venantius Fortunatus, básnik, 127
Venedi, pozri aj Slovania, 86, 87, 147, 148
Venetia, 118, 134, 138, 142
Verimodus, pozri Beremund, 37
Verina, manželka Leona I., 48, 49, 51
Verona, mesto, 52, 112, 131, 143
Viator, vrah Iulia Nepota, 45
Vidimer, kráľ Greutungov, 8, 35, 36, 113
Vidimer I., kráľ panónskych Gótov, 33, 34, 35, 37, 40, 46, 47, 114
Vidimer II., syn Vidimera I., 35, 37, 46, 47, 51, 52
Vidirich 1), kráľ Greutungov, 35, 36, 113
Vidirich 2), Beremundov syn, 35, 37, 113
Vidivarivovia, 21
Vigilas, tlmočník z hunčiny, 43
Vigilius, rímsky biskup, 139
Vikingovia, 62, 77, 83, 103
Vindobona, mesto, 33
Viniges, Vachov otec, 122, 124
Vinitharius, gótsky kráľ, 35, 36, 37
Vinnili, pozri aj Longobardi, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 72
Viniviloth, kmeň, 60
Vinsilo, pozri Zuchilo, 122, 123
Visand, byzantský veliteľ, 118
Visigarda, Vachova dcéra, 108, 124, 128, 129
Vitalianos, byzantský veliteľ, 149

Vitalios, byzantský veliteľ, 118, 131
Vitericus, pozri Vidirich 2), 37, 113
Vitigis, ostrogótsky vojvodca a kráľ, 34, 114, 119-121, 125, 130, 131, 132, 133
Vittamer, pozri Vidimer II., 47
Vizigóti, 9, 10, 13, 18, 19, 20, 26, 34, 37, 39, 41, 45, 46, 47, 52, 97, 109-112, 113, 119, 134, 151
Vulfila, gótsky biskup, 25, 104

W

Waltharius, latinská báseň, 13
Widsith, anglosaská báseň, 8, 58, 59, 76, 79, 87, 89, 90, 91, 103, 133, 161
Widukind, saský historik, 18, 61
Wodan, germánsky boh, 19, 62, 63, 64, 65, 66, 69, 70, 74, 78, 97, 101, 103
Wulfingovci, 76, 78, 81

Y

Ymbrovia, 58
Ynglingovci, švédsky kráľovský rod, 74, 75, 81

Z

Zabergan, bulharský náčelník, 156, 159
Zenon, východorímsky cisár, 43, 45, 48-50, 53, 141
Zuchilo, pozri aj Risiulf, 122, 123, 124

SUMMARY

The author describes the history of tribes residing in the Carpathian basin after expelling Huns. No one of them remained in Central Europe and all of them, victorious and defeated too, completely or partially, left for Italy. He follows the fates of the kings who came after Attila, but most of them remained in his shade, and tribes that defeated Huns or founded their empires in the territory bounded by the Carpathians, the Alps and the Sava river, but except for one they perished before Avars came to the Danube. East Roman Empire's interest in Central Europe did not fall even after it ceased to be its part and fought for it with Ostrogoths and Franks. However, it was weakened by its wars against Ostrogoths and Persians and Slavic and Bulgarian incursions.

The Migration of peoples was a period, in which the Antiquity perished, and the grounds of Middle Ages were laid. Central Europe, including Slovakia did not remain out of these events, it was more than only its part. The events that took place here after Attila's Empire break-up, affected development in a large part of Europe. It was instable as not only interests of local kingdoms, but also of the Byzantine Empire, Ostrogoths and later also Franks collided here. Only a year after Attila's death, seven kingdoms arose here, but 20 years later only four of them remained and after next 15 years there were only two of them, the Kingdom of Herules and the Kingdom of Gepids. Later after next 20 years, Heruls were replaced by Langobards who 60 years later destroyed even the last one. Such a turbulent development was not recorded anywhere in Europe. Although all German tribes that in the followed period resided in the Carpathian Basin, at last as a whole or partially left for Italy, a story of each of them is unique. They were led by nobles, commanders and kings, whose names are not unknown even today.

Although the period of the Migration of peoples is perceived particularly as the history of kings and tribes, the retinues of kings and tribal leaders were more important than ever before. It was just the retinues transcending a framework of tribes and families that allowed forming mighty tribe unions since the end of the 2nd century. They were an integrating and stabilizing factor, however, in this period the tribes were eroded by them. Later the retinues, formation and spread of the heavy cavalry allowed arising and developing of vassal relations and together with hardening of a hereditary function of the King, an adoption of Christianity and new social relations opened a way to Middle Ages and feudalism.